ANTON PAVLOVİÇ

ÇEHOV

Yolunu Şaşıranlar

Öyküler / CİLT 2

ÇEVİREN
Mehmet Özgül

BEVERLY HAHN'IN ÖNSÖZÜYLE

İLETİŞİM KLASİKLERİ

iletişim

© Önsöz: Beverly Hahn, "The Short Story: Beginnings",
Chekhov: A Study of the Major Studies and Plays,
Cambridge University Press, 1977

İletişim Yayınları 2428 • İletişim Klasikleri 107
ISBN-13: 978-975-05-2141-6
© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2017, İstanbul
2. Baskı 2018, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge
YAYINA HAZIRLAYANLAR Emrah Serdan, Güneş Akkor
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ Vladimir Makovski, "Beklenti", 1875
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Barış Özkul
BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46
CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV

Yolunu Şaşıranlar

ÖYKÜLER • CİLT 2

RUSÇADAN ÇEVİREN ***Mehmet Özgül***

Yolunu Şaşıranlar, Anton Pavloviç Çehov'un 1884-1886 tarihleri arasında kaleme aldığı öykülerden seçilerek hazırlanmıştır.

BEVERLY HAHN'IN ÖNSÖZÜYLE

iletişim

ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV 29 Ocak 1860 günü Kırım'da bir liman kenti olan Taganrog'da dünyaya geldi. Bakkallık yapan Pavel Yegoroviç Çehov ve Yevgeniya Yakovlevna Çehova'nın üçüncü oğluydu. Taganrog Erkek Gramer Okulu'na yazıldı. Erken yaşta tiyatroya ilgi duydu ve ailesiyle birlikte oynadığı kısa skeçler yazmaya başladı. "Babasız" ve "Platonov" adında iki oyun yazdı. Babasının iflasından sonra aile Moskova'ya gitti; Çehov, Taganrog'da kalıp eğitimini özel dersler vererek sürdürdü. Tıp okumak için Moskova'ya geldi ve burada *Strekoza* (Yusufçuk) dergisine Antoşa Çehonte gibi takma isimlerle haftalık öyküler yazmaya başladı. İlk eskiz derlemesi *Melpomene'nin Masalları* 1884'te yayımlandı. Bu dönemde tüberküloza yakalandı. Meşhur romancı Grigoroviç'in kendisine yazdığı mektupla yazarlığı ciddiye almaya karar verdi ve kendi imzasıyla ilk öykü derlemesi *Karmakarışık Öyküler* 1885'te yayımlandı. "İvanov"un ilk hali, Moskova'da Korsh Sahnesi'nde 19 Kasım 1887'de sahnelendi, aynı yıl ikinci öykü derlemesi *Alacakaranlık* yayımlandı. "Kuğunun Şarkısı" ve "Ayı" 1888 yılında ilk kez sahnelendi. *Alacakaranlık* ile Puşkin Ödülü'ne layık görüldü. Ağabeyi Nikolay, 1889'da tüberkülozdan öldü. Ertesi yıl Sibirya'daki Sahalin Adası'nı ziyaret etti. A.S. Suvorin ile birlikte Fransa ve İtalya'ya gitti. Bir sonraki yıl Moskova yakınlarındaki Melihovo arsasını satın alarak bir ev yaptırdı ve burada yaşamaya başladı. Burada geçirdiği beş yıl boyunca bir yandan en iyi öykülerini yazarken bir yandan da açtığı ufak klinikte, doktorluk mesleğini sürdürdü. "Martı", 1896'da ilk defa sahnelendiğinde olumsuz tepkilerle karşılaştı. Ertesi yıl tüberküloz teşhisi konan Çehov, Avrupa'da istirahat etti. Bir sonraki yıl Yalta'ya döndü ve buradan bir arsa aldı. "Vanya Dayı", Moskova Sanat Tiyatrosu'nda 1899'da sahnelendi, aynı yıl annesi ve kız kardeşiyle Yalta'daki yeni evine taşındı. 1898'de tanıştığı aktris Olga Knipper ile 1901 yılında küçük bir merasimle evlendiler. Bu yıl "Üç Kız Kardeş", Moskova Sanat Tiyatrosu'nca sahnelendi. Ertesi yıl sağlığı kötüleşmeye başladı. Tamamladığı son oyunu "Vişne Bahçesi"nin ilk gösteriminin yalnız üçüncü perdesine katılabildi. İyileşmek için gittiği Badenweiler'de hayata gözlerini yumdu. Eşi Knipper'e söylediği "Şampanya içmeyeli uzun zaman oldu" meşhur son sözleri olmuştur. Naaşı Novodeviçi Mezarlığı'na defnedildi. Hayata ve yazarlığa bakışını kendisi şöyle özetlemiştir: "Kısa ömrümde insanın erişebildiği her şeyi kucaklamak istiyorum. Konuşmak, okumak; dev bir fabrikada elime çekiç almak, denizi seyretmek, tarla sürmek. Nevski Bulvarı'nda, uçsuz bucaksız tarlalarda, okyanusta –hayal gücümün beni götürdüğü her yerde– bir başıma yürümek istiyorum."

İÇİNDEKİLER

ÖYKÜLERE DAİR GÖRSELLER *9*

KRONOLOJİ *13*

ÖNSÖZ
BAŞLANGIÇLAR / BEVERLY HAHN *21*

Yolunu Şaşıranlar

Gerekli Önlemler *37*

Briç *43*

Mezarlıkta *49*

Maske *53*

Düşkünler Yurdunda *61*

Çıkar İçin Evlilik *67*

Ivırla Zıvırla Uğraşanlar *73*

İstiridye *79*

Generalli Düğün 85
Korkunç Bir Gece 93
Keyifsizlik 101
Yüzbaşı Üniforması 105
Başkanın Karısının Evinde 113
Yaşayan Tarihler 119
Hamamda 123
Bir Adamın Köpekle Konuşması 133
Entipüften Bir Adam 137
Soyunun Son Türü 141
Otelde 147
Unvanlar Kaldırıldı 151
Karga 159
Çizmeler 165
Sinirler 171
Yazlıkçılar 177
Hızlı Yükseliş 181
Numaracılar 183
Yayınbalığı 187
Eczanede 193
Atla İlgili Soyadı 199
Yolunu Şaşıranlar 205
Avcı 211
Kaçınılmaz Başlangıç 217
Kundakçı 219

Düşünür 225
Yiğit At ile Ürkek Alageyik 231
Boşuna Islık Çalanlar 237
Yaşlanmanın Sonucu 243
Ölü 249
Kadınların Şansı 255
Aşç.: Kız Evleniyor 261
Prişibeyev Başçavuş 267
Yaban Ellerde 273
Uyku Sersemliği 279
Ayyaşlığın İlacı 285
Ninoçka 293
Değerli Köpek 301
Yazar 305
Piyano Tıngırdatıcı 309
Bu Kadarı da Fazla 319
Yaşlılık 325
Felaket 331
Ah, Şu İnsanlar! 339
Paçavra 345
Mızrak Çuvala Sığmaz 355
Saygısız Adam 361
Tiyatro Müdürü Divanın Altında 369
Düş 373
Ünlem İşareti 381

Ayna 387
Gömütlükte Bir Gece 393
Başarısızlık 399
Meslekte İlk Görev Günü 403
Çocuklar 413
Keşif 421
Acı 427
Duruşmadan Önceki Gece 435
Telaş 443
Bir Oyuncunun Sonu 453
Anyuta 463
İvan Matveyiç 469

ÖYKÜLERE DAİR KÜNYE BİLGİLERİ 491

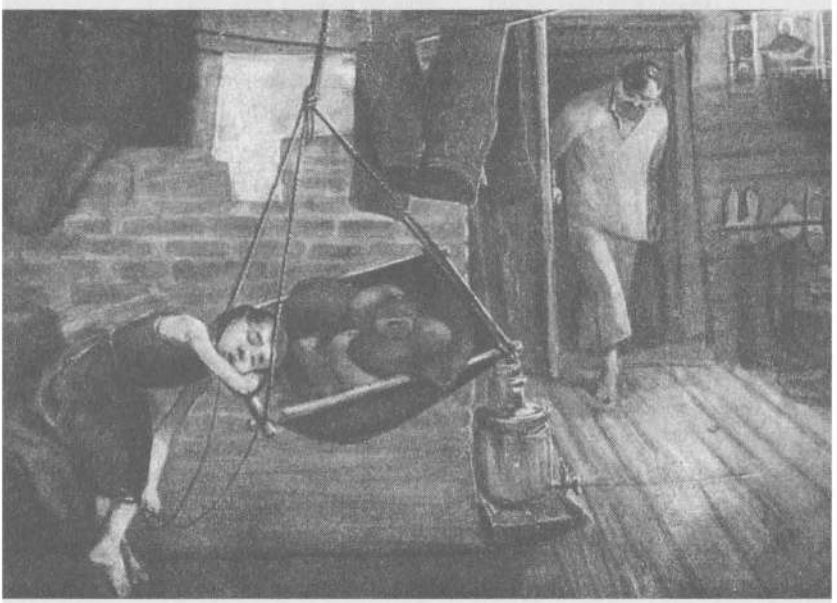

Çehov'un 1880'lerde
yazdığı mizah dergilerinden örnekler.

• İlya Repin'in "Çocuklar" öyküsü için yaptığı çizim (üstte).
• Aleksandr Petroviç Apsit'in "İstiridye" öyküsü için yaptığı çizim (altta).

• Aleksandr Petroviç Apsit'in "Çocuklar" öyküsü için yaptığı çizim (üstte).
• Stroyev Piyotr Feyonoviç'in "Yazar" öyküsü için yaptığı çizim (altta).

KRONOLOJİ

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1860	Anton Pavloviç Çehov, 29 Ocak günü Kırım'da bir Azak Denizi limanı olan Taganrog'da dünyaya geldi. Esnaflık yapan Pavel Yegoroviç Çehov ve Yevgeniya Yakovlevna Çehova'nın üçüncü oğluydu.	– Rus entelektüellerinde, Batı'da "popülizm" adıyla bilinen *narodnichestvo* akımını benimseyenler oldu. Britanya'da Yahudilere oy hakkı tanındı. – İvan Turgenyev, *Arefesinde*; George Eliot, *Kıyıdaki Değirmen*.
1861		– II. Aleksandr serfliği feshetti. Devrimci Zemiya Volga örgütü kuruldu. – Charles Dickens, *Büyük Ümitler*.
1862		– *Sovremennik* (Çağdaş) dergisi kapatıldı, Nikolay Çernişevski tutuklandı.
1866		– Dmitri Karakozov isimli bir öğrenci Çar II. Aleksandr'a suikast girişiminde bulundu. – Dostoyevski, *Suç ve Ceza*.
1868	Bir süre Rum okulunda okuduktan sonra Taganrog Erkek Gramer Okulu'na yazıldı.	

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1869		– İvanov adlı bir öğrenci, Moskova'da Neçayev'in siyasi çevresine mensup kişilerce katledildi. – Dostoyevski, *Budala*; Lev Tolstoy, *Savaş ve Barış*; Flaubert, *Duygusal Eğitim*; İvan Gonçarov, *Yamaç*.
1873	Erken yaşta tiyatroya ilgi gösterdi; ev ahalisinin oynaması için kısa skeçler yazmaya başladı. "Hamlet", Gogol'ün "Müfettiş"i ve Griboyedov'un "Akıldan Bela"sını sahnede izleme imkânı buldu.	– Rus devleti, İsviçre'ye gönderdiği öğrencileri geri çağırdı. Bu öğrenciler Narodnik (Halkın Dostları) hareketini başlattılar. – Ressam İlya Repin, "Volga'da Sal Çekicileri"ni tamamladı.
1875	Aile içinde okunması için Taganrog hayatından enstantaneleri konu edindiği mizah dergisi *Zaika*'yı (Kekeme) yazmaya başladı.	– Modest Musorgski'nin "Boris Godunov" operası ilk kez St. Petersburg'da sahnelendi. – Tolstoy, *Anna Karenina*.
1876	Babası Pavel iflas etti. Aile Moskova'ya yerleşti; Çehov Taganrog'da okula devam etti. Özel ders vermeye başladı.	– Devrim yanlısı "Toprak ve Hürriyet Partisi" kuruldu. Popülistler yargılandı. Mihail Bakunin'in ölümü.
1877	İlk kez Moskova'ya seyahat etti; ailenin maddi durumu halen çok kötüydü.	– Osmanlı-Rus Savaşı patlak verdi.
1878	"Babasız" ve "Platonov" adında iki uzun oyun yazdı; ikisi de hayatı boyunca yayımlanmamış ve sahnelenmemiştir.	– 93 Harbi'nin ardından Osmanlı ve Rusya arasında Ayestefanos Antlaşması imzalandı. Vera Zasuliç tutuklandı ve mahkemeye çıkarıldı. – Rus şair-yazar Nikolay Nekrasov'un ölümü; Tolstoy, *Anna Karenina*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1879	*Strekoza* (Yusufçuk) adlı haftalık mizah dergisine öyküler yazmaya başladı. Moskova'ya taşındı ve aile reisliğini üstlendi. Ağustos ayında Moskova Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde okumaya başladı.	– St. Petersburg'da işçiler ilk büyük grevi düzenledi. Tolstoy, *İtiraflarım*'ı yazdı. – Henrik Ibsen, "Bir Bebek Evi".
1880	*Strekoza*'da ilk öyküsü yayımlandı: "Toprak Ağası Stepan Vladimiroviç N.'den Eğitimli Komşusu Dr. Frederik'e Mektup". "Antoşa Çehonte", "Kardeşimin Kardeşi" ve "Dalaksız Adam" gibi takma isimler kullanıyordu. Yakın dost olacağı manzara ressamı İsaak Levitan'la tanıştı.	– II. Aleksandr'a karşı gerçekleştirilen ikinci bir suikast teşebbüsü yine başarısız oldu. Radikaller çarlık sarayındaki yemek odasını havaya uçurdu: on bir kişi öldü, elli altı kişi yaralandı. Polis, Narodnaya Volya (Halkın İradesi) örgütünün pek çok üyesini tutukladı. – Dostoyevski, *Karamazov Kardeşler*. – II. Aleksandr, Narodnaya Volya mensubu Grinevistski adlı bir öğrencinin bombalı saldırısı sonucu öldü. Oğlu ve halefi III. Aleksandr, bu suikasti fırsat bilerek liberal görüşü savunan yazar ve yayınevlerini ağır baskıya aldı. – Dostoyevski'nin ölümü.
1882	Bir yandan tıp eğitimini sürdürürken, ailenin geçimini sağlamak için yazarlık yaptı.	– III. Aleksandr, Yahudileri hedef alan pogromlar başlattı. Yahudiler, Moskova'dan sınır dışı edildi. – Henrik Ibsen, "Bir Halk Düşmanı".
1883	*Oskolki* (Kıymıklar) dergisine öyküler ve bir dedikodu köşesi yazmaya başladı.	– Emeğin Kurtuluşu adlı ilk Rus Marxist devrimci örgüt, Georgi Plehanov tarafından kuruldu. – Turgenyev'in ölümü.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1884	Seçme eskizlerinden oluşan ilk derlemesi *Melpomene'nin Masalları* yayımlandı. Yayımlanan öykülerinin sayısı 200'ün üzerindeydi. Okuldan mezun oldu; erken tüberküloz belirtileri göstermeye başladı.	– 14'lerin Mahkemesi: Narodnaya Volya'nın on dört üyesi yargılandı; iki kişi idam edildi. – Henrik Ibsen, "Yaban Ördeği".
1885	Ertesi yıla kadar çoğu *Petersburgskaya Gazeta*'ya olmak üzere (Petersburg Gazetesi) 100'den fazla öykü yazdı. Kendi imzasının olduğu ilk öyküsü "Panihida" *Novoye Vremya*'da (Yeni Çağ) yayımlandı. Yazarlığı ciddiye almasını sağlayan meşhur romancı Grigoroviç'in yazdığı bir mektuptur. İlk öykü derlemesi *Karmakarışık Öyküler* yayımlandı.	– Émile Zola, *Germinal*.
1887	İkinci öykü derlemesi *Alacakaranlık* yayımlandı. İlk kısa oyunu "Kuğunun Şarkısı" ilk kez yayımlandı. "İvanov"un taslağı olacak metni, Moskova Korsh Sahnesi'nin isteğiyle yazdı. 19 Kasım'daki ilk gösteri izleyicilerden beklediği beğeniyi görmedi.	– Lev Tolstoy, *İvan İlyiç'in Ölümü*.
1888	"Bozkır" öyküsü *Severniy Vestnik*'te (Kuzey Postası) yayımlandı. "Kuğunun Şarkısı" ve "Ayı" sahnelendi. Tek perdelik komedi "Bir Evlenme Teklifi"ni yazdı. "Alacakaranlık", Puşkin Ödülü'nü kazandı. Stanislavski ile tanıştı.	– August Strindberg, "Baba".

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1889	31 Ocak'ta "İvanov"un gözden geçirilmiş metni St. Petersburg Aleksandrinski Tiyatrosu'nda sahnelendi ve coşkuyla karşılandı. "Prenses" ve "Tatsız Bir Olay" gibi öykülerini yazdı. "Orman Cini"nin ilk taslağı Aleksandrinski tarafından reddedildi. Ağabeyi Nikolay tüberkülozdan öldü.	– İkinci (Sosyalist) Enternasyonal, Paris'te kuruldu. Maksim Gorki, *Foma*.
1890	"Gusev" yayımlandı. 21 Mayıs'ta Moskova'dan tren, at arabası ve tekne ile Sibirya'ya yolculuk ederek Sahalin Adası'na gitti; burada nüfus sayımı yaptı. Hong Kong, Singapur ve Seylan üzerinden Aralık ayında Moskova'ya döndü.	– Henrik Ibsen, "Hedda Gabler".
1891	"Düello" ve "Köylü Kadınlar", *Novoye Vremya*'da yayımlandı. Tek perdelik oyunu "Jübile"yi yazdı. A.S. Suvorin ile birlikte Fransa ve İtalya'yı ziyaret etti. Orta ve Güneydoğu Rusya'da açlıkla mücadele için yapılan sağlık çalışmalarına katıldı.	– Trans Sibirya Demiryolu'nun inşaatına başlandı. Rusya'nın iç topraklarında gerçekleşemeyen hasat yüzünden kıtlık ortaya çıktı; kışın sonunda bir milyon kişi hayatını kaybetti. – Mihail Bulgakov dünyaya geldi.
1892	"Altıncı Koğuş" dahil yirmi bir öykü yazdı. Moskova'ya 80 kilometre uzaklıkta Melihovo arsasını aldı ve Mart ayında ailesiyle birlikte buraya yerleşti. Bir yandan yazarlığı sürdürürken, açtığı klinikte köy ahalisine hizmet ediyordu.	– Rus yönetimindeki Polonya'da ayaklanan işçilere saldıran emniyet güçleri, kırk altı kişinin ölümüne sebep oldu. – Çaykovski'nin "Fındıkkıran Balesi" ilk kez sahnelendi.
1893	Edebiyat dışı eseri *Sahalin Adası*'nı tamamladı ve *Russkaya Mysil*'de (Rus Düşüncesi) tefrika etti.	
1894	"Kara Keşiş"i yazdı. *Öyküler ve Masallar* adında yeni bir derlemesi yayımlandı. Tekrar Batı Avrupa'ya seyahat etti.	– Rusya'da II. Nikolay tahta çıktı. Fransa'da "Dreyfus Olayı".

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1895	"Üç Yıl" kitap halinde yayımlandı. "Ariadna", "Anna Nişanı" ve "Bir Cinayetin Öyküsü"nü yazdı. "Martı"yı yazmaya başladı. Lev Nikolayeviç Tolstoy ile tanıştı.	– Joseph Breuer ve Sigmund Freud'un *Histeri Üzerine Çalışmalar* isimli kitabıyla psikanaliz devri başladı. – Thomas Hardy, *Adsız Sansız Bir Jude*.
1896	"Martı", 17 Ekim'de Aleksandrinski Tiyatrosu'nda ilk kez sahnelendi. Seyirciler oyunu olumsuz tepkiyle karşıladılar.	– Henrik Ibsen, "John Gabriel Borkman".
1897	"Köylüler" ve "Peçenek" yayımlandı. "Vanya Dayı" yayımlandı ama 1899'a kadar sahnelenmedi. Nüfus sayımına katıldı. Mart ayında geçirdiği iç kanama sonrası hastalığının tüberküloz olduğu anlaşıldı. Ağustos ayını istirahat etmek için Avrupa'da geçirdi; kış aylarında Güney Fransa'da kaldı.	– Macaristan'da Theodor Herzl, Dreyfus Olayı'yla bağlantılı anti-semitizmden rahatsız olarak Basel'de ilk Siyonist Kongresi'ni topladı. – H.G. Wells, *Görünmez Adam*.
1898	"İonıç", "Kılıflı Adam", "Aşk Üstüne" ve "Bektaşi Üzümü" gibi öykülerini yazdı. Dreyfus Davası'nda Zola'yı desteklediği için Suvorin'le arası açıldı. Daha sonra evleneceği aktris Olga Knipper ile tanıştı; Kırım'a döndü. Yalta'da Gorki ile buluştu, oradan bir arsa aldı. Babası Pavel Yerogoroviç öldü.	– Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi, Minsk'te ilk toplantısını yaptı.
1899	"Küçük Köpekli Kadın" ve "Yeni Yazlık" yayımlandı. "Üç Kız Kardeş"i yazmaya başladı. Bir yayımcıyla toplu eserlerinin yayımlanması için sözleşme imzaladı. "Vanya Dayı" Moskova Sanat Tiyatrosu'nda ilk kez sahnelendi. Sağlık sorunları nedeniyle Çehov katılamadı. Haziran ayında Melihovo'yu sattı, annesi ve kız kardeşi Maşa ile Yalta'ya taşındı.	– Henrik Ibsen, "Biz Ölüler Uyanınca".

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1900	"Çukurda"yı yazdı. Toplu eserlerinin ilk iki cildi yayımlandı. Moskova Sanat Tiyatrosu'nun Sivastopol ve Yalta turnesinde "Vanya Dayı"yı ilk defa seyretti. Olga Knipper ile yakınlaşmaya başladı.	– Rusya, Mançurya'yı işgal etti. – Sigmund Freud, *Düşlerin Yorumu*; Maksim Gorki, *Üçler*.
1901	Olga Knipper'in Maşa rolünde oynadığı "Üç Kız Kardeş" Moskova Sanat Tiyatrosu tarafından sahnelendi. Toplu eserlerinden sekiz cilt daha yayımlandı. Olga Knipper ile 25 Mayıs'ta Moskova'da küçük bir merasimle evlendi.	– Sosyalist Devrimci Parti kuruldu. – Thomas Mann, *Buddenbrooklar*; Maksim Gorki, *Küçük Burjuvalar*.
1902	"Vişne Bahçesi"ni yazmaya başladı. Sağlığı kış aylarında kötüleşmeye başladı.	– Zola öldü. Maksim Gorki, *Alçaktaki Derinlikler*.
1903	"Nişanlı Kız"ı yazdı ve toplu eserlerinin son cildi üzerinde çalışmaya başladı. "Vişne Bahçesi"ni 12 Ekim'de tamamladı. Aralık başında Moskova'ya gelerek provalarını izledi. Stanislavski ile ciddi bir oyun mu, yoksa güldürü mü olduğu konusunda anlaşmazlık yaşadılar.	– Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Londra'da yapılan İkinci Kongresi'nde parti "Bolşevik"lere (Vladimir İlyiç Lenin liderliğinde) ve "Menşevikler"e ayrıldı. Yahudilere karşı üç gün süren Kişinev pogromu.
1904	"Vişne Bahçesi" 17 Ocak'ta ilk defa sahnelendi ve coşkuyla karşılandı; Çehov yalnız üçüncü perdeye katıldı. İyileşmek için gittiği Badenweiler'de hayata gözlerini yumdu. Naaşı istiridyelerin muhafaza edildiği bir vagonda Moskova'ya getirildi. Bu yüzden cenaze kalabalığı yanlışlıkla aynı tarihlerde ölen General Kepper'in cenaze kortejinin peşine takıldı. Çehov, babasının da gömülü olduğu Novodeviçi Mezarlığı'na defnedildi.	– Rus-Japon Savaşı. İngiltere ve Fransa arasında Dostluk Antlaşması. – James, *Altın Kâse*.

ÖNSÖZ

BAŞLANGIÇLAR

BEVERLY HAHN

Vişne Bahçesi'ni yazan, bu eserinde malikâne kültürüne[1] cana yakın bir gözle bakan olgun Çehov son derece ciddi, ölçülü ve usta bir sanatçıdır; saygın yurttaşlarına rakip olabilecek bir dizi görüşe sahiptir. İngiliz geleneğinde Wordsworth ya da George Eliot neyse, Rus edebiyatının yazın geleneğinde o da aynı sağlam yere sahiptir. Tıpkı onlar gibi sanatıyla seçtiği biçimlerin ifade olanaklarını öylesine esnetir ki, yenilikçi bir hale getirir; diğer yandan bir medeniyetin kaynaklarından ve lisanından, karakterde ve günlük dilde cisimleşen ulusal tarihinden faydalanır. Gelgelelim çoğu yazarın aksine (şaşırtıcı bir biçimde bir tek Dickens ile bu hususta kesişirler) Çehov meslek hayatına popüler bir yazar olarak başlamıştır. 1880'li yılların başlarında *Strekoza* (Yusufçuk), *Budilnik* (Çalar Saat), *Zritel* (Seyirci) ve daha sonra *Oskolki* (Parçalar) gibi mizah dergilerine yazan Çehov'un meslek hayatı Rus klasik yazarları için hayli sıra dışı bir şekilde, Puşkin veya Gogol'ün, bir sonraki nesildeki mirasçıları Gonçarov, Turgenyev ve Tolstoy'un tam aksi bir şekilde başlamıştır. Rusya'nın en büyük yazar-

1 Bu sınıfı tam olarak tanımlamak güçtür. Liyuba ve Gayev, unvan sahibi olmadıkları için Rus asilzadesi değildirler; diğer yandan Ronald Hingley'nin *Russian Writers and Society*'de (s. 132-134) dikkat çektiği üzere, 19. yüzyıl Rusyası'nda unvan sahibi asilzadeler, üst tabakanın ufak bir kısmını oluşturuyordu. Bu üst sınıfın oluşumuna dair daha derinlemesine bir yazı için bkz. Hingley, 10. bölüm.

larının toprak sahibi sınıfa mensup olması bir gelenekti (Dostoyevski, Rus edebiyatını "toprak sahiplerinin edebiyatı" olarak tarif eder). Her ne kadar Irving Howe'un da dile getirdiği üzere[2] Gogol, Leskov ve Dostoyevski şehre ve şehrin fakir kesimine gösterdikleri ilgi nedeniyle bu "toprak sahiplerinin edebiyatı"ndan kesin bir kopuşu temsil ettilerse de, en azından Gogol ve Dostoyevski edebiyatçılığa ciddi şekillerde, "entelektüel" dergilere yazarak başlamışlardır. 1880 yılında, yani Turgenyev'in ölümünden üç yıl önce ve Tolstoy'un büyük orta döneminin bitiş noktasında (*Savaş ve Barış* 1869, *Anna Karenina* 1878 yılında yayımlanmıştı), Rus edebiyatının aristokrat devri bir darbeyle sarsılmak üzereydi. Tüccar bir ailenin çocuğu, eski bir serfin torunu olan Çehov, yeni bir sınıfın ihtiyaçlarını gidermek için peyda olan zevksiz mizah dergilerinde görünmeye başlamıştı. Ernest Simmons, Çehov biyografisinde o dönem meydana gelen tarihsel ve kültürel değişimi etkili bir biçimde özetler:

> 1874'teki bir mektubunda Turgenyev "Bayağılık devri başlamıştır," diye yazmıştı; seksenlerin başından itibaren aşırı bir toplumsal ve siyasi durgunluk baş göstermiş, II. Aleksandr'a yönelik suikasttten sonra da köklü gericiliğe dönüşmüştür. Rahipler meclisi vekili ve III. Aleksandr'ın başdanışmanı olan, hakkında "Çürümeyi don gibi durdursa da, yaşayan hiçbir varlığın büyümesine asla yardımcı olamazdı," denilen Konstantin Pobedonostsev'in karanlık etkisiyle, ülkenin tüm hayati entelektüel ve sanatsal güçleri kayıtsız bir kasvete gömülmüştü. İlerici görüşler şahsi zorlamasıyla ya kısıtlanıyor ya da acımasızca susturuluyordu. Büyümekte olan şehirli orta sınıf bu şartlar altında entelektüellerin önderliğinden kopmuş, dönemin ciddi sorularına kafa yoran toprak sahibi üst sınıfın edebiyatıyla yakınlık kuramayan bir okur kitlesi oluşturmuştu. "Küçük insanlar"ın değerlerini, ilgisini ve hayat biçimini yansıtan okunacak yeni bir şeye ihtiyaç vardı; bu talebe yanıt olarak ortaya çıkan şeylerden biri de sayısız mizah dergileriydi.[3]

---

2 "Dostoevsky: The Politics of Salvation". Twentieth Century Views dizisinden çıkan, René Wellek editörlüğündeki *Dostoevsky: A Collection of Critical Essays* kitabında yeniden yayımlanan makaleyi kastediyorum (Englewood Cliffs, N. J., 1962, s. 54.).

3 Simmons, *Chekhov*, s. 64, 65.

Çehov'un bu dergilere yazarkenki ruh hali, hatta bizzat dergilerin ruhu, Çehov'un kullandığı takma isimlerden anlaşılabilir: "Antoşa Çehonte", "Ağabeyimin Ağabeyi", "Dalaksız Adam", "6 Numaralı Vida", ve benzerleri.[4] Bu dergilere yazdıkları, dergilerin beklentilerine göre değişiyordu. Bu hikâyeleri aceleyle, özenmeden ve üzerinden geçmeden, en fazla bin kelimelik ve çoğu zaman bu rakamın altında bir sınırda, hafif ve gündemle ilgili konularda, her zaman da sansür kaleminin gölgesinde yazıyordu. Çehov mizah dergilerine yazdığı bu ilk yıllarında çok üretken olsa da (yalnız ilk senesinde 120 öykü kaleme almıştır), bu anlamda toplam başarısı oldukça sınırlıdır. Mizah dergilerinin kısıtlamalarından kurtulduktan sonra bir-iki yıl geçmeden, *Oskolki* dergisine yazan bir kişi, hakkında şunları söylemişti: "Yaz ona, de ki sırf ayyaşların dilini anlatmak amacıyla sarhoşluğu tarif etmek sinik bir davranış. Ayyaşları istismar etmekten daha kolay bir şey yoktur."[5] Diğer taraftan *Oskolki*'ye yazan Çehov da böyle bir sinizmin bazen aynısını işlemişti. Hatta Moskova dergilerinin mizah anlayışı ve yayıncılık standartları bu sinizmi muhtemelen kaçınılmaz bir hale getiriyordu. Çehov'un ilk dönem eserlerinin çoğu uzatılmış esprilerdir, hikâyeden sayılmazlar; hatta espri olarak bile yavandırlar. Hingley bunların arasından aşağıdaki "reklam"ı alıntılar:

> LEYUHİN KİTAPEVİ'nde şu ürkütücü kitaplar satıştadır: *Tutkulu Aşkı Kendi Kendinize Öğrenin* ya da *Seni Hınzır!*, yazarı Ahmakov. Fiyatı 1 ruble 80 kapik. [...] *Bir Kadın Çorabının Anıları* ya da *Masumiyet Buraya Kadarmış!* Fiyatı 1 ruble 50 kapik.[6]

Çehov'un sanatı işte böyle zevksiz bir başlangıca sahipti. Moskova dergilerine yazmaya devam ettiği dönemde, özellikle 1880 ve 1885 arasında Çehov'un eserleri giderek değişime uğramış, en çok ailesinin mali durumunu düşünen yumuşak başlı bir yazardan yaratıcılığını körelten şartlar altında çalışan genç bir sanatçıya dönüşmüştür. Bu değişimin az önce alıntı yaptığım örneğe zıt düşen ilk işaretlerine "Memurun Ölümü", "Bukalemun" ve "Şişman ile Zayıf" gibi es-

---

4 Ronald Hingley, *Chekhov: A Biographical and Critical Study*, Londra, 1966, s. 40.

5 N.A. Leikin'e mektup (Moskova, 24 Aralık 1886), Friedland ed., *Letters by Anton Chekhov*, s. 108.

6 Hingley, *Chekhov*, s. 45.

kizlerde rastlanabilir: Bu eskizler 1885'teki hikâyelerin ("Kundakçı", "Telaş" veya "Prişibeyev Başçavuş") dahi bütünlüğüne yaklaşamasalar da, en azından maskaralıkların altında acıyı, kaba güldürünün sonuçlarını barındırırlar.

Çehov'un geçmişi düşünüldüğünde, kaba güldürüye olan yakınlığı şaşırtıcı değildir:

> Soylu yazarların doğadan karşılıksız gördüğünü, alt sınıftakiler gençliklerini bedel olarak ödeyerek alırlar. Bir delikanlının hikâyesini yaz bakalım: Bir serfin, eski bir bakkalın oğlu, kilise korosunda şarkı söyleyen bir çocuk, önce lise, sonra üniversite talebesi; rütbeye ve makama riayet ederek yetiştirilmiş, rahibin elini öpmüş, başkalarının fikirlerine inanmış, yediği her lokmaya şükretmiş, kaç defa kırbaç yemiş, ayağında mest olmadan bir öğrenciden diğerine koşuşturmuş, zengin akrabalarının evinde memnun mesut akşam yemekleri yemiş, Tanrı ve insana ikiyüzlülük gösterip nihayet kendi anlamsızlığını kabul etmiş bir delikanlının hikâyesini yaz, onun içindeki köleyi damla damla sıkarak nasıl çıkardığını, nasıl, güneşli bir sabah uyandığında, damarlarında akan kanın bir kölenin değil, gerçek bir insanın kanı olduğunu fark ettiğini.[7]

Bu sözler Çehov'un hayatına, kendisinin de kabul ettiği doğrudan göndermelerdir; bu gençlik rezilliklerinin acısıdır, ilk eserlerinde bu düzeni sürekli kılmak için herkesten çok ter döken iflah olmaz dalkavuklar; tahakkümün mağdurlarıyla alay edecek gücü ona veren budur. Dahası, Çarist bürokrasinin mizah dergilerini okuyan sınıfca sevilmemesi, bu kaba taşlamaların kolayca benimsenmesini muhtemelen garantiliyordu. Bu yüzden "Memurun Ölümü", yazıcının rencide ettiği generale özür dilemeye çalışmasının gülünçlüğünü intikam hırsıyla dolu bir zevkle anlatır, okuru yazıcının absürtlüğüyle ve hatta sonunda kendi ölümüne sebep olmasıyla alay etmeye çağırır. Benzer bir şekilde, "Şişman ile Zayıf" ve "Bukalemun" da karakterlerin arasındaki mertebe farkında meydana gelen beklenmedik değişikliklerin neden olduğu davranış değişimini alay konusu eder. "Şişman ile Zayıf"taki zayıf adam eski dostuyla karşılaştığında "hoş bir şaşkınlık" içindedir;

---

7 A.S. Suvorin'e mektup (Moskova, 7 Ocak 1889), Friedland, ed., *Letters by Anton Chekhov*, s. 100, 101.

bakanlık müsteşarı olduğunu öğrendiğinde, "ezici, büyük bir şaşkınlığın etkisi" altına girer. Bu tutum değişikliği omurgasızlığın esnekliği ve zayıf adamın eşi ve oğlunun bir anda "hazır ol"a geçmesiyle bize gösterilir; böylelikle bu gülünç ayrıntılar böylesine ezilip büzülmeyi bir kaba güldürüye dönüştürür:

> Zayıf birden sarardı, yerinde dondu kaldı, sonra biraz toparlanarak yüzüne çarpık bir gülümseme yayıldı; aynı anda da gözlerinde kıvılcımlar çaktı. Bunun ardından ezildi, büzüldü, kamburlaştı, ufaldı... Karısının çenesi daha bir sivrildi, oğlu Nafanail "hazır ol"a geçti, dik yakalı setresinin bütün düğmelerini iliklediı.

Bu durumun dolaysız komikliği dahi, Çehov'un Çarlık memur sınıfı içindeki hiyerarşinin kızıştırdığı dalkavukluğa duyduğu öfkeyle gelen alaycılığı örtemez.

İlk dönem öykülerinin gittiği yer genelde tahmin edilebilir, ağızdan ağza dolaşan fıkraların yapısını andırır; bu şekilde kendi varsayımlarını tersine çevirirler. Çehov'un alay ettiği kişiler bilindik tiplemelerden ibarettirler; "Memurun Ölümü" ve "Bukalemun" (dikkate değer olmadıkları söylenemese de) neredeyse tamamen makul, bir o kadar da imkânsız durumun gülünç bir şekilde tırmanmasına bağlıdır. Çehov, "sanat"ının sırrını "Şişman ile Zayıf"ta ele verir:

> İki eski arkadaş Nikolayev İstasyonu'nda karşılaştılar; bunlardan biri şişman, öbürü zayıftı.

Her zamankinden daha geniş de olsa, bu basit bir fıkra yapısıdır. Bu fıkralarda çoğu zaman olduğu gibi, karakterler başta "şişman" ve "zayıf" tiplemelerine uygun davranır, bu biçimlerden yalnız bir süreliğine, zayıf adamın şişman adamın halinden memnun ve varlıklı havasını takınmasıyla uzaklaştıktan sonra, baştaki kalıplarına son gülünç *espri* ile geri dönerler. Yukarıda sözü edilen kaba güldürüsü dışında bu öyküyü ayıran şey, tiplemeleri kendinden emin bir şekilde kullanmasından başka bir şey değildir.

Yalnız böylesine yavan bir türde çalışan Çehov'un popüler Rus klişeleri ve genel ulusal "tipleme"lere dair bilgisine garip bir inancı var gibi görünür; daha deneyimli bir yazarın risk almaktan çekineceği yerlerde, bu inancın ona komedi türünde çok sağlam başarılar ka-

zandırdığı olmuştur. Burada özellikle "Albion'un Kızı"nı düşünüyorum. Bu öyküde kibirliliğe varan bir ağırbaşlılıkla balık tutan mürebbiyenin "tipik İngiliz"liği öyle karikatürize edilir ki, sonunda İngilizliğini, ilkel balıkçı kadın tipinin pagan imgesinden ayırmak zor hale gelir: "patlak yengeç gözlü"dür, "kuş gagasını andıran burnu burundan çok kanca görünümünde"dir, vesaire. Bu betimlemeler komiktir ve okuyanın aklında kalır. İngiliz mürebbiye ve Rus beyi yan yana sessizce balık tutarlar, her biri diğerinin katılığını ve milliyetçi bir damara yordukları tahammülsüzlüğünü yererken, Çehov'un iletişim kurmaktaki güçlükleri komik tablolara çevirmedeki yeteneğinin ilk belirtilerini görürüz. Bununla birlikte Rus patronun İngiliz kadına savurduğu hakaretler hızla kırıcı, öyküde sezilen cinsellik ise münasebetsiz bir hal alır. Dolayısıyla sonunda İngiliz kadın kayıtsızlığıyla başarıya ulaşsa da, Çehov'un niyeti her ne olursa olsun öykü maalesef mantıksızca kadının karşısında sona erer. Yalnız bu öyküde değil, "Beceriksiz" ve "Ninoçka"da da bazı karakterlerin savunmasızlığının Çehov'u meslek hayatının bu aşamasında bazen sabırsız bir alaycılığa sürüklediğini görmemiz mümkündür.

1885'e gelindiğindeyse, Çehov artan itibarının mizah basınında ona sağladığı yeni özgürlüklerin ve daha saygın *Peterburgskie Vedamosti* (Petersburg Haberleri) ile çalışmasının yardımıyla farklı öyküler yazmaya başlamıştı. "Kundakçı" ve "Prişibeyev Başçavuş" gibi komik eserler bile, her ne kadar kaba güldürüyü temel alsa da, Çehov'un görüşlerinin genişlediğine işaret eden bir hoşgörüye sahiptirler. Örneğin Prişibeyev Başçavuş'un her şeyi açıkça izin verilene kadar yasak kabul etmesi, tam kaba güldürüye malzeme olacak bir konu olsa da, bu duyguyu aşarak hayatın komik anlarının keyfini çıkarır. Bu etki hem Çehov'un kurduğu cümlelerden ("Ne hakla oraya toplanmışlardı? Yasada böyle bir şey yazılı mıydı?") hem de Prişibeyev'in otoriterliğinin taşralılığından gelir. Prişibeyev'in gözünü kırpmadan yazdığı "ateş yakan köylüler" listesini mahkemeye sunuşu, gözümde Çehov'un erken döneminin en komik anlarından bir tanesidir. Hikâyelerin, hem "Prişibeyev Başçavuş" hem de "Kundakçı"da gördüğümüz üzere hâlâ farklı fikirlere sahip iki kişinin yanlış anlaşılma sonucu soluğu mahkemede alması gibi formüllere bağlı olduğu söylenebilir. Karakterlerin kasıtsız bir şekilde, komik bir sakarlıkla kendilerini ele ve-

rişleri de Gogol'ün etkisindeki bir mizahtır. Ama şimdi öykülerini minyatür tiyatro sahneleri olarak yazmaya başlamıştır. Durumlar aynı anda hem dehşet verici hem de komiktir; sahneye koyulması için uyarlamaya gerek bile yoktur.

> "Şuna bak, kendini aptal göstermeye çalışıyor! Sanki anasından dün doğmuş, dünyadan haberi yok... Sersem herif, somun çıkarmanın ne gibi kazalara yol açabileceğini bilmiyor musun? Bekçi görmeseydi koca katar yoldan çıkar, bir sürü insan ölürdü. Onların katili sen olurdun!"
>
> "Aman beyim, siz neler söylüyorsunuz? Ben insanları niçin öldüreyim ki? Beni gâvur ya da cani mi sandınız? Tanrı'ya şükür, efendiciğim, birisini öldürmek şöyle dursun, böyle düşünceleri aklımıza bile getirmeden yaşadık bugüne dek. Tanrım korusun, sizin söylediğiniz olacak şey mi?"

"Kundakçı"daki bu sahnede, Çehov hem köylünün cahil cesaretini hem de hâkimin giderek tırmanan öfkesini yakalarken, ikisine de tam olarak hakkını teslim etmez. Olayın farklı açılardan bakıldığında farklı insani yönleri görüldüğü için öyküyü hükmünü belirtmeden tamamlar. Köylünün yavaşlığının ve ciddi kuşkusunun kasten fakat her zaman temkinli bir şekilde küstahlığa varışını da bulunduğu konumun getirdiği rahatlık ile temsil etmesiyle gelişmekte olan psikolojik gerçekçiliğini de sergiler.

O halde 1885 öykülerinde meydana gelen bu değişim, Çehov'un insanlara ve durumlara, hatta o dönemde artık klişeleşmiş konularına dahi daha olumlu yaklaşmasının bir sonucuydu. "Triyapka"daki (Süt Çocuğu) sevimsiz basın sözcüsüne gösterdiği sıcaklık, "Memurun Ölümü"ndeki dalkavuğun başına gelenlerin yanında eğitici bir kıyas gibi kalır. Yalnız ikisinden de iyi olan "Telaş" öyküsüdür ki kendine ait bir sesi olan ilk Çehov erkek karakterini barındırır; örneğin dramatik monolog "Tütünün Zararları"nda konuşan ses ve "Üç Kız Kardeş"teki Kulıgin karakteri gibi birini. Belirli bir kişiliğin yalnız Çehov'un sanatı ile edebiyata girmiş olduğunu düşünürüm: Dışarıdan zayıf, hatta aşağılık görünürken içinde ifade edemediği bir eziklik saklayan, biraz kendini beğenmiş, konuşmayı seven bir tip olduğu için yüzeysel olarak açık olduğu sanılan insan. Konuşkan olduğu için bu kişi bir şeyleri gizlediğini

belli etmez; bu yüzden yapısal sürprizler ve ifade edilmeyen ironiler gibi ancak Çehov'un başvurduğu ciddi incelikler ile bu adamda keşfedilmemiş bir şeyler olduğu hissine kapılır ve onu olduğu şekliyle görürüz. Bunlardan biri de "Telaş" öyküsündeki ezik ve sünepe koca karakteri olan Nikolay Sergeyiç'tir. Yalnız o öyküye geçmeden önce, Çehov'un 1892-1904 yılları arasında defterine yazdığı bir öykü eskizi belki aklımdaki yapısal ironiyi ifade etmeye yardımcı olabilir:

> Yeteneksiz bir bilim insanı, kaz kafalı, yirmi dört yıl emek verip iyi bir eser ortaya çıkaramamış, yalnız kendisi gibi yeteneksiz ve dar görüşlü bilim insanları yetiştirmiş. Geceleri kitapları ciltler; gerçek işi budur: Bu işin sanatını bilir ve yaparken keyif alır. Bir gün öğrenmeyi seven ve geceleri gizli gizli ders çalışan bir ciltçiyle karşılaşır.[8]

Böylesine geniş ama basit bir ironik yapının çok fazla duruma uydurulması ve steril bir formül haline gelmesi tehlikesi mevcuttur elbette. Ama basit biçimiyle bu örnek Çehov'un zihnini işgal eden, meslek hayatı boyunca giderek daha karmaşık bir hal alan ana alışkanlıklardan birini resmeder.

O halde "Telaş"ta bizden beklenen (bazılarının önerdiği gibi),[9] patronunun evini öfke içinde terk eden genç mürebbiye Maşenka'nın şüphesiz ve kesin bir biçimde yanında durmamız değildir. Her ne kadar öykünün asıl derdi Maşenka'ya yöneltilen hırsızlık suçlaması olsa da, Nikolay Sergeyiç'in çok uzun zamandır devam eden bir derdi vardır ve Maşenka'nın bu duruma tepkisi oldukça kibirlidir:

> Nikolay Sergeyiç bir çırpıda şunları söyledi:
>
> "İğneyi ben aldım. E, şimdi memnun musunuz?" (...)
>
> Nikolay Sergeyiç'in itirafından sonra bu evde bir dakika bile kalamazdı. Nasıl olmuş da bugüne değin onlarla yaşayabilmişti? Nikolay Sergeyiç kısa bir suskunluktan sonra, "Bunda şaşılacak bir şey yok," dedi. "Çok basit bir olay... Paraya gereksinmem vardı, karım ise vermiyordu. Halbuki bütün ev, içindeki eşyalarla birlikte babamdan kalma, Marya Andereyevna. Hepsi, hepsi benimdir. Bu iğne de annemden kalma... Ama o hepsine el koydu, üzerine çöreklendi...

8 *The Note-Books of Anton Tchekhov Together with Reminiscences of Tchekhov by Maxim Gorky*, çev. S.S. Koteliyanski ve Leonard Woolf, Londra, 1967, s. 4.

9 Bkz. W.H. Bruford, *Chekhov and His Russia: A Sociological Study*, Londra, 1948.

Kalkıp karımı mahkemeye veremem ya! (...) Sizden özellikle rica ediyorum, beni hoş görün ve kalın bizimle! *Tout comprendre, tout pardonner*. Kalacak mısınız?"

Maşa titremeye başladı, ama kesin bir sesle, "Hayır!" dedi. "Rica ederim, üzerime düşmeyin!"

Nikolay Sergeyiç valizin yanındaki sıraya çökerek, "Eh, Tanrı yardımcınız olsun," dedi. "Açıkça söyleyeyim ki, gururu incinenleri, bundan dolayı insanlara küsüp onları hor görenleri severim. Yaşam boyu şurada oturup öfkeli yüzünüzü seyredebilirim. Demek kalmıyorsunuz? Anlıyorum, zaten başka türlü olamazdı... Evet, öyle... (...)

Tam o sırada Fedosya Vasilyevna'nın sesi duyuldu:

"Nikolay Sergeyiç, nerdesiniz? Agniye, beyefendiyi çağırsana!"

Nikolay Sergeyiç kapıya doğru seğirtti. Giderken, "Demek kalmıyorsunuz?" dedi. "Kalsaydınız iyi olurdu. Akşamları bir araya gelir, dereden tepeden konuşurduk. Ne dersiniz? Kalın, kalın canım. Siz gidince evde yüzüne bakılacak kimse kalmayacak. Ne korkunç şey!"

Nikolay Sergeyiç'in yalvaran yüzü solgun, sürekli içmekten bitkindi. Ama Maşenka "hayır, olmaz" anlamında başını salladı. Nikolay Sergeyiç çaresizlik içinde elini salladı.

Yarım saat sonra Maşenka yoldaydı.

Nikolay Sergeyiç'in davranışı bir rezilliktir, konuşurken kendisine acıdığı ortadadır; Çehov da bir tarafıyla aynı Maşenka gibi tepki verir. Gene de Nikolay Sergeyiç'in sessizce iskemleye oturup Maşenka'nın öfkeli yüzünü mutlu bir dalgınlıkla izlemesine neden olan uysal çaresizlikten ve engin tecrübeden etkilenmeden de edemeyiz. Konuşmasındaki duraksamalar, hüsran içindeki benliği ve yıkılmış kişiliğiyle Maşenka'nın masumiyetine uzanmakta hissettiği zorluğu gösterir; bu anlamda Maşenka'nın münasip bir cevap vermesini engelleyenin masumiyeti olması da hazin bir ironidir. Nikolay Sergeyiç'in, Maşenka'nın cesaretine duyduğu hayranlık kendisinde kaybettiği bir özelliktir; onun gidişiyle bu evden tamamıyla silinecek olan "insanca" bir şeydir. Bu yüzden kalması için yalvarır ona. Kalmasını söyleyerek, bir adaletsizliğe boyun eğmesini ve hayata karşı kendisinin yaptığı gibi taviz vermesini istemektedir. Çelişkili bir durumdur bu. Nikolay Ser-

geyiç kendisinden nefret ettiği için, hem Maşenka'dan nefret etmediği için mutlu hem de onu kaybedeceği için üzgündür. Yine de Maşenka böyle saf ve kalpsizce davranırken onun bu karmaşık duygularla boğuşması, Maşenka her ne kadar daha asil bir ruha sahip olsa da onu daha çekici bir kişilik haline getirir. Aşağılayarak baktığı Nikolay Sergeyiç'e kıyasla, Maşenka öfkenin ne olduğunu bilmez bile. Hikâyenin sunduğu durumların sözümona mağduru olan kişi, katı yürekli de olsa galip olarak ayrılır: İroni buradadır. Tıpkı "Tütünün Zararları"nda hayat boyu yaşanan hüsranların yarı ustalıkla ve üzerinde düşünülmeden dökülmesindeki gibi, burada da bir anda meydana gelen kendini sergileme anı Çehov'un sanatında köklü bir önem taşıyan büyük bir adım olacak, erken dönemindeki basit kalıpların kurcalanmasından tamamıyla kopuşu getirecektir.

Bununla birlikte 1880-1885 arası dönemin en iyi iki öyküsü (ki her ikisi de daha ciddi olan *Peterburgskie Vedamosti*'de yayımlanmıştır) tiyatrodan ziyade şair yeteneğini gösterir, öyküyü nesir halinde yazılmış bir çeşit şiir olarak sergiler. Bu iki öykü "Avcı" ve "Felaket"tir. "Avcı" ilk andan itibaren okuru yeni bir Çehov tablosuyla yüzleştirir:

> Boğucu bir öğle sıcağı var havada. Gökyüzünde tek bulut arasanız bulamazsınız. Güneşin kavurduğu otlar öylesine umutsuz, öylesine hüzünlü ki, yağmur yağsa da yeşermeyecekleri belli. Ağaçlarının doruklarıyla bir şey gözetliyormuşçasına kımıltısız duran orman bir beklenti içinde gibi...
>
> Baltalık ormanın kıyısından yürüyen, kırmızı bir gömlek, yamalı bir bey pantolonu, bol çizmeler giymiş, uzun boylu, dar omuzlu, kırk yaşlarında bir adam sallana sallana ilerliyor. Yeşil orman adamın sağında, solunda ise göz alabildiğine uzanan altın başaklı çavdar tarlası var. Adamın yüzü kızarmış, terli... Güzel, sarı saçları üzerinde külhanbeyi tarzı duran dik kenarlı, jokey siperlikli beyaz kasketi, cömertliği tutmuş bir toprak ağasının armağanı olsa gerek.

Bunaltıcı bir bekleyiş, bu sahnenin zenginliğini dağıtır; tasasız avcı manzaranın ona ifade ettiği, bizim de sahip olduğumuz, hayatın özgür olmadığına dair hisle yüzleşmek durumunda kalır. Manzara bu tarihe kadar olan öykülerden çok daha etkileyicidir; avcının böylesine engin ufukların önünde durması da onun bu hoşnutluğuna bir çe-

şit dokunaklılık katar. Ayrıntılar bize insan ihtiyaçlarına uyum sağlamamış ve hatta düşman olan tepkili bir dünyayı çağrıştırır; insanların böyle bir dünyada hangi şartlar altında seçeceğini de üstü kapalı olarak sormaya davet eder. Hikâye devam ederken, Çehov avcının özgürlüğünü bulaşıcı hale getirir ve Pelageya bile gülümsemesini gizler hale gelir; buna rağmen iddialarla dolu bir diyalogda kadının hareketsizliğinin sabitliği, bu anlatıya bir çeşit dinî hikâye biçimi kazandırır:

> Ortalığa bir sessizlik çöküyor. Kesimlik ormandan üç yaban ördeği havalanıyor o sırada. Avcı ördeklere bakıyor, belli belirsiz üç nokta olarak uzaklarda, ormanın ötesinde kaybolunceya değin gözlerini onlardan ayırmıyor. Sonra Pelageya'ya dönerek, "E, sen nasılsın, bakalım? Neyle geçiniyorsun?" diye soruyor.
>
> "Şimdilerde tarlada çalışıyorum. Kışın da yetiştirme yurdundan çocuk alıp sütanneliği yapıyorum, ayda bir buçuk ruble veriyorlar."
>
> "Ya!"
>
> Yeniden bir sessizlik çöküyor. Ekin biçilen tarlalardan bir şarkı yükseliyor, ama başlamasıyla bitmesi bir oluyor, çünkü bu sarı sıcakta şarkı söylemek kolay değil.

Kadın gerçekliği evle ve işle eşleştirir. Avcı için ise tek gerçek özgürlüktür. On iki yıllık sözde evlilikten sonraki kısa karşılaşmaları, çok geçmeden yaşanacak ayrılığın şairane alametleriyle doludur: Yaban ördekleri Yegor'un birazdan tutacağı yolun üzerinde uçar, yetiştirme yurdu da Pelageya'yı diğer yöne çekmektedir. Tıpkı kuşun şarkısı gibi, aralarındaki konuşma da başladığı gibi sona erer, aralarındaki gerginliği ise rublenin tuhaf ama dokunaklı bir şekilde bir elden diğerine geçtiği sahne ifade eder. Öykü hem Yegor ve Pelageya'nın dünyaya dair hisleri arasındaki uzlaşmaz farkı hem de dünyanın kişilerüstülüğünü ve enginliğini ifade eder. Bu anlamda verilecek bir hüküm yoktur: Geriye Pelageya'nın müşkül durumunun dokunaklılığı, sahneyi başlatan imgeleri yansıtan ve geri çeviren şairane mantık kalır:

> Avcı düz bir şerit gibi uzayıp giden cılgada yürümeyi sürdürüyor. Solgun yüzlü kadın ise kıpırtısız bir yontu gibi dikildiği yerden onun attığı her adımı izliyor, işte kocasının kırmızı gömleği koyu renk pantolonuyla birleşti, adım atışları görünmez oldu, köpeği çizme-

leriyle karışmaya başladı. Tek görünen şey başındaki kasketi. Yegor ormana doğru keskin bir dönüş yapınca yeşillikler arasında artık kasketi de görünmez oluyor.

Pelageya, "Güle güle, Yegor Vlasıç," dedikten sonra beyaz kasketi bir kez daha görebilmek için ayakuçlarının üzerinde yükseliyor.

Gördüğümüz gibi öykü türü bizzat biçimi ile, avcının çıktığı sessiz ormanın içinde tekrar kaybolduğu bu karşılaşmanın kısalığını ve gerginliğini kasten vurgular hale geliyor. İtinayla kurulan perspektifler ve öykünün boğucu havası, zamanın ve mekânın sahnenin ötesine uzandığı duygusuna alışılmadık bir geçerlilik kazandırıyor. Bunun dokunaklılığı, evliliğin gerçek bir evlilik olmasının öyküde kabul edilen imkânsızlığı, Pelageya ve sevdiği adam arasında artan mesafe ile duygulu bir şekilde ifade ediliyor.

"Felaket" ise daha niteliksiz, şaireneliği daha süreksizdir. İflah olmaz ayyaş tornacı Grigori Petrov, karın örttüğü yollarda hasta karısını hastaneye götürmektedir. Karısının gözlerinde her zamanki ürkek bakışlarını değil de, ölmekte olan birinin haşinliğini gördüğünde karısını kırk yıldır ihmal ettikten sonra bir anda onu önemsediği gerçeğine uyanmıştır: Şimdi hızla ilerlerken bir yandan karısının ölüp onu yalnız bırakacağına dair korkusunu, kendisi gibi "köylü takımı"nın doktora nasıl derdini anlatacağına dair sağlam komik bir monolog takip eder. Bu komik monologun ortasında karısı Matriona gerçekten de ölünce, keder içindeki Grigori yolunu kaybeder. Çehov, hızla çöken karanlığın ve kar fırtınasının içinde Grigori'nin ilerleyişini, keder ve soğuğa yenik düşerken vücudunun giderek uyuşmaya başlamasını etkileyici bir dille anlatır. Yalnız Grigori Petrov bir anda bu samimiyetten mahrum hale gelir; hastanede uyandığında ve bacaklarının soğuktan felç olduğunu gördüğünde alt etmeye niyet ettiği doktor ona şikâyet etmemesini, zaten yaşayacağı kadar yaşadığını söyler. Öykünün son cümlesi bile –"Tornacıya Tanrı'dan rahmetler!"– oldukça şefkatsizdir. Çehov'un öyküleri arasında anlatı öğelerinin böylesine idaresiz ya da idare edilemez halde olduğu –birbirini tamamlayacağı yerde, birbirine zıt geldiği– bir diğer örneği akla getirmek güçtür. Sıradan gerçekçilik uğruna Çehov, Grigori'yi kaba saba bir adam olarak resmetmiştir; bununla birlikte dışarıdan, betimlemelere güvenerek, Grigori'nin

gizli insanlığının uyanışını tasvir etme zorluğuyla yüzleşmiştir. Grigori'nin bunu ifade edeceği bir kelime dağarcığı olmadığı ortadadır. Ortaya çıkan sonuç ise, kaba köylü ağzının ve Grigori'nin doktorla aklında kurduğu konuşmanın, hikâyeyi Çehov'un sessiz ve hasta kadının etrafında karın savrulmasına kattığı şaireliğin aksi yönüne çekmesidir. Okurun öykünün sonundaki lüzumsuz acımasızlığı ve doktorun münasebetsizliğini nasıl yorumlayacağı da bir muammadır. Bununla birlikte "Felaket"te muazzam bir şekilde, insan halinin ve hislerinin karmaşık bir metaforu olarak anlatılan manzara tasvirleri, daha sonraki "Acı" ve "Sivyatoyu Noçyu" (Paskalya Yortusu) öykülerini andırır. Felaket, der Çehov, "birdenbire, beklemediği bir anda bastırmıştır tornacıyı,"; "durup dururken başkası için koşturan, kaygılı, yerinde duramayan, hatta doğayla boğuşan birisi olmak zorunda kalmıştır." Boğuştuğu "doğa" hem karısının hastalığı hem de yana yakıla aradığı hastaneye gitmesini geciktiren kar fırtınasıdır. Bu yüzden hikâye devam ettikçe, Matriona'nın hastalığı yavaş yavaş fırtınaya, fırtına ise Grigori'nin düşüncelerindeki karmaşaya bağlanır; bu özdeşleşme anı ilk olarak tuhaf bir biçimde durgun doruk noktasına, Grigori'nin Matriona'nın öldüğünü anladığı yerde ulaşır:

> Yaşlı karısının yüzünde karın düşer düşmez erimemesine şaşar; bu arada karısının yüzünün uzamış gibi görünmesini, soluk boz, kirli balmumu rengi almasını, sertleşip ciddileşmesini anlayamaz.
>
> Karısının suskunluğu karşısında gene de söylenmesini sürdürür:
>
> "Sen de aptalın birisin, Matriona! Senin iyiliğin için yapıyorum hepsini. Yemin ederim... Hadi, aptallık etme. Yoksa seni Pavel İvanıç'a götürmem, vallahi!"
>
> Dizginleri elinden bırakıp düşünmeye başlar.

Bu muazzam bir şekilde kurulmuş anda, kadının yüzü karla kaplı sahnenin isimsizliğini edinirken, sahnenin kendisi ise (en azından kar fırtınası) ölümün tuhaf soğukluğu ve sonsuzluğunu edinir. Grigori Petrov da acının sona erdiği o rahatlama dolu gerginlik anını içten içe sezse de, bu onun için korku dolu bir andır. Çehov, Grigori'nin dizginleri elinden bırakmasını manalı bir hale getirir: Matriona'nın ölümünün, suistimal edilmiş karısına kanı yeni ısınan bir adamda bir nereye gideceğini bilememe duygusu uyandırdığını hissederiz. Sonra diz-

ginleri tekrar eline aldığında, Çehov onu bu kez çabucak metafor haline gelen bir yolculuğa çıkarır. Karın kasıp kavurduğu, şimdi bir doğa olayı olmakla beraber içindeki gerçekliği de yansıtan dünyada kaybolmuş, bir ileri bir geri dolaşır:

> Geriye döner, atı tüm gücüyle kırbaçlar. Yol gitgide daha berbatlaşır. Atın hamudu bile görünmez olmuştur. Arada bir kızağın bir çam fidanının üzerine gittiğini anlar, koyu bir şey ellerini tırmalayıp geçer, sonra gözlerinin önünde her şey açılır, göz alabildiğine bir beyazlık açılır önünde.
>
> "Ah, yaşama yeniden başlayabilseydim!" diye düşünür tornacı. (...)
>
> Beyaz kar bulutları zamanla boz bir renge dönüşüp koyulaşmaya başlar, ardından hava kararmaya yüz tutar.
>
> Tornacı birden toparlanır.
>
> "Nereye gidiyorum ben? (...) Iyice sersemledim, anlaşılan." (...)
>
> Hava gittikçe kararır, rüzgâr daha bir soğuk, daha bir ısırıcı olur.
>
> Tornacı, "Ah, yaşam yeni baştan başlasa!" diye düşünür. "Yeni bir torna tezgâhı edinerek siparişler alır, kazandığım parayı kocakarıya verirdim... Hey gidi günler, hey!"

Bu anlarda genç Çehov'un durumu temsil eden şairane olayın, sahnenin tüm hatlarının yarattığı metaforik bir aydınlanmanın peşinde olduğu görülebilir. "Felaket"te bu etki, öykünün sonunun muammalı acımasızlığınca (aldırışsızlığı, tornacının hak etmiş olabileceği herhangi bir durumun ötesindedir) ve tornacının pervasızlığının kendisine karşı kullanılmasıyla bozulur. Yine de Çehov'un dramatik olayları şiirsel bir etki ile tanımlayabilme yeteneğinin erken bir örneği olması bakımından bu öykü oldukça önemlidir.

Bu yeni şiirsel, mecazlarla dolu sanatı keşfettikten birkaç yıl sonra Çehov'un yaratıcı mizacının dramatik temelini o kadar yeğlemediğini görmek muhtemelen o kadar şaşırtıcı değildir. Geç döneminde, "Martı", "Vanya Dayı", "Üç Kız Kardeş" ve "Vişne Bahçesi" gibi şiirsel piyeslere döndüğünde, bu sanat dramatik eylemi şiirsel bir şekilde yükselterek ona en incelikli biçimini kazandırıyor, eseri en derin anlamlarıyla zenginleştiriyor ve karmaşıklaştırıyordu. O noktaya varmadan önce bile Çehov imgelerinin inceliğini geliştirmeli, onları dilin-

deki diğer unsurlara daha esnek bir şekilde bağlamayı öğrenmeliydi. İlk öykülerinde bu şiirsel nitelikler her zaman fazla anlamlıdır: Öyküde baskın olan bir ruh halini ifade ederler, etkili ve çağrışımlıdır ama kısıtlı olmadıkları söylenemez. "Şişman ile Zayıf" ile "Avcı" ve "Felaket" arasında meydana gelen gelişim her ne olursa olsun, Çehov'un bir sanatçı olarak asıl olgunluğa eriştiği dönem "Felaket" ile "Öylesine Bir Öykü" arasındaki gelişim dönemidir. 1880 ile 1885 yılları arası Çehov'un çıraklık yıllarıdır. Mesleğine atılması yakındır.

Çeviren EMRAH SERDAN

Gerekli Önlemler

(Надлежащие меры)

Bölge cezaevi gardiyanının, haritaya mikroskopla bakılsa bile görülemeyeceğini söylediği N kasabası, öğleüstü güneşinin güçlü ışıklarıyla aydınlanmış. Ortalık sessiz mi sessiz, çıt yok... Belediye doktoru, polis komiseri, ticaret odası temsilcisi ve iki belediye meclis üyesinden oluşan beş kişilik sağlık denetleme kurulu, belediyeden çıkıp çarşıya doğru ağır ağır ilerliyor. Birkaç polis de saygılı tavırlarla kalabalığın arkasından yürüyor. Denetleme kurulunun yolu cehenneme giden yol gibi iyi niyetlerle döşeli. Kurul üyeleri ellerini kollarını sallayarak, öfkeyle iş yerlerinin pisliğinden, kolera tehlikesinden, pis kokulardan, alınacak önlemlerden konuşuyorlar. Söylenenler öylesine akıllıca şeyler ki, en önde giden polis komiseri bir ara heyecanlanıyor, arkadakilere dönerek, "İşte baylar, böyle sık sık toplanıp sorunlarımızı tartışsak ne iyi olurdu!" diyor. "İnsan kendini toplumun hizmetinde hissedip bundan hoşnut kalıyor. Oysa biz kendi aramızda sonuçsuz tartışmalardan başka ne yapıyoruz? Vallahi öyle!"

Ticaret odası temsilcisi doktora dönerek, kurbanını seçen cellat tavrıyla, "Acaba denetlemeye hangisinden başlasak, Nikita Nikolayeviç?" diye soruyor. "Oşeynikov'un dükkânından başlayalım mı? Bir kere o herif madrabazın teki, ikincisi, ar-

tık kuyruğunu kıstırmanın zamanı geldi. Geçenlerde bizimkiler ondan bulgur almışlar, içinden, bağışlayın, sıçan pisliği çıktı. Karım yemeğe dilini bile sürmedi."

Doktor umursamazca, "Eh, ne yapalım? Önce Oşeynikov'un dükkanı olsun," diyor.

Denetleme kurulu üyeleri kapısında "Çay, Şeker, Kahve, Her Türlü Dışalım Malları Mağazası A. M. Oşeynikov" tabelası asılı dükkâna giriyorlar ve lafı fazla uzatmadan denetlemeye başlıyorlar.

Doktor, Kazan sabunlarının düzgünce istif edildiği piramit biçimindeki yığına bakarak, "Hımm! Sabun kalıplarından yapılmış Babil kulesine diyecek yok! Güzel bir buluş doğrusu!" diyor. "Eee, bu nedir, bakar mısınız, baylar! Demyan Gavriloviç aynı bıçağı hem sabun hem de ekmek kesmekte kullanıyor olmalı."

Bakkal renk vermeden, "Bundan dolayı kolera salgını çıkmaz, Nikita Nikolayiç," diyor.

"Orası öyle ama hoş değil. Ekmeği de biz senden alıyoruz."

"Merak etmeyin, beyefendi, kibar müşterilerimiz için ayrı bıçak bulunduruyoruz. Öyle şey olur mu?"

Polis komiseri miyop gözlerini kısıp jambonlara bakarken, uzun süre tırnakladıktan sonra kokluyor, bir de fiske atarak soruyor:

"Sakın senin bu jambonlarda striknin bulunmasın?"

"O da nasıl şey? İnsaf edin! Bu dediğiniz olacak iş mi?"

Komiser bozuluyor, jambonların yanından uzaklaşıp "Osmolov ve Ortağı" toptancı mağazasının gönderdiği fiyat listesini incelemeye koyuluyor. O sırada ticaret odası temsilcisi elini bulgur çuvalına daldırıyor, daldırır daldırmaz eli kadife yumuşaklığında bir şeye değiyor. Çuvalın içine bakınca yüzünde bir çeşit sevecenlik belirtisi canlanıyor.

"A, canlarım benim! Pisi, pisi, pisi! Şu yavrucaklara bakın! Bulgurun üzerine yatmışlar da başlarını uzatıyorlar. Keyiflerine de diyecek yok, doğrusu... Bu yavrulardan birini bana göndersene, Demyan Gavrilıç!"

"Hay hay, efendim! Buyurun baylar, burada mezeler var, tatmak isterseniz... Sardalyeler, kaşar peyniri... Bu da, gördüğü-

nüz gibi, isli mersinbalığı. Mersinbalığını cumartesi günü getirttik, nefistir. Mişka, bıçağı ver bakayım!"

Denetleme kurulu üyeleri kurutulmuş balıktan kesilen parçaları koklayıp tadına bakıyorlar.

Bakkal kendi kendine söylenir gibi, "Fırsat bulmuşken bir de ben tadayım," diyor. "Şurada bir yerde şişe duruyordu. Balıkla birlikte birer kadeh içmek iyi gider. O zaman balığın lezzeti daha bir artıyor. Mişka, şişeyi getir!"

Mişka avurtlarını şişirip gözlerini belerterek şişenin mantarını açıyor, hoş sesler çıkararak doldurulan votka kadehlerini tezgâhın üstüne koyuyor.

Biraz durakladıktan sonra komiser ensesini kaşıyor.

"Aç karnına içmek... Bilmem ki... Ama birer kadehten bir şey çıkmaz. Elini biraz çabuk tut, Demyan Gavrilıç. Senin votkanla kaybedecek vaktimiz yok."

Aradan çeyrek saat geçiyor, ancak o zaman denetleme kurulu üyeleri dudaklarını silip kibrit çöpüyle dişlerini kurcalayarak Golonbenko'nun[1] dükkânının yolunu tutuyorlar. Ama terslik bu ya, dükkândan içeri girmenin olanağı yok. Beş babayiğit delikanlı koca bir yağ varilini dükkândan dışarı yuvarlamak için uğraşıp duruyorlar. Beşinin de yüzleri kızarmış, kan ter içinde kalmışlar...

"Sağa döndür! Ucundan tut! Çek, çek! Altına takoz koy! Tüh, kör şeytan! Oradan çekilin, beyim, ayağınız ezilecek!"

Varil kapıya gelip dayanıyor, bir daha da yerinden kıpırdamıyor... Beş babayiğit varilin üstüne abanıp avazları çıktığı kadar ıkınarak varili dışarı itmeye çalışıyorlar. Uzun uğraşmalar, oflayıp puflamalar sonunda varil yerinden kıpırdıyor, ancak ne şaşılacak iş ki, yerinden biraz oynayan varil bütün doğa yasalarına aykırı olarak gerisin geriye yuvarlanıp kapının girişini yeniden kapatıyor. Oflayıp puflamalar bir daha başlıyor. Komiser, "Tüh!" diyerek yere tükürüyor. "Hadi gelin, Şibukin'in dükkânına gidelim! Bu iblisler akşama değin oflayıp puflayacaklar."

Sağlık denetleme kurulu üyeleri Şibukin'in dükkânını kapalı buluyorlar ve birbirlerinin yüzüne şaşkın şaşkın bakıyorlar.

1 Çıplakbalıklıoğlu – ç.n.

"Burası biraz önce açık değil miydi, yahu? Oşeynikov'un dükkânına girdiğimiz sırada Şibukin kapıda durmuş, çaydanlık çalkalıyordu."

Dükkânın kapalı kapısının önünde duran dilenciye, "Söyler misin, bakkal nereye gitti?" diye soruyorlar.

Dilenci kısık bir sesle, "Allah rızası için bir sadaka!" diye yalvarıyor. "Zavallı kör için gönlünüzden ne koparsa, baylar! Allah rızası için..."

Denetleme kurulu üyeleri ellerini sallayıp ileri doğru yürüyorlar. Geride yalnız komiser kalıyor. Komiser Pliunin[2] dilenciye bir kapik uzatıyor, sonra bir şeylerden ürkmüşçesine istavroz çıkararak çabuk çabuk arkadaşlarının arkasından seğirtiyor.

Aradan iki saat geçmeden kurul üyelerinin geriye döndüğünü görüyoruz. Çok yorgun, bitkin bir görünüşleri var. Denetleme boşa geçmemiş: Arkada yürüyen polislerden biri çürük elma dolu bir kalburu utku kazanmışların tavrıyla taşıyor.

Komiser, yanından geçtikleri "Ren Şarap ve Votka Mahzeni" tabelasına yan yan bakarak, "Şimdi bunca gurur verici çalışmadan sonra bir şeyler içmek hakkımızdır," diyor. "Biraz dinlenip kendimize gelelim."

"Evet, iyi olur. Hadi, buyurun, içeri girelim!"

Sağlık denetleme kurulu üyeleri mahzene inerek çarpık bacaklı, yuvarlak bir masanın çevresine oturuyorlar. Komiser tezgâhtara işaret ediyor, masaya bir şişe geliyor hemen.

Ticaret odası temsilcisi bir kadeh içip yüzünü buruşturarak, "Meze yok mu?" diyor. "Bari hıyar turşusu getirselerdi. Ama neyse..."

Kalbur tutan polis memuruna dönüyor, çürük elmalar arasından en düzgününü seçip bunu meze yerine yiyor.

Komiser epeyce şaşırmış görünerek, "Vay!" diyor. "Burada fazla çürük olmayanlar da varmış. Getir bakayım, bir tane de ben seçeyim! Kalburu şuraya koyalım. Sağlamlarını seçer, temizleriz, kalanları da çöpe atarız. Anikita Nikolayeviç, kadehinizi doldurun! Ah, sık sık böyle sağlık denetimi yapıp kasaba-

2 Tükürenoğlu – ç.n.

nın sorunlarını konuşsak! Her şeye kolayca çözüm yolu bulurduk. Hepimiz şu ücra köşeye tıkılmışız; ne dernek ne kulüp biliyoruz, uygar insan yüzü gördüğümüz yok. Avustralya'dayız sanki. Kadehleri doldurun, baylar! Doktor, işte elmanız! Sizin için kendi elimle temizledim!"

Dışarıda bekleyen polis memuru arkadaşlarıyla birlikte mahzenden çıkan komisere, "Komiserim, kalburu nereye götüreyim?" diye soruyor.

"Ka-ka... Kalbur mu? Ne kalburu? Ha, a-anladım... Elmalarla birlikte atın gitsin! Çünkü mikrop yuvası!"

"Ama siz o elmalardan yemiştiniz."

"Olsun, olsun, zararı yok. Bana bak, oğlum! Sen bizim eve git, benim hanıma, Marya Mihaylovna'ya şöyle de... Gecikeceğim için kusura bakmasın... Ben bir saat kadar... Pliunin'e uyumaya gideceğim. Anlıyorsun, değil mi? Marfa'nın, uyku tanrıçası Morfey'in koynuna! Anlaşıldı mı? *Sprechen Sie Deutsch*,[3] Ivan Andreyiç?"

Komiser böyle dedikten sonra gözlerini havaya dikiyor, üzüntüyle başını sallayarak, kendi kendine, "İşte bizim yaşamımız hep böyle geçer!" diye söyleniyor.

3 (Alm.) Almanca biliyor musun?

Briç

(Винт)

Berbat bir eylül gecesi geç saatlerde Andrey Stepanoviç Peresolin[1] tiyatrodan çıkmış, evine gidiyordu. O anda kafası, tiyatrolarda ahlâk konularını işleyen oyunların sergilenmesinin topluma daha yararlı olacağı düşüncesiyle doluydu. Çalıştığı devlet dairesinin önünden geçerken bu güzel düşünceleri bir kenara itti ve ozanlar ile gemi kaptanlarının sevdiği bir deyimle, dümenini elinde tuttuğu dairenin pencerelerine dikkatle baktı. Nöbetçi memur odasının iki penceresi şıkır şıkır ışıklar içindeydi.

Peresolin, "Bu saate değin hesap işlerini bitirememişler mi daha? Tanrı bilir, dört salak oturmuşlar, uğraşıp duruyorlardır. Geceleri bile uyumalarını engellediğimi düşünmelerini istemem. Gideyim de şunları evlerine yollayayım," diye geçirdi içinden.

"Guri, dur şurada!"

Peresolin arabasından inip daireye girdi. Ön kapı kapalıydı, sürgüsü bozuk olan arka kapı ise ardına değin açıktı. Peresolin bu ikincisini kullanıp bir dakika içerisinde nöbetçi odasına vardı. Odanın kapısı aralıktı, başını uzatıp bakınca şu olağanüstü durumla karşılaştı: Üstüne saymanlık evrakı yığılı masanın çevresine dört memur oturmuşlar, iki lambanın ışığı altın-

1 Aşırı tuzlanmışgil – ç.n.

da iskambil oynuyorlardı. Abajurların yeşile boyadığı, dikkat kesilmiş, kıpırtısız yüzleriyle bu dört kişi kralın masallardaki hazine koruyucusuna ya da Tanrı koruya, kalpazanlara benziyorlardı... Ancak oynadıkları oyun, göründüklerinden daha gizemli bir hava veriyordu onlara. Kullandıkları oyun terimlerinden, oynayış tarzından bunun briç olduğu kesindi; öte yandan oyuncular arasındaki konuşmalara bakılırsa bunun değil briç, iskambil oyunu olduğu dahi kuşkuluydu. Evet, daha önce işitilmemiş, garip bir oyundu gördüğü şey. Peresolin, dairesinin memurlarını tanımakta gecikmedi. Bunlar, Serafim Zvizdulin, Stepan Kulakeviç, Yeremey Nedoyehov ve İvan Pisulin'di.

Karşısında oturan ortağına öfkeyle bakan Zvizdulin, "Sen ne biçim oyun oynuyorsun? Atılır mı o kâğıt?" diye bağırıyordu. "Elimde Dorofeyev, Şepelev ve karısı, Stiopka Yerlakov var. Ama sen tutup Kofeykin'i atıyorsun! Boşu boşuna iki el kaptırdık! Mankafa, niçin Pogankin'le başlamadın?"

Ortağı çemkirdi:

"Dediğin gibi oynasam ne kazanacaktık? İvan Pisulin'in elinde Peresolin'in bulunduğunu bilmiyor musun?"

Peresolin şaşkınlıkla omuz silkti: "Benim adımı niçin kullandılar acaba?"

Pisulin yeniden kâğıt dağıttı, aynı garip konuşmalar gene başladı:

"Bir Merkez Bankası..."

"İki Hazine Müsteşarlığı..."

"İki kozsuz..."

"İki kozsuz mu dedin? Öyleyse benden üç İl Genel Meclisi! Battı balık yan gider! Demin sen Ulusal Eğitim Bakanlığı'ndan üç batmıştın, şimdi de ben üç İl Genel Meclisi'nden batayım! Canı cehenneme!"

"Benim konuşmam daha bitmedi. Ulusal Eğitim Bakanlığı'ndan işlem yapın!"

Peresolin, "Bir şey anlamıyorum!" diye mırıldandı kendi kendine.

"Ben genel müdürle başlıyorum... İvan, sen de ufak bir ulak ya da yazıcı ver gitsin!"

"Ne atarsanız atın Peresolin'le alırız biz onu."

"Sizin Peresolin'iniz sökmez! Elimde Rıbnikov var. Üç batıyorsunuz! Göster şu Bayan Peresolin'e! Onun da gözünün yaşına bakma!"

Peresolin, "Karımı da karıştırmışlar işin içine. Anlamıyorum bir türlü," diye düşündü.

Bilinmezlik içinde daha fazla kalamayacağını anlayan Peresolin kapıyı açıp nöbetçi odasına daldı. Eğer boynuzu, kuyruğu olan bir şeytan o sırada karşılarına dikilse memurlar amirlerini gördükleri anda şaşırdıkları kadar korkudan apışıp kalmazlar; ya da bir yıl önce ölen eski daire başkanları mezarından doğrulup gece yarısı onlara, "Düşün peşime, kuzularım, sizi cehennem zebanilerinin yanına götüreceğim!" dese tıpış tıpış peşine düşerler, gene de Peresolin'i gördükleri anki gibi sararıp solmazlardı. Korkudan Nedoyehov'un burnundan kan geldi, Kulakeviç'in ise sağ kulağında davullar çalınıp kravatı kendiliğinden çözüldü. Dördü birden ellerindeki kâğıtları masanın üstüne fırlatarak süklüm püklüm ayağa kalktılar, ne yapacaklarını bilemedikleri için gözlerini döşemeye diktiler. Nöbetçi odasına bir ölü sessizliği çöktü.

Peresolin, "Aman ne güzel hesap çıkarıyorsunuz!" diye başladı. "Saymanlığın hesaplarıyla uğraşmayı bu denli sevmenizin nedenini şimdi anlıyorum... Eee, burada ne işler çevirdiğinizi açıklar mısınız bana?"

Zvizdulin ezile büzüle, "Çalışmaya bir dakika ara vermiştik de beyefendi. Kâğıtlara bakarak biraz dinleniyorduk," dedi.

Peresolin omuz silkti, masaya yaklaştı. Orada, iç yüzlerine çeşitli resimler yapıştırılmış bir sürü oyun kâğıdı gördü. Fotoğraflara biraz daha dikkatle bakınca kendininkini, karısınınkini, dairede çalışan astlarını, başka bakanlıklardaki arkadaşlarını tanıdı.

"Nedir bu saçmalık? Bunlarla nasıl oynuyorsunuz?"

"Bu oyunu biz uydurmadık, beyefendi, Tanrı korusun! Başkaları oynarken gördük."

"Zvizdulin, bunu bana sen açıkla, bakalım! Nasıl oynuyorsunuz? Her şeyi gördüm, işittim, beni Rıbnikov'la aldığınızı

biliyorum... Hadi, ne çekiniyorsun? Seni yiyecek değilim ya, anlat!"

Zvizdulin ıkındı sıkındı; daire amiri sabırsızlıktan yüzü sararmaya başlayıp sonunda zıvanadan çıkacak dereceye varınca anlatmaya razı oldu. Kâğıtları masadan topladı, kardı, dağıttı, açıklamaya başladı:

"Beyefendi, gördüğünüz resimler bilinen oyun kâğıtlarıyla eşdeğerdedir. Destedeki 52 kart sayısı kadar resim vardır ve bunlar aynı oyun kâğıtları gibi dört kümeye ayrılır. Merkez Bankası memurları kupa, İl Genel Meclisi memurları sinek, Ulusal Eğitim Bakanlığı çalışanları karo, Hazine Müsteşarlığı çalışanları ise maça sayılmaktadır. Her kümeden müsteşarları as, genel müdürleri papaz, en üst barem derecesindeki amirlerin eşlerini kız, üçüncü barem derecesindeki üstlerimizi vale sayıyoruz. Dördüncü derece memurlar onlu değerindedir, böylece aşağı doğru sıralanıp gidiyor... Bir örnek verirsek, on birinci derecede olduğum için benim resmim üçlü sayılıyor."

"Bak sen şu işe! Bu duruma göre ben as mı oluyorum?"

"Evet, beyefendi, sinek ası, hanımefendileri de sinek kızı..."

"Hımm! Çok ilginç, doğrusu! Hadi, biraz oynayalım da nasıl olduğunu görelim..."

Peresolin paltosunu çıkardı, ikircikli bir gülümsemeyle masanın başına oturdu, onun buyruğu üzerine memurlar da oturdular. Böylece oyun başladı.

Saat sabahın yedisi olup da odacı Nazar nöbetçi odasını temizlemeye geldiğinde şaşırıp kaldı. Elinde fırçayla içeri girince karşılaştığı görüntüyü, içmekten zom olup her şeyi unuttuğu zamanlarda bile anlata anlata bitiremiyor. Uykusuzluktan yüzünün rengi kaçmış, saçı başı dağılmış Peresolin, Nedoyehov'un karşısında ayakta dikiliyor, adamın düğmesini çekerek, "Elimde Peresolin bulunduğunu bildiğin halde oyuna Şepelov'la başlayamazsın!" diyordu. "Zvizdulin'de Rıbnikov ile karısı, üç lise öğretmeni, bir de benim eşim vardı. Kulakeviç'in elinde ise Merkez Bankası çalışanları ile İl Genel Meclisi'nden üç küçük memur bulunduğunu anlamıştın. Bu durumda Krışkin'le başlamalıydın! Sen onların Hazine Müste-

şarlığı ile oyun açmalarına ne bakıyorsun? İkisi de anasının gözüdür!"

"Beyefendi, onların elinde dördüncü dereceden memur vardır diye beşinci dereceden memurumu sürdüm önce."

"Ah iki gözüm, böyle düşünmen yanlıştı, seninkisi oyun değil! Ancak ayakkabı tamircileri senin gibi oynarlar! Biraz kafanı çalıştırsana? Kulakeviç, İl Genel Meclisi'nden altıncı barem derecesini atınca sen İvan İvanoviç Grenlandski'yi bastıracaktın. Çünkü onun elinde Natalya Dmitriyevna ile Yegor Yegoroviç'in bulunduğunu biliyordun. Bir çuval inciri berbat ettin! Bak, şimdi nasıl yapılması gerektiğini sana göstereceğim! Beyler, bir el daha oynuyoruz!"

Şaşkınlıktan donup kalan Nazar'ı nöbetçi odasından çıkardılar, yeniden oyun masasına oturdular.

Gömütlükte

(На кладбище)

"Hani nerde onun gammazlığı, iftiracılığı,
rüşvetçiliği, aldatmacaları?"
– HAMLET

"Baylar, rüzgâr çıktı, hava da yavaş yavaş kararıyor. Ne dersiniz, artık evlerimize dağılsak mı?"

Rüzgâr yaşlı kayın ağaçlarının sararmış yapraklarını şöyle bir hışırdattı, yapraklardan üzerimize iri damlalar saçıldı. Arkadaşlardan biri tam ayağı kayıp düşecekti ki, gömütlerden birinin başında dikili, kararmış haça tutunarak düşmekten kurtuldu.

Arkadaşımız haçın altındaki taşta yazılı yazıyı, "Beşinci barem derecesinden devlet memuru, nişan sahibi Yegor Griaznorukov"[1] diye okudu bize. Ben bu adı tanıyordum... Karısını çok severdi, Stanislav nişanı almıştı. Adam oburun biriydi, midesi taş yese eritirdi. Aslında ölüm hiç onun harcı değildi, yaşamak herkesten çok onun hakkı sayılmalıydı. Anlaşılan, ölüm fırsat kolluyormuş. Adamcağız düpedüz merakının kurbanı oldu. Bir gün kapı arkasından gizli gizli birini dinlerken kapı ansızın açılınca başına öyle hızlı çarptı ki, beyin sarsıntısı geçirdi (beyni de varmış demek ki) ve o yüzden öldü. Bu taşın altında ömür boyu şiirden, gömüt taşı yazıtlarından nefret etmiş bir adam yatıyor. Şu feleğin cilvesine bakın ki, adamın gömüt taşı baştan aşağı şiirle dolu... Nedir o, bir gelen mi var yoksa?

Paltosu iyice yıpranmış, tıraşlı yüzü mosmor bir adam bize

1 Kirli elgil – ç.n.

doğru yaklaştı. Koltuğunun altında bir içki şişesi vardı. Cebinde bir sucuk parçası göze çarpıyordu. Adam kısık bir sesle, "Tiyatro oyuncusu Muşkin'in gömütü nerede, biliyor musunuz?" diye sordu.

İki yıl önce ölen Muşkin'in gömütünü aramaya koyulduk. Merak ettiğimiz için de sorduk:

"Siz de memur musunuz?"

"Hayır, onun gibi tiyatro oyuncusuyum. Doğru, şimdi aktörleri piskoposluk memurlarından ayırt etmek zor. Sormanızın nedenini anlıyorum. Ama bu benzerlik memurların hoşuna gider mi, orasını bilmem..."

Aktör Muşkin'in gömüt taşını bulmak kolay olmadı. Taş iyice toprağa gömülmüş, her yer yaban otlarıyla örtüldüğü için gömüte benzer bir tümsek kalmamıştı. Taşın tepesine diktikleri, yeşil yosunların kapladığı en ucuz cinsten haç ise eski mi eski, kirli, hüzün verici, hastalıklı bir görünüm almıştı.

Yosunların altında "... unutul... dostumuz Muşkin..." diye belli belirsiz bir yazı okunmaktaydı.

Yerlere kadar eğilerek ölen dostuna saygılarını sunan, bu sırada alnı ve şapkası toprağa değen ayyaş aktör, "Tiyatrodaki oyuncular, yani rahmetlinin gazeteci arkadaşları güzel bir taş diktirmek üzere para toplamıştık ama sonra parayı içkiye yatırmışlar," dedi.

"Nasıl yani?"

"Basbayağı... Paralar toplanıyor, gazetelerde ölüm duyuruları yayımlanıyor, sonra o parayı içip bitiriyorlar. Onları suçlamak için söylemiyorum. Hepsine afiyet şeker olsun, ölen arkadaşımıza da Tanrı huzurlar versin..."

"İçkinin afiyetle içilecek nesi var? Arkadaşınıza Tanrı'dan huzur dileyeceğinize başucuna güzel bir taş diktirip anısını sonsuza dek yaşatsaydınız daha iyi olmaz mıydı?"

"Doğru söylüyorsunuz. Ünlü bir oyuncuydu Muşkin, tabutunu en azından on çelenk izledi. Ama şimdi unutulup gitti. En başta sevenleri unuttular, ondan kötülük görenler ise hâlâ adını anarlar... Örneğin ben onu yaşadığım sürece unutmayacağım, çünkü ondan kötülükten başka bir şey görmedim. Kendi-

sini bitim kadar sevmezdim."

"Ne gibi bir kötülük yaptı size?"

"Daha ne yapsın ki?"

Aktör böyle diyerek içini çekti, unutulmayan bir kırgınlığın gölgesi yüzüne vurdu.

"Bütün belalar, bütün kötülükler onun yüzünden geldi başıma. Gene de toprağı bol olsun... Sahnelerde onu dinleye dinleye, sürekli onu izleyerek aktörlüğü kendime meslek olarak seçtim. Sanatıyla beni baba evinden ayarttı, sanatçılık coşkusu aşılayarak baştan çıkardı, çok şey vaat etti ama gözyaşlarından, acıdan başka bir şey görmedim... Tiyatro oyuncusunun payına acıdan başka ne düşer ki zaten? Gençliğimi, sağlığımı, insana benzer yönlerimi hep bu yüzden yitirdim. Cebimde metelik yok, kunduramın ökçesi çarpılmış, leke içindeki pantolonum lime lime, suratım köpek kemirmiş gibi... Kafamın içi ise karmakarışık, belli bir düzeni yok. Bir zamanlar Tanrı'ya inanırdım, şimdi o da kalmadı. Oyunculuğa yeteneğim olsaydı bari! Ne gezer? Pisi pisine harcadık kendimizi... Saygıdeğer beyler, çok üşüyorum... Buyurun, hepimize yeter... İstemez misiniz? Bırrr! Arkadaşımın anısına içelim. Dediğim gibi, onu bitim kadar sevmezdim, üstelik genç yaşta göçüp gitti bu dünyadan, gene de ondan başka yakınım yok. Onunla son kez görüşmek üzere geldim... Doktorlar ayyaşlıktan yakında öleceğimi söylüyorlar, o nedenle kendisiyle vedalaşmak istedim. İnsan düşmanını bile bağışlamalı."

Ölen meslektaşı Muşkin'le söyleşisini sürdürsün diye tiyatro oyuncusunu orada bırakıp yürüdük. İnce bir yağmur çiselemeye başlamıştı.

Mıcır döşeli geniş yola saptığımızda karşımıza bir cenaze alayı çıktı. Beyaz kuşaklar takmış dört taşıyıcı, ayaklarında sarı sarı yaprakların yapıştığı çamurlu çizmeler, kahverengi bir tabut taşıyorlardı. Ortalık iyice karardığı için, ölüyü bir an önce yerine yetiştirmek telaşı içinde ikide birde tökezliyorlar, bu sırada tabut iki yana yalpalıyordu... Arkadaşlardan biri, "İki saattir buradayız, üçüncü ölüyü kaldırıyorlar... Haydi, doğru evlerimize, baylar!" dedi.

Maske

(Маска)

Yardımseverler derneğince X kulübünde bir maskeli balo ya da kasabanın genç kızlarının deyimiyle "eşler balosu" düzenlenmişti.

Saat gecenin 12'siydi. Dans etmeyen, yüzlerine maske takmamış birkaç aydın (beş kişiydiler) okuma odasındaki büyük masanın çevresinde oturmuşlar; burunlarını, sakallarını sanki gazetelerin arkasında saklayarak okuyorlar, kimisi de hafiften kestiriyordu. Başkent gazetelerinden birinin muhabiri olan liberal görüşlü bir bayın deyişine göre aydınlar burada "düşünce üretiyorlardı."

Büyük salondan "vyuşka" adlı kadril dansının ezgileri geliyordu. Garsonlar ayaklarını gümbür gümbür döşemelere vurarak, ellerindeki tabakları şıngırdatarak kapının önünden gelip geçiyorlardı durmadan. Okuma odasındaysa çıt yoktu.

Kapalı bir yerden çıktığı belli, pes perdeden kısık bir sesin, "Gelin, burası çok rahattır. En iyisi burada oturmak," dediği duyuldu.

Ardından kapı ardına dek açıldı, içeriye geniş omuzlu, sağlam yapılı bir adam girdi. Sırtında arabacı giysisi, başında tavus tüyü takılmış bir şapka, yüzünde maske vardı. Onun arkasından maskeli iki bayan, eli tepsili bir garson daha girdiler. Tep-

siye iri karınlı bir likör sürahisi, üç şişe kırmızı şarap, birkaç da bardak konmuştu.

Önden giren erkek, "Görüyorsunuz, içerisi daha serin," dedi. "Oğlum, tepsiyi masaya bırak! Bayanlar, lütfen oturun... *Je vous prie a la trimontran!*[1] Kültürlü baylar, bize biraz yer açar mısınız? Şimdi dergi okumanın sırası değil..."

Böyle dedikten sonra ayakta şöyle bir sallandı, eliyle masadaki dergileri, gazeteleri süpürerek yere fırlattı.

"Tepsiyi işte şuraya koy! Baylar, biraz geriye çekilin lütfen! Gazeteyle, siyasetle uğraşmanın tam zamanını bulmuşsunuz. Hadi, bırakın okumayı!"

Aydınlardan biri gözlüğünün üstünden maskeli adama baktı.

"Biraz yavaş konuşmanızı rica ederim. Burası içki salonu değil, okuma odasıdır. Böyle bir yerde içki içemezsiniz!"

"Neden içemezmişiz? Masa mı sallanıyor yoksa, tavan mı çökecek? Tuhaf, değil mi? Hadi artık, bizim fazla vaktimiz yok, baylar, okumayı bırakın! Okuyacağınız kadar okumuşsunuz, tamam! Yeterince bilgilendiğiniz anlaşılıyor, ayrıca fazla okursanız gözleriniz bozulur. Daha da önemlisi, ben böyle istiyorum. Anlaşıldı mı?"

Garson tepsiyi masaya bıraktı, peçeteyi koluna asarak kapının yanında dikildi. Bayanlar bardaklarına kırmızı şarap doldurarak içmeye başladılar.

Tavus tüylü adam kendisine likör doldururken, "Şaşılacak şey, yeryüzünde gazeteleri içkiye üstün tutan akıllı insanlar da varmış!" dedi. "Ancak, anladığıma göre, sayın baylar, sizler içki içecek para bulamadığınız için okumaya vermişsiniz kendinizi. Öyle değil mi? Kah kah? Şunlara bakın, okumaya bayılıyorlarmış! Sevsinler sizi... Peki, ne yazıyor bu gazetelerde? Gözlüklü bey, siz söyler misiniz? Hangi gerçekleri öğreniyorsunuz bunlardan? Kah kah kah! Hadi canım, sen de! Gösteriş yapmayı bırak da şuradan kendine bir içki al!"

Böyle dedikten sonra yerinden kalktı, gözlüklünün elindeki gazeteyi çekip aldı. Beriki kızarıp bozardı, şaşkın şaşkın arkadaşlarına baktı, ötekiler de ona... Sonra öfkeyle, "Kendinize

1 (Bozuk bir Fransızcayla): Yalnızca üç kişiyiz.

gelin, sayın bayım!" dedi. "Okuma odasını meyhaneye çevirdiğiniz yetmiyormuş gibi şimdi de başkasının elinden gazetesini zorla alıyorsunuz. Buna izin veremem! Karşınızdakinin kim olduğunu biliyor musunuz? Ben, banka müdürü Jestiakov'um!"[2]

"Jestiakov da kim oluyor? Vız gelirsiniz bana? Gazetenizin de değeri işte şu!"

Böyle diyerek gazeteyi paramparça etti.

Jestiakov yerinde dondu kaldı.

"Baylar, bu ne biçim iştir? Nasıl böyle bir şey yapabilirsiniz? Anlamıyorum!"

Maskeli adam, "A, şuna bakın, öfkelendiler!" diyerek güldü. "Aman, sizden çok korktum, dizlerimin bağı çözüldü! Hey, beni dinler misiniz? Artık şakayı bırakalım, sizinle çene yarıştıracak değilim! Ben hanımlarla hoşça vakit geçirmeye geldim, onun için fazla uzatmadan çıkın buradan! Hadi, yolunuz açık olsun! Bay Belebuhin, sen de çek arabanı, yallah!

"E, niye öyle suratını ekşittin? 'Çık!' dediğime göre çıkacaksın! Hadi, elini çabuk tut! Yoksa, hiç belli olmaz, ense köküne bir tane patlatırım!"

Yetimler Bankası veznedarı Belebuhin kızarıp bozardı, şaşkın şaşkın omuz silkti.

"Bu ne biçim iştir, arkadaşlar, vallahi ben bir şey anlamıyorum! Saygısızın biri paldır küldür içeri dalıyor, sonra da bize söylemediğini bırakmıyor. Küstah herif!"

Tavus tüylü erkek yumruğunu masaya öyle hızlı vurdu ki, tepsideki bardaklar şangırdadı.

"Ne, küstah herif mi? Bunu kime söyledin sen? Beni maskeli gördün diye aklına geleni söyleyebilir misin? Seni mımıntı seni! Madem 'Çık!' diyorum defolup gideceksin! Banka müdürü müsün nesin, hemen buradan çek arabanı! Evet, evet, hepiniz çıkın! Sizin gibi sünepeleri gözüm görmesin! Hadi, yıkılın karşımdan!"

Heyecandan gözlüğünün camları bile terleyen Jestiakov, "Bak, sana göstereceğim! Şimdi görürsün!" dedi. "Hey, görevliyi çağırın buraya!"

Bir dakika sonra yakasında mavi kurdele takılı, dans etmek-

2 Sertoğlu – ç.n.

ten bitkin düşmüş, kısa boylu, kızıl saçlı disiplin görevlisi okuma odasına girdi. Durumu görür görmez, "Lütfen dışarıya çıkın, burada içki içilmez!" dedi. "Büfe şuradadır!"

Maskeli adam bu sefer ona döndü.

"Sen de kim oluyorsun? Sana soran mı var?"

"Bana 'sen' diyemezsiniz, önce bunu bilin! Buradan hemen çıkacaksınız!"

"Bak, azizim, sana bir dakika süre tanıyorum. Buranın düzen sorumlusu olduğuna göre şu maskaraların koluna gir de hepsini dışarı çıkar. Burada başkalarının bulunması yanımdaki bayanların hoşuna gitmiyor. Hanım arkadaşlarım çok sıkılıyorlar, ben onları doğal durumlarıyla görmek istiyorum."

Jestiakov, "Anlaşılan, bu avanak kendini ahırda sanıyor! Çağırın buraya Yevsrat Spiridoniç'i!" diye bağırdı.

Kulübün her yanından, "Yevstrat Spiridoniç! Nerede bu Yevstrat Spiridoniç?" sesleri duyulmaya başladı.

Yaşlı bir adam olan üniformalı emniyet müdürü Yevstrat Spiridoniç olay yerine gelmekte gecikmedi. Ürkütücü gözlerini belertip pomatlı bıyıklarını oynatarak, "Buradan hemen çıkmanızı rica ediyorum!" dedi hırıltılı bir sesle.

Tavus tüylü gazete okuyan aydınlardan biri keyifli bir kahkaha attı.

"Aman, korktum! Vallahi çok korktum! Gözüm çıksın, ödüm patladı! Şunun bıyıklarına bakın, kedi bıyıkları gibi! Gözlerini de nasıl belertmiş! Kah kah kah!"

Yevstrat Spiridoniç hırsından titreyerek var gücüyle bağırdı:

"Fazla konuşma! Çık dışarı bakayım! Yoksa seni yakandan tuttuğum gibi dışarı atarım!"

Okuma odasında akıl almayacak bir gürültü koptu. Kıpkırmızı kesilen bir suratla yerinde tepinen Yevstrat Spiridoniç bağırıyor, Jestiakov bağırıyor, Belebuhin bağırıyordu. Aydınların tümü seslerini yükseltmişlerdi, ama hepsininkini maskeli erkeğin boğuk, pes perdeden, gür sesi bastırıyordu. Bu gürültü patırtı sonucunda dans durdu, toplantı salonundakiler okuma odasına sökün ettiler. Yevstrat Spiridoniç işin ciddiyetini göstermek için oradaki bütün polisleri başına topladı, hemen tutanak tutmaya koyuldu.

Maskeli erkek onun tutanak yazdığı kâğıdı parmağıyla dürterek, "Yaz bakalım, yaz!" dedi. "Şimdi benim gibi bir zavallının durumu ne olacak? Meğer ne bahtsız adammışım! Bu kimsesiz yetimi niçin mahvetmeye çalışıyorsunuz? Kah kah kah! E, nasıl! Tutanak hazır mı? Hepiniz imzaladınız mı? Hey, şimdi bakın öyleyse! Bir... iki... üç!"

Adam yerinden doğruldu, bedenini dikleştirerek yüzündeki maskeyi sıyırıp attı. Açıkta kalan sarhoş yüzünün oradakilerin üzerinde bıraktığı etkiyi bir süre hayran hayran izledikten sonra kendini bir koltuğa bıraktı, içten gelen bir neşeyle kahkahayı bastı. Etki gerçekten korkunçtu. Aydınlar sararıp solarak büyük bir şaşkınlık içinde bakıştılar, ikisi enselerini kaşıdı, Yevstrat Spiridoniç bilmeden budalalık yapanların tavrıyla suçlu suçlu öksürdü.

Bütün bu şamatayı koparanın, soylu bir aileden gelme, fabrika sahibi milyoner Piatigorov[3] olduğunu oradakiler şaşkınlıktan donarak görmüşlerdi. Piatigorov, çıkardığı rezaletler yanında iyilikseverliğiyle de tanınan, yerel gazetelerin yazdığı gibi, eğitim işlerine gösterdiği ilgi herkesçe bilinen bir adamdı.

Piatigorov kısa bir suskunluktan sonra, "E, şimdi bizi yalnız bırakacak mısınız?" dedi.

Aydınlar ile oraya sonradan gelenler tek sözcük söylemeden, parmak uçlarına basarak, sessizce okuma odasından çıktılar. Piatigorov arkalarından kapıyı sürgüledi.

Dışarı çıktıklarında Yevstrat Spiridoniç okuma odasına şarap getiren garsonu omuzlarından sarsarak, sesini fazla yükseltmeden, "Adamın Piatigorov olduğunu bildiğin halde niçin bize söylemedin?" dedi.

"Kendisi böyle istedi, efendim!"

"Kendisi böyle istemiş! Şu hınzırın söylediğine bak! Seni bir ay kodese tıkarsam görürsün dünyanın kaç bucak olduğunu! Yıkıl karşımdan, deyyus!"

Sonra aydınlara döndü.

"Size de ne diyeceğimi bilmiyorum, baylar! Durup dururken bir sürü patırtı kopardınız. On dakikalığına onu yalnız bırak-

3 Beşdağlı – ç.n.

sanız dünya mı yıkılırdı? Şimdi bütün işleri berbat ettiniz! Of, baylar, baylar! Beni ne duruma soktuğunuzu biliyor musunuz? Böyle şeylerden hiç hoşlanmam!"

Aydınlar şaşkın, üzgün, süt dökmüş kediler gibi ortalıkta dolaşıyorlar; uğursuz bir şeyin hemen başlarının üstünde döndüğü sezgisiyle seslerini yükseltmeye cesaret edemiyorlardı. Adamların karıları, kızları da Piatigorov'u kızdırdıklarını bildikleri için her biri bir köşeye sinmişti. Az sonra sessizce evlerine dağılmaya başladılar.

Piatigorov okuma odasından çıktığında gecenin ikisi olmuştu. Adam öylesine sarhoştu ki, yürürken iki yana yalpalıyordu. Salona varınca çalgıcıların hemen yakınında bir yere oturdu, müzik sesleri arasında uyuklamaya başladı, az sonra da başı acınacak biçimde yana düştü, korkunç bir horultu koyverdi.

Görevliler çalgıcılara işaret ettiler.

"Bırakın, çalmayın! Yegor Niliç uyusun!"

Belebuhin milyonerin kulağına eğildi.

"Sizi evinize götürmemi emreder misiniz?"

Yegor Niliç Piatigorov yanağına konan bir sineği üfürüğüyle kovmak istercesine dudaklarını kıpırdattı.

Belebuhin yeniden adamın kulağına eğildi.

"Sizi evinize götüreyim mi? Ya da söyleyeyim, arabanızı hazırlasınlar mı?"

"Ne? Ne dedin? Kimi? Ne istiyorsun?"

"Evinize uğurlayayım sizi... Uykunuz gelmiştir, beyefendi..."

"Ha! Eve mi? İyi olur... Gideyim artık. Hadi, götür beni buradan!"

Belebuhin'in yüzü sevinçle parladı, hemen Piatigorov'u yerinden kaldırmaya davrandı. Öteki aydınlar da yardıma koştular, sevinçle gülümseyerek soylu aileden gelme milyoneri koltuklayıp büyük bir dikkatle arabasına bindirdiler.

Jestiakov zengin fabrikatörü arabasına yerleştirirken, "Bunca insanı tongaya bastırmak için gerçek bir artist olmak gerekir!" dedi. "Büyük bir yeteneğiniz var! Ben, ne yalan söyleyeyim, gösterdiğiniz bu başarıya hayran kaldım, Yegor Niliç! Hâlâ içimden gülmek geliyor. Kah kah kah! Biz de duru-

mu anlayamadık, boş yere bir sürü gürültü kopardık. Kah kah kah! İnanır mısınız, tiyatroda bile böylesine gülmemiştim! Gülünç bir duruma düşürdünüz bizleri! Bu geceyi ömrüm boyunca unutmayacağım!"

Aydınlar Piatigorov'u uğurladıktan sonra daha bir neşelendiler, içleri iyice rahatladı.

Jestiakov kıvançla, "Giderken bana elini uzattı," dedi. "Demek ki kızmamış... Bu duruma göre başımıza kötü bir şey gelmeyecek."

Yevstrat Spiridoniç de rahat bir soluk aldı:

"Aman öyle olsun! Alçağın, namussuzun biridir, ama ne yaparsınız ki, velinimetimizdir. Adama başka türlü davranamazsın!"

Düşkünler Yurdunda

(В приюте для неизлечимо больных и престарелых)

Yırtık pabuçlu, sıracalı küçük bir kız çocuğu olan Saşa Yenyakina her cumartesi günü annesiyle birlikte X düşkünler yurduna gider. Hassa ordusunda asteğmenken emekliye ayrılan dedesi Parfeni Savviç bu yurtta kalmaktadır. Dedesinin havasız, boğucu sıcak odasına pis bir zeytinyağı kokusu sinmiştir. Duvarlarda açık saçık resimler asılıdır. Hem de ne resimler! *Niva* dergisinden kesilmiş, banyo yapan bir bayan, güneşlenen deniz perileri, kapı aralığından çıplak kadın seyreden, şapkası ensesine kaymış bir adam... Tavanın köşelerinde örümcek ağları, masanın üstünde ekmek kırıntıları, balık pulları... Dedenin görüntüsü de pek iç açıcı değildir. Kocamış, kamburu çıkmış, hep enfiye çeken bir dede, babasının babası. Durmadan gözleri sulanır, ağzı hep açık durur. Saşa ile annesi odasına girdiklerinde zoraki gülümser, ancak gülümsemesi derin bir kırışık gibi belirir asık suratında.

Saşa elini öpmek için yaklaşınca, "E, babandan ne haber?" diye sorar.

Küçük kız karşılık vermez, annesi sessizce ağlamaktadır.

"Yoksa gene meyhane meyhane dolaşıp piyano mu çalıyor? Demek öyle... Gururundan, baba sözü dinlememekten ileri geliyor bütün bunlar. Annen olacak şu kadınla evlendi de ne geç-

ti eline? Enayiliğine doymasın... Soylu bir babanın oğlu bula bula bir aktrisi, Seryojka'nın kızını buldu. Kim bu Seryojka? Ahır temizleyicisiydi, benim yanımda klarnet çalardı. Hadi, ağlama be kadın! Doğru söylemiyor muyum? Eskiden neysen gene o'sun."

Saşa, Seryojka'nın aktris kızı olan annesine baktıkça onu da bir ağlamadır tutar. Ağır, ürkütücü bir sessizlik çöker üçünün üzerine. Ağaçtan takma bacaklı, ufak tefek dede kırmızı bakır semaverini çıkarır bir yerlerden. Semavere bir tutam iri kıyılmış, kurşun rengi çay koyup demlemeye bırakır. Çay demlenince kocaman üç fincanı doldurur.

"Çayınızı için. Hadi iç bakalım, aktris hanım."

Konuklar fincanlarını alırlar. Berbat bir çaydır bu, küf kokar, ama dede gücenmesin diye seslerini çıkarmadan içerler. Çaydan sonra Parfeni Savviç torununu dizine oturtur, gözleri yaşara yaşara, sevgiyle okşar.

"Bak, yavrum, sen tanınmış bir aileden geliyorsun... Bunu hiç unutma! Bizim soyumuzda aktris filan yoktur. Benim sefilce yaşamama, babanın meyhanelerde piyano tıngırdatmasına bakma sen. Babanınki boş bir gururdan, söz dinlememekten, benimki ise yoksulluktan ileri geliyor. Aslında biz önemli kişileriz, istersen sor bizi tanıyanlara. Öğrenince şaşıracaksın."

Dede bir yandan da kemikli elleriyle Saşa'nın başını sıvazlar.

"Eskiden ilimizin kodamanları arasında en yukarda üç kişi vardık: Kont Yegor Grigoryiç, vali ve toprak ağası ben. Zenginlik dersen zengin sayılmazdım. İyi kötü beş bin dönüm kadar, fazla bir işe yaramayan toprağım, bunun üzerinde ise sayısı altı yüzü bulan köylüm vardı. Öyle başkaları gibi garnizon komutanlarıyla, ilin kodamanlarıyla düşüp kalkmazdım. Sonracığıma, yazarlığım, Rafael'e benzer ressamlığım, filozofluğum da yoktu. Bildiğin, gördüğün adamlardan biriydim işte... Gelgelelim –burasını iyi dinle– kimsenin önünde boyun kırmaz, valiyle Vasya[1] diyerek konuşur, metropolitin elini sıkardım. Kont Yegor Grigoryiç'le içlidışlıydım. Nasıl yapardım bütün bunları, diye sorarsan, görgüm, kültürüm vardı; Avrupa tarzı bir yaşam sürerdim."

1 Vasili'nin yakın arkadaşlar arasında kullanılan biçimi – ç.n.

Parfeni Savviç bu uzun girişten sonra geçmiş yaşantısını ballandıra ballandıra, büyük zevk duyarak anlatır. Zamanında yaptığı yaramazlıkları da gizlemez hiç.

"Yere nohut taneleri saçar, köylü kadınları dizleri üstüne oturturdum. Acıdan yüzlerini buruşturmaları köylü erkeklerin çok hoşuna giderdi. Ben de kahkahalarla güler, eğlenirdim. Okuması yazması olanlar için başka cezalar düşünürdüm, daha yumuşak cezalar... Ya muhasebe kitabından birkaç sayfa ezberletir ya da adamı çatıya tırmandırıp sesini odamdan işitebileyim diye, bağıra bağıra *Yuri Miloslavski* kitabını okumasını isterdim. Eğer böyle tinsel cezalar az gelirse tensel cezalar verirdim."

Disiplinsizliğin cezasız bırakılmaması gerektiğine inanan dede, ceza vermenin yanında ödüllendirmenin yararına da inanmaktadır.

"Gözü pek davranışını gördüklerimi, diyelim, hırsız yakalayanları, yaşlıysa genç bir kızla evlendirir, gençse onun yerine bir başkasını askere gönderirdim."

Dede o zamanlar "günümüzde kimsenin eğlenemeyeceği kadar" eğlenirmiş.

"Parasal olanaklarım yeterli değilken bile konağımda müzisyenler, şarkıcılar tutardım. Çalgıcı takımını bir Yahudi yönetirdi, şarkıcıları da manastırın zangocu... Yahudi yaman müzisyendi; namussuz herif, çalgı aletlerini konuştururdu sanki. Rubinştayn'ın, Beethoven'ın kemandan çıkaramadığı sesleri kontrbastan çeker alırdı. Yurtdışında nota öğrenmişti, her aleti çaldığı yetmiyormuş gibi, eliyle orkestrayı susta durdururdu. Ancak iki kusuru vardı: Biri pis pis kokmak, öteki de suratının çirkin görünüşü. O nedenle bayramlarda konuklarımın karşısına çıkarmaz, bir paravanın arkasına oturturdum. Manastırın zangocu da ondan aşağı kalmazdı. Nota bilgisinin yanında koroyu yönetmede üstüne yoktu. Şarkıcılardan biri onun sözünü dinlemesin de göreyim! Her dediğini yaptırırdı. Baslar çocuklar gibi tiz sesler çıkarır, köylü karıları kalın sesleriyle baslara taş çıkartırdı. İşinin ustasıydı, kerata! Öyle çalımlı, öyle oturaklı bir duruşu vardı ki! Ayyaşlıkta ise kimseye pabuç bırakmaz-

dı. Ayyaşlık kimine göre zararlı, kimine göre de yararlıdır. Şarkı söyleyen biri için votka iyi gelir, çünkü sesini kalınlaştırır. Çıfıtın yıllık ücreti 100 rubleydi, zangoç ise para istemez, kurudan alırdı. Darı, et, tuz, odun; arada bir kadın, kız... Sık sık sopa çekmeme karşın hergele konağımda kış kedisi gibi semirmişti. Bir gün namussuzu falakaya yatırdım, Seryojka'yı, şu annen olacak kadının babasını da... Yer misin, yemez misin!"

Saşa, dedesinin dizinden aşağı sıyrılıp annesine sarılır. Bu sırada kadıncağız titremektedir, yüzü sapsarıdır.

"Anneciğim, eve gidelim, korkuyorum," der küçük kız.

"Ne o, yavrucuğum? Neden korktun?" diye sorar dede.

Torununu kucağına almak için doğrulur, ama çocuk ona varmaz, titrer, annesine daha bir sokulur.

Zavallı anne özür dilercesine, "Başı ağrıyor olmalı," der. "Uyku saati geldi de... Biz artık gitsek..."

Ayağa kalkarlar, kadın yaşlı adama yaklaşır, kulağına bir şeyler fısıldar.

Dede kaşlarını çatar, cık cık eder.

"Vermem! Zırnık vermem! Babası meyhanelerde sürteceğine kızına pabuç parası kazansın! Benden metelik koparamazsınız! Artık çok şımardınız! Size hep yüz verdik, arsızca mektuplar yazmaktan başka bir işe yaradığınız yok. Bak, kadın, geçenlerde kocan bana nasıl bir mektup yazmış, biliyor musun? 'Meyhane meyhane dolaşır, kuru ekmekle yetinirim de senin gibi bir Pliuşkin'in[2] önünde kendimi küçük düşürtmem,' diyor. Öz babasına söylüyor bunları!"

"Hoş görün oğlunuzu. Öylesine mutsuz, öylesine sinirli ki son günlerde."

Kadıncağız para koparmak için bir sürü dil döker. Sonunda dede öfkeyle yere tükürür, sandığını açar, bütün bedeniyle önüne gerilerek ta dipten sararmış, bumburuşuk bir kâğıt para çıkarır. Parayı iki parmağıyla iğrenerek tutan kadın elini kirletmekten korkarcasına bunu cebine sokar. Bir dakika sonra anne-kız düşkünler yurdunun karanlık kapısından dışarı doğru hızlı hızlı yürümektedirler.

2 Gogol'ün *Ölü Canlar* romanından bir cimri tipi – ç.n.

Saşa titreyen sesiyle, "Anne, beni bir daha dedemin yanına getirme, e mi!" der. "Çok korkuyorum."

"Olmaz, Saşa, dedene gelmeden olmaz. Gelmezsek ne yiyip ne içeceğiz? Baban para kazanmıyor ki! Hem hasta, hem durmadan votka içiyor..."

"Babam neden içiyor, anne?"

"Mutsuzluktan, kızım. Eve varınca sakın ona dedene gittiğimizi söyleme, olur mu? Gittiğimizi öğrenirse kızar, öksürmesi iyice artar. Baban çok gururludur, dedenden para dilenmemizi kesinlikle istemiyor. Söylemeyeceksin, değil mi?"

Çıkar İçin Evlilik

(İki Bölümlük Öykü)

(Брак по расчету)

Birinci Bölüm

Dul Bayan Mımrina'nın Piatisobaçi[1] Sokağı'ndaki evinde düğün şöleni düzenlenmişti. Çağrılıların sayısı 23 kişiyse de bunlardan 8'i mide bulantısını ileri sürerek ağızlarına tek lokma koymuyorlar, masa başında pinekleyip duruyorlar. Mumlar, lambalar, bir meyhaneden kiralanan ayağı kırık avize konukların toplandığı odayı öylesine parlak ışıklarla aydınlatıyor ki, yemek yiyenler arasındaki bir telgrafçı kırıtarak gözlerini süzüyor, ikide bir damdan düşercesine bol ışıktan söz ediyor. Elektrik ışığına, genelde elektriğe parlak bir gelecek biçtiği belli; ancak konukların onun dediklerine fazla aldırdıkları yok.

Gelinin vaftiz babası tabağına bön bön bakarak, "Bana kalırsa elektrik de elektrik ışığı da dolandırıcılıktan başka bir şey değildir," diyor. "Oraya bir kömür parçası sokarak bununla insanların gözünü boyamaya çalışıyorlar. Hayır, azizim, madem evlerimizi aydınlatacaksın, ben senin sahte kömürünü ne yapayım? Bana daha esaslı, daha yanıcı bir şey, ateşin kendisini ver, anlatabiliyor muyum? Uyduruk değil, doğal bir ateş olsun!"

Telgrafçı cakalı bir tavırla ona yanıt veriyor: "Elektrik ba-

1 Beş köpek – ç.n.

taryasının içinde neler bulunduğunu görmüş olsaydınız başka türlü konuşurdunuz."

"Hayır, görmek bile istemiyorum! Madrabazlık bunların yaptıkları! Saf halkı dolandırıyorlar, kanını emiyorlar... Biz böyle şeyleri bilenlerdeniz... Bakın, delikanlı, her ne kadar adınızı öğrenmek onuruna ermiş değilsem de, dolandırıcıları koruyacak yerde hem kendiniz içseniz hem de başkalarının kadehlerini doldursanız daha iyi ederdiniz."

Uzun boylu, fırça gibi sert saçlı bir genç olan güvey Aplombov[2] kısık, ince sesiyle, "Babacığım,[3] ben de sizinle aynı kanıdayım," diyor. "Ama şimdi bilimsel konuları tartışmanın sırası değil. Ben de türlü türlü keşiflerden, bilimsel buluşlardan dem vurabilirim, ama bunun yeri mi burası? Sen ne dersin, *ma chère*?"[4]

Yanında oturan geline böyle soruyor.

Yüzünde düşünme erdeminden başka tüm erdemleri bulabileceğimiz gelin Daşenka birden kızarıyor.

"Onlar bilgin olduklarını göstermek istedikleri için hep anlaşılması zor konuları açarlar," diyor.

Masanın öbür ucunda oturan Daşenka'nın annesi içini çekerek telgrafçı gence sitem ediyor:

"Çok şükür, bilgin olmadan da bunca yıl yaşadık. Tanrı'nın yardımıyla üçüncü kızımızı da iyi biriyle evlendiriyoruz. Madem bizler size göre okumuş değiliz, öyleyse ne diye evimize geldiniz? Kendi bilgin dostlarınızın yanına gitseydiniz ya!"

Ortalığa bir sessizlik çöküyor. Telgrafçı ne diyeceğini bilmiyor. Elektrik konusunun böyle garip bir yön alacağını nereden kestirsin? Sofra başındaki sessizliğin düşmanca bir havaya bürünerek konukları şahsına karşı tavır almaya iteceğini düşünerek kendini savunmaya çalışıyor:

"Tatyana Petrovna, ailenize karşı ben her zaman saygı duymuşumdur. Demin elektrik konusunu açmışsam, amacım kendimi masadakilerden üstün göstermek değildi, içkinizi seve se-

---

2 Kafa tutangil – ç.n.

3 Çocukken vaftiz edilişi sırasında tanıklık edip gelinin vaftiz babası olan kişi aynı zamanda güveyin de vaftiz babası sayılıyor – ç.n.

4 (Fr.) Sevgilim.

ve içerim, büyük zevktir benim için. Darya[5] İvanovna'ya iyi bir kısmet çıkmasını yürekten dilemişimdir her zaman. Bu devirde, Tatyana İvanovna, güvenilir bir erkeğe rastlamak zordur. Şimdi herkes evlenme işinde çıkarını gözetiyor, para en başta akla gelen nesne..."

Güvey birden sinirlenerek gözlerini kırpıştırmaya başlıyor.

"Ne demek yani? Bana taş mı atıyorsunuz?"

Telgrafçı ürküyor biraz:

"Kimseye taş attığım filan yok. Sözüm meclisten dışarı... Öylesine, genel anlamda söyledim. Hemen alınmayın lütfen. Sizin Daşa'yla severek evlendiğinizi herkes bilmiyor mu sanıyorsunuz? Zaten aldığınız drahoma nedir ki?"

Bu sefer Daşenka'nın annesi güceniyor:

"Yo, hiç de öyle değil! Siz fazla ileri gidiyorsunuz, azizim! Bin ruble paranın üstüne tam üç tane sabahlık, bir yatak, bütün şu gördüğünüz ev eşyasını veriyoruz. Böyle drahoma veren başka bir aile arayın, bakalım, bulabilecek misiniz?"

"Benim ağzımdan bu anlamda bir laf çıkmadı ki! Eşyalarınız gerçekten güzel! Güveyiniz delikanlı durup dururken alındı da... Mala mülke değer vermediğimi belirtmek istemiştim..."

Ancak gelinin annesi yatışacak gibi değildir:

"Öyleyse iki anlama çekilecek sözler kullanmayın! Öteden beri annenizi, babanızı tanır, saygı gösteririz; düğüne o nedenle çağırdık sizi. Ama siz abuk sabuk sözler söylüyorsunuz. Madem Yegor Fiodoroviç'in çıkar için evlendiğini biliyordunuz, ne diye daha önce sesinizi çıkarmadınız? Bir yakınımız olarak gelir, 'Böyle böyle, çıkarı için evlenmek istiyor,' derdiniz."

Çok üzülen anne bu sefer güveyine dönüp gözlerini kırpıştırarak, "Sana gelince, iki gözüm, bu yaptığın çok ayıp!" diyor. "Kızımı iyi yetiştirip büyüttüm. Gözüm gibi sakınıp bugünlere getirdim... Ama sen... Sen yalnız çıkarını düşünüyorsun..."

Güvey Aplombov masadan kalkıyor, fırça sertliğindeki saçlarını elleriyle tarıyor.

"Siz bu iftiraya inandınız mı? Çok, çok teşekkür ederim! Doğrusu, böyle bir kanıya vardığınız için sizi kutlarım!"

5 Daşenka'nın büyükler için kullanılan asıl adı – ç.n.

Sonra telgrafçı gence dönüyor:

"Beni iyi dinleyin, Bay Blinçikov![6] Tanıdık biri de olsanız, başkasının evinde rezalet çıkarmanıza göz yumamam! O nedenle buradan defolup gitmenizi rica edeceğim!"

"Nasıl yani?"

"Basbayağı, çıkıp gideceksiniz! Sizin de benim gibi namuslu bir adam olmanızı isterdim. Şimdi kalkıp gidin hemen!"

Arkadaşları güveyi yerine oturtuyorlar.

"Bırak canım, yeter artık! Bu kadar canını sıkmaya değer mi? Hadi, otur!"

"Hayır, buna hakkı olmadığını göstermek istiyorum! Severek evlendiğimi herkes bilsin! E, daha ne oturuyorsunuz? 'Çıkıp gidin!' demedik mi size?"

Şaşkına dönen telgrafçı genç masadan kalkarken, "Ben ne yaptım ki?" diyor. "Şey... Bundan bir şey anladımsa... Peki, peki, hemen gidiyorum. Ama önce pike yelek için benden aldığınız üç rubleyi geri verin bakayım! Bir kadeh daha içtikten sonra gideceğim. Ama borcunuzu ödeyin önce!"

Güvey, arkadaşlarıyla uzun uzadıya fısıldaşıyor. Berikiler ceplerindeki bozuklukları birleştirip üç rubleyi denkleştiriyorlar. Güvey bu parayı telgrafçının önüne fırlatıyor, o da kokartlı resmî şapkasını güçlükle bulduktan sonra selam veriyor, hızla oradan uzaklaşıyor. Elektrik üstüne masum bir konuşmanın ne beklenmedik bir sonuç doğurduğunu görün işte! Neyse, şölen bitiyor, gecenin karanlığı çok geçmeden çöküyor. Terbiye görmüş yazarınız da hayal gücüne sıkı bir gem vurarak bu arada olup bitenlerin üzerine koyu bir bilinmezlik perdesi çekiyor.

Pembe parmaklı tanyeri, Piatisobaçyi Sokağı'nda Evlenme Tanrı'sına bir kez daha rastlıyor ve öykü yazarına ikinci bölüm için zengin veriler sağlıyor.

İkinci ve Sonuncu Bölüm

Bulutlu bir güz sabahı. Henüz saat 8 olmamış, oysa Piatisobaçyi Sokağı'nda olağanüstü bir hareketlilik yaşanmakta. Yaya kaldı-

6 Gözlemci – ç.n.

rımında polisler, kapıcılar telaş içerisinde koşturuyorlar; evlerin önlerinde toplanan aşçı kadınların morarmış yüzlerinde büyük bir şaşkınlık okunuyor... Bütün pencereler meraklı insanlarla dolu. Ortak çamaşır yıkama yerinin penceresinden sokağı seyretmek için dışarı uzanmış kadın başları birbirlerini şakaklarıyla, çeneleriyle ezecekler neredeyse...

Bazı sesler duyuluyor şuradan buradan:

"Kar desem, kar değil... Bu nasıl bir şey, anlayamadım gitti..."

Apartmanların çatılarından aşağıya savrulan kar benzeri beyaz beyaz kırpıntılar her yeri dolduruyor, sağa sola uçuşuyor... Tüm sokak bu beyaz şeylerle örtülü; sokak fenerleri, evlerin çatıları, kapı önlerindeki sıralar, yoldan gelip geçenlerin omuzları, şapkaları hep beyaz kırpıntılarla kaplanmış...

Çamaşır yıkayan kadınlar aynı yöne doğru koşan kapıcılara soruyorlar:

"Ne var? Ne olmuş, anlatsanıza!"

Berikiler yanıt verecekleri yerde ellerini sallayarak koşmayı sürdürüyorlar. En sonunda kapıcılardan biri geriye dönüyor, kendi kendine bir şeyler söyleyerek ellerini garip garip oynatıyor. Olayı yakından gördüğü, her şeyi bildiği nasıl da belli!

Çamaşırcı kadınlar soruyorlar:

"Ne olmuş, iki gözüm, anlatır mısın!"

"Hiç sormayın! Dul Bayan Mımrina vardı ya, hani şu geçen gün düğün yapıp kızını evlendiren! Güveyini kandırmış meğer. Bin ruble yerine dokuz yüz ruble drahoma vermiş."

"Peki, güvey ne yapmış?"

"Ne olacak? Deliye dönmüş! Açmış ağzını, yummuş gözünü, kadıncağıza demediğini bırakmamış. Daha da öfkesini alamayınca kuş tüyü yatağın kılıfını yırtarak tüyleri pencereden dışarı savurmuş... Görmüyor musunuz şu uçuşan tüyleri? Sanki kar yağıyor."

O sırada, "Götürüyorlar! Götürüyorlar!" sesleri yükseliyor.

Mımrina'nın evinden bir insan kalabalığı yola koyuluyor. Yüzlerinden üzüntü akan iki polis memuru önde yürümektedir. Onların ardından da triko paltolu, silindir şapkalı güvey Aplombov... Delikanlının yüzünde, "Ben namuslu bir adamım,

ama kimsenin beni aldatmasına izin veremem!" diyen bir anlam var. Genç adam ikide birde başını arkaya çevirerek, "Durun, adalet size benim ne kıratta bir adam olduğumu gösterecek!" diye homurdanıyor.

Daha geriden Tatyana Petrovna ile Daşenka yürüyorlar. Kalabalığın sonunda ise elinde defter tutan kapıcı ile bir sürü çocuk göze çarpıyor.

Çamaşır yıkayan kadınlar, önlerinden geçtiği sırada Daşenka'ya soruyorlar:

"Niye ağlıyorsun, gelin kız?"

Soruyu onun yerine annesi yanıtlıyor:

"Döşeğine acıyor da... Tam on beş okka kuş tüyü koymuştuk, yavrum! Hem de ne tüy! Elimizle tek tek seçmiştik, arasında bir tanecik bile telek yoktu. Bu geçkin yaşımda bu da mı gelecekti başıma!"

Kalabalık köşeyi dönüyor, Piatisobaçyi Sokağı eski sessizliğine bürünüyor. Tüyler o günün bitimine değin havada uçuşup duruyorlar...

Ivırla Zıvırla Uğraşanlar

(İki Perdelik Piyes)

(Господа обыватели)

Birinci Perde

Belediye meclisi toplantıdadır.

Belediye başkanı: *(Zevkten dudaklarını şaplatırken parmağıyla kulağını temizler)* Bu duruma göre, baylar, konunun uzmanı itfaiye amiri Semyon Vavilıç'ı dinlememiz gerekiyor. Önce onu dinleyelim, sonra konuyu hep birlikte tartışırız.

İtfaiye amiri: Benim düşüncem şu ki... *(Damalı mendiline sümkürür)* itfaiye faslına ayrılan 10 bin ruble size belki çokmuş gibi gözükebilir, fakat... *(başının dazlağını siler)* gerçekleri göz önüne alırsanız hiç de öyle değildir. Hepinize soruyorum: Ayrılan bu para nedir ki! Bence fasa fiso... 10 bin rubleyle de itfaiye örgütü çalıştırabilirsiniz. Ama nasıl bir itfaiye örgütü? Herkesi kendinize güldürmekle kalırsınız, o kadar... Şunu bilesiniz ki, insan yaşamında itfaiye kulesi önemli bir yer tutar, hangi aklı eren adama sorsanız size böyle söyleyecektir. Oysa bizim yangın kulesi, kesin bir dille belirtirsek, hiçbir işe yaramaz, çünkü çok alçaktır. Apartmanlar çok yüksek *(elini yukarı kaldırır)*, yangın kulesini çepeçevre kuşatmışlar, bunların arasından yangını görmek şöyle dursun,

gökyüzünü bile zor seçersiniz. Ben elimden geldiğince adamlarımı işe koşturuyorum, ancak yangını göremedikten sonra zavallılar ne yapsınlar? At, araba, fıçı sorunlarına gelince... *(Yeleğinin düğmelerini çözer, derin derin içini çeker, konuşmasını bu tarzda sürdürür)*

Meclis üyeleri: *(Hepsi birden)* İtfaiye faslına 2000 ruble daha ayrılmasını!

Belediye başkanı, toplantı salonundaki bir gazete muhabirinin oradan çıkarılması için oturuma bir dakika ara verir.

İtfaiye amiri: Peki... Bu duruma göre itfaiye kulesini iki metre daha yükseltmeyi uygun görüyorsunuz demektir. Anlaşılmıştır... Amacımız topluma hizmet, aynı zamanda kamunun çıkarını korumak olduğundan, sayın meclis üyeleri, ilginizi bir konuya daha çekmek isterim: Kuleyi yükseltme işi yükleniciye[1] verilecek olursa kentimize iki kat pahalıya mal olur. Çünkü yüklenici kamu yararından önce kendi çıkarını düşünecektir. Eğer yapım işini kendi olanaklarımızla, acele etmeden gerçekleştirirsek, tuğlanın bin tanesi 15 ruble tuttuğuna, bunları da kendi atlarımıza taşıtacağımıza göre *(hesap yapıyormuş gibi gözlerini tavana diker)*, buna on iki arşın uzunluğunda, beş parmak kalınlığında elli adet kereste de eklersek... *(Hesaba dalar)*

Meclis üyeleri: *(Ezici çoğunlukla)* Yangın kulesini yükseltme işinin Semyon Vaviloviç'e bırakılmasını, aynı amaçla bir kereye mahsus olmak üzere 1523 ruble 44 kapiğin adı geçen kişiye verilmesini!

İtfaiye amirinin karısı: *(Dinleyiciler arasında oturmaktadır, yanındaki bayanın kulağına fısıldar)* Anlamıyorum, benim Senya[2] bunca sorumluluğu ne diye üzerine alıyor! Sağlık durumu yapı işleriyle uğraşmaya elverişli değil ki... Her gün işçilerle didiş dur artık! O herifleri dövsen bir türlü, dövmesen

1 Müteahhit – ç.n.

2 Semyon, bu adın küçükler için söylenen biçimi, yakınlarınca da kullanılır – ç.n.

bir türlü! İşi kendisi üstlenip kamuya 500 ruble kazandırayım derken sağlık yönünden bizi 1000 ruble zarara sokacak. İyi yürekliliğinin kurbanı oluyor, salak!

İtfaiye amiri: Anlaşılmıştır... Şimdi de itfaiyede çalışanların durumuna gelelim... Örgütün başında bulunmam dolayısıyla şurasını belirtmeden geçemeyeceğim. *(Kızarıp bozarır)* Aslında benim kendim için bir beklentim yoktur, çünkü artık genç değilim, üstelik sağlığım bozuk, bugün yarın ölebilirim... Doktorlar bende damar sertliği olduğunu söylüyorlar; sağlığıma dikkat etmezsem bir gün damarlarım çatlayıverir, ben de tövbe etmeye fırsat bulamadan ölebilirmişim...

(Dinleyiciler arasında fısıldaşmalar) Köpeğe köpekçe ölüm yaraşır!

İtfaiye amiri: Ancak burada söz konusu olan kendim değilim. Tanrı'ya şükür, yaşadığım kadar yaşadım... Kendim için bir şey istemiyorum. Aklımın ermediği... hatta üzüldüğüm bir durum var... *(Elini umutsuzca sallar)* Aldığım aylık karşılığında hakkıyla, dürüstçe çalışıyorum... Gece gündüz demeden, sağlığıma acımadan... Ama neye yarıyor bütün bunlar? Niçin didinip çırpınıyorum? Çıkarım için mi? Kendimle ilgili olarak değil, genelde söylüyorum bunları... Başkası olsa bu aylıkla geçinemez, o yüzden çalışmaz da... Ancak bir ayyaş razı olabilir böyle bir göreve. Aklı başında, becerikli bir adam bu aylığa itfaiyecilikle, atlarla uğraşmaktansa acından ölmeyi yeğler... *(Omuzlarını silker)* Bunun bana yararı ne? Yabancılar bizdeki düzeni, daha doğrusu düzensizliği görseler gazetelerinde çarşaf çarşaf yazı yazarak bizi tefe koyarlardı. Batı Avrupa'da, örneğin Paris'te her sokağın başında bir yangın kulesi yükselir; itfaiye amirleri yılda birkaç kez aylıkları kadar ikramiye alırlar. İnsan böyle bir ülkede nasıl seve seve hizmet etmez?

Meclis üyeleri: Uzun yıllar başarılı hizmetleri dolayısıyla Semyon Vaviloviç'e bir defalık olmak üzere 200 ruble ödenmesini!

İtfaiye amirinin karısı: *(Yanında oturan kadına fısıldar)* İyi etti de parayı kopardı... Aferin! Geçen gün piskoposun evine

konuk gitmiştik, iskambil oyununda tam on ruble ütüldük... Öyle acıdım ki! *(Esner)* Çok üzüldüm! Artık eve gitsek de sıcak sıcak çayımızı içsek...

İkinci Perde

Sahnede yangın kulesi. Nöbetçi itfaiyeciler...

Kuledeki itfaiye eri: *(Aşağıya bağırır)* Hey, kereste fabrikası yanıyor! Tehlike çanını çalın!

Aşağıdaki itfaiye eri: Yangını daha yeni mi gördün? Halk oraya koşalı yarım saat oldu. Vay dangalak, ancak şimdi farkına varıyorsun! *(Bilgece bir tavırla)* Budalayı ister yukarıya dik, ister aşağıya, ikisi de aynı kapıya çıkar! *(Çanı çalar)*

Üç dakika sonra kulenin karşısındaki evin penceresinden itfaiye amirinin uykulu yüzü görünür.

İtfaiye amiri: Yangın nerede, Denis?

Aşağıdaki itfaiye eri: *(Hazır ola geçip askerce selam verir)* Kereste fabrikasında, efendim!

İtfaiye amiri: *(Başını sallar)* Tanrım korusun! Bu rüzgârda, bu kurak havada! *(Elini silkeler)* Tanrı göstermeye! Sık sık gelen afetlerden başımız belada! *(Yüzünü sıvazlar)* Bana bak, Denis... Adamlara söyle, yavrum, atları, arabaları hazırlayıp yola çıksınlar! Ben de şimdi... Az sonra gelirim... Giyinmek biraz zaman alır da...

Aşağıdaki itfaiye eri: İyi ama, efendim, takımda adam kalmadı ki! Hepsi şurada, burada... Yalnız Andrey var.

İtfaiye amiri: *(Korku içinde)* Nereye gitmiş bu alçaklar?

Aşağıdaki itfaiye eri: Makar, zangocun çizmesinin tabanını onarmıştı, biraz önce onu teslim etmeye gitti. Mihail'i siz yulaf satmaya gönderdiniz. Yegor itfaiye arabasıyla hapishane müdürünün baldızını derenin karşı yakasına gezmeye götürdü. Nikita sızmış, sarhoş yatıyor.

İtfaiye amiri: Ya Aleksey?

Yukarıdaki itfaiye eri: Aleksey dereye ıstakoz yakalamaya gitti. Yarın öğleye konuklarınızın geleceğini söyleyip kendiniz göndermiştiniz.

İtfaiye amiri: *(Dudak büker, elini sallar)* Gel de şimdi bu insanlarla görev yap! Rezalet, cehalet, içki düşkünlüğü! Yabancılar iç yüzümüzü bilseler gazetelerde tefe koyarlardı bizi! Onlarda öyle mi ya? Paris'i alalım ele... Orada itfaiye takımı sokaklardan geçerken, insanların ezilip ezilmediğine bakmaz bile. İster yangın olsun, ister olmasın... Bir de bize bakın! Kereste fabrikası tutuşmuş yanıyor, çok tehlikeli bir durum var, ama tek itfaiye eri bulamazsın! Sanki topunu iblis cehenneme yollamış! Yok canım, böyle olmaz! Avrupa nerede, biz nerede? *(Başını geriye çevirir)* Maşenka, cancağızım, üniformamı hazırla!

İstiridye

(Устрицы)

O yağmurlu, alacakaranlık güz akşamını tüm ayrıntılarıyla anımsamam için kendimi fazla zorlamama gerek yok.

Babamla birlikte kalabalık Moskova sokaklarından birinde dikilirken garip bir hastalığın yavaş yavaş bütün bedenime yayıldığını hissediyordum. Ne tuhaf, ağrıyan hiçbir yerim yoktu; ancak bacaklarım dermansızlıktan bükülüyor, söylemek istediğim sözler boğazımda düğümleniyor, başım halsizlikten yana düşüyordu. Neredeyse oracıkta yığılıp kalacak gibiydim.

O anda hastaneye kaldırılsam, doktorlar karyolamın ayakucundaki hasta tabelasına tıp kitaplarında geçmeyen *fames*[1] hastalığının adını yazarlardı yüzde yüz.

Babamın sırtında incecik, eski bir pardösü, başında, yanlarından beyaz beyaz pamuklar sarkan bir kasket vardı. Ayakları bol, ağır lastikler içinde kaybolmuş gibiydi. Ne vesveseli adamdır şu babam; lastikleri çıplak ayakla giydiğini kimse görmesin diye baldırlarına, dizlerine kadar gelen, eski çizmesinin konçlarını geçirmişti.

Babacığım, bu zavallı, biraz da saf adam (onu, bir zamanlar şık olan yazlık pardösüsü eskiyip kirlendikçe daha çok seviyordum) beş ay kadar önce yazıcılık türünden bir iş edinmek üze-

1 (Fr.) Açlık.

re başkent yollarına düşmüştü. Bu beş ay içerisinde aylak aylak dolaşarak iş aramış, bulamayınca da yukarda sözünü ettiğim akşam, sokağa çıkıp dilenmeye karar vermişti.

Tam karşımızda, giriş kapısının üstünde laciverde boyanmış "Meyhane" tabelası asılı üç katlı bir bina vardı... Başım dermansızlıktan yana doğru, biraz da arkaya düştüğü için, binaya bakınca ister istemez en üst kattaki aydınlık pencereleri görüyordum. Gelip geçen insanların karaltıları, bir orgun sağ köşesi, taş basması renkli bir resim ile tavandan sarkan lambalar camlardan gözüküyordu. Pencerelerden birine dikkatle bakınca duvardaki beyaz bir leke dikkatimi çekti. Leke kımıldanmadan duruyor, düz kenarları onu duvarın koyu zemininden belirgin biçimde ayırıyordu. Bakışlarımı üzerinde yoğunlaştırınca bunun bir afiş olduğunu anladım. Afişte yazılar da vardı, ama neler yazıldığını seçmek zordu.

Gözlerimi afişten yarım saat kadar ayıramadım. Beni büyülemişçesine, beyaz parlak renkleriyle dikkatimi hep oraya çekiyordu. Yazıyı okumaya çalıştıysam da bir türlü başaramadım.

Garip hastalığın en sonunda bütün bedenimi sardığını hissettim.

İşte o anda, gelip geçen arabaların takırtıları bana gök gürültüsü gibi gelmeye, sokağın pis havası berbat bir koku saçmaya, meyhanenin lambalarından, sokak fenerlerinden gözlerimde köreltici şimşekler çakmaya başladı. Beş duyum öylesine keskinleşmiş olmalı ki, her şeyi normalin üstünde algılıyor, daha önce göremediğim şeyleri açıkça seçiyorum.

İşte afişteki yazıyı da kolayca okuyorum şimdi: "İstiridye"

Ne tuhaf söz! Tam sekiz yıl, üç aydır yaşıyorum şu yeryüzünde, o güne değin böyle bir söz işitmedim. Anlamını da bilmiyorum. Yoksa meyhane sahibinin adı mıydı? Ama meyhane sahibinin adı olsa duvara değil, sokak kapısının üstündeki tabelaya yazmazlar mı?

Yüzümü babama doğru döndürmeye çalışarak kısık bir sesle, "Baba, istiridye ne demek?" diye soruyorum.

Babam beni işitmiyor; kendini insan selinin akışına kaptırmış, önünden geçenleri tüm dikkatiyle izliyor. O sırada bir şey-

ler söylemek istediğini gözlerinden okuyorum, ama o uğursuz sözler titreyen dudaklarında donup kalmışçasına bir türlü ağzından çıkmak bilmiyor. Bir ara onun, bir yayanın ardından bir adım atıp adamın koluna dokunduğunu görüyorum, beriki başını çevirip bakınca babam utanarak "Bağışlayın" dedikten sonra geri çekiliyor.

"Baba, istiridye ne demek?" diye soruyorum bir daha.

"İşte öyle bir canlı... Denizde yaşar," karşılığını veriyor.

Adını ilk kez duyduğum yaratığı gözlerimde canlandırmaya çalışıyorum. Herhalde balık ile ıstakoz arasında bir şeydi. Denizde yaşadığına göre ondan biberli, defneyapraklı, yemeye doyulmaz, mis gibi bir çorba, kıkırdaklarından ekşili lahana oturtması, ıstakoz sosu ve hardal eklenerek soğuk tirit yapılıyor olmalıydı. Bu yaratığı balık pazarından alıp getirdiklerini, çabucak temizleyip güvece koyduklarını tüm canlılığıyla gözlerimin önüne getiriyorum. Her şey çarçabuk yapılıp bitiriliyor, çünkü herkes çok acıkmış, bir an önce karınlarını doyurmak istiyorlar. Taze taze kızartılmış balık ile ıstakoz çorbası kokusu gelmeye başlıyor burnuma.

Bu kokunun genzimi, burun deliklerimi gıcıkladığını, gıcıklamanın yavaş yavaş bütün bedenime yayıldığını hissediyorum. Babamdan, meyhaneden, duvarda asılı beyaz afişten, hatta ceketimin yenlerinden aynı kokular yükseliyor; kokunun etkisiyle ağzımla çiğneme hareketleri yapıyorum. Ağzımda deniz yaratığından yapılmış yemekten bir lokma varmışçasına çiğneyip çiğneyip yutkunuyorum...

Duyduğum hazdan bacaklarım bükülüyor; bayılıp yere düşmemek için babamın koluna tutunuyorum, başımı ıslak pardösüsünün göğsüne dayıyorum. Babam büzülüp dertop olmuş, titremelerinden ne kadar üşüdüğü belli.

"Baba, istiridye orucu[2] bozar mı?" diye soruyorum.

"Öyle şey olur mu? İstiridye pişirilmeden, hatta canlı canlı yenir. Kaplumbağalar gibi kabuğu vardır, ama çifttir istiridyenin kabuğu."

---

2 Hayvansal yağla, kırmızı etle pişirilen yemekler Hıristiyanların orucunu bozar – ç.n.

Hoş kokunun bedenimi sarması bir anda son buluyor, canlandırdığım lezzetli yemek hayalleri uçup gidiyor.

"Iğğğ! İğrenç bir şey! Nasıl yiyorlar bunu?" diyorum.

Yaa, demek, istiridye denen şey buymuş! Kurbağaya benzettiğim yaratığı gözlerimin önüne getirmeye çalışıyorum. Çift kabuğu içine kıvrılmış kurbağa oradan bana patlak gözleriyle bakıyor, iğrenç çenesini oynatıyor. Kabukları içine kıvrılmış, kıskaçlı, parlak gözlü, kaygan derili bu yaratıklardan bir sepet dolusunu pazardan alıp eve getirmeleri canlanıyor gözlerimin önünde. Evdeki çocuklar kaçıp saklanıyorlar, aşçı kadın yüzünü tiksintiyle buruşturarak pis yaratıkları kıskaçlarından tutup bir tabağa dolduruyor, yemek odasına götürüyor. Evin büyükleri bunları yiyorlar... Canlı canlı yiyorlar; gözleriyle, dişleriyle, bacaklarıyla birlikte çıtır çıtır yiyorlar! Bu sırada canlı yaratıklar viyaklama sesleri çıkarıyor, yiyenlerin dudaklarını kıskaçlarıyla kıstırmaya çalışıyorlar...

Yüzümü buruşturuyorum ama... ama niçin durmadan bir şeyler çiğniyorum? Bunlar iğrenç, tiksindirici şeyler ama, bir tanesi ağzımda, tadını, kokusunu almaktan korkarak, tıkınırcasına ben de yiyorum... Ağzımdakini çiğneyip yutmuşum bile, ardından ikincisinin, üçüncüsünün parlak gözleri duruyor karşımda... Onları da yiyip bitiriyorum... Ardından önümdeki peçeteyi, tabağı, babamın lastik ayakkabılarını, duvardaki beyaz afişi yalayıp yutuyorum. Gözüme ne ilişirse hepsini, hepsini gövdeye indiriyorum, çünkü yalnız karnımı doyurmakla hastalığımın geçeceğini hissediyorum. İstiridyeler korkunç gözleriyle bana bakıyorlar, iğrenç görünüşleriyle önümde durdukça tiksintiden titriyorum, ama hep yemek istiyorum, durmadan yemek!

Ansızın, "İstiridye istiyorum! Bana istiridye verin!" diye çığlık atıyorum.

Ellerimi de ileriye uzatıyorum. Bu sırada babam kısık, boğuk sesiyle, "Bir sadaka, baylar! Dilenmek ayıp ama ne yapabilirim? Artık dayanamıyorum!" diyor.

Babamın eteğini çekiyorum durmadan.

"İstiridye istiyorum! İstiridye al bana!"

Biraz ötede birinin güldüğünü işitiyorum.

"Hey, gerçekten istiridye yemek mi istiyorsun sen? Hem de bu yaşta?"

Bir de bakıyorum, önümüzde silindir şapkalı iki kişi duruyor. Gülerek yüzüme bakıyorlar.

"Ufaklık, sen istiridye mi istiyorsun? Doğru mu? Çok ilginç! Peki, yiyebilecek misin?"

Güçlü bir elin beni yakaladığı gibi parlak ışıklı meyhaneden içeri sürüklediğini anımsıyorum. Bir dakika sonra çevremizde bir kalabalık oluşuyor. Kahkaha atarak, merakla bakıyorlar bana. Ben bir masada oturuyorum; küf, rutubet kokan, tuzlu, kaygan bir şey yiyorum. Tıkınırcasına, çiğnemeden yuttuğum nesnenin ne biçim bir şey olduğuna bakmadan, ne yediğimi sormadan, alıp alıp ağzıma tıkıyorum. Gözümü açacak olsam tabağımda parlak gözlü, kıskaçlı, keskin dişli yaratıklar göreceğimi bilmekteyim.

Birden ağzıma sert bir şey geliyor, çatır çatır sesler çıkarıyorum.

"Kah kah kah!" diye gülüyor bütün kalabalık. "Şuna bakın, kabuğunu da yiyor! Hay, seni küçük budala! İstiridyenin kabuğu yenir mi?"

Daha sonra çok susadığımı anımsıyorum. Nasıl oldu, bilmem, yatağıma yatırmışlar beni. Ateşten kavrulan ağzımda hissettiğim garip tattan, midemin yanmasından dolayı bir türlü uyuyamıyorum. Elleriyle garip hareketler yapan babam odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyor. Bir yandan da, "Soğuk aldım galiba," diyor. "Başımda bir ağırlık var. Belki de bugün... şey... yemek yemedim de ondan. Ben ne garip adamım! Hatta salağın biriyim... Sana istiridye ısmarlayan bayların bunun için meyhaneciye 10 ruble ödediğini gördüğüm halde... şey... birkaç ruble borç istemedim. İsteseydim verirlerdi herhalde."

Sabaha doğru dalıyorum. Düşümde kabukları içinde kıvrılmış duran, gözlerini oynata oynata bana bakan kıskaçlı bir kurbağa görüyorum. Öğleyin susuzluğa dayanamayıp uyandığımda gözlerimle babamı arıyorum. O hep öyle, odada bir ileri bir geri gidip gelerek elleriyle garip hareketler yapıyor...

Generalli Düğün

(Свадьба с генералом)

Yaşlı mı yaşlı, eklemleri paslanıp katılaşmış, çelimsiz bir adam olan emekli tuğamiral Revunov-Karaulov çarşıdan alışveriş yapmış, evine dönmekteydi; elinde solungaçlarından sımsıkı tuttuğu bir turnabalığı vardı. Koltuğunun altında havuç ve yaprak tütün dolu bir kesekâğıdı taşıyan aşçısı Bayan Ulyana da onun peşinden tıpış tıpış geliyordu. Saygıdeğer tuğamiral yaprak tütünü insanların vücudunda, evlerin kuytularında yaşayan tahtakurusu, güve, hamamböceği gibi haşarata karşı kullanırdı.

Yaşlı adam tam evine giden sokağa sapmıştı ki, biraz ilerisinde birinin kendisine şöyle seslendiğini işitti.

"Ah, sevgili amcacığım, az önce evinize uğramıştım, kapınızı sürekli çaldım, çaldım, kimse açmadı. İyi ki karşılaştık! Sizi görmeyip geçip gitsem çok kötü olurdu!"

Tuğamiral önüne eğerek yürüdüğü başını doğrulttu, karşısında yeğeni Andriyuşa Niyunin'i görünce pek şaşırdı. Yeğeni Andriyuşa "Saçmalık" adında bir borç verme şirketinde çalışmaktaydı. Genç yeğen amcasının pis pis balık kokan elini sıktıktan sonra konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Sizden bir dileğim var, amcacığım. Önce, gelin, şuradaki sıraya oturalım. Burası güzel, değil mi? Şimdi gelelim sizden ne

istediğime... Benim Liyubmski adında bir arkadaşım, daha doğrusu, yakın bir dostum var; kendisi bugün evleniyor. Şunu da hemen belirteyim, Liyubimski mükemmel bir insandır. Şey... Amcacığım, elinizdeki balığı şuraya bıraksanız. Üstünüzü kirleteceksiniz."

"Boş ver, önemli değil. Pis bir balık zaten. Fazla para da ödemedim. Fakat havyarına diyecek yok. Karnını yararsın, yumurtasını çıkarırsın, bunu ezilmiş gevrek unuyla, soğanla, biberle karıştırdın mı tadına doyum olmaz. İstersen sen de gel."

"Demin de söyledim ya, amcacığım, arkadaşım Liyubimski mükemmel bir insandır. 'Saçmalık' adındaki borç verme şirketinde bilirkişi olarak çalışıyor. Onun önemsiz biri, sıradan bir memur olduğunu düşünmeyin sakın. Soylu bayanlar bile şimdi borç verme şirketlerinde seve seve görev yapıyorlar. Ailesine gelince, annesi, babası hepsi de dinine bağlı, neşeli, değerli kişilerdir. Kısaca belirtecek olursam, onları tanıyınca siz de hayran kalacaksınız; geleneklerimize değer veren, gerçek bir Rus ailesidir Liyubimskiler. Onları görseniz bayılırdınız. Arkadaşım yetim bir kızla aşk evliliği yapıyor. Onları gerçekten tanımanızı isterim. Sevgili amcacığım, bu akşam dostum Liyubimski'nin düğün yemeğine katılıp bu seçkin aileye onur vermek ister miydiniz?"

"Şimdi ne desem, bilmem ki... Hiçbirini tanımıyorum onların, bu durumda düğünlerine nasıl katılırım?"

"Kesinlikle düşündüğünüz gibi değil, amcacığım. Baronların, kontların düğününe gidecek değilsiniz ya... Sade insanlardır hepsi de, gösterişe hiç önem vermezler. Dedim ya, bildiğimiz Rus insanları, tanıdık, tanımadık herkese 'Merhaba, nasılsınız?' dediniz mi, onlarla aranızda hemen yakınlık kurulur. Ayrıca şunu da itiraf edeyim, birtakım tuhaflıkları, batıl inançları olan, ataerkil bir aile yaşar gideceğimiz evde. Vallahi, insan onların bu tuhaflıklarına kahkahayla gülesi gelir. İnanır mısınız, düğün yemeğinde bir generalin bulunmasını öylesine çok istiyorlardı ki! Durup dururken bin ruble verseniz almazlar, ama sofrada bir generalin bulunması için ne yapacaklarını bilemezler! Kabul ediyorum, onlarınki boş bir şöhret düşkünlüğü,

aptalca bir batıl inanç. Fakat bu değerli aileye masum bir zevki tattırmak istememenizde ne gibi bir sebep olabilir ki? Ayrıca şu da bir gerçek, sofrada kesinlikle canınız sıkılmayacaktır. Özellikle sizin için bir şişe köpüklü şampanya, bir de ıstakoz konservesi ısmarladılar. Tüm içtenliğimle söyleyeyim, orada yıldızınız parlayacak. Emekli olduğunuz için yüksek bir rütbeniz olduğu halde şimdi toplum içinde toprağa gömülmüş hazine gibisiniz, kimsenin sizden haberi olmuyor; oysa düğün sofrasında herkes sizin değerinizi tanıyacak. İnanın bana..."

Emekli amiral dalgın dalgın çevresine bakındı.

"Şey... Andriyuşa, ne dersin, birdenbire oraya gelmem ayıp kaçmaz mı? İzin ver de biraz düşüneyim."

"Çok tuhaf, vallahi! Bunda düşünecek ne var, amcacığım? Kalkıp gidersiniz, olur biter. Biliyor musunuz, böyle söylemeniz beni biraz gücendiriyor. Sanki öz amcamı utanacağı bir yere götürmek istiyormuşum gibi... Olur mu öyle şey?"

"Bilmem ki... Neyse, sen nasıl istersen öyle olsun..."

"Bu durumda akşamleyin seni almaya geleceğim. Şöyle 11 sularında filan, biraz geç de olabilir. Bu saat soylu takımının akşam yemeğini geç yeme alışkanlığına uygun düşüyor, oraya gittiğimizde düğün yemeği de başlamış olur."

Saat 11'de Andriyuşa amcasının evine geldi. Emekli amiral hemen üniformasının ceketini, dikiş yerleri sırma zıhlı pantolonunu giydi, göğsüne madalyalarını taktı, böylece birlikte yola koyuldular. Oraya vardıklarında yemek yeni başlamıştı. Lokantadan kiralanmış bir garson amiralin kapüşonlu paltosunu sırtından çıkardı, aynı anda da güveyin annesi olan Bayan Liyubimskaya amirali gözlerini büzerek şöyle bir süzdü. Sonra da paltosunu kendisi çıkaran Andriyuşa'ya sorarcasına baktı.

"Şey... General bu mu? Neyse, hoş geldiniz, sayın generalim. Meğer pek de gösterişsiz, kendi halinde biriymiş. Ne görünüşünde sertlik ne de omzunda general apoletleri var. Neyse... Adamcağızı geri çevirecek değiliz ya, ne yapalım, şansımıza böylesi çıktı. Sofraya otursun bakalım... Beyefendi hazretleri, hadi, buyurun içeriye... Bari madalyaları epeyce çokmuş..."

Emekli tuğamiral sinek kaydı tıraşlı çenesini havaya dik-

ti, gösterişli bir biçimde öksürdükten sonra salona girdi. Salona girdiğinde ilk dikkatini çeken, en sert kayaları bile parçalayıp tuzla buz edebilecek bir görüntüydü. Salonun ortasına üzeri baştan başa meze tabakları, içki şişeleriyle dolu, kocaman bir masa konulmuştu. Sofranın en güzel yerinde fraklı, elleri beyaz eldivenli güvey Liyubimski oturmaktaydı. Delikanlının terli yüzünde mutlu bir gülümseme oynaşıyordu. Böyle tatlı tatlı gülümsemesinin nedeni, sofradaki yiyecek-içecek bolluğundan çok, besbelli, evliliğin onu bekleyen zevkleriydi. Yanında da neredeyse ağlamaklı, yüzünden masumluğu okunan gelin kız oturmaktaydı. Tuğamiral taze gelinin iyi ahlâklı biri olduğunu hemen anladı. Sofradaki öbür sandalyeler her iki cinsten konuklarla doluydu.

Anrdiyuşa amcasını yüksek sesle tanıttı:

"Tuğamiral Revunov-Karaulov!"

Sofradakiler içeri giren generale kaşlarının altından şöyle bir baktılar, dudaklarını saygılı bir biçimde sildikten sonra toparlanarak ayağa kalktılar.

Ev sahibi hanım;

"İzin verirseniz masadakileri tanıtayım, beyefendi hazretleri," diyerek sesini yükseltti. "Yanında eşiyle birlikte oturan oğlum, yeni evli Epaminond Savviç Liyubimski'dir... Bu da telgraf idaresinde memur İvan İvanıç Yat...Onun yanındaki, ülkemiz azınlıklarından, kendi pastanesini işleten Rum asıllı Harlampi Spiridonıç Dımba'dır... İlerideki Fiyodor Yakovleviç Napolyanov ve diğerleri... Buyurun oturun, saygıdeğer konuğumuz!"

Tuğamiral ayakta şöyle bir sallandı, yerine oturur oturmaz, biraz uzağında duran ringa tabağını önüne çekti.

Bayan Liyubimskaya saygıdeğer konuğunun bu aceleci tavrını görünce tuğamirali kuşkulu, aynı zamanda kaygı dolu bir bakışla süzdükten sonra alçak sesle Andriyuşa'ya şöyle sordu:

"Amcanızı nasıl tanıtmıştınız bakayım? Ben sizden general istemiştim. Rütbesi neydi hele? Tuğ..tuğ... Nasıldı bakayım? Şunu bir daha siz söyleyin. Bu adam general değil ki, böyle birini bulup getirmişsiniz... Neden ama?"

"Amcamın rütbesi tuğamiral, bayan Liyubimskaya, siz rüt-

belerden pek anlamıyorsunuz, sanıyorum... Sivil bakanlıklarda müsteşarlar rütbe bakımından askerî birliklerdeki generallere denktir. Ha tuğamiral ha tuğgeneral; onlar biri deniz, öteki kara kuvvetlerinde görev yaptıkları için rütbeleri birbirine eşittirler. Boş verin canım, ne fark eder ki? Şimdi ağzımdan kötü bir laf çıkacak... İkisinin de canı cehenneme aslında! Getirdiğim amiral öz amcam olduğu için böyle söylemek istemezdim, ama ne yapayım, kendimi tutamadım."

Konuklardan bay Napolyanov, Andriyuşa'nın söylediklerine biraz şaşırdıysa da onu onaylamakta gecikmedi:

"Söylediği doğru, tam da bu beyin açıkladığı gibidir."

Evin hanımı rahatladı, amiralin önüne çabucak köpüklü şampanya şişesini sürerken:

"Buyurun, buyurun! Canınızın çektiğini yiyiniz. Aman, ne olur, kusurumuza bakmayın artık... Sizler kendi çevrenizde kibar davranmaya alışmışınızdır, oysa bizler yalın insanlarız," dedi.

Amiral uzun süren garip bir suskunluğa gömüldü. Sonra da;

"Evet, efendim, eskiden insanlar hep sade yaşarlardı. Ben rütbeli biriyim ama sizler gibi sade yaşamaya bayılırım," dedi.

"Beyefendi, emekliye ayrılalı çok oldu mu?"

"Donanmadan bin sekiz yüz altmış beş yılında ayrıldım. Dedim ya, eskiden herkes sade yaşardı, fakat..."

Yaşlı adam "fakat" dedikten sonra derin bir soluk aldı, sonra yeniden konuşmaya başlayacaktı ki, gözü tam karşısında oturan deniz subayına ilişti.

"Şey... Siz de donanmadansınız, öyle değil mi?"

"Evet, komutanım, donanmada görev yapıyorum."

"Ya... Ya... Çok güzel! Günümüzde şimdi her şey değişti, bizim zamanımızdaki gibi değil hiçbir şey. Siz yeni denizciler beyazlara bürünmüşsünüz, hele gençlerin tazeliği pırıl pırıl parlıyor. Gene de donanmadaki görevimiz eskiden de şimdi de bizleri sürekli zorlamıştır. Bizim görevimiz kara ordusundaki piyadeler ya da, örneğin süvarilerinki gibi kolay değildir. Bilirsiniz, piyadelerde kafalarını çalıştırmaya gerek yoktur. Köylü parçaları bile piyade sınıfında her şeyi kolayca anlayıp yaparlar. Bizde öyle mi ya? Hayır, genç meslektaşım! Bizim görevimiz şa-

ka götürmez; sürekli ciddilik, işleyen kafa ister... Eğer kafamız çalışmazsa sonumuz kötü demektir. En önemsiz sözcük bile, nasıl söylesem bilmem ki, yerine göre gizli ve derin bir anlam taşır, doğrusu bilinmezse ortaya bir sürü anlaşmazlık çıkar. Bir örnek verirsek, bizde direklere çekilen şu yelkenler var ya, bunlarda bile bir sürü incelik, bilinmesi gereken ayrıntılar saklıdır. Gemilerde bulunan direklerden, çeşitli yelkenlerden söz edecek olursak, şimdi burada bizi kimse anlamaz. Çünkü hepsi de yabancı dillerden anadilimiz Rusça'ya geçmiştir. Hele öyleleri vardır ki, söylemeye çalışırsak dilimiz dönmez. Biliyorsunuz, işte bunlardan birkaç tanesi... Marsava, kant, fok ve grot, bramsel, salingov, bom salingi... Bunların ne demek olduğunu siz anlıyorsunuz ama ikimizden başkası için hepsi de anlamsız sözlerdir. Bram şkot, fal ve bras da öyle..."

İkisi böyle konuşurlarken yeni güvey genç ayağa kalkarak kadehini ileri uzattıktan sonra:

"Saygıdeğer konuklarımın, sağlığına içmek istiyorum!" diye bağırdı.

Amiral de ayağa kalktı, kadehini onunkiyle tokuşturdu.

"Evet, efendim, hepinizin sağlığına!" dedikten sonra gene denizciye döndü.

"Diyorum ya, gemilerde çeşitli yelken ve direklerin bulunduğunu burada yalnız ikimiz biliyoruz. Söylediklerimin yanında bir de yelkenlerin kullanışıyla ilgili emirler var. Ama şimdi bunları söylesem kim anlar ki? İşin tekniğini, matematiğini bilmek gerekir. Biliyorsunuz, rüzgârın yönü, şiddeti yelkenler için önemlidir."

Tuğamiral bunları söylerken yeğeni Andriyuşa ona doğru eğilerek alçak sesle;

"Amcacığım, bayan Liybimskaya başka konulardan konuşmanızı rica ediyor," dedi. "Söylediklerinizi kimse anlamıyor ki..."

"Dur bakayım, genç bir meslektaşımla karşılaştım şurada. Kendisi deniz subayı. Her zaman böyle bir fırsat geçmez ele. Sürekli istemişimdir ve isterdim ki, kendi mesleğimden biriyle bol bol konuşayım. Ne yapayım, hoşuma gidiyor. İşte böyle genç meslektaşım... Diyelim, gemi giderken sağa yatıyor, bu

durumda gidişini düzeltmek için hangi emri vereceksiniz? Çok kolay...şey... hatırlamam için ulu Tanrı kolaylık versin. Bekleyin, şimdi aklıma gelir..."

"Amcacığım, yeter artık," diye fısıldadı Andriyuşa.

Ancak yaşlı adam bir türlü yola gelmiyor, kısık sesiyle denizcilikle ilgili emir üstüne emir yağdırıyor, emirlerin ardından da uzun açıklamalara geçiyordu. Düğün yemeğinin neredeyse sonuna yaklaşılmış, amiralin uzun açıklamaları yüzünden ne bir daha kadehler havaya kaldırılmış ne de kadeh kaldıranların sağlıkla, gençlerin mutluluğuyla ilgili konuşmalarına fırsat kalmıştı. Konuklardan İvan İvanoviç Yat dilinin ucuna gelen renkli sözcükleri söyleme olanağına bir türlü kavuşamadığı için sandalyesinde kıvranıp duruyordu. En sonunda yüzünü buruşturdu, bir süre daha geçince yanındakilerle fısır fısır konuşmaya başladı. Ancak tatlılar verildikten sonra tuğamiral köpüklü şampanya şişesine uzanırken Bay Yat birkaç kez öksürdü, ardından ayağa kalkarak yüksek sesle konuşma fırsatını yakaladı:

"Bugün önemli bir olayı kutluyoruz. Şey... Ben ne diyecektim? Sevgili delikanlının bu mutlu gününde..."

Amiral adamcağızın konuşmasını yarıda kesmekte gecikmedi:

"Şimdi denizcilik terimlerinin hepsini yeniden anımsadım. Beyfut, topenant, bakştag gibi çok önemli terimler daha var. Meslektaşım, bunları da biliyorsunuz, değil mi?"

Evin hanımı oturduğu yerden atıldı:

"Sayın amiralim, bizler cahil insanlarız. Bu söylediklerinizi anlamayız ki.... Siz en iyisi düğünümüzle ilgili bir şeyler söyleyin."

"Anlayamazsınız doğal olarak, çünkü bunlar denizcilik terimleridir. Ancak karşımdaki genç subay bilir bunları. Onunla karşılaşınca ben de geçmiş günlerimi anımsadım. Öyle değil mi, genç adam? İnsan şöyle bir enginlere açıldı mı, ne gam kalır ne kasavet."

Yaşlı amiralin gözleri yaşardı, titreyen sesiyle yeniden konuşmaya başladı:

"Gene şimdi aklıma geldi, kliveri kaldır, brası, foku, grotagalsı oturt. Bunlar ne demek, siz biliyorsunuz."

Tuğamiral gözyaşlarını sildi, birkaç kez hıçkırdı, konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Kliver fal kaldırılır, grot marsel, beydevit indirilir, fok yerine oturtulur, şkot ve bulin yana çekilir. Görüyorsunuz ya, hüngür hüngür ağlayasım geliyor, vallahi memnunum yaşantımdan."

Ev sahibi hanım daha fazla dayanamadı.

"General, çok terbiyesizce davranıyorsunuz. Bu geçkin yaşınızda utanmanız gerekir. Böyle çirkinlikler yapmayasınız diye size para ödedik."

Yaşlı tuğamiral gözlerini fal taşı gibi açtı.

"Ne parası? Hangi paradan söz ediyorsunuz?"

"Hangi para olduğunu siz çok iyi biliyorsunuz. Yeğeninizden çeyrek yüzlüğü almışsınızdır herhalde. Ya siz, Andriyuşa, bu yaptığınız ayıp, günah değil mi? Böyle birini kiralayasınız diye mi sözleştik sizinle?"

Yaşlı amiral önce utançtan yüzü kızaran yeğenine, ardından ev sahibi hanıma baktı ve her şeyi anladı. Yeğeninin ona sözü ettiği ataerkil ailenin kör inançları bütün çirkinliğiyle karşısında sırıtıyordu şimdi. Sarhoşluğu o anda uçup gitti. Hemen ayağa kalktı, sendeleye sendeleye evin çıkış kapısına yöneldi, üstünü giyindi, çıkıp gitti.

Ondan sonra da çağrıldığı düğünlere bir daha adımını atmadı.

Korkunç Bir Gece

(Страшная ночь)

İvan Petroviç Panihidin[1] sarardı, lambanın fitilini kıstı, heyecanlı bir sesle anlatmaya başladı:

"1883 yılı Noel gecesi, şimdi rahmetli olan bir arkadaşımın evinde geç vakte kadar ruh çağırma oturumuna katıldıktan sonra eve dönüyordum. Koyu mu koyu, göz gözü görmez bir karanlık vardı. Sokak fenerleri yanmadığı için önümü seçemiyor, neredeyse el yordamıyla yolumu buluyordum. Moskova'nın gömütlüklerinin bulunduğu mahallede, yani Arbat semtinin dip köşesinde Trupov[2] adlı memur arkadaşımın yanında kalıyordum.. Kafamın içi ağır, karmakarışık düşüncelerle doluydu.

"'Sana öbür dünyaya yol gözüküyor... Tövbe etmeden gitme!

"Ruhunu çağırmayı başardığımız Spinoza'nın bana ulaştırdığı mesaj buydu.

"Büyük filozoftan, hakkımda bildiklerini bir daha yinelemesini istediğimde parmaklarımızı bastırdığımız çay tabağı aynı yazıyı yazdıktan sonra, 'Bu gece öleceksin!' diye ekledi.

"Aslında ruhlara, ispritizmaya filan inanmam, gelgelelim ölüm düşüncesi, daha doğrusu öleceğimle ilgili açıklamalar ca-

1 Cenaze törenigil – ç.n.

2 Cesetoğlu – ç.n.

nımı sıkmaya yetmişti... Siz ne dersiniz, baylar, her ne kadar ölüm kaçınılmaz, doğal bir olguysa da birisi yakında öleceğinizi söylese hanginizin tüyleri ürpermez? O zaman da öyle, buz gibi soğuk havada, göz gözü görmez karanlıkta yolumu bulmaya çalıştığım, tepemde hırçın rüzgârın hüzünlü hüzünlü uluduğu, yağmur damlalarının kudurmuşçasına savrulduğu, çevremde tek canlı varlık görmediğim, tek insan sesi işitmediğim böyle bir gecede yüreğimi anlatılmaz bir korku sarmıştı. Saçma inançlara pabuç bırakmayan bir insan olduğum halde korkudan ne arkama ne de iki yana bakabiliyor, ha bire yürüyordum... Başımı arkaya çevirsem 'ölüm' denen şeyi hortlak kılığında karşımda görüvereceğim sanıyordum."

Panihidin derin bir soluk aldı, bir bardak su içtikten sonra anlatmasını sürdürdü:

"Yüreğimi dolduran, kaynağı belirsiz, ama hepinizin çok iyi anlayacağı korku, Trupov'un oturduğu apartmanın dördüncü katına çıktıktan, benim kaldığım odanın kapısını açıp içeri girdikten sonra da yakamı bırakmadı. Bekâr odam zindan gibi karanlıktı. Rüzgâr sobanın içinde de uğulduyor, sanki sıcak odaya onu da almamı istercesine hava deliğinin kapağını zangır zangır titretiyordu.

"Gülümseyerek, 'Eğer Spinoza'ya inanmak gerekirse bu gece, rüzgârın inlemesini dinleye dinleye öleceğim. Aman ne kadar korkunç!' dedim kendi kendime.

"Bir kibrit bulup çaktım. Rüzgâr kudurmuşçasına saldırarak evin çatısına yüklendi, aynı anda da hüzünlü iniltisi öfkeli kükremelere dönüştü. Aşağıdaki katlardan birinde sürgüsü kopan bir panjur kanadı duvara hızla çarptı, sobanın hava deliğinin kapağı imdat istercesine acı acı gıcırdadı...

"'Böyle bir gecede vay evsizlerin haline!' diye düşündüm.

"Ama bu tür düşüncelere dalmanın sırası değilmiş... Kükürtlü kibrit mavi aleviyle parladığında odaya şöyle bir göz attım, aynı anda da beklenmedik, korkunç bir görüntüyle karşılaştım. Keşke rüzgârın saldırısı kibrit alevini söndürüverseydi! O zaman belki gözlerim bu görüntüyle karşılaşmaz, tüylerim diken diken olmazdı. Korku içinde bir çığlık attım, kapıya doğru

birkaç adım geriledim, büyük bir şaşkınlık ve ürpertiyle gözlerimi kapadım.

"Odanın ortasında bir tabut duruyordu.

"Mavi alevin parlaması uzun sürmemişti, ama tabutu açık seçik görmüştüm. Tabutun pırıl pırıl parlayan, sırma işlemeli pembe bir örtüsü, bunun üstünde de ışıl ışıl yaldızlı bir haç vardı. Yeryüzünde öyle şeyler olur ki baylar, onu bir saniye gördüğünüz halde belleğinize çakılır kalır. Tabutta da öyle oldu. Onu bir anlığına görmüştüm, ama şimdi bile tüm ayrıntılarıyla anımsıyorum. Orta boylu bir insan için yapıldığı belliydi, pembe örtüsüne bakılırsa bir genç kız içindi. Sırma işlemeli örtüsü, tunç tutamakları, alttaki destekleri ölenin zengin bir aileden geldiğini gösteriyordu.

"Arkama bakmadan dışarı fırlamışım. Ne bir şey düşünebiliyordum ne de aklıma bir şey geliyordu... Anlatılmaz bir korku içinde, yıldırım hızıyla merdivenden aşağı koşmaya başladım... Basamaklar, merdiven sahanlığı, her yer karanlıktı. Kürkümün etekleri ayaklarıma dolana dolana koşarken nasıl oldu da basamaklardan yuvarlanıp kafamı yarmadım, hâlâ şaşıyorum. Kendimi sokakta bulunca ıslak bir fener direğine yaslandım, biraz yatışmaya çalıştım. Yüreğim küt küt atıyordu, soluğum tıkanacak gibiydi..."

Panihidin'i dinleyenlerden bir bayan lambanın fitilini açarak ona daha çok sokuldu. Beriki anlatmasını sürdürdü:

"Odamda kuduz bir köpek, bir hırsız görsem ya da ansızın yangın çıksa bu derece korkmazdım. Tavan çökse, döşeme yarılsa, duvarlar çatlasa gene öyle... Çünkü bunların hepsi olabilecek şeylerdi. Ama tabut oraya nereden gelebilirdi? Odanın içinde böyle bir şeyin ne işi vardı? Bir kadın, hem de anlaşıldığına göre genç, soylu bir kız için yapıldığı belli, pahalı bir tabut nasıl olur da küçük bir memurun odasına bırakılabilirdi? Boş muydu, yoksa içinde ceset var mıydı? Beklenmedik, ürkütücü ziyaretiyle beni şaşkına çeviren, zamansız ölmüş bu zengin bayan kimdi? İşkence verici bir giz!

"'Eğer bu bir mucize değilse yüzde yüz cinayettir,' düşüncesi çaktı zihnimde. Gene de bu durumu açıklayamıyordum. Ben

yokken odanın kapısı hep kilitli dururdu, anahtarın yerini ise yalnız yakın arkadaşlarım bilirlerdi. Tabutu onlar getirip koymuş olamazlardı. Bir olasılık vardı, o da tabutçunun onu yanlışlıkla oraya getirip bırakmasıydı. Belki bırakacakları katı ya da odayı şaşırmışlardı. Ancak bunun böyle olması da zordu, çünkü tabutçular yaptıkları işin parasını, tabutu getiren kişi ise bahşiş almadan gitmezdi.

"'Çağırdığımız ruh öleceğimi söylemişti. Sakın tabutu da o göndermiş olmasın?' diye geçirdim içimden.

"Baylar, önceden de söylediğim gibi, ispritizmaya inanmam, şimdi de inanmıyorum. Ancak böyle bir rastlantı bir filozofu bile doğaüstü düşüncelere, hatta inançlara itebilir.

"Bir yandan da, 'Bunlar tümüyle saçma! Okullu bir çocuk gibi boşu boşuna korktum. Gördüklerim, göz yanılmasından başka bir şey değildi. Eve dönerken kafamda öylesine karanlık düşünceler yer etmişti ki, sinirlerim zayıfladığı için odamda bir tabut gördüm. Bunda şaşılacak bir şey yok. Düpedüz göz yanılması, başka bir şey değil!' diye söyleniyordum.

"Sokakta eskisi gibi yağmur yüzümü kamçılıyor, rüzgâr şapkamı uçuruyor, kürkümün eteklerini tartaklıyordu. Soğuktan iyice üşümüş, üstelik sırılsıklam olmuştum. Sokakta duramazdım, sıcak bir yere gitmeliydim. Ama nereye? Eve dönsem tabutu bir kere daha görmek zorunda kalacaktım, bu da sinirlerimin dayanamayacağı bir şeydi. Çevremde tek canlı yaratık görmediğim, tek insan sesi duymadığım böyle bir gecede belki de içinde bir ölünün yattığı tabutla baş başa kalınca aklımı oynatabilirdim. Buz gibi soğuk bir havada, bardaktan boşanırcasına yağan yağmurun altında dikilmek ise olacak şey değildi.

"Düşündüm taşındım, arkadaşım Upokoyev'in[3] yanına gidip geceyi orada geçirmeye karar verdim. Tüccar Çerepov'un[4] Mertvets[5] Sokağı'ndaki pansiyonunda oturan arkadaşım Upokoyev'i hepiniz tanırsınız, hani geçenlerde intihar etmeye kalkışmıştı..."

3 Rahmetligil – ç.n.

4 Kafatasıoğlu – ç.n.

5 Cesetgil – ç.n.

Panihidin böyle diyerek yüzünde biriken soğuk ter tomurcuklarını sildi, içini çekerek anlatmasını sürdürdü:

"Ancak evine vardığımda arkadaşımı bulamadım. Kapısını birkaç kez çalıp evde olmadığını iyice anlayınca üst tereği elimle yokladım, orada bir anahtar buldum, kapıyı açıp içeri girdim. İlk işim ıslanan kürkümü çıkarıp atmak oldu. Karanlıkta el yordamıyla sediri buldum, kendimi hemen bunun üstüne attım. Odada gene zifiri bir karanlık vardı. Pencerenin açık kalan hava kapağında rüzgârın iç karartıcı uğultusu ile içeri girmiş bir cırcır böceğinin tekdüze cırıltısı duyuluyordu. O sırada Kremlin kiliseleri Noel ayini için çanlarını çalmaya başladılar. Hemen bir kibrit çaktım. Keşke çakmaz olaydım! Parlayan alev beni karanlık düşüncelerden kurtaracağı yerde, tam tersine, tüyler ürpertici, anlatılması zor bir dehşetin içine attı. O korkuyla avazım çıktığınca haykırdığımı anımsıyorum. Zangır zangır titreyerek odadan dışarı attım kendimi.

"Arkadaşımın odasında da benim odamdakinin aynısı vardı: Bir tabut!

"Yalnız onun odasındaki benim odamda gördüğümün neredeyse iki kat büyüklüğündeydi, koyu kahverengi örtüsünün daha iç karartıcı bir görünüşü vardı. Hadi, gelin de işin içinden çıkın! Tabut oraya nasıl gelmişti? Bunun gene bir göz yanılması olduğu kesindi. Girdiğim her odada tabut bulunacak değildi ya! Anlaşılan, sinirlerimin iyice yıpranması sonucunda abuk sabuk şeyler görmeye başlamıştım. Şimdi nereye gitsem karşımda bir tabut, ölülerin konulduğu o korku verici nesneyi görecektim. Bu duruma göre aklımı oynatıyordum, 'tabutomani' adı verilecek bir hastalığın pençesine düşmüştüm. Delirmemin sebebini ise uzun uzadıya araştırmanın gereği yoktu, ruh çağırma toplantısı ile Spinoza'nın söylediklerini anımsamak yeterliydi...

"Korku içinde, 'Amanın, aklımı oynatıyorum! Tanrım, şimdi ben ne yapacağım?' dedim, başımı ellerimin arasına aldım.

"Beynim zonkluyordu, tir tir titreyen bacaklarımın üzerinde zor duruyordum. Kürksüz, şapkasız, sokağın ortasında kalakalmıştım. Sağanak bütün şiddetiyle sürüyor, soğuk ilikle-

rime işliyordu. Kürkümle şapkamı almak için geri, pansiyona dönsem; bu tümüyle olanaksız, gücümün yetmeyeceği bir şeydi. Çünkü artık iyice korkunun etkisine girmiştim. Gördüğüm tabutların bir göz yanılması olduğunu bildiğim halde kendimi korkunun pençesinden kurtaramıyordum. Sırtımdan soğuk terler boşanıyordu, dehşetten bütün tüylerim ayağa kalkmıştı."

Panihidin, "Ne yapacağımı iyice şaşırmıştım," diye sürdürdü konuşmasını. "Aklımı oynatmama ramak kalmıştı. Üstelik üşütüp yatağa düşecektim... Bereket versin, tam o sırada, benimle birlikte ruh çağırma oturumuna katılan arkadaşım Doktor Pogostov[6] geldi aklıma, kendisi az ilerde Miortvıy[7] Sokağı'nda oturuyordu. Doğruca onun evine yöneldim. Arkadaşım Pogostov henüz şu zengin tüccar kızıyla evlenmemişti, bakanlık müsteşarlarından Kladbışçenski'nin[8] pansiyonunda, beşinci kattaki bir odada kalıyordu.

"Kladbişçenski'nin pansiyonunda sinirlerimin yeni bir işkenceye katlanması alnımın yazısıymış. Merdivenlere tırmanmaya başlamıştım ki, korkunç bir gürültüyle irkildim. Ayaklarıyla gümbür gümbür sesler çıkararak, kapılara çarparak birisi yukardan aşağıya koşuyordu.

"'Neredesin, kapıcı? Çabuk buraya gel!' diye haykırıyordu bir yandan da.

"Bir dakika sonra sırtında kürkü, başında tepesi çökmüş silindir şapkasıyla bir karaltının merdivenden aşağı hızla süzüldüğünü gördüm. Arkadaşım Pogostov'dan başkası değildi bu.

"'Pogostov, neler oluyor? Bir şey mi var?' diye sordum.

"Doktor olan arkadaşım koşmayı bırakarak titreyen elleriyle ellerime sarıldı. Yüzünde renk kalmamıştı, soluk almakta güçlük çekerken zangır zangır titriyordu. Tedirgin bakışları bir yerde duramıyor, göğsü kalkıp kalkıp iniyordu...

"Boğuk bir sesle, 'Sen misin, Panihidin?' diye sordu. 'Durun bakalım, gerçekten siz misiniz? Niye yüzünüz mezar kaçkınları gibi solgun? Sakın siz bir hortlak ya da göz yanılgısı olmaya-

6 Tahtalıköygil – ç.n.

7 Ölüler – ç.n.

8 Mezarcıoğlu – ç.n.

sınız? Aman Tanrım, korkunç bir durumdasınız! Ne oldu size?'

"'Ama sizde de bet beniz kalmamış. Neler oluyor, Allah aşkına?'

"'Hiç sormayın, azizim! İzin verin de soluklanayım... Eğer karşımdaki göz yanılgısı değil de gerçekten sizseniz, size rastladığıma çok sevindim. Kahrolası ispritizma toplantısı! Sinirlerim öylesine bozulmuş ki, eve döndüğümde odamda ne gördüm, biliyor musunuz? Bir tabut!'

"Kulaklarıma inanamıyordum, bir daha söylemesini istedim. Arkadaşım ayakta duramadığı için bir basamağa oturdu.

"'Evet, yanlış duymadınız. Tabut, gerçek bir tabut... Ben ödlek bir adam değilim, ama iblis bile ispritizma denemesinden sonra odasında bir tabutla karşılaşsa tüyleri diken diken olurdu herhalde.'

"Dilim dolaşarak, kekeleyerek ben de doktor arkadaşıma gördüğüm tabutları anlattım.

"Gözlerimiz belermiş, ağızlarımız şaşkınlıktan bir karış açık, birbirimizin yüzüne baktık. Sonra ikimizin de hortlak ya da düşte olmadığımızı anlamak için karşılıklı birer çimdik attık.

"Doktor, 'Ben acı duyduğuma göre herhalde siz de duymuşsunuzdur,' dedi. 'Bu durumda ikimiz de uykuda değiliz, düş görmüyoruz. Öyleyse odadaki tabutlar gerçekti, göz yanılması olamaz. E, şimdi ne yapacağız?'

"Tam bir saat dondurucu merdivenlerde oturup tahminler, varsayımlar ileri sürerek iliklerimize değin üşüdükten sonra korkuyu bir yana bırakıp kapıcıyı uyandırmaya, onunla birlikte doktorun odasına girmeye karar verdik. Dediğimiz gibi de yaptık. Odaya çıktığımızda bir mum yaktık; gerçekten de beyaz örtülü, sırma saçaklı, püsküllü bir tabut tam ortada duruyordu. Kapıcı dindarca istavroz çıkardı.

"Doktorun yüzünün kanı çekilmişti, tir tir titriyordu.

"'Bakalım tabut boş mu, yoksa içinde biri var mı? Şimdi anlarız,' dedi.

"Gene de bir türlü kapağı açmaya karar veremiyorduk. Sonunda doktor eğildi, korkudan dişleri kenetlenmiş bir halde kapağı yavaş yavaş kaldırdı, üçümüz birden tabutun içine baktık...

"Tabut bomboştu...

"İçinde ölü yoktu ama orada şu mektubu bulduk:

> "Azizim Pogostov! Kayınbabamın işlerinin bozulduğunu biliyorsun. Boğazına dek borca batmış durumdadır. Yarın öbür gün eşyalarını haczetmeye gelebilirler. Bu, hem onun hem de benim ailemizi yok etmeye, namusumuzu lekelemeye yeter. Ben onuruna düşkün bir adamım. Dün yaptığımız aile toplantısında kaynatamın değerli, para eder nesi varsa saklamaya karar verdik. Adamcağızın tüm varlığı tabutları olduğu için (bildiğin gibi kendisi kentimizin en iyi tabut ustasıdır) bunların en değerlilerini seçtik. Bir dost olarak bize yardım etmeni istiyorum, desteğini bizden esirgeme, malımızı, onurumuzu kurtar! Bunu bizden esirgemeyeceğini umarak, aziz dostum, geri isteyinceye dek odanda kalması için bir tabut gönderiyorum. Yakın arkadaşlarımın, dostlarımın yardımı olmazsa mahvolacağımız yüzde yüz. Tabut sende en fazla bir hafta kalacaktır. Gerçek dost bildiklerime birer tane gönderiyorum. Sizlerin gönlü yüceliğinize, iyilikseverliğinize güvenim sonsuzdur. İvan Çelyustin."[9]

"Bu olaydan sonra ben sinir kliniğinde tam üç ay tedavi gördüm, tabutçunun güveyi dostumuz ise hem onurunu hem de kaynatasının mal varlığını kurtardı. Şimdi kendisi de bir cenaze işleri bürosu açtı; gömüt taşları, üzeri yazılı mermer levhalar satıyor. Şu sıralar işleri iyi gitmiyormuş. Şimdi her akşam odama girerken karyolamın dibinde mermer bir yazıt ya da katafalk bulacağımı düşünürken ödüm patlıyor."

9 Çene kemiğigil – ç.n.

Keyifsizlik

(Не в духе)

Emniyet Müdürü Semyon İlyiç Praçkin,[1] çalışma odasında bir aşağı bir yukarı volta atıyor, yüreğinde kıpırdanan nahoş duyguyu bastırmaya çalışıyordu. Bir gün önce iş için uğradığı garnizon komutanlığında hiç niyeti olmadığı halde iskambil oyununa oturmuş, oyunun sonunda 8 ruble zarara girdiğini anlamıştı. Aslında üttürdüğü para hiç önemli değildi, ama açgözlülük, çıkar düşkünlüğü şeytanı kanına girmişti bir kere, kendini savurganlıkla suçlayıp duruyordu.

Praçkin, içindeki bu şeytanı susturmaya çalışarak, "Altı üstü 8 ruble, ne değeri var ki! Başkaları daha çoğunu üttürüyorlar da, lafını bile etmiyorlar. Üstelik ben bu parayı kolayca kazanabilirim. Fabrikalardan birine ya da Rılov'un[2] meyhanesine baskın yapsam işte sana 8 ruble, hatta daha fazlası!" diye kendini yatıştırmaya çalışıyordu.

Bitişik odada ise emniyet müdürünün oğlu küçük Vanya tekdüze bir sesle şiir ezberlemeye çalışıyordu:

"*Kış... köylü gururla... köylü gururla yol açıyor... yol açıyor...*"

"Sonra istesem 8 rubleyi geriye bile ütebilirim... Niyeymiş o 'gururla yol açması?' Söyler misin, Vanya?"

1 Çamaşırcıoğlu – ç.n.

2 Domuz surat – ç.n.

"*Köylü gururla... yol açıyor... yol açıyor...*"

Praçkin kafasını toparlamaya çalışıyordu.

"Gururla yol açıyormuş! Bu oğlana bir güzel sopa çeksem görür gururla yol açmayı! Pis köylü, vergisini doğru dürüst ödeyeceğine gurur peşine düşmüş! 8 ruble, aman ne çok para! 8000 değil ya, zararımı ne zaman olsa çıkarırım!"

"*At kar kokusu alarak... kar kokusu alarak... tırısa kalkıyor...*"

"Tam tırısa kalkacak atı buldun sen de! Uyuz köylü atının koşacak hali mi vardır? Şuna sütçü beygiri desene! Dangalak mujik kafayı çekince hayvancağızı buz deliğine[3] ya da dereye yuvarlarsa hayvancağızı kurtarmak için işin yoksa uğraş dur! Atını tırısa kaldırmak istiyorsan getir de arkasına neft yağı süreyim! O zaman tırısa kaldırmayı görürsün! Oyuna niçin önce küçük kâğıdı atarak başladım? Sinek asını ilk elde oynasam bu kadar içeri gitmezdim!"

"*Pamuk gibi beyaz çizgiler açarak... çizgiler açarak kızak hâlâ ilerliyor... Pamuk gibi beyaz çizgiler açarak...*"

"Çizgiler açarak... Pamuk gibi beyaz çizgiler... Ne saçma sapan sözler bunlar! Böyle anlamsız şiir yazmalarına nasıl göz yumuyorlar? Sen sabır ver, Tanrım! Bütün suç oynadığım onludaydı! Hiç sırası değilken bu kâğıdı elime tutuşturan şeytanın ta kendisidir!"

"*Al yanaklı bir oğlan çocuğu koşuyor... Al yanaklı bir oğlan çocuğu koşuyor... Fındık'ı kızağa bindirmiş... Fındık'ı...*"

"Koşup yaramazlık ettiğine göre oğlanın karnı tok, sırtı pek demek ki. Analar babalar çocuklarına iş gördürmeyi akıllarından geçirmezler! Köpeği kızakla gezdireceğine odun kırsa ya da İncil okusa ya! Şu köpek denen yaratıklar da öylesine çoğaldı ki! Sokakta adım başı karşına çıkarlar! Akşam yemeğini bitirir bitirmez eve dönmeliydim. Niçin oyuna oturdum, bilmem ki!"

"*Çocuk hem acı çekiyor, hem gülüyor... annesi de... annesi de pencereden ona parmağını sallıyor...*"

"Salla bakalım parmağını! Dışarı çıkıp dövmeye üşenirsin, değil mi? Gocuğunun arkasını kaldırıp poposuna birkaç kez patlattın mı, parmak sallayarak korkutmaktan daha iyidir! Ka-

3 Kışın donan nehirlerde su almak ya da balık almak için açılır – ç.n.

lıbımı basarım, eğer büyüyünce bu çocuk ayyaşın biri olmazsa! Şey, Vanya, kim yazmış bu şiiri?"

"Puşkin, babacığım!"

"Puşkin mi? Hımın! Garip bir adammış şu Puşkin! Yazmasına yazıyorlar da ne yazdıklarını kendileri de bilmiyorlar! Böyle şeyleri yazsalar ne olacak, yazmasalar ne olacak?"

"Babacığım, köylüler un getirdiler!" diye seslendi Vanya.

"Söyle de içeri alsınlar!"

Ancak köylülerin un getirmiş olması Praçkin'i neşelendirmeye yetmedi. Kendi kendini avutmaya çalıştıkça üttürdüğü para gözünde büyüyordu. 8 ruble değil de 8000 ruble üttürmüştü sanki. Öylesine canı sıkkındı ki! Vanya ders çalışmayı bitirip sesini kesince Praçkin pencerenin önünde durdu, üzgün bakışlarını kar kürtünlerine dikti. Kar kürtünleri adamcağızın acısını depreştirmekten başka bir işe yaramıyordu anlaşılan. Çünkü bir gün önce garnizon komutanlığına gidip kumar masasına oturması gene gelip kafasına saplandı. Artık tüm neşesi kaçmıştı. Duyduğu üzüntü son kertesine varınca daha fazla dayanamadı, hıncını birinden çıkarmak isteğiyle oğluna seslendi:

"Vanya, gel buraya! Dün pencerenin camını kırdığın için pataklayacağım seni!"

Yüzbaşı Üniforması

(Капитанский мундир)

Çatık kaşlı güneşin ilçe merkezinin ufkunda yükselmeye başladığı, horozların henüz uzun uzun ötüştükleri o sabah, Rılkin Dayı'nın meyhanesine ilk müşteriler gelmişlerdi. Üç kişiydiler erkenci kuşlar: Terzi Merkulov, polis memuru Jratva ve mal müdürlüğü ulağı Smehunov. Üçü de çakırkeyifti.

Merkulov, polis memurunun ceketini önden sımsıkı kavradı.

"Bırak sen şimdi o lafları! Sivil bakanlıkların üst düzey memurları giyim kuşam konusunda generalleri yaya bırakırlar. Alalım saray mabeyncilerini. Onların makamlarına, barem derecelerine bakmadan önce kaç metre kumaştan üniforma ısmarladıklarını sor bana. 'Prundil ve Oğulları' fabrikasının kumaşından tam üç metre gidiyor adamlardan birinin üniformasına. Düğmeleri, sırmalı yaka ve cep kapakları, göğüs kordonları, kol şeritleri, ayrıca sırma zıhlı beyaz pantolonları kaça patlar, hiç hesap ettin mi? Gene alalım ele başka bakanlıkların teşrifat memurlarını. O ne şatafat, o ne parıltı, efendim! Hiç unutmam, teşrifat müdürü Kont Andrey Semyonıç Vonliarevski'ye bir üniforma dikmiştim. Öf, öf, öf! Gösterişinden yanına varamazsın! Üniformanın eteğinden tutmaya kalk, hemen ateşin yükselir.

"Sonra bu beyefendiler üniforma ısmarladıklarında fazla rahatsız edilmek istemezler. Bir kere ölçülerini alırsın, o kadarı yeter. Artık prova mrova yapman gerekmez. Eğer usta terziysen aldığın ölçüye göre tıpatıp üstüne oturtmalısın. Dünmüş gibi anımsarım, çalıştığım terzi dükkânına yakın bir jandarma alayı vardı. Ustam Osip Yakliç jandarma erlerinden bedence uygun olanı seçer, aldığı ölçüye göre üniformayı diker, erin üzerinde prova ederdi. Diyelim, bir kont bize gelip istediği biçimde bir giyim ısmarlamış. Hemen bir jandarma çağırırsın, dikişleri onun üstünde ayarlarsın. Bütün dikişler bitti mi, son provada seçtiğin erin sırtına üniformayı geçirirsin ki, vay anam vay! Göğüslerdeki, kollardaki şatafat karşısında düşüp bayılacak gibi olursun."

"Hiç emniyet amirine diktiğiniz oldu mu?" diye sordu Smehunov.

"O da bir şey mi? Petersburg'da adım başına emniyet amirine rastlarsın. Buralarda onlardan birini gördün mü kaçacak delik ararsın, ama orada böylelerini kimsenin taktığı yoktur. Bizim işlikte yalnızca subaylara, bir de ilk dört derecedeki bakanlık memurlarına özene bezene giysi dikerdik. Öbür rütbedekiler önemsizdi bizim için. Diyelim, sen beşinci dereceden memursun, bize bir üniforma ısmarladın. Yakasında, kol ağızlarında süsler olmadığı için bir haftada çırpıştırır verirdik. Ama dördüncü, üçüncü, ikinci, birinci dereceden bir beyefendi gelirse ustamız ensemizde boza pişirirdi. İşte alaydan bir jandarma eri çağırmanın tam zamanıdır... İyi anımsıyorum, İran konsolosuna bir üniforma dikecektik. Göğsüne, omuzlarına tam 500 rublelik sırma işleme gitti. Adam ödeyemez sandık ama bana mısın demeyip hemen ödedi. Petersburg'da Tatarlarda bile ayrı bir soyluluk vardır."

Merkulov'un anlattıkları uzadıkça uzadı. Saat dokuzu bulduğunda anıların verdiği heyecanla ağlamaya; onu, küçük tüccar ve esnaf takımından başka kimsenin bulunmadığı bu ücra kasabaya tıkan kara bahtından dolayı yakınmaya başladı. Polis memuru bu arada emniyete iki kişiyi götürüp gelmiş, ulak postaneye ve mal müdürlüğüne birkaç kez evrak iletmiş, o hâlâ fe-

leğin ona ettiklerinden ötürü sızlanmasını sürdürüyordu. Öğleüzeri meyhaneye onu aramak için uğrayan zangocu görünce göğsünü yumruklayarak, "Bu kentin ıvır zıvır adamlarına bir şey dikmek istemiyorum! Dikmek zorunda da değilim. Petersburg'da Baron Şputsel'e, subaylara seve seve üniformalar dikmişimdir, çünkü içimden gelmiştir. Bak, kardeşim, sen en iyisi semtime hiç uğrama! Kara cüppelilerle alıp vereceğim yok benim," diye homurdandı.

"Bana kalırsa senin burnun Kafdağı'nda, Bay Merkulov. İşinin ustası olduğunu biliyoruz ama içinde Tanrı korkusu, dine saygı diye bir şey yok. Bir zamanlar Ari usta da senin gibi böbürlenmeye kalkmıştı da tez tarafından geberip gitti. Senin sonun da öyle olacaktır."

"Gebereceksem geberirim. Senin gibilere yakasız mintan dikmektense..."

Tam o sırada kapının dışından bir kadın sesi geldi:

"O boyu devrilesi herif burada mı?"

Merkulov'un karısı Aksinya'ydı bunu söyleyen. Kadın hışımla içeri daldı, meyhanedekileri öfkeyle şöyle bir süzdü. Yaşı geçkinceydi, iri bir göbeği vardı, kollarını sıvamıştı.

"Demek buradasın, kahrolası! Şimdi hemen eve dön, orada seni bir subay bekliyor."

Merkulov afalladı.

"Ne? Subay mı?"

"Üniforma mı diktirecekmiş, neymiş. Epeyden beri bekleyip duruyor."

Merkulov bir şeye şaşırdığında yaptığı gibi, beş parmağıyla birden burnunu sıvazladı.

"Bizim karı aklını oynatmış olmalı. On beş yıl oldu, soylu takımından kimse şimdiye dek kapımızı çalmasın da perhiz ayında üniforma diktirmeye gelsinler! Gidip bir bakalım şuna!"

Böyle homurdanarak meyhaneden çıktı, sendeleye sendeleye evinin yolunu tuttu.

Karısı aldatmamıştı onu. Bölgedeki garnizondan Yüzbaşı Urçayev kapıda onu bekliyordu.

Yüzbaşı, "Nerelerde sürtüyorsun, be adam?" dedi. "Bir saat-

tir şurada dikilip seni bekliyorum. Bana bir üniforma dikebilir misin?"

Merkulov'un eli ayağı dolaştı. Saygıyla şapkasını çıkarayım derken başından bir tutam da saç yoldu.

"Şey... Beyefendi, beyefendi hazretleri! İlk size mi üniforma dikiyorum sandınız? Aman tanrım! Kimlere dikmedim ki! Baron Şputsel, Edvard Karlıç Şputsel müşterimdi. Asteğmen Zembulatov da öyle. Hatta bu beyde 10 ruble alacağım kaldı. Hanım! Beyefendiyi niçin ayakta bekletiyorsun? Bir iskemle versene! Efendim, ölçünüzü alayım mı, yoksa göz kararıyla mı dikmemi istersiniz?"

"Nasıl istersen... Kumaşı senden, bir hafta sonra hazır olsun! Kaça patlar bu iş bana?"

"Şimdi bunun sırası mı, beyefendiciğim? Yoksa beni tüccar filan mı sandınız? Bey paşa takımına nasıl davranılacağını biliriz biz. İran konsolosuna diktiğimde de fiyat konuşmamıştık."

Yüzbaşının ölçüsünü alıp beyefendiyi saygıyla uğurladıktan sonra gelip odanın ortasında bir saat dikildi. Karısına alık alık bakıyordu. Sonunda dili çözüldü.

"Bak sen şu işe! Başıma talih kuşu kondu, be kadın! Bu iş iyi de şimdi ben kumaşı neyle alacağım? Şey, Aksinya! Hani bizim ineği satmıştın ya, onun parasından bana biraz borç verir misin?"

Aksinya ona yumruğunu gösterdi, öfkeyle yere tükürdü. Ardından Merkulov'un tepesine ocak demirini indirdi, eline geçirdiği kap kacak ne varsa başına fırlattı, sakalından tutup sürükledi, ama sonunda sokağa fırlayıp, "Beni işiten, Tanrı'nın bir kulu yok mu? Yetişin, herif beni öldürecek!" diye bağırmaya başladı. Ama kimseden yardım gelmedi. Ertesi gün kadıncağız yataklara serildi, kocası terzi kalfasından yarasını, beresini saklamaya çalıştı. Karısından zorla para koparan Merkulov o sırada dükkân dükkân dolaşıyor, tüccarlarla kavga ederek yüzbaşıya üniformalık kumaş seçiyordu.

Terzi kalfasının yaşamında yeni bir dönem başladı o günden sonra. Sabah kalktığında o küçücük dünyasını pespembe görüyor, yerlere tükürmüyor, kimseciklere sövmüyordu. En garibi

de meyhaneye gitmeyi şıp diye kesmesi, işliğinden bir an bile ayrılmadan sürekli çalışmasıydı. Sabah duasından sonra tel çerçeveli iri gözlüğünü takmak, kutsal bir görevi yerine getirircesine üniforma kumaşını masaya yaymak, kesip biçmek, yüzbaşının üniformasını dikmek en büyük zevki olmuştu.

Bir hafta sonra dikiş tamamdı. Merkulov üniformayı güzelce ütüleyip askıya taktı, götürüp bahçe çitine astı. Şimdi sıra kırpıntıları temizlemeye gelmişti. Fırçayla bu işi bir süre yapıp birkaç adım geri çekiliyor, sonra yeniden fırçalamaya koyuluyordu. İki saat kadar böyle sürdü. Bu arada gelip geçene, "Beylerle uğraşmak büyük dert!" diyordu. "Okumuş insanların kibarlığına diyecek yok, gene de onlara yaranabilene aşk olsun!"

Ertesi gün saçlarını briyantinledi, uzun uzun tarandı, üniformayı bir beze sardıktan sonra yüzbaşının evinin yolunu tuttu. Yolda karşısına çıkanlara, "Vallahi oyalanacak vaktim yok! Görüyorsun, yüzbaşıya üniformasını götürüyorum," diyordu.

Yarım saat sonra eve döndü. Karısı Aksinya adamcağıza yaptıklarından utanmışçasına, "Eline sağlık, Trifon Panteleyiç," dedi. "Nasıl, paranı da aldın, değil mi?"

"Bak şu salağın söylediğine! Gerçek beyefendiler parayı hemen öderler mi? Karşındaki tüccar değil ki parayı çıkarıp şıp diye versin! Aptal karı, senin aklının erdiği mi var!"

Merkulov iki gün evinin fırını üstünde sırtüstü yattı, yemedi içmedi; mucizelerin tümünü gerçekleştiren Herkül gibi, görevini yerine getirmenin tatlı mutluluğunu yaşadı. Üçüncü gün dikiş parası almak için yola koyuldu.

"Yüzbaşı hazretleri kalktılar mı?" diye sordu Urçayev'in emirerine.

Kalkmadığını öğrenince değerli komutanın kapısına dikildi, beklemeye başladı. Uzun bir bekleyişin ardından yüzbaşının hırlayan sesini duydu.

"Kov gitsin dürzüyü! Cumartesi günü gelmesini söyle!"

İlk cumartesinden sonra ikinci, üçüncü cumartesiler aynı şeyler yinelendi... Terzi ustası böylece bir ay gitti geldi, yüzbaşının kapısında dikilip sabırla bekledi. Bu gidiş gelişler onu canından bezdirdi mi dersiniz? Ne gezer! Hatta denilebilir ki bi-

raz semirip şişmanladı, "Kov gitsin dürzüyü!" sözleri kulağına tatlı bir ezgi gibi gelmeye başladı. Yüzbaşının evinden eli boş dönerken yüreği gururdan dolup taşıyordu.

"Soyluluğun ne demek olduğunu görsünler işte! Petersburg'da terzilik yaparken müşterilerimin hepsi böyleydi."

Karısı ineğin parasını bir an önce eline saymasını istemese belki ölünceye değin yüzbaşının evine gidip gelecekti.

"Gene mi getirmedin parayı, boyu devrilesi herif? Senin elinden çektiklerim nedir? Mitka, çabuk getir ocak demirini!"

Bir akşamüstü Merkulov sırtında kömür çuvalıyla eve dönüyor, Aksinya ise arkadan ona yetişmeye çalışıyordu. Kadının aklından ineğin parası hiç çıkmadığından, "Eve varınca gösteririm ben sana! Seni gidi, soytarı!" diye söyleniyordu bir yandan da.

Merkulov yürürken bir ara yerinde çakıldı kaldı, ardından bir sevinç çığlığı attı. Önünden geçtikleri "Neşe" Meyhanesi'nin kapısından silindir şapkalı, kırmızı yüzlü, sarhoş bir adam paldır küldür dışarı fırlamıştı. Elinde bilardo sopası bulunan Yüzbaşı Urçayev ise onu kovalıyordu. Yüzbaşı şapkasızdı, saçı başı dağılmıştı; ayrıca yeni diktirdiği o güzelim üniforması tebeşir tozuna bulanmış, apoletleri bir yana kaymıştı.

Yüzbaşı bilardo sopasını sallayarak, "Dolandırıcı herif! Ben seni zorla oynatmayı bilirim! Dön geriye, dön de insanlara nasıl davranılacağını öğreteyim sana!" diye bağırdı.

Merkulov karısını dürttü, neşeyle sırıttı.

"Salak, soyluluğun nasıl bir şey olduğunu gözlerinle gördün mü şimdi? Ben o üniformayı bir tüccara diksem on yılda eskitemezdi. Oysa bak, yüzbaşı ne duruma getirmiş! Yenisini diktirse yeridir."

Aksinya, parayı istemesi için kocasına baskı yapmaya başladı.

"Hadi, tam sırasıdır! Gidip iste paranı!"

"Aptal karı! Sokakta olur mu? Sakın ha!"

Merkulov'un direnmesi boşunaydı. Sonunda, zıvanadan çıkmış yüzbaşının yanına sokularak parayı istedi. Yüzbaşının karşılığı aynıydı:

"Defol karşımdan! Bıktım senden be!"

"Beyefendiciğim, anlıyorum sizi... Peki, peki, vermeyin... Şu bizim kadın istedi de... Onların ne kafasız yaratıklar olduğunu bilirsiniz..."

Yüzbaşı öfkeden çılgına dönmüştü. Bulanık, baygın gözlerini terzi ustasına dikti.

"Canımdan bezdirdin beni! Hemen yıkıl karşımdan!"

"Anlıyorum, anlıyorum, beyim... Hep şu karının yüzünden... Para onundu da... Peder Yuda'ya sattığı ineğin parası..."

"Şunu bakın, daha konuşuyor! Al işte sana!"

Yüzbaşı elindeki istekayı kaldırdığı gibi küt diye Merkulov'un omuzlarına, kafasına indirdi. Çuval adamın sırtından savruldu, gözlerinden kıvılcımlar saçıldı, şapkası elinden fırladı. Aksinya olduğu yerde apışıp kalmıştı. Lut peygamberin karısı gibi bir süre toz sütunu olup dikildi, kendine gelince kocasının karşısına geçti, korku içinde suratına bakmaya başladı. Akıl almaz bir görünüşü vardı adamcağızın: Yüzü mutlu bir gülümsemeyle ışıldıyor, gözlerinden sevinç gözyaşları dökülüyordu.

"Gerçek beyefendi işte! Hem okumuş, hem nazik... Baron Şputsel'e, Edvard Karlıç Şputsel'e kürkünü dikip götürdüğümde o da aynı şeyi yapmıştı. Sopayı kaldırdığı gibi küt kafama! Asteğmen Zembulatov da öyle... O da paramı almaya gittiğimde beni eşek sudan gelinceye dek dövdüydü. Ah, karıcığım, geride kaldı eski günler! Ama sen bunları anlar mısın? O güzel günler bir daha gelir mi?"

Elini salladı, yere saçılan kömürleri topladı, çuvalı sırtlayarak evine yollandı.

Başkanın Karısının Evinde

(У предводительши)

İlçe eski Soylular Birliği Başkanı Trifon Lvoviç Zavziatkov'un dünyaya geldiği 1 Şubat Ermiş Trifon gününde[1] daha sabahtan konakta bir telaştır başlar. Dul Bayan Liubov Petrovna ölen kocası için anma töreni düzenlemiştir, anma töreniyle birlikte ölüm duası da okunacaktır.

Anma gününe ilçe ileri gelenlerinin hepsi çağrılıdır. Şimdiki Soylular Birliği Başkanı Hrumov, Çiftçiler Birliği Başkanı Marfutkin, birlik üyelerinden Potraşkov, sulh mahkemesinin iki yargıcı, Emniyet Müdürü Krinolinov ile yardımcısı, üzerine iyodoform kokusu sinmiş, Çiftçiler Birliği Tabibi Dvorniagin, büyük küçük bütün toprak ağaları... Herkesi, herkesi burada görebilirsiniz. En azından elli kişiyi bulur çağrılılar.

Saat on ikiyi vurunca konukların yüzleri birden ciddileşir, salonda toplanmaya başlarlar. Taban halıyla döşeli olduğu için gürültü çıkmaz, gene de anma töreninin görkeminden dolayı herkes ayağının ucuna basarak yürür, yürürken kollarını iki yana açarak dengelerini sağlamaya çalışırlar. Çağrılıların hepsi salona gelince ufak tefek bir ihtiyar, Peder Yevmeni, rengi atmış mintanının üzerine cüppesini geçirir. Giyinmesini çoktan

1 1 Şubat, Hıristiyanlıkta Ermiş Trifon günü olduğu için eski Soylular Birliği başkanına da aynı ad verilmiştir – ç.n.

tamamlamış bulunan, kızarmış yüzlü zangoç Konkordiyev dua kitabının yapraklarını sessizce çevirir, arada bir sayfalar arasına kâğıtlar koyar. Ön odaya açılan kapının dibinde zangoç çömezi Luka avurtlarını şişire şişire buhurdanlığa üflemektedir. Salon yavaş yavaş saydam, boz bir dumanla ve günlük kokusuyla dolar. Yeni giysisinin içinde çuvala girmiş gibi gözüken, ürkek, yüzü sivilcelerle kaplı, gencecik halk eğitimi öğretmeni Gelikonski bir tepsinin üzerinde mumlar dolaştırır. Ev sahibesi Liubov Petrovna, aşure tabağı konulmuş bir sehpayla birlikte en önde dikilmektedir, başı örtülüdür. Arada bir derin derin iç çekişlerin bozduğu bir sessizlik çökmüştür koca salona; yüzler gergin olup yapılacak törenin görkemine uygundur.

Anma töreni başlar. Buhurdanlıktan yükselen boz dumanlar pencerelerden gelen eğik ışınlarla aydınlanarak kımıldanır, yanan mumlar çıtır çıtır sesler çıkarır. Başlangıçta kulak tırmalayıcı bir çığırtkanlıkla söylenen ilahiler, şarkıcıların kısa sürede salonun akustiğine alışmasıyla düzelir, uyumlu bir havaya girer. İlahilerin ezgisi iç karartıcı ve hüzünlüdür. Bu melankolik ortamdan etkilenen konuklar derin düşüncelere dalarlar. İnsan yaşamının kısalığı, yeryüzünde her şeyin sonunun boşluğuna inanmaları tüm ağırlığıyla yüreklere çöreklenir. Bir dikişte koca bir şişe şampanyayı bitiren, kafasıyla bir vuruşta aynayı parçalayan, kırmızı yanaklı, tıknaz Zavziatkov gelir akıllara. Rahmetli için okunan "erenler huzur versin" duasıyla birlikte dul Bayan Zavziatkova'nın hıçkırıkları duyulur, konuklar can sıkıntısından durmadan ayak değiştirirler. Aralarından kimisinin gözkapakları, boğazları gıcıklanır; neredeyse onlar da ağlamak üzeredirler. Çiftçiler Birliği Başkanı Marfutkin ağırlaşan havaya dayanamadığı için emniyet müdürünün kulağına eğilip, "Dün İvan Fiodoroviç'e gitmiştim. Piotr Petroviç'le ikisi briçte kozsuz şlem oynadılar. Belki inanmazsın, Olga Andreyevna öylesine afalladı ki, o şaşkınlıkla ağzından takma dişi fırladı," diye fısıldar.

İşte "Sonsuz Anı" ilahisi de okunur. Gelikonski büyük bir saygıyla mumları toplar. Törenin sonuna gelinmiştir. Bu sırada kısa süren bir kargaşa yaşanır, cüppe değiştirme telaşı içinde

okunacak dualar birbirine karışır. Duaların da son bulmasıyla Peder Yevmeni cüppesini sırtından çıkarır, konuklar ellerini oğuşturarak öksürürler, Liubov Petrovna kocasının iyi yönlerinden söz eder. Sıra şölene gelmiştir.

"Bayanlar, baylar, sofraya buyurun!"

Birbirlerini itip kakmamaya, başkalarının ayaklarına basmamaya çalışan konuklar hızla yemek odasına yönelirler. Bu şölenin adına "kahvaltı" denmiştir, ama yiyecekler öylesine bol ve çeşitlidir ki, zangoç Konkordiyev sofranın zenginliği karşısında kollarını iki yana açıp başını sallayarak, "Olağanüstü! Peder Yevmeni, şu gördükleriniz biz ölümlü insanlar için değil, tanrıçalara sunulmuş adağa benziyor!" diye bağırmaktan kendini alamaz.

Adı ne olursa olsun şölen gerçekten olağanüstüdür. Hani, nasıl derler, yalnız kuş sütü eksiktir sofrada. Ancak eksik olan bir şey daha vardır, o da alkollü içkilerdir. Liubov Petrovna, kocasının erken ölümüne neden olan iki şeyi, oyun kâğıdı ile alkollü içkiyi haylidir evine sokmamaktadır. Masaya içki yerine sirke ve zeytinyağı şişelerinin konulması aymaz içkici ve akşamcılardan oluşan konuklar topluluğuna acımasız bir alay, hatta ceza gibi gözükür.

Liubov Petrovna, "Hepinize afiyet olsun! Ne yazık ki sofranızda içki yok, evde bulundurmuyoruz," der.

Konuklar masaya yaklaşırlar, böreğe kararsızca uzanırlar. Tüm iştahları kaçmış gibidir. Böreği bıçakla kesişlerinde, çatal tutuşlarında, çiğneyişlerinde bir gevşeklik, bir isteksizlik açıkça bellidir. Bir eksiklik duyarlar hepsi de.

Emniyet görevlilerinden biri ötekine, "Bir boşluk hissediyorum," der. "Karım beni bırakıp mühendisle kaçtığında da aynı duygular içindeydim. Görüyorsun, yemek yemek gelmiyor içimden..."

Marfutkin yemeğe başlamadan önce uzun uzun ceplerini karıştırır, mendil arar. Sonra birden anımsamışçasına, "Hah, mendili paltomun cebinde unutmuşum!" diye bağırarak kürklerin, paltoların asılı bulunduğu ön odaya seğirtir.

Oradan döndüğünde gözleri ışıldamaktadır, büyük bir iştah-

la yemeklere saldırır. Bir ara Peder Yevmeni'ye, "Kuru kuru iyi gitmiyor, değil mi? İstersen sen de ön odaya gidiver, orada paltomun cebinde bir şişe var. Ama sakın kimseye belli etme!" diye fısıldar.

Peder Yevmeni zangoç çömezi Luka'ya bir şey söylemesi gerektiğini anımsayarak ön odaya yönelir. Arkasından Dvorniagin koşar.

"Peder... Size söyleyeceklerim var. Gizlidir..."

Hrumov daha fazla dayanamaz.

"Baylar, yeni satın aldığım kürkümü hepinize göstermek istiyorum. En azından 1000 ruble eder, oysa ben 250'ye aldım. İnanmazsınız..."

İçki bulma isteği hepsini harekete geçirmiştir.

Başka zaman olsa kimsenin fazla ilgisini çekmeyecek yeni kürk haberi konukları heyecanlandırır, şaşırtır. Ön odaya üşüşen kürk meraklıları uşak Mikeşka'nın topladığı şişelerin sayısı beşi buluncaya değin oradan ayrılmayıp yeni kürkü incelerler. Masaya mersinbalığı buğulaması konulduğunda Marfutkin ansızın sigara tabakasını kızağında unuttuğunu anımsar, almak için ahırın yolunu tutar. Ancak oraya yalnız başına gitmek istemediğinden, yeni satın aldığı atını merak eden zangocu da birlikte götürür.

O günün akşamı Liubov Petrovna çalışma odasında oturmuş, Petersburglu bir hanım arkadaşına şu satırları yazmaktadır:

"Geçen yıllarda olduğu gibi bugün de toprağı bol olası kocam için evde anma toplantısı yapıp dua okuttuk. İlçenin ileri gelenleri, konu komşunun tümü çağrılıydı. Konukların çoğunun ilkelliği, kabalığı bilinen şey, ancak hepsi de coşkuyla kutladılar anma gününü. Kahvaltı sofrası şanımıza yaraşır zenginlikteydi, öte yandan eskisi gibi gene bir damla içki vermedim. Bizimkinin fazla alkolden ölmesi yüzünden ilçemizde içki içme alışkanlığına karşı savaş açtım, bu konuda andım var. Böylece rahmetlinin günahlarını bağışlatacağımı da sanıyorum. O nedenle içki içme yasağına önce bizim evde başladım. Peder Yevmeni bu konuda benim en büyük destekçim, bana maddi, manevi hiçbir yardımı esirgemiyor.

"Ah, *ma chere*, sevimli ayılarımın bana gösterdikleri sevgi ve ilgiyi görmeliydin! Çiftçiler Birliği Başkanı Marfutkin kahvaltıdan sonra elimi uzun uzun öptü, başı sarsıla sarsıla ağladı. Bana karşı duyguları açıkça ortada, ancak ondan beklediğim sözler hâlâ yok. Peder Yevmeni, hani şu sevimli ihtiyar da öyle. Bir çocuk gibi dizimin dibine oturdu, gözleri ıslak ıslak, bir sürü gevezelik etti. Gerçi söylediklerini pek anlamadım, ama gönlünden geçenleri anladığımı söyleyebilirim. Önceki mektuplarımda sana tanıttığım yakışıklı emniyet müdürü önümde dize geldi, kendi yazdığı şiirlerini okudu (ozanımızdır o bizim), ancak daha ötesini getirmeye gücü yetmedi... Çünkü birden sarsıldı, güm diye yere düştü. Dizimin dibinde duyduğu heyecana dayanamamış olmalı... Nasıl duygulandığımı gözünün önüne getirebiliyor musun?

"Toplantıda bazı tatsızlıklar da olmadı değil. Biraz şişman, saralı bir bey olan tüccarlar birliği başkanı Alalıkin birden kötüleşerek bayıldı, kanepenin üstünde iki saat öylece yattı. Yüzüne su serpip ayıltmaya çalıştıysak da boşuna. Doktor Dvorniagin'in kendi eczanesinden bir şişe konyak getirtip bununla şakaklarını ovmasından sonra adamcağızı kendine getirdiler, sonra kaldırıp evine götürdüler..."

Yaşayan Tarihler

(Живая хронология)

Valilik danışmanı Şaramıkin'in evinin odası hoş bir loşluğa bürünmüş. Yeşil kalpaklı kocaman tunç abajur duvarları, mobilyaları, insanların yüzlerini Ukrayna gecelerini andıran yeşil bir renge boyuyor... Şöminede sönmeye yüz tutmuş odun ateşi arada bir parlayıverince yüzlere yangın kızıllığı vursa da bu durum odanın renk uyumunu bozmuyor, ressamların deyimiyle "genel hava" değişmiyor.

Memur tarzı favorilerine kır düşmüş, gök gözlü, uysal bakışlı, ileri yaşlarda bir bay olan Şaramıkin, yemeğini yeni yemiş bir adamın gevşekliği içinde şöminenin önündeki koltuğunda oturmaktadır. Yüzünden sevecenlik okunuyor, dudaklarına hüzünlü bir gülümseme yapışmış sanki. Onun biraz ilerisinde, kırk yaşlarında, babayiğit bir adam olan, vali yardımcısı Lopnev[1] küçük bir kanepede ayaklarını şömineye doğru uzatarak otururken tembel tembel geriniyor. Piyanonun yanında Şaramıkin'in çocukları Nina, Kolya, Nadya, Vanya didişip duruyorlar. Bayan Şaramıkin'in odasının kapı aralığından ürkek bir ışık sızıyor salona. Orada, çalışma masasının başında otuz yaşlarında, alımlı, neşeli bir kadın olan, Şaramıkin'in karısı, kadınlar derneği başkanı Anna Pavlovna kitap okumakta; burun göz-

1 Çatlak – ç.n.

lüğünün arkasında canlı gözleri Fransızca romanda fıldır fıldır dolaşmaktadır. Romanın yaprakları arasında yıpranmış bir kâğıt bulunmaktadır, bir yıl önceki kadınlar derneği hesap bilançosudur bu.

Yumuşak bakışlarını kütüklerin kızıllığına diken Şaramıkin, "Eskiden kentimiz daha şanslıydı," dedi. "Tanınmış sanatçılardan birini seyretmeden kışı geçirdiğimizi anımsamıyorum. Ayrıca ünlü oyuncuların, şarkıcıların uğrak yeriydi bizim burası. Ya şimdi öyle mi? Birkaç hokkabazdan, sokak şarkıcısından başkasını gördüğümüz yok. Bunlarla mı sanat zevkimizi tadacağız? Ormanda yaşar gibiyiz vallahi. Beyefendi, hani bir İtalyan trajedi oyuncusu gelmişti... Adı neydi bakayım? Uzun boylu, esmer bir adamdı. Adı dilimin ucunda. Tamam, Luici Ernesto de Ruciyero! Ne büyük bir yetenekti! Söylediği her sözün ardından yer yerinden oynuyordu. Karım Aniutoçka adama az destek vermedi, biliyor musunuz? Tiyatro salonunu o buldu, on temsilin biletlerini o sattı. Bunun karşılığında da adam bizimkine konuşma sanatını, mimikleri öğretti. Can adamdı, doğrusu! Kentimize gelmesinin üzerinden... yanılmıyorsam... on yıl kadar geçti. Evet, tam olarak söyleyebilirim, on yıldan fazla değil. Aniutoçka, bizim Nina kaç yaşında?"

Anna Pavlovna odasından seslendi:

"On. Niçin sormuştun?"

"Hiç, şekerim. Bir şey için gerekti de... Kentimize uğrayan şarkıcılar birbirinden değerliydi. Hani şu *tenore di grazia*'yı[2] anımsıyor musunuz? Adı da Prilipçin'di. Sarışın, yakışıklı, sevimli bir adam. Tıpkı Parisliler gibi zarifti davranışları. Hele yüzünün anlatımı ne denli etkileyiciydi! Ya o sesi, beyefendiciğim! Tek kusuru kimi notaları karnından çıkarması, "re"leri kafa sesiyle söylemesiydi. Dediklerine bakılırsa Tambirlik'ten ders almış. Kalabalık dinleyici topluluğuna konserler verdiği salonu ona Aniutoçka'yla ikimiz bulmuştuk. Bunun karşılığında o da bize günler, geceler boyu şarkı söyledi, Aniutoçka'ya şan dersi verdi. Kentimize gelişi... Yanılmıyorsam on iki yıl önceydi, büyük perhize rastlıyordu. Hayır, hayır, daha

2 (İt.) Lirik tenor.

çok oldu... Bende akıl mı kaldı ki! Aniutoçka, Nadeçka kaçında şimdi?"

"On iki."

"Evet, on iki... Buna on ay daha eklersek tamı tamına on üç yıl eder. Diyorum ya, kentimizin sanat yaşamı o zamanlar çok daha canlıydı... Hayır dernekleri adına düzenlenen baloları anımsayın bir kere! Ne kadar güzeldi, değil mi? Şarkılar söylenir, piyesler oynanır, yüksek sesle romanlar okunurdu. Savaştan sonraki günlerdi. Kentimize Türk tutsak subayların getirildiği sıralar Aniutoçka bizim yaralılarımızın adına bir gece düzenlemişti. O toplantı sonunda eline tam bin yüz ruble geçti. Yemin ederim, Türk subayları Aniutoçka'nın söylediği şarkılara bayıldılar; elini biri bırakıyor, öbürü öpüyordu. Keh keh keh! Asyalı ama değerbilir bir halk şu Türkler! Gece öylesine başarılı geçti ki, bu olayı günce defterine bile yazdım. Bin sekiz yüz yetmiş altıda mı olduydu bu, yoksa yetmiş yedide mi? Durun, Türklerin kentimize geldiği yıl hangisiydi? Aniutoçka, bizim Kolya kaç yaşına bastı?"

Esmer yüzlü, kömür gibi kara saçlı, kara gözlü bir yumurcak olan Kolya soruyu kendisi yanıtladı:

"Yedisindeyim, babacığım."

Lopnev içini çekti, Şaramıkin'i desteklercesine, "Yaşlandık artık, eski enerjimiz kalmadı," dedi. "İşte asıl neden bu. Kocadığımızı kabul etmeliyiz, azizim. Yeni girişimciler yok, biz eskiler de yaşlandık. Hani nerede içimizdeki o ateş? Gençlik yıllarında kent halkının can sıkıntısı çekmesine göz yummazdık... O zamanlar Anna Pavlovna'nın[3] sağ koluydum... Hayır dernekleri adına balo mu verilecek, piyango çekilişi mi yapılacak ya da kentimize gelen bir sanatçıya destek mi olunacak, her şeyi bırakıp işe girişirdim. Hele bir kış öylesine koşturmuş, çabalamıştım ki, yorgunluktan yatağa düştüm. O kışı unutabilir miyim hiç? Yangın felaketi geçirenler için Anna Pavlovna'yla el ele verip yazdığımız oyunu anımsıyor musunuz?"

"Evet, hangi yıldı hele?"

"Aradan fazla geçmedi, canım. Bin sekiz yüz yetmiş dokuz

3 Aniutoçka – ç.n.

muydu, neydi? Sanıyorum, seksendi. Söyler misiniz, sizin Vanya kaçında şimdi?"

Anna Pavlovna odasından bağırdı:

"Beşinde."

"Demek, şöyle böyle altı yıl olmuş... İşte, azizim, o günler bambaşkaydı. İçimizden güç fışkırırdı. O ateş hiçbirimizde kalmadı artık..!"

Lopnev ile Şaramıkin derin derin iç çektiler. Şöminede yanan kütükler son kez alazlandı, sonra yavaş yavaş külle kaplandı.

Hamamda

(В бане)

I

Beyaz tenli şişman erkek, göğsünde bakırdan iri bir haç taşıyan, seyrek sakallı adamı buğular arasından görünce, "Hemşerim, buğuyu biraz daha açar mısın?" diye seslendi.

"Efendim, ben hamamcı değilim, berberim. Buğu işine biz bakmıyoruz. İsterseniz size bir güzel vantuz çekeyim."

Şişman adam kızarmış uyluklarını şöyle bir sıvazladı.

"Vantuz mu dedin! Eh, keyfimiz yerinde, çek bakalım!"

Berber avadanlıklarını almak üzere kapıya seğirtti. Aradan beş dakika bile geçmeden şişman zatın göğsüne, sırtına tam on tane şişe yapışmış bulunuyordu. Berber on birincisini koyarken, "Sizi iyi tanıyorum, efendim," diye söze başladı. "Geçen cumartesi gene böyle hamama gelmiştiniz, ben de nasırlarınızı kesmiştim. Berber Mihaylo'yu, anımsadınız mı? O zaman, tanıdıklarım arasında evlenecek bir genç kız var mı, diye sormuştunuz."

"Ha, evet... E, uygun birini buldunuz mu bari?"

"Nerede, efendim! Oruçlu ağzımla kimsenin günahına girmek istemem ama size gerçeği söylemekten de kendimi alamayacağım. Tanrım günah yazmasın, zamane kızlarının hepsi de

kuş beyinli, hepsi de yollarını şaşırmışlar. Eskiden genç kızlar evlenmek için oturaklı, ağırbaşlı, varlıklı, dini bütün, aklı başında delikanlıları ararlardı. Şimdikilerin ise okumuş gençler dışında kimseyi gözlerinin gördüğü yok. Serbest meslektenmiş, tüccarmış... Alaya alıyorlar hemencecik. Oysa okumuştan okumuşa fark var, değil mi efendim? Biri en yüksek mevkilere çıkıvermiştir, ama öbürü sıradan yazıcılıkta kalmıştır, ölüsünü kaldırtacak parası bile yoktur. Böylelerini az mı sanıyorsunuz? Bizim eve bir telgrafçı gelir, okumuş takımındandır. Adamın aklının ermediği şey yoktur, telgraf çekerken hızından parmaklarını göremezsiniz, gelgelelim hamamda yıkanacak sabun bulamaz. Siz olsanız acımaz mısınız böylelerine?"

Üst ranzalardan birinden tok, boğuk bir ses duyuldu:

"Yoksul ama namuslu... Bu gibi insanlar gururludur. Öğrenim yoksullukla birleşince bir tür erdem oluşturur. Ama senin aklın erer mi böyle şeylere?"

Mihaylo göz ucuyla üst ranzaya baktı. Orada neredeyse bir deri bir kemik kalmış, kaburgaları sayılacak derecede sıska bir adam oturuyor; elindeki süpürgeyi gövdesine vurarak ter atıyordu. Başından aşağı sarkan uzun saçlarından yüzünü görmek olanaksızdı. Mihaylo gene de adamın öfkeli, kin dolu gözlerinin kendisine dik dik baktığını gördü. Gözüyle işaret ederek, "İşte onlardan, uzun saçlılardan biri daha," dedi. "Bunların akıllarından zoru olmalı, her türlü düşünce geçer kafalarından. Son zamanlarda ne de çok türediler! Böylelerini toplayıp hapse atmaya kalksan baş edemezsin. Bak şu iskelete dönmüş adama, bunlar Hıristiyanca konuşmalardan şeytanın Tanrı'dan korktuğu gibi korkarlar. Tek amaçları okumuşları savunmak. İşte günümüzün kızları böylelerinden hoşlanıyorlar. Şaşılacak şey, değil mi? Geçen güz, kilisemizin papazının kızı beni saçını kıvırmam için evlerine çağırmıştı. Bana 'Mişel,'[1] dedi, –müşterilerim beni Mişel diye bilirler– 'bana iyisinden bir kısmet bul. Şöyle yazar takımından olsun.' Kızın şansına, o sıralar elimde tam onun istediği gibi bir genç vardı. Hem de en iyisinden. Porfiri Yemelyanıç'ın meyhanesine gider, beğenmediği kişileri ga-

1 Mihaylo – ç.n.

zetede haklarında yazı yazmakla korkuturdu. Meyhaneci, içtiği votkanın parasını istediğinde ise, 'Nasıl? Benden de mi para? Kim olduğumu anlamadın mı daha? Seni gazeteye verip bilmem kimin canına kıydı diye adını çıkarırsam gününü görürsün, sersem!' diye çıkışırdı. Suratına baksan, mıymıntının biri, üstü başı da dökülüyor... Neyse, kızın babası papazın zenginliğiyle bizimkinin gözlerini kamaştırdım, kızın resmini gösterdim, kiralık bir giysi bulup sırtına geçirdim, kızla ikisini buluşturdum. Gelgelelim kız hoşlanmadı ondan. Yüzünde yeterince melankoli yokmuş... Nasıl bir iblis istediğini kendi de bilmiyor, besbelli."

Yukardaki ter atma yerinden aynı boğuk, tok ses, "Gazeteci yazarlara ne diye kara çalıyorsun, pis herif?" diye homurdandı.

"Ben mi pis herif? Hımmm! Dua et, şu anda oruçluyum, yoksa ağzının payını verirdim. Sanırım, siz de o yazarlardan birisiniz."

"Ben yazar mazar değilim. Ancak aklının ermediği şeylere dil uzatma. Rusya'da birçok yazar yetişmiş, ülkeye nice yararları dokunmuştur. Halkımızı aydınlatanlar onlardır. O nedenle sövmek yerine saygı göstermemiz gerekir bu kişilere. Ben yalnız dünya işlerinden değil, dinî konularda yazı yazanlardan da söz ediyorum."

"Din adamları yazı yazmayla uğraşmazlar."

"Cahil herif! Ne anlarsın sen böyle şeylerden? Dmitri Rostovski, Innokenti Hersonski, Filaret Moskovski ve başka birçok kilise ileri gelenleri yazdıkları yapıtlarıyla eğitim alanında nice hizmetlerde bulunmuşlardır."

Mihaylo hasmına baktı, başını salladı, ensesini kaşıdı.

"Beyim, siz... Şey... Fazla derinlere daldınız. Kafanızdan nelerin geçtiğini bilemem. Tevekkeli değil, saçlarınız böyle uzun... Ama bizim de aklımızın hiç ermediğini sanmayın, şimdi foyanızı çıkarayım da görün... Vantuzlar, sayın bayım, üstünüzde kalsın, ben bir yere uğrayacağım. Hemen gelirim."

Mihaylo böyle diyerek ıslak pantolonunu yukarı çekti, çıplak ayaklarını şaplata şaplata hamamdan çıktı. Kasada duran, aynı zamanda sabun satıcısı adama yaklaştı.

"Az sonra hamamdan çıkacak uzun saçlıyı sakın gözden kaçırma! İşi gücü halkı tedirgin etmek. Adamın abuk sabuk düşünceleri var. Nazar Zaharıç'a bir haber uçursak."

"Çıraklara söyle de durumu bildirsinler."

Mihaylo müşterilerin giysilerini bekleyen çıraklara seslendi:

"Şimdi içeriden uzun saçlı biri çıkacak. Başkalarını rahatsız edip duruyor. Onu gözetleyin, biriniz de patrona haber versin, Nazar Zaharıç'ı çağırıp tutanak tuttursun. Adam garip garip laflar ediyor. Değerli düşüncelerini kendine saklasın."

Çıraklar telaşlandılar.

"Uzun saçlı da kimmiş? Burada öyle biri yok ki! Gelenler altı kişi. Burada soyunan bir beyefendi, yandaki odada iki Tatar, ilerde iki tüccar, şurada da bir zangoç var. Senin uzun saçlı dediğin, zangoç olmasın?"

"Siz neler uyduruyorsunuz? Ben ne dediğimi bilmiyor muyum?"

Mihaylo zangocun giysilerine baktı, eliyle cüppeye dokundu, omuz silkti. Yüzünde büyük bir şaşkınlık okunuyordu.

"Ne biçim bir adam bu zangoç?"

"Sıska, uçuk benizli biri. Küçük bir sakalı var. Boyuna öksürüp duruyor."

Mihaylo kendi kendine konuşmaya başladı:

"Hımmm. Demek ben bir din adamına sövdüm. Hem de Peder Denisi'nin yardımcısına. Durup dururken günaha girdik. Bir de oruç tutuyoruz. Kutsal din adamına sövenlerin günahı bağışlanır mı? Tanrım, sen acı bana! Gideyim de özür dileyeyim bari."

Mihaylo ensesini kaşıdı, tasalı bir yüzle hamamın içine yürüdü... Zangoç o sırada üst ranzadan inmişti. Aşağıda, kurnanın başında bacaklarını iki yana açarak su dökünüyordu.

Mihaylo ağlamaklı bir sesle, "Zangoç baba, yaptığım mendeburluktan dolayı Tanrı aşkına beni bağışla," dedi.

"Siz ne yaptınız ki?"

Mihaylo derin bir oh çekti, zangocun ayaklarına kapandı.

"Ben de sizi kafanızda kendinize göre düşünceleriniz var sanmıştım."

II

Nikodim Yegoriç Potiçkin üst ranzaya çıkarken, "Çok şaşıyorum," dedi. "Nasıl olur, kızınız hem güzel hem iyi ahlâklı olsun da bugüne değin koca bulamasın?"

Nikodim Yegoriç her çıplak adam gibi çırılçıplaktı ama dazlak kafasında bir kasket vardı. Beynine kan hücum etmesinden, bir yerine inme inmesinden korktuğu için hamamda hep kasket giyerdi. Konuştuğu kız babası bacakları mor lekeler içinde, zayıf, ufak tefek bir ihtiyar olan Makar Tarasıç Peşkin'di. Adam onun bu sorusuna omuz silkerek, "Tanrı'nın bir kız babası olarak ben kulundan esirgediği irade eksikliğinden dolayı yavrucağım koca bulamadı," karşılığını verdi. "Fazla uysal, sessiz bir adamım, Nikodim Yegoriç. Bu zamanda uysallıkla işler yürümüyor. Bekâr erkekler şimdi çok arsız, onlarla baş etmek için başka türlü bir adam olmak gerekir."

"Yani ne bakımdan arsız bekâr erkekler?"

"Şımardılar efendim, şımardılar. Onlara nasıl davranmalı, biliyor musunuz? Sert davranmalı, sert. Nikodim Yegoriç, yumuşaklık yaramaz onlara. Tutup mahkemeye vereceksiniz, tokatlayacaksınız, polise teslim edeceksiniz... Başka türlü yola gelmezler. Hayırsız, boş kafalı insanlar bu gençler."

İki arkadaş ranzaya yan yana uzanmışlardı. Süpürgelerle şuralarına buralarına vurmaya başladılar. Makar Tarasıç konuşmasını sürdürdü:

"Dediğim gibi işte. O namussuzlardan neler çektiğimi bir ben bilirim. Biraz sert yaratılışta biri olsaydım şimdiye dek Daşacığım çoktan evlenir, çoluğa çocuğa karışırdı. Bu bir gerçek. Biliyor musunuz, kadınlar arasında evlenmeden yaşlananlar yüzde elliyi buluyormuş. Yani yarı yarıya. Şimdi şöyle düşünelim: Evde kalan bu kızların karşılarına gençken kendileriyle evlenecek erkekler çıkmıştır, öyle değil mi? Peki, niçin evlenemediler öyleyse? Bana kalırsa kızların ana babaları delikanlıları elde tutmasını bilemediler, kaçmalarını önleyemediler de ondan."

"Evet, doğru..."

"Erkekler şimdi şımarık mı şımarık, budala, özgür düşünceli. İşleri hep yalan dolan. Kendi çıkarlarından başkasını düşünmez, çıkarları yoksa kıllarını kıpırdatmazlar. Kızınla gönül eğlendirdikleri yetmiyormuş gibi üste para isterler. Evlenseler bile tek amaçları vardır, o da sizden para sızdırmak. Ben buna da razıyım. Ye, iç, istediğin kadar ziftlen ama ne olur, yeter ki kızımla evlen. Avuç avuç para harcadığın halde gene de istediğini elde edemezsin, bir sürü acı çektiğinle kalırsın. Kimi durumlarda biri çıkıp kızınla evlenmek ister, onları nişanlarsın. Sıra tam kilisede nikâh kıymaya gelmişken bir de bakarsın, adam geriye çark etmiş, başka bir kızla nişanlanıvermiş. Nişanlı olmak da iyi şeydir ha! Keyfini sür sürebildiğin kadar... Delikanlıyı yedirir, içirir, yerine göre borç para verirsin. Gel keyfim gel! Tevekkeli değil, kocayıncaya dek nişanlı kalanlar çıkıyor. Ne diye evlensin ki? Kafası dazlaklaşmış, saçları ağarmış, dizi tutmaz olmuş ama hâlâ nişanlı... Kimileri de budalalığından evlenmiyor. Kafasız, hangi kızın daha uygun olduğunu kestiremez; armudun sapı var, üzümün çöpü var, seçer durur. Günlerce kapını aşındırır, kızına kur yapar, evleneceğini söyler. Sonra birdenbire 'Evlenemeyeceğim, onunla yapamam!' deyip çıkar işin içinden. Sözün gelişi, bizim Daşa'nın ilk nişanlısı Katavasov'u alalım ele. Lise öğretmeni, iyi bir mesleği var demektir. Fransızca, Almanca, matematik... Bilmediği şey yok gibi. Oysa iş ciddiye binince ne mal olduğu anlaşıldı. Budalanın tekiymiş meğer. Yoksa uyuyor musunuz, Nikodim Yegoriç?"

"Ne diye uyuyayım? Uyumuyorum. Hoşuma gittiği için gözlerimi yumdum da..."

"Neyse, Katavasov denen bu adam kızımın peşine düşmüştü bir süre. Unutmadan söyleyeyim, Daşa o sıralar yirmisine basmamıştı daha. Güzel bir kızdı doğrusu, bir içim su! Görenler dönüp dönüp bakarlardı. Etine dolgun, tam erkeklerin hoşlanacağı cinsten. Bakanlık danışmanı Çiçeronov-Gravianski, hani şu din işlerinden sorumlu memur var ya? İşte bu herif bizim kız onun evine çocukları için eğitmen olarak gelsin diye çok uğraştı, ama Daşa razı olmadı nedense. Katavasov'un bize gelip gitmeye başlaması o zamanlara rastlar işte... Adam her

gün bizde neredeyse. Gelir gelmez Daşa'yla otururlar; çeşitli bilimlerden, fizikten, şundan bundan konuşurlar. Gece yarılarına dek bu böyle. Katavasov'un getirdiği kitapları okurlar, müzik dinlerler. Adam, görsen, öyle kitaba düşkün ki! Bizim Daşa da okumuş bir kız, kendi kitapları bir sürü, adamın getirdikleri gereksiz ona göre, getirmese de olur. Beriki 'Şunu oku, bunu oku!' diye tutturur. Bıktırdı kızcağızı. Daşa'yı sevdiği belliydi, oysa kızımın ona pek aldırdığı yoktu. 'Babacığım, subay değil, hoşuma gitmiyor,' dedi bir gün. Doğru, subay değil ama iyi bir kısmet; mesleği var, parası dersen öyle, içki içmiyor, bundan iyisi can sağlığı. Neyse bir gün Daşa'yı istetti, biz de onayımızı bildirdik. Drahomanın lafını bile etmedi. İnsan değil, bir melek sanki. Drahoma filan istemezmiş. Evlenecekleri gün belirlendi. Ama sonunda ne oldu, biliyor musunuz? Nikâhtan üç gün önce Katavasov denen o herif benim dükkâna geldi. Gözleri kıpkırmızı, yüzü solgun, bir şeyden korkmuş gibi tir tir titriyor. Buyur edip oturttum. 'Bağışlayın, Makar Tarasıç, ben Darya Makarovna'yla evlenemem. Aldanmışım. Kızınızın göz kamaştırıcı güzelliğine, gençliğine, saflığına bakınca onda bir ruh tazeliği, gelişebilecek bir yetenek bulacağımı sanmıştım. Halbuki o, bu yaşta birtakım eğilimler edinmiş. Elinden iş gelmez, gösterişe düşkün. Annesinin sütüyle birlikte ne emmiş?' diye sormaz mı... Ne emdiğini ben de bilemem artık. İşte böyle, adamın iki gözü iki çeşme. Hem konuşuyor, hem ağlıyor.

"Ben biraz sövüp saydım, sonra bıraktım yakasını. Ne mahkemeye verdim, ne amirlerine şikâyet ettim ne de kentte adını rezile çıkardım. Mahkemeye verseydim, rezil olmaktan korkup kızımla evlenirdi. Amirleri ise kendisinin, annesinden ne emdiğini sormazlardı herhalde. 'Madem kızın aklını çeldin, evlenmekten başka çıkar yol yok!' derlerdi. Hani şu tüccar Kliakin var ya, işitmişsinizdir sanırım, köy kökenli ama adam işini biliyor. Onun kızının nişanlısı da mırın kırın etmeye kalkmış, drahomada eksiklik mi görmüş, nedir... Kliakin altta kalacak adam mı? Oğlanı kilere kapatmış, cebinden kocaman bir tabanca çıkarıp şakağına dayamış. 'Kutsal tasvir adına kızımla evleneceğine yemin et. Yoksa seni şuracıkta köpek gibi gebertirim,' de-

miş. Delikanlı ister istemez yemin verip kızıyla evlenmiş, inanmazsınız belki, tam anlattığım gibi... Benim elimden böyle şeyler gelmez, onlarla dövüşmeyi göze alamam.

"Daşacığıma gönül verenlerden biri de gene din işleri görevlilerinden Ukraynalı Biuzdenko. Kızı görmesiyle tutulması bir oldu. Gölge gibi peşinde, yüzü heyecandan kıpkırmızı, gittiği her yerde duygularını dile getiriyor... Onun için yanıp tutuştuğu belli. Bizim kız da onu sevdi. Ukraynalının gözlerini beğenmiş. Diyor ki, 'Bu gözlerde hem ateş hem de gecelerin derin karanlığı var.' Ukraynalı günlerce bizim evin kapısının eşiğini aşındırdı, sonunda kızımı istedi. Daşa neredeyse sevincinden uçacak. Delikanlının evlenme önerisini kabul etti. 'Babacığım, biliyorum, subay değil ama din işleriyle ilgili bir görevi var. Bu da levazım subaylığı gibi bir şeydir. Bundan dolayı onu çok seviyorum.' 'Toy kız' deyip geçeriz, oysa her şeye akılları eriyor. Neyse, Ukraynalı drahomaya, çeyize baktı, üç beş pazarlık etti, biraz mırın kırından sonra her şeye razı oldu. Bizden tek istediği, düğünün bir an önce olup bitmesiydi. Ancak düğün töreninde konuk kalabalığına şöyle bir bakınca, 'Aman, ne çok akrabası varmış! Ben böyle biriyle evlenmem!' deyip çıktı işin içinden. Ben, 'Etme, eyleme! Beyefendiciğim, çıldırdın mı sen? Akraba ne kadar bol olursa insanın değeri de o denli artar,' diye bir sürü dil döktüysem de boşuna. Şapkasını aldığı gibi sıvıştı.

"Başka biri daha, orman memuru Alyayev de istedi Daşa'yı. Zekâsıyla, aklıyla beğenmiş bizimkini. Daşa da onu sevdi. Çok olumlu yönleri vardı delikanlının; iyi huyu, soylu davranışları filan... Neyse, nişanladık ikisini, her şey normal gidiyor. İş çeyizleri göstermeye gelince, her şeyi inceden inceye gözden geçirdi, sandıklara tek tek baktı. Kürkü güvelere yedirdi diye hizmetçi Matriona'yı epey haşladı. Bize de kendi mal varlığının çizelgesini verdi. Dedim ya, soylu gençti; doğrusu, hakkında tek kötü şey söyleyemem. Huyuyla suyuyla hoşuma gidiyordu. Drahoma konusunda iki ay pazarlık ettik. Ben sekiz bin ruble verdim, o sekiz bin beş yüz istedi. Kıyasıya pazarlık ediyordu. İnanır mısınız, çay içmeye oturuyoruz, on beşer bardak çay içiyoruz, pazarlık hâlâ sürüyor. Neyse, ben iki yüz daha ekle-

dim, gene kabul etmedi. Bu iş de böylece, üç yüz ruble yüzünden bozuldu işte. Zavallı ağlaya ağlaya ayrıldı. Kızımı çok sevmişti. Şimdi kendime lanet okuyor, günah işlediğimi düşünüyorum. Üç yüz ruble daha verseydim, ne olurdu? Ya da oğlanı elalemin önünde maskara etseydim. Yahut karanlık bir odaya kapatıp bir temiz sopa çekseydim. Doğrusu, budalalık ettim, kısmeti kaçırdım elimden. Ne yapayım, Nikodim Yegoriç, yumuşak yaratılışım yüzünden geliyor bütün bunlar başıma."

"Pek uysal bir insansınız, orası doğru. Şey, ben çıkayım artık, başım birden ağırlaştı da..."

Nikodim Yegoriç son kez süpürgeyle gövdesine vurarak ter attı, ranzadan aşağı indi. Makar Tarasıç ise derin derin içini çekti, elindeki süpürgeyi daha bir hınçla kendisini dövercesine, şurasına vurmaya başladı.

Bir Adamın Köpekle Konuşması

(Разговор человека с собакой)

Ay ışığının aydınlattığı ayazlı bir geceydi. Aleksey İvanıç Romansov paltosunun yenindeki yeşil renkli nesneyi bir fiske vuruşla yere düşürdü, avlu kapısını dikkatle açarak içeri girdi.

Önündeki bulaşık su birikintisinin çevresini dolanırken düşmemek için dengesini sağlamayı başardı, aynı anda da şöyle felsefe yapmaya başladı:

"İnsanoğlu denen yaratık aslında nedir ki? Toz taneciği, çöl serabı, bir çimdik küldür... Adım Pavel Nikolayiç, vali olmasına valiyim, benim olup olacağım da bir avuç küldür. Görünürdeki kodamanlığım hayalden başka nedir ki, dumandan ne farkım olabilir? Şöyle bir üfledin mi, toz olur giderim..."

Felsefecinin kulağına o sırada "Hırrr! Hırrr" sesleri geldi. Romansov yana döndü, iki adım ötesinde bozkır çomarı iriliğinde bir köpek gördü. Hayvan, kulübesinin önünde arka ayakları üstünde oturuyor, zincirlerini şakırdatıyordu. Romansov köpeğe şöyle bir baktı, bir an düşündükten sonra irkilmiş gibi durdu, ardından omuz silkti, başını salladı, hüzünle gülümsedi.

Köpek gene "Hırrr! Hırrr!" diye sırtardı. Romansov kollarını iki yana açtı.

"Anlamıyorum seni be hayvan! Karşındaki bir insanoğlu, durup dururken bana niye hırlıyorsun? Tanrı cezamı versin ki,

böyle şeyi ilk kez işitiyorum. Yoksa bilmiyor musun, insanoğlu evrenin başının tacıdır? Bütün dikkatinle bak bana, şimdi yanına iyice yaklaşacağım; gör bakalım, insanoğlu muyum, yoksa neyim ben? Nasıl, beğendin mi? İnsan mıyım sana göre, değilsem başka ne olabilirim? Açıkla, hadi!"

"Hırrr! Hav, hav!"

Romansov elini köpeğe uzattı.

"Şimdi sen de elini uzat bana! 'Elini!' diyorum! Uzatmıyor musun? İçinden mi gelmiyor? İstemem öyleyse... İşte şuraya bir çizik attım, bunu hiç unutmayacağım! Hadi gel de başını okşayayım. Görüyorsun, seviyorum seni..."

"Hav! Hav! Hırrr! Havav!"

"Yaa! Beni ısıracaksın, öyle mi? Çok, çok iyi... Şimdi anladım senin ne istediğini! O zaman unutmayacağım bunu. Demek oluyor ki, insanoğlunun evrenin başının tacı, hayvanlar âleminin kralı olduğuna boş veriyorsun! Gördüğüm kadarıyla Pavel Nikolayeviç gibi bir adamı ısırmak niyetindesin! Söyle, asıl niyetin bu mu? Oysa benim önümde herkes saygıyla eğilir. Bilmiyor muydun bunu? Eğer ben saygıdeğer bir insan değilsem, başka ne olabilirim? Doğru mu anlamışım ne düşündüğünü? Bu duruma göre bir sosyalistsin sen. Hadi, soruma yanıt ver; sosyalist misin sen, değil misin?"

"Hırrr! Hav, hav!"

"Sakın bir yerimi ısırmaya kalkma, sevimli hayvancık! Dur, ben ne diyordum hele? Külden söz ediyordum, öyle değil mi? Şöyle bir üfledin mi, savrulup giden külden... Kendi kendimize soralım bakalım, bizler ne diye yaşıyoruz? Anamızın doğum sancısı tuttuğunda dünyaya geliyoruz, doğduktan sonra yiyip içiyoruz, biz insanoğlu bilim öğreniyoruz, sonra da ölüp gidiyoruz... Peki, bunlar ne için? Sonumuz kül olsun diye mi? İnsanoğlunun başka değeri yok mu hiç? Evet, köpeksin sen, köpekler böyle şeylerden anlamazlar. Eğer ruhumu okuyabilsen, hele bir de insanlar gibi düşünebilsen, şimdiki gibi değil, kesinlikle başka türlü davranırdın."

Romansov başını iki yana salladı, yere tükürdü.

"Bayağı yüksek rütbeli bir devlet memuru, Pavel Nikolaye-

viç Romansov'um ben. Şimdi kim olduğumu anlatabildim mi sana? Bu duruma göre güzel doğamızın kralı sayılabilir miyim? Deyiver, hadi! Yok, yok, Romansov'u tanıyamadın, gene yanıldın işte... Öyleyse başka türlü söyleyeyim: Asalak, rüşvetçi, ikiyüzlü bir adam duruyor karşında! Sürüngenin biriyim ben, anladın mı şimdi?"

Romansov göğsüne hızla bir yumruk indirdi, ağlamaya başladı.

"Bu kadarla kalsam gene iyi. Müzevirin, jurnalcinin biriyim ben! Yegorka Korniyuşkin'in görevinden benim yüzümden kovulmadığını mı düşünüyorsun yoksa? Hayır, bunu yapan benim, gene yanıldın... Çalıştığım kurumun iki yüz rublesini iç edip suçu Surguçov'un üzerine atan kim? Ben değilsem kim olabilir? Sürüngenim, sofu bozuntusuyum! İsa'ya ihanet eden Yuda'yım ben, şimdi kafana iyice girdi mi? Dalkavuğum, tefeciyim... Kısacası, alçakların en düşüğüyüm!"

Romansov kürkünün yeniyle gözlerini silerek bir ağıt koyuverdi.

"Hadi, ısır beni, hiç acıma! Neremden istersen ısır! Doğduğum günden beri kimse bana hoşa gidecek bir söz söylemedi. Biliyorum, tanıdığım insanlar kendi aralarında konuşurlarken beni alçakların en kötüsü sayarlar. Gene de böyle düşünmeleri dokunmuyor bana. Benimle konuştukları sırada yüzüme karşı övgü düzmelerini, bana bakarken tatlı tatlı gülümsemelerini beklemiyorum zaten; böyle bir isteğim olamaz! Aslında onlardan beklerdim ki, suratıma okkalı bir yumruk indirsinler, en ağır küfürlerle aşağılasınlar beni! Hadi, parçala beni, koca çomar! Acımasızca ısır ısırabildiğin kadar! Şu uğursuz herifi yok et!"

Böyle bağırırken sendeleyerek köpeğin üzerine kapaklandı.

"Hadi, bu fırsatı kaçırma! Benim gibi bir utanmazın, ahlâksızın canını çıkarmaktan çekinme! Acıma namussuza kesinlikle! Biliyorum, canım çok yanacak, gene de bu herifin gözünün yaşına bakma! İşte sana elimi uzatıyorum, kemir kemirebildiğin kadar! Aa, ne oldu bana? Kanım şarıl şarıl akıyor! Ama olsun, hak ettiğim cezayı verdin bana! Sonumun böyle olacağı belliydi! Teşekkürler, çomarcığım, teşekkürler! Ne yazık ki adını öğ-

renemedim senin... İstersen kürkümü de parça parça yırt! Olsun, önemi yok, rüşvet parasıyla almıştım onu zaten. Bir yakınımı utanmadan satınca vermişlerdi bu rüşveti... Kürkümden başka kokartlı kasketim de var, istersen ye onu da. Rüşvet parasıyla almıştım şapkamı da. Neyse, lafı fazla uzattık. Gitme zamanım geldi, cici köpek. Hadi, hoşça kal. Ah, seni kerata seni!"

"Hırrr! Hav, hav!"

Romansov çomarın başını okşadı, bacağını uzatıp dişlerini baldırına bir güzel geçirmesine izin verdi. Sonra kürküne sarındı, sendeleye sendeleye görev yaptığı dairesine doğru yöneldi.

Ertesi sabah öğleye doğru uyandığında durumu çok kötüydü: Başı, kolları, bacağının biri sargılar içindeydi. Karısı, gözleri ağlamaktan kan çanağı, karyolasının başucunda ayakta dikilmekteydi, yanında da vali Romansov'un durumuna üzülen doktoru vardı...

Entipüften Bir Adam

(Мелюзга)

Memur Nevırazimov[1] bayram kutlama mektubunun karalamasını yazıyordu: "Sayın bayım, babamız, velinimetimiz! Bu kutsal günde size nice nice mutluluklar, sağlıklar dilerim. Ailenize de..."

Gazı bitmek üzere olan lamba is çıkarıyor, pis bir koku yayılıyordu çevreye. Nevırazimov'un kalem tutan elinin yanında bir hamamböceği göründü, şaşkın şaşkın şuraya buraya koşturmaya başladı. İki oda ötede kapıcı Paramon bayramlık çizmelerine üçüncü boyayı vuruyordu. Paramon bu işi öylesine ciddiye almış olmalı ki, tükürük sesleri, fırça vuruşları Nevırazimov'un bulunduğu nöbetçi memur odasından duyulmaktaydı.

Nevırazimov gözlerini isli tavana dikti, "Bu alçağa daha neler yazsam acaba?" diye düşünmeye başladı.

Tavana abajurun koyu gölgesi düşmüştü. Duvarların üst bölümlerinde içi toz dolu kovuklar, aşağılarda ise bilmem hangi zamandan beri yenilenmeyen badananın kirli boz rengi dikkatini çekti. O anda nöbetçi odası gözüne öyle ıssız gözüktü ki, yalnız kendisine değil, hamamböceğine de acımaya başladı. Gerinerek, "Nöbetim biter bitmez ben çeker giderim," diye düşündü. "Ama şu zavallı hamamböceği bütün ömrünü bura-

1 Anlatamaz – ç.n.

da geçirmek zorunda. Of, nasıl da canım sıkılıyor! Çizmelerimi mi boyasam, ne yapsam?"

Nevırazimov bir daha gerindi, sendeleye sendeleye odacı bölmesine doğru yürüdü. Paramon çizmelerini boyamayı bırakmış; bir elinde fırça, öbür eliyle istavroz çıkararak açık pencerenin önünde duruyor, dışarıya kulak kabartıyordu. Nevırazimov'u görünce gözlerini kocaman kocaman açtı, dik dik bakarak, "Çanlar çalıyor! Bayram başladı, bayram!" dedi.

Nevırazimov da yaklaştı pencereye. Serin ilkbahar havasıyla birlikte paskalya çanlarının, yoldan geçen arabaların gürültüsü sökün etti içeriye. Bir curcunadır, şamatadır başlamıştı. Bu gürültü arasında en çok dikkati çeken, en yakın kilise çanının incecik çınlamaları ile yakındaki birinin kikir kikir gülmesiydi.

Nevırazimov aşağıya, sıra sıra dizili kandiller arasından insan gölgelerinin süzülerek geçtiği sokağa baktı.

"Herkes dışarıda. Millet sokağa dökülmüş, sabah ayinine gidiyorlar," diyerek içini çekti. "Bizimkiler kafayı çekmişlerdir şimdi, keyiflerince dolaşıyorlardır. Şu gülüşmelere, şamataya bakın! Ben zavallı da böyle bir günde tıkılmışım içeriye! Üstelik her yıl, her yıl aynı şey!"

"Kim dedi size Zastupov'un nöbetini alın diye? Gezip eğlenmek varken para karşılığında başkasının nöbetini tutuyorsunuz. Nedir zorunuz? Hep para hırsı!"

"Ne hırsı, canım? Vereceği topu topu iki ruble, bir de kravat. Benimkisi hırs değil, zorunluluk; istemez miydim ben de arkadaşlarla birlikte törene katılayım, perhiz bozayım, bol bol yiyip içeyim, sonra da güzel bir uyku çekeyim? Şimdi evimde masada oturuyor olsam, paskalya çöreği yesem, semaverden çay içsem hoşuma gitmez miydi? Yanımda da güzeller güzeli bir hanım! Bir kadeh içer, yanağını okşardım. Yaşamak diye ben buna derim. Benimki de yaşamak mı? Faytonla geçen şu hergeleye imrenmez misin? Şimdi burada pinekle dur işte!"

"Herkesin yazgısı kendine göre, Ivan Danilıç. Tanrı'nın yardımıyla bir gün siz de mesleğinizde yükselir, faytonlarla gezersiniz."

"Ben mi? Yok, canım! Alayı bırak şimdi. Çatlasam da pat-

lasam da ben altıncı barem derecesinden bir derece ileri gidemem. Elde diploma yok ki!"

"Ona bakarsan bizim müdürün de diploması yok."

"Orası öyle ama bizimkisi yüz bin rubleyi çarpmasını becerdi, ondan sonra müdürlüğü almak kolay. Ayrıca kalıbı da yerinde adamın. Benim gibi kıtıpiyozlara kim müdürlük verir? Üstelik biçimsiz bir soyadım var. Kısacası, içinden çıkılmaz bir durumdayım. İster yaşa, ister git kendini suya at!"

Nevırazimov pencereden geriye çekildi, odada sıkıntılı sıkıntılı dolaşmaya başladı. Çanların şamatası arttıkça artmıştı, çan seslerini dinlemek için pencerenin önünde durmaya gerek yoktu. Kiliselerden, sokaktan taşan gürültü şiddetlendikçe duvarlar daha bir koyulaşıyor, lamba daha çok is salıyor gibiydi. Nevırazimov, "Nöbeti bırakıp gitsem mi acaba?" diye geçirdi içinden. Hoş, gitse eline ne geçerdi ki? Dönüp dolaşıp, sonunda gene evine gelecekti; evi ise şu nöbet odasından daha can sıkıcıydı. Diyelim, bir günü keyifli, rahat geçirdi. Ya sonraki günler? Gene kirli, boz duvarlar, parayla tutulan nöbetler, kutlama mektupları...

Nevırazimov nöbet odasının ortasında dikildi, düşüncelere daldı.

Yüreği yepyeni, güzel bir yaşam beklentisiyle sızlıyordu. O anda kendini sokağa atmak, kaynaşan kalabalığa karışmak, çan sesleri, araba gürültüleri arasında kutlanan paskalya yortusuna katılmak için büyük bir özlem duyuyordu. Zaman zaman çocukluğunda gördüğü şeyleri yeniden yaşamak isteği kabarırdı içinde: Aile ocağı, yakınlarının bayram sevinciyle ışıldayan yüzleri, kar beyazı sofra örtüleri, baba evinin aydınlığı, sıcaklığı... Az önce sokaktan hızla geçen faytonu, daire denetçisinin çalım satarak giydiği paltosunu, başkan sekreterinin göğsünü süsleyen altın saat kösteğini getirdi gözünün önüne. Arkadaşlarının sıcacık yatağı, Stanislav nişanı, gıcır gıcır çizmeleri, dirseği yıpranmamış üniformaları vardı. Ya onun nesi vardı?

Kendi kendine "Birinden para mı çarpsam, ne yapsam?" dedi. "Çalmak o kadar zor değil, asıl önemlisi elde tutmak. Anlatılanlara bakılırsa çaldıkları parayla Amerika'ya kaçanlar bile

varmış. Peki, şu Amerika neresi? Çalmak dedin de, çalmak için bile diploma ister."

Çan sesleri kesilmişti. Yalnızca uzaklardan gelen araba takırtıları, bir de Paramon'un öksürmeleri işitiliyordu. Nevırazimov'un yüreğini dolduran sıkıntıya gelince, azalacağı yerde daha da artmıştı şimdi. Kalem odasındaki saat gece yarısını vurdu.

"Acaba birini jurnal mi etsem? Proşkin arkadaşını jurnal ettiği için derece aldı."

Nevırazimov masaya oturdu, düşüncelere daldı. Lambanın gazı bitmek üzereydi, alev neredeyse sönecekti, bolca is çıkarıyordu. Masada yolunu şaşıran hamamböceği bir o yana, bir bu yana koşturup duruyordu.

"Birini ihbar etmek kolay da jurnal yazısını nasıl yazacaksın? Proşkin'in yaptığı gibi iki anlama çekilen sözcükler mi kullansam? Ama ben kim, bu gibi sözleri bulmak kim? Öyle bir halt karıştırırım ki, sonunda kabak benim başıma patlar. Ondan sonra çık işin içinden çıkabilirsen..."

Nevırazimov içine düştüğü sıkıntılı durumdan kurtulabilmek için yollar ararken gözlerini yazdığı mektup karalamasına dikti. Bu mektubu günahı kadar sevmediği, ama çok korktuğu bir adama gönderecekti. On altı ruble aylıklı bir yerden, on sekiz rublelik bir yere geçirmesi için tam on yıldır dil döktüğü bir adama...

Öylesine öfkeliydi ki, gözüne ilişmek bahtsızlığına uğrayan hamamböceğine avcuyla patlatıverdi.

"Al işte sana, pis hayvan! Deminden beri ortalıkta dolaşıp duruyorsun."

Hamamböceği sırt üstü düştü, bacaklarını umutsuzca oynatmaya başladı. Nevırazimov bir bacağından tuttuğu gibi pencereden dışarı fırlattı hayvancağızı. Çat diye cama yapıştı ezilmiş böcek.

Nevırazimov'un içi rahatladı.

Soyunun Son Türü

(Последняя могиканша)

Güzel bir bahar sabahı, evinde konuk olarak kaldığım, süvari üsteğmenliğinden emekli, toprak ağası Dokukin'le ikimiz onun ninesinden kalma, karşılıklı iki koltuğa kurulmuş, tembel tembel dışarıyı seyrediyorduk. Sıkıntıdan ikimizin de canı burnundaydı.

Dokukin, "Can sıkıntısından ne yapacağımı bilmiyorum. Allah kahretsin!" diye homurdandı.

Bense yeniden yatıp uyumayı düşünüyordum.

Böylece iki dost can sıkıntısı üstüne derin düşüncelere daldık. Hayli zamandır temizlik yüzü görmemiş, o nedenle üzerinde çeşitli renklerde hareler oluşmuş pencere camından dışarıdaki durgun doğayı konuşmadan seyrederken ufak bir kıpırtı dikkatimizi çekti. Avlu kapısının arkasında, geçen yıldan kalma yaprak yığınının tepesinde duran horoz, bazen bir ayağını, bazen ötekini kaldırmakla uğraştığı sırada (ikisini birden kaldırmak istiyordu herhalde) ansızın kanat çırptı, arı sokmuşçasına havaya fırladı.

Dokukin güldü.

"Bir gelen var galiba. Bari bize gelseler de iç sıkıntısından kurtulsak."

Horoz bizi aldatmamıştı. Avlu kapısından önce yeşil hamut-

lu bir at başı, sonra bütün bir at gövdesi, ardından açılır-kapanır örtüsü uçma hazırlığındaki bir böceğin kanatlarını andıran, çirkin mi çirkin, kocaman, kapkara bir yaylı araba gözüktü. Araba avluya girince hantalca sola saptı; gıcırdayarak, takırtılar çıkararak ahıra doğru yöneldi. İçinde iki kişi vardı: Biri kadın, öbürü çelimsiz bir erkekti.

Dokukin korku dolu gözlerle yüzüme bakarken şakağını kaşıdı.

"Tüh, kahretsin! Dertsiz başıma dert geldi. Düşümde gördüğüm fırın boşuna değilmiş!"

"Ne var? Gelenler kim?"

Dokukin yerinden kalktı, sinirli sinirli dolaşmaya başladı.

"Kahrolasıları görür görmez yüreğim cız etti. İnsan kendi kız kardeşine karşı akrabalık duyguları beslemez mi? Hayır, işte! Onunla karşılaşmaktansa ormanda bir haydutla burun buruna gelmeyi yeğlerdim. Dur bir dakika! Gidip saklansak nasıl olur? Varsın Timoçka bir yalan kıvırsın. Toplantıya filan gittiğimizi söylesin."

Dokukin birkaç kez uşak Timoçka'ya seslendi. Ancak saklanmamıza vakit kalmamıştı. Bir dakika sonra holden fısıltılar gelmeye başladı. Kalın kadın sesi ince erkek sesiyle karışıyordu.

"Etekliğimin kıvrımlarını düzelt. Gene söylediğim pantolonu giymemişsin," diyordu kalın kadın sesi.

"Lacivert pantolonumu amcanız Vasili Antipıç'a vermiştiniz, benekliyi de kışa kadar giymememi buyurdunuz. Şalı getireyim mi, yoksa askıya mı asayım?" diyordu ince erkek sesi.

Ardından kapı açıldı.

Odaya önce kırk yaşlarında, ipekli mavi bir entari giymiş, uzun boylu, şişman bir kadın girdi. Çilli, kızarık yüzünde öyle bir azamet vardı ki, Dokukin'in ondan niçin hoşlanmadığını hemen anladım. Arkasından da kısa boylu, sıska bir adam badi badi yürüyerek onu izledi. Adam benekli, dar bir setre, bol bir pantolon, kadife bir yelek giymişti. Omuzları daracıktı, sinekkaydı tıraş olmuştu, kızarık bir burnu vardı. Yeleğinin önünde incecik, altın bir saat kösteği sarkıyordu. Adamın giyiminden, ta-

vır ve hareketlerinden, kızarık burnundan, çelimsiz bedeninden kölelik derecesine varan bir eziklik, ürkeklik okunuyordu. Hışımla içeri dalan kadın bizi görmüyormuş gibi davranarak doğruca kutsal tasvirlere yöneldi, orada istavroz çıkarmaya başladı.

Aynı zamanda kocasına dönerek, "Hadi, sen de istavroz çıkarsana!" dedi.

Kızarık yüzlü, çelimsiz adam büzüldü, eliyle göğsünde haç işareti yaptı.

Kadın duasını bitirince Dokukin, "İzin verirseniz tanıştırayım," dedi. "Ablam Olimpiada Yegorovna Hlıkina ile eşi Dosifey Andreyiç. Yanımdaki de yakın arkadaşım..."

Olimpiada Yegorovna elini vermeye bile gerek görmeden, sözcükleri uzata uzata, "Memnun oldum," dedi. "Çok memnun oldum."

Bir dakika kadar konuşmadan oturduk.

Ardından Olimpiada Yegorovna arkadaşıma döndü.

"Sanırım, bizi beklemiyordunuz. Zaten ben de pek gelmek niyetinde değildim. Ancak soylular derneği başkanına giderken sana da uğrayayım dedim."

"Niçin gidiyorsun başkana?"

Kadın başıyla kocasını işaret etti.

"Niçin olacak... Bizimkinden şikâyetçiyim, gidip söyleyeceğim."

Dosifey Andreyiç gözlerini önüne indirdi, ayaklarını iskemlenin altında topladı, çekine çekine avcunun içine öksürdü.

"Ne yaptı da şikâyet edeceksin?"

Kadın içini çekti.

"Soylu olduğunu unutuyor. Bilmiyor değilsin. Bir zamanlar sana da, kendi anasına babasına da yakınmıştım. Hatta öğüt vermesi için Papaz Grigori'ye kadar götürdüm. Ben de birçok önlem aldım ama para etmedi. Gördüğün gibi, şimdi de dernek başkanını rahatsız etmek zorunda kalıyorum. Başka ne yapabilirim?"

"Suçu nedir?"

"Soyluluk kimliğine aldırdığı yok adamın. Hoş, içki kullanmaz, uysal, saygılıdır, ama soyluluğunu unuttuktan sonra bunların ne değeri kalır ki? Baksanıza, karşımda kamburunu çıkar-

mış oturuyor. Tıpkı bir dilekte bulunmaya gelmiş düşük rütbeli bir memur gibi... Soylu bir insan böyle mi oturur? Adam gibi otur! İşitiyor musun?"

Dosifey Andreyiç adam gibi oturmak için boynunu dikleştirdi, çenesini yukarı kaldırdı, korka korka, kaşlarının altından karısına baktı. Suç işleyen çocuklar da büyüklerine böyle bakarlar. Konuşmanın özel, aile arası bir yön aldığını görerek kalkıp gitmek üzere davrandım. Bayan Hlıkina bu hareketimi gördü.

"Zararı yok, oturun, oturun! Gençlerin böyle şeyleri dinlemesinde yarar vardır. Gerçi bizler bilgin kişiler değiliz, gene de sizden daha çok şeyler görüp yaşadık. Bizimki gibi bir yaşantıyı Tanrım herkese nasip eylesin."

Sonra kardeşine döndü:

"Sevgili kardeşim, buraya kadar gelmişken öğle yemeğini de birlikte yeriz, ne dersin? Herhalde bugün yemekleriniz perhiz yemeği değildir. Günlerden çarşamba olduğunu unutmuşa benziyorsun. Söyle de bize perhiz yemeği hazırlasınlar. Hayvansal yağla pişirilmiş, etli yemek yemeyiz biz. Bunu böylece bilmiş ol!"

Dokukin, Timoşa'yı çağırdı, perhiz yemeği pişirmelerini söyledi.

Hlıkina konuşmasını sürdürdü:

"Yemeğimizi yer yemez başkana gideriz. Şuna göz kulak olması için dil dökeceğim. Soylu sınıfından olanların yoldan çıkmasını önlemek onun görevidir."

Dokukin, "Yoksa Dosifey yolunu mu şaşırdı?" diye sordu.

Bayan Hlıkina somurttu.

"Sanki ilk kez işitiyorsun. Hoş, sen böyle şeylere aldırmazsın ya... Kendin de soyluluğunu bilenlerden değilsin. Dur bakalım, bir de genç baya soralım."

Bana döndü.

"Söyler misiniz, soylu bir kişinin ne idüğü belirsiz insanlarla düşüp kalkması doğru mudur?"

"Örneğin kiminle?" diye sordum bir anlık duraksamadan sonra.

"Diyelim, tüccar Gusev gibilerle. Bizimki başkası yokmuş gibi gidip onunla dama oynuyor, ikisi birlikte yemek yiyorlar. Bana kalsa o adama evimin eşiğinden içeri adım attırmam. Sonra bir yazıcı parçasıyla ava çıkıyorlar. Yakışık alır mı? İnsan bir yazıcıyla ne konuşabilir? Beyefendiciğim, eğer bilmek isterseniz söyleyeyim, bir yazıcı parçası kocamla konuşmak şöyle dursun, yanında ağzını açmaya cüret etmemeli."

Dosifey Andreyiç çekine çekine, "Ne yapayım, karakterim zayıf," diye savundu kendini.

"Karakteri zayıfmış... Ben sana gösteririm karakter zayıflığını! Soyadımızı küçük düşürmeye ne hakkın var? Kocam mısın nesin, dinlemem, rezil ederim ben adamı! Anladın mı? Seni insan kılığına sokan benim! Aslında Hlıkinler sönmeye yüz tutmuş bir sülaledir, beyefendiciğim, ben köklü Dokukinler ailesinden gelip onunla evlendiğime göre kendisi bunu anlayıp bana değer vermek zorundadır. Bilmek istersiniz diye söylüyorum, bunun adam olması için etek dolusu para döktüm. Onu memurluğa nasıl soktuğumu sorun da kendisi anlatsın. Belki bilmek istersiniz, ilk rütbesini alma sınavı bana tam üç yüz rubleye patladı. Deli miydim, ne zorum vardı? Sen, sersem tavuk, bütün bunlara senin için katlandığımı mı sanıyorsun? Nah sana! Soyumuz, ailemizin adıdır asıl değer verdiğim. Soyadımızın yüceliğini düşünmesem sen şimdi çoktan mutfak köşesinde çürümüştün. Bunu böyle bil!"

Zavallı Dosifey Andreyiç ağzını açmaksızın söylenenleri dinliyor, rezalet çıkmasından ya da karısından korktuğu için mi, bilemem, iskemlesinde büzüldükçe büzülüyordu. Şirret karısı ona yemek sırasında da rahat vermedi. Gözlerini üzerinden ayırmıyor, her hareketini denetliyordu.

"Çorbana tuz ek! Kaşık öyle tutulmaz! Salata tabağını biraz öteye it, yoksa ceketinin yeni batacak! Gözlerini kırpıştırma!"

Dosifey Andreyiç yemeğini hızlı hızlı atıştırıyor; karısının bakışları altında, boa yılanının önüne bırakılan tavşan gibi dertop olmuş oturuyordu. Karısıyla ikisi perhiz yemeklerini yedikleri halde, bir yandan da gözleri bizim köfte tabaklarındaydı.

Yemek bitince karısı, "Dua oku! Kardeşime teşekkür et!" dedi.

Sofradan kalkarak dinlenmek üzere yatak odalarından birine çekildi. O gider gitmez Dokukin elleriyle saçlarına sarıldı, odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Soluğu daralarak enişte sine, "Sen ne bahtsız bir adammışsın, be kardeşim!" dedi. "Şurada bir saattir birlikteyiz, bu kadın gene de canımdan bezdirdi beni. Gece gündüz onun yanından ayrılmayan sen garibin durumu, kim bilir nicedir? Sen bahtı kara bir çilekeşsin. Bütün eziyetlere katlanan, şeytan azabı çeken bir çilekeş!"

Dosifey gözlerini kırpıştırdı.

"Ne yaparsınız, karım sert huylu bir kadındır. Ama ben, Tanrın onu korusun diye gece gündüz dua ediyorum. Çünkü kendisinden iyilikten, sevgiden başka bir şey görmedim."

Dokukin umutsuzluk içinde ellerini silkti.

"Anlaşıldı, mahvolmuş bir adamsın sen. Şuna bakın, ne durumlara düşmüş! Oysa bir zamanlar toplantılarda kalkıp konuşurdu, ekin ekme makinesi bile icat etmişti. Cadı karı adamcağızı ezip neye çevirmiş! Yazık, çok yazık!"

Yatak odasından kadının kalın sesi duyuldu:

"Dosifey, hangi cehennemdesin? Buraya gel de üzerime konan sinekleri kov!"

Dosifey Andreyiç irkildi, ayaklarının ucuna basarak içeriye seğirtti. Dokukin onun arkasından, "Tüh, yazıklar olsun!" dedi.

Otelde

(В номерах)

47 numaralı odada kalan albay karısı Naşatırina[1] öfkeden köpürerek otel sahibine, "Buraya baksanıza!" diye bağırdı. "Ya bize başka bir oda verirsiniz ya da bu kahrolası otelden çıkar giderim. Ne bu rezillik! Burası otel değil, batakhane! Yetişkin kızlarım var, oysa gece gündüz çirkin sözlerden başkasını işitmiyoruz. Yan odada kalan adamın gecesi gündüzü belli değil. Olacak şey mi? Bazen öyle yakası açılmadık küfürler savuruyor ki, kulaklarımızı tıkamak zorunda kalıyoruz. Arabacıdan da beter. İyi ki kızlarım daha o gibi şeylerden anlamıyorlar. Bu sözleri duymamak için otelden mi kaçalım? Alın işte, gene zırvalamaya başladı. Dinleyin!"

Bitişik odadan kalın, kısık bir erkek sesi yükseldi:

"Bak, arkadaş, ben daha ilginç bir olaya tanık oldum. Üsteğmen Drujkov'u tanırsın, değil mi? İşte bu üsteğmen bir gün bilardo oynarken sarı topu köşeye sokmak için tam ayağını kaldırmıştı ki, 'Cart!' diye bir ses. Biz önce bilardo masasının çuhası yırtıldı sandık. Meğer adamın pantolonu dikiş yerinden boydan boya sökülmemiş mi? Bacağını havaya öyle kaldırmış ki, dikiş diye bir şey kalmamış. Kah kah kah! Orada bayanlar da bulunuyordu o sırada. Şu sümüklü Teğmen Okurin'in karı-

1 Nişadırlı – ç.n.

sı da... Okurin küplere bindi. Karısının yanında bu ne rezillik diye... Atışmaya başladılar. Bizimkileri bilirsin. Okurin, Drujkov'u düelloya çağırmak için aracılar gönderdi. Drujkov anasının gözü, aracılara dermiş ki... Kah kah kah! Aracılara der ki, gidin de pantolonu diken terziyi çağırın düelloya. Çünkü bütün suç onda. Kah kah kah!"

Pencerenin önünde yumruklarını çenelerine dayayarak oturan, albayın tombul yanaklı kızları Lila ile Mila bu sözleri duyunca gözlerini önlerine indirdiler, kıpkırmızı oldular.

Naşatırina otelciye, "İşte kendi kulaklarınızla işittiniz," dedi. "Size göre bunların hiç önemi yok, değil mi? Bakın, ben albay karısıyım, kocam askerlik şubesi başkanıdır. Benim yanımda arabacı ağzıyla edebe aykırı laflar edilmesine izin veremem!"

"Ama hanımefendi, sizin 'arabacı' dediğiniz, bir süvari yüzbaşısı, soylu takımından..."

"Bu adam soyluluğunu arabacılar gibi konuşacak derecede unuttuysa daha aşağı görülecek biri demektir. Kısacası, burada boş laflar edeceğinize, gidin de önlem alın!"

"Hanımefendiciğim, ben ne yapabilirim ki! Yalnız siz değil, herkes yakınıyor ondan, ama elimden bir şey gelmiyor. Odasına gidip, 'Anibal İvanoviç! Bu yaptığınız ayıptır. Tanrı'dan korkun!' dediğim zaman yumruklarını sıkıp üzerime yürüyor. Rezilin biri. Sabah yataktan kalkınca don-gömlek koridorlarda dolaşıyor. Ya tabancasını çekip duvarlara ateş etmesine ne demeli? Gündüz şarap zıkkımlan, gece durmadan kâğıt oyna! Oyundan sonra da kavga! Müşterilerimden utanıyorum."

"Peki, edepsiz herifi niçin otelinizden atmıyorsunuz?"

"Böylelerini çıkarmak kolay mı? Üç aydan beri para ödediği yok. Paradan vazgeçtik, çıksın gitsin, ona da razıyım. Sulh yargıcından odayı boşaltması için karar çıkarttık. Ama yüzbaşı yargıtayda dava açacağım diye uzattıkça uzatıyor. Başımıza bela kesildi. Kendisini görseniz, hiç de böyle biri sanmazsınız. Genç, yakışıklı, aklı başında... İçki içmediği zamanlar ondan iyisini bulamazsınız. Geçenlerde ayık kafayla oturdu, bütün gün anasına babasına mektup yazdı."

Albayın karısı içini çekti:

"Yazık o anneyle babaya!"

"Hem de ne yazık! Böyle bir haytanın anası babası olmak hiç kimsenin hoşuna gitmez. Her gün hır çıkarıyor, otelden kovuyoruz, mahkemeye veriyoruz. Başımızın belası!"

Albayın karısı bir daha içini çekti.

"Karısı da ne talihsizmiş!"

"Evli değil ki, hanımefendiciğim. Her şeyi tamam da geriye yalnız evlenmek mi kaldı? Kendi başını kurtarsın da oturup kalkıp Tanrı'ya dua etsin."

Albayın karısı odanın içinde şöyle bir dolaştı.

"Evli değil mi demiştiniz?"

"Değil, hanımefendiciğim..."

Bayan Naşatırina bir köşeden ötekine bir daha gitti, geldi, sonra düşünceli düşünceli, "Hımmm! Demek, evli değil," dedi. "Hımmm... Kızlar, Mila, Lila, pencerenin önünden çekilin bakayım. Cereyanda durmayın. Ah, çok yazık! Olacak şey değil! Aslan gibi delikanlı kendisini böylesine salıversin! Neden acaba, dersiniz? Olumlu bir etki altında değildir de ondandır herhalde. Anası yanında olsa da yol gösterse. Hanımı da yok... Elbette böyle olur."

Albayın karısı biraz düşündükten sonra tatlı bir sesle, "Bakın, iki gözüm," dedi. "Lütfen yüzbaşının odasına gidip benim adıma... O tür sözler kullanmaması için ricada bulunun. Deyin ki, Albay Naşatırina'nın eşi rica etti. Kendileri iki yetişkin kızıyla birlikte 47 numaralı odada kalıyorlar. Buraya yurtluklarından gelmişler..."

"Baş üstüne, efendim."

"'Albayın kızları' demeyi unutmayın. Hiç olmazsa gelip özür dilesin. Biz öğleden sonra hep odamızdayız. Mila, pencereyi kapat!"

Otel sahibi gidince Mila, "Aman anne, bu serseriyle ne yapacaksınız?" diye söylendi. "Çağıracak başkasını bulamadınız mı? Sarhoş, kavgacı, it kopukla ne işiniz var?"

"Ah, öyle deme, *ma chère!* İşte hep aynı şeyi söyleye söyleye evde kaldınız. Böyle yapmayın? Kimseyi küçük görmeye gel-

mez. Bakarsınız, birinizin kısmeti açılır. Tanrı her ürünü yenilsin diye yaratmıştır."

Kızlarını tepeden tırnağa süzdü.

"Kim bilir, belki de birinizin alnına onunla evlenmek yazılmıştır. Ne olur, ne olmaz, üstünüzü değiştirin!"

Unvanlar Kaldırıldı

(Упразднили!)

Su taşkınından sonraki günlerden birinde, asteğmenlikten emekli toprak ağası Vıvertov,[1] topografya mühendisi Katavasov'u yurtluğunda ağırlamaktaydı. Yemeklerini yedikten sonra sıra günün olaylarını konuşmaya geldi. Katavasov, kentte yaşayan biri olarak Vıvertov'a taze haberler getirmişti. Kolera salgınından, savaştan, hatta pay senetlerinin son günlerde bir kapik değer kazanmasından söz etti. Vıvertov yeni bir şey işittikçe ah çekiyor, "Demek öyle ha! Şuna bakın! Vay vay!" gibi sözlerle heyecanını belirtiyordu.

Biraz sonra merak edip sordu:

"Omzunuzda rütbe işareti[2] göremiyorum, Semyon Antipıç. Neden acaba?"

Topografya mühendisi hemen yanıt vermedi. Bir süre suskun oturduktan, votkasını yudumladıktan sonra elini salladı.

"Boş verin, canım. Kaldırdılar..."

"Demeyin! Nasıl olur? Çoktandır gazete okuduğum yok, o yüzden son değişiklikleri öğrenemiyorum. Yoksa yalnız sivil bakanlıklarda mı kaldırdılar rütbeleri? Ya! Ne diyorsunuz!

1 Tersine çeviren, tersyüz eden – ç.n.

2 Çarlık Rusyası'nda her bakanlığın özel üniforması, her memurun barem derecesini gösteren rütbe işaretleri vardı – ç.n.

Eğer öyleyse bir bakıma iyi olmuş. Çünkü erler sizleri subaylarla karıştırıp selam veriyorlardı. Bir bakıma da kötü. Neden derseniz, o gösteriş, o soyluluk yok şimdiki giyiminizde."

Topografya mühendisi elini bir daha salladı.

"Aman canım, dış görünüşün ne önemi var? Barem dereceniz korunsun da, omzunuzda rütbe işaretiniz olmuş, olmamış fark etmez. Ben böyle şeylere aldırmam. Ama size gelince, Pavel Antipıç, hakkınızı yedikleri ortada. Ne denli üzülseniz azdır."

"Nasıl yani? Kimin hakkını yemişler?"

"Hani şu rütbenizin hakkı var ya, ondan söz ediyorum. Gerçi asteğmenlik küçük bir rütbe, gene de anayurdun hizmetinde... Bir subay... Kanını akıtmıştır. Ne diye kaldırırlar unvanları, bilmem ki!"

Vıvertov'un beti benzi attı, gözlerini kocaman kocaman açtı, kekeleyerek, "Durun? Ne söylediğinizi anlamıyorum. Asteğmenliği kim kaldırabilir?" dedi.

"Ya! Haberiniz yok, demek ki... Asteğmenliğin kaldırıldığı konusunda bir kararname çıkmıştı, okumadınız mı? Tek asteğmen kalmayacak orduda, böyle bir rütbe yok artık. Görev başındaki asteğmenler teğmenliğe yükseltildi, emekli olanlar ise... Orası belirsiz işte, isteyen istediği gibi anlıyor."

"Ya? Peki, ben neyim öyleyse?"

"Tanrı'dan başkası bilemez ne olduğunuzu. Dedim ya, boşluktasınız. Herkesin durumu kendi anlayışına kalmış."

Vıvertov başka bir şey daha sormak istediyse de soramadı. Göğüs boşluğunda bir soğuma hissetti, dizlerinin bağı çözüldü, dili ağzında kaskatı kesildi. O sırada yediği sucuğu çiğneyemez oldu.

Topografya mühendisi içini çekti.

"Hiç böyle yapmamalıydılar. Sivil bakanlıklarla ilgili yapılanlar yerindedir bence, ama sizlere dokunmamalıydılar. Yabancı basın buna ne der, bilemem."

"Anlamıyorum, kesinlikle anlamıyorum... Eğer ben şimdi asteğmen değilsem neyim? Hiçbir rütbem kalmadı mı? Bir hiç miyim yani? Söylediklerinize bakılırsa, demek oluyor ki, önüne gelen bana kabalık edebilecek, 'sen' diyerek konuşacak..."

"Orasını bilemem artık... Bizi de tren kondüktörü sanıyorlar omzumuzda rütbe olmayınca. Geçenlerde demiryolları bölge amiri yeni usulde apoletsiz kaputuyla istasyondan geçiyormuş. Oradan bir general 'Kondüktör bey, tren ne zaman kalkacak?' diye sormasın mı? Neredeyse kapışacaklarmış. Görüyorsunuz, kepazelik! Böyle şeyler basına yansımaz, gene de herkes duyar. 'Mızrak çuvala sığmaz' dememişler boşuna."

Haberden zihni allak bullak olan Vıvertov bir şey yiyip içemiyordu. Kendine gelebilmek için bir bardak kvas istedi ancak kvası içemedi, boğazında düğümlendi, bardağı geri verdi.

Emekli asteğmen topografya mühendisini uğurladıktan sonra da odalara sığamadı, düşünceler içinde dolaştı durdu. Geceleyin yatağa yattığında da hep içini çekti, kara kara düşündü.

Bir ara karısı Arina Matveyeva onu dürttü.

"Ne deliler gibi homurdanıp duruyorsun? Şuna bak, inlemesi bitmek bilmiyor! Sanki çocuk doğuracak. Belki de söylenenler doğru değildir. Paçavra gibi yayılıp kalacağına, git de başka yerlerden sor soruştur."

"Elinden rütbeni, unvanını alsalar sen de paçavraya dönerdin. Şuna bak, yanımda kütük gibi uzanmış yatıyor! Paçavra kendinsin, anladın mı? Anayurdumuz uğruna kan döken sen değilsin, benim!"

Bütün gece gözüne uyku girmeyen Vıvertov ertesi gün doru atını arabaya koştu, haberin doğruluk derecesini öğrenmek üzere yollara düştü. Önce birkaç komşusuna uğrayacak, gerekirse ta soylular derneği başkanına çıkacaktı. Ignatyevo kasabasından geçerken Vaiz Pafnuti Amalikitianski'ye rastladı. Peder kiliseden evine dönüyor, arkasından yürüyen zangoca elindeki asayı öfkeli öfkeli sallayarak çıkışıyordu: "Aptalın birisin sen, salak! Bunu böyle bil!"

Vıvertov yaylı arabasından indi, kutsaması için papaza yaklaştı, elini öptü.

"Yortunuz kutlu olsun, aziz peder. Ayinden mi dönüyorsunuz?"

"Evet, sabah ayininden."

"Çok güzel. Göreviniz neyi gerektiriyorsa onu yapıyorsunuz.

Sizler ruhban sürüsünü güdersiniz, bizler de elimizden geldiğince toprağı sürer ekeriz. Peder, bugün nişanlarınızı takmamışsınız. Neden?"

Aziz peder onu yanıtlayacağı yerde elini salladı, suratını bir karış asarak çekti gitti.

"Nişan takmak yasaklandı," dedi zangoç onun arkasından fısıltıyla.

Öfkeli öfkeli uzaklaşan vaizi gözleriyle izleyen Vıvertov'un yüreği cız etti. Topografya mühendisinin getirdiği haber doğru çıkacağa benziyordu. Vıvertov'un uğradığı ilk yer, Binbaşı İjitsa'nın[3] çiftlik evi oldu. Arabası binbaşının avlusuna girerken karşılaştığı görüntü şuydu: Sırtında sabahlığı, başında Müslüman fesiyle avlunun ortasında dikilen İjitsa yerinde tepinerek öfkeyle elini kolunu sallıyor; arabacısı Filka ise topallayan bir atı binbaşının önünde bir ileri bir geri yürütüyordu.

"İt herif!" diye bağırıyordu binbaşı. "Dolandırıcı! Serseri! Senin gibi hergelelerin cezası ipe çekilmektir! Alçak!"

Tam o sırada Vıvertov'u gördü.

"O, hoş gelmişsiniz! Nasılsınız bakalım? Söyleyin lütfen, beğendiniz mi şu durumu? Sahtekâr, bir haftadır atın ayağı incinmiş de haber vermiyor. Ben görmesem, kim bilir, zavallının toynağı ne hale gelirdi! Bunlar insan değil, eşek! Böylelerine sopa çekmeyip de kime çekeceksiniz? Soruyorum size, kime çekeceksiniz?"

Vıvertov binbaşıya doğru yürüdü:

"Ooo! Atınız çok güzelmiş! Üzüldüm doğrusu... Peki, binbaşım, niçin bir baytar çağırmıyorsunuz? Bizim köyde bu işten anlayan biri var. Haber gönderin, hemen gelsin, binbaşım."

İjitsa pis pis sırıttı, Vıvertov'u taklit edercesine, "Binbaşım! Binbaşım!" dedi. "Şakanın sırası değil şimdi. Ben ayağı incinen atımla uğraşıyorum, siz 'binbaşım' diye tutturmuşsunuz."

"O da ne demek oluyor, binbaşım, size başka türlü nasıl hitap edebilirim?"

"Ne binbaşısı? Binbaşı mıyım ki ben?"

"Nesiniz öyleyse?"

3 İ harfi – ç.n.

"Ben nereden bileyim? Tam bir yıldır binbaşılık kalktı. Bilmiyor muydunuz yoksa? Aydan mı geldiniz, be kardeşim?"

Vıvertov korkuyla İjitsa'ya baktı, kötü bir şeyin önsezisiyle ter basan yüzünü sildi.

"Durun bir dakika! Ne dediğinizi anlamadım. Binbaşılık önemli bir rütbedir. Siz neler söylüyorsunuz?"

"Bir zamanlar öyleydi."

"Nasıl yani? Üstelik sizin buna pek aldırdığınız yok."

Eski binbaşı elini salladı; bir şey olmamışçasına, Filka alçağının atın toynağını nasıl zedelediğini anlatmaya koyuldu. Durumu uzun uzadıya, bütün ayrıntılarıyla açıklıyor; bununla da yetinmeyip atın zedelenmiş ayağını havaya kaldırarak bıçılgan yarasıyla, toynağa yapışmış gübreyle birlikte Vıvertov'un burnuna dayıyordu. Ama Vıvertov açıklamalardan bir şey anlamadı, gösterilen toynağa bön bön baktı, sonra ne yaptığının kendi de farkında olmadan İjitsa'ya veda etti, arabasına atladığı gibi oradan uzaklaştı.

"Şimdi dosdoğru başkana! Çabuk sür, kör olası! Yapıştır kırbacı!"

Müsteşar rütbesindeki soylular derneği başkanı Yagodışev'in[4] yurtluğu pek uzakta değildi. Aradan bir saat bile geçmemişti ki, Vıvertov başkanın çalışma odasında, yerlere kadar eğilerek selam verdi. Kahvesini içerken *Yeni Zaman* gazetesi okuyan başkan, Vıvertov'u görünce başıyla selam verdi, oturması için yer gösterdi.

"Başkan hazretleri!" diye başladı eski asteğmen. "Size unvanınızla hitap edip kendimi de rütbemle tanıtmak isterdim. Ancak son değişiklikler dolayısıyla nasıl davranacağımı bile..."

Başkan, Vıvertov'un konuşmasını yarıda kesmişti.

"Bir dakika, saygıdeğer kardeşim. Önce bana 'hazretleri' demeyi bırakın. Çok rica edeceğim."

"Ama nasıl olur! Biz küçük rütbeliler size..."

"Sorun o değil... Bakın, gazetenin yazdığına göre..." Parmağıyla yazıyı göstermek istedi, ancak parmağı kâğıdı delerek öbür yandan çıktı. "Biz müsteşarlara bundan böyle 'hazretleri'

4 Yabanyemişigil – ç.n.

denmeyecekmiş. Güvenilir kaynaklardan elde etmişler bu bilgiyi. Gördünüz, değil mi? 'Hazretleri' onların olsun! Kimseden beklemiyoruz, 'hazretleri' demezlerse demesinler!"

Yagodışev böyle söyleyerek masadan kalktı, odada cakalı cakalı dolaşmaya başladı. Vıvertov'un canı çok sıkkındı; derinden bir iç çekti, o sırada elinden şapkası düştü. "Bu iş ta yukarılara tırmandığına göre binbaşıların, asteğmenlerin ne önemi kalır? En iyisi üzerinde fazla durmadan gitmek..." diye düşündü.

O hızla başkanın odasından çıkarken şapkasını düşürdüğü yerde unuttu. İki saat sonra başı çıplak eve geldiğinde sararmış yüzünde bön bir anlatım vardı. Arabasından inerken, "Güneşi de yerinden kaldırmışlar mıdır?" diye gökyüzüne baktı. Ondaki bu değişikliği gören karısı Vıvertov'u soru yağmuruna tuttu, ancak adamcağız yalnız elini sallamakla yetindi.

Bir hafta yemedi, içmedi, uyumadı, odasında bir köşeden öbürüne gezinerek hep düşündü. Bu bir haftada suratı zayıflayıp çöktü, bakışları anlamsızlaştı. Ne başkalarıyla konuşuyor ne de sorulara yanıt veriyordu. Karısıyla da öyle... Zavallı Arina Matveyevna'nın onu eski durumuna döndürmek için yapmadığı kalmadı. Kocasına mürver şerbeti içirdi, yiyeceklerine kandil yağı kattı, adamcağızı sıcak tuğlalara oturttu... Ancak hiçbirinin yararı dokunmadı. Sonunda onunla konuşursa açılır, biraz aklı başına gelir diye vaiz Peder Pafnuti'yi çağırdılar. Vaiz, Vıvertov'la uzun süre uğraştı; dünya işlerinin kötüye değil, iyiye gittiğine onu inandırmaya çalıştıysa da hepsi boş... Bir sonuç elde edemeden, emeğinin karşılığı olan beş rubleyi alarak evinin yolunu tuttu.

Bir hafta sonra Vıvertov'un dili çözüldü denilebilir. Adam ansızın uşağı Uyuşka'nın üzerine yürüdü.

"Ne diye susuyorsun be, it oğlu it? Hadi, benimle alay et, saygısızca davran, bu mahvolmuş adamla 'sen' diye konuş! Hadi, daha ne duruyorsun?"

Bunları söyledikten sonra ağlamaya başladı, bir haftalık yeni bir suskunluk dönemine girdi. Baktı olmayacak, Arina Matveyevna kocasından kan almaya karar verdi. Eve çağırdıkları sağlık memuru tam iki tabak kan boşalttı, bunun üzerine Vıvertov

sanki biraz rahatladı. Kan alınmasının ertesi günü karısının yatağına yaklaştı.

"Arina, bırakmayacağım bunu onların yanına. Kararımı verdim, anamın ak sütü gibi helal rütbemi sonuna dek savunacağım. Dinle, ne yapacağımı anlatayım sana: Yüksek makamlardan birine dilekçe vereceğim, altına da 'Asteğmen Vıvertov' diye imzamı basacağım. Anlıyorsun değil mi, 'Asteğmen Vıvertov!' Salt inat olsun diye! Ne derlerse desinler, vız gelir bana!"

Bu düşünce Vıvertov'un öylesine hoşuna gitmişti ki, neşesi yerine geldi, iştahı bile açıldı. Şimdi keyifle odadan odaya dolaşıyor, yüzünde alaylı bir gülümsemeyle kendi kendine söyleniyor:

"Asteğmenim işte! Asteğmen Vıvertov! Bir diyeceğiniz var mı?"

Karga

(Ворона)

Akşamüstü kentte dolaşmaya çıkan Teğmen Vasili Strekaçov[1] saat 6'ya doğru üç katlı, büyük bir evin önünden geçerken gözleri ikinci katın pembe pencere perdelerine takıldı.

Kendi kendine, "Yahu, burada Madam Dudu oturmuyor muydu? Çoktan beridir görüşmedik. Acaba uğrayıp hatırını sorsam mı?" diye söylendi.

İyice kararını vermeden cebinden cüzdanını çıkardı, çekine çekine içine bir göz attı. Cüzdanında gazyağı kokan, buruşuk bir kâğıt ruble ile bir düğme, iki de kapik vardı. Hepsi bu kadar.

"Yetmez, ama ziyanı yok. Biraz oturur, laflarız..." dedi içinden.

Bir dakika sonra Strekaçov, Madam Dudu'nun evinin keskin lavanta ve gliserinli sabun kokusu sinmiş havasını, kabarıp inen güçlü göğsüyle derin derin içine çekmekteydi. Başka bir koku daha vardı evin havasında, ancak bunun ne olduğunu hemen söylemek olanaksızdı. Yalnızca kadınların yaşadıkları evlerde rastlanan, kadın parfümü ile erkek purosunun karışımı bir şeydi... Askılıkta birkaç manto ile yağmurluk, bir de parıl parıl parlayan bir silindir şapka asılıydı. Salona giren teğmen bir yıl önce gördüğü şeylerin aynısını gördü: Üzerinde yıpranmış notalar bulunan piyano, solmuş çiçeklerle dolu vazo, döşe-

1 Seğirtengil – ç.n.

mede likör lekeleri... Salondaki kapılardan biri oturma odasına, öteki ise Madam Dudu'nun yattığı ya da Ofenbach'a çok benzeyen yaşlı dans öğretmeniyle piket oynadığı odaya açılıyordu. Oturma odasına bakılsa kapının arkasından pembe tül örtüyle örtülü bir yatağın ucu görülebilirdi. Orada Madam Dudu'nun yetiştirmeleri Matmazel Barb ile Blanş yatarlardı.

Salonda kimsecikler yoktu. Teğmen oturma odasına yöneldi, içeri girince tanımadığı biriyle karşılaştı. Yuvarlak masanın arkasındaki kanepeye yayılarak oturan bir gençti bu. Gencin dik saçlarına, bulanık gök gözlerine, alnındaki ter tomurcuklarına bakılırsa onun az önce korkunç derecede karanlık, derin bir çukurdan güçlükle çıkmış olduğunu düşünebilirdiniz. Giyimi ise pek cafcaflıydı. Sırtında yeni ütülenmiş bir triko takım, ayaklarında tokalı rugan iskarpinler ile kırmızı çoraplar vardı; yeleğinin önünde parlak saat kösteği hemen dikkatleri çekiyordu. Delikanlı yumruklarını tombul yanaklarına dayamış, önündeki soda şişesine boş gözlerle bakıyordu sürekli. Masada sodadan başka birkaç şişe ile portakal dilimleri konmuş bir tabak daha vardı.

İçeri giren teğmeni görünce züppe genç gözlerini fal taşı gibi açtı, oturduğu yerde apıştı kaldı. Onu güçlükle tanıyan Strekaçov ise şaşkınlıktan bir adım geriledi. Karşısındaki genç, teğmenin görevli olduğu askerî birliğin yazıcısı Filenkov'dan başkası değildi. Daha o sabah berbat el yazısıyla yazdığı yazılarda bir sürü yanlışlar yaptığı için azarladığı er Filenkov'un ta kendisiydi hem de.

Filenkov elleriyle masaya dayandı, ağır ağır doğruldu. Gözlerini teğmenin yüzünden ayıramıyor, yüzü kızarıp bozarıyordu.

Strekaçov, "Senin burada ne işin var?" diye sordu sertçe.

Yazıcı gözlerini önüne indirdi.

"Ben mi, komutanım? Bir doğum günü dolayısıyla... Askerlik görevinde herkesin eşit haklara sahip olduğu düşünülürse..."

Teğmen sesini yükseltti:

"Senin burada işin ne? Hem de bu kılıkla!"

"Komutanım, biliyorum, suçluyum. Gene de zorunlu askerlik görevinde... Hakların eşitliği göz önüne alınırsa... Ayrıca

okumuş bir kişi olarak Matmazel Barb'ın yaş gününde er rütbesiyle bulunmak istemedim. Köklü bir aileden gelme, saygın bir yurttaşım, komutanım. O nedenle adıma sanıma yakışan bir giyimle geldim. Şey..."

Filenkov, teğmenin bakışlarındaki öfkenin gitgide alevlendiğini görünce sesini kesti, ensesine bir tokat beklercesine başını öne eğdi. Teğmen, "Yıkıl karşımdan!" diye bağırmak üzere ağzını açmıştı ki, kanarya sarısı bir sabahlık giymiş bulunan, kaşları kalkık bir sarışın girdi içeriye. Barb adındaki sarışın, teğmeni görür görmez bir çığlık koyverdi:

"Vasya![2] Sevgili teğmenim..."

Yazıcı, Barb'ın (Bayan Dudu'nun iki yetiştirmesinden biriydi) teğmenle sıkı fıkı olduğunu görünce toparlandı, kendine çekidüzen verdi. Hemen ardından parmaklarını açarak ayağa fırladı, ellerini kollarını sallayarak, boğulurcasına bağırarak, "Komutanım!" dedi. "Yaş günü dolayısıyla şu sevimli yaratığı kutlamaktan mutluluk duymaktayım! Paris'te bile böyleleri az bulunur! Gördüğünüz gibi ateş parçası, ateş! Üç yüz rubleye kıydım da bu sevimli varlığın yaş gününde üzerindeki sabahlığı diktirdim! Bu güzelin doğum günü onuruna!"

Teğmen, Flenkov'a aldırmaksızın, "Blanş nerede?" diye sordu kıza.

Ancak soru kendisini ilgilendirmediği halde Filenkov atıldı:

"Şimdicik gelir, komutanım, şimdicik gelir! Ah, ne güzel bir parçadır o! *Vous comprenez au revoir consomme...*[3] Kostroma'dan bir tüccar gelmişti, tam beş yüz rubleye kıydı o dilber için. Beş yüz kayme bu, dile kolay! Ama gönlüme göre olunca bin de veririm ben. Doğru değil mi, komutanım? Buyurun, şampanya alın!"

Yazıcı teğmen ile Barb'a birer kadeh şampanya sundu, kendisi ise votka içti. Teğmen şampanya kadehini tepesine dikti, aynı anda da yanlış bir iş yaptığını anladı.

"Sen biraz ileri gitmiyor musun, aslanım? Şimdi hemen Demyanov'a git, seni yirmi dört saat hapse atsın!"

2 Vasili adının yakın arkadaşlar arasında söylenen biçimi – ç.n.

3 (Bozuk bir Fransızca'yla): Anlarsınız ya, işinin ehlidir.

"Teğmenim, gördüğüm kadarıyla iyice gözünüzden düştüm. Nasıl olur, komutanım, babam iyi bir aileden gelme, saygın bir yurttaştır. Devletten aldığı nişanları var. Şunu iyi bilin ki, vaftiz babam generaldir. Yazıcıyım diye beni hayvan yerine koyuyorsunuz. Hadi, lütfen bir şampanya daha için. Şöyle köpüklü cinsinden... Barb, iç bakalım! Sıkılma, hepsinin parasını ödeyecek durumdayım. Şimdi herkes eşit, general oğlu da bir, tüccar oğlu da. Askerlik hizmetlerini köylü çocuklarıyla birlikte yapıyorlar. Komutanım, ben lisede okudum, ticaret lisesinde de. Ama her yerden kovuldum. Barb, hadi içsene! Şuradan para çıkarayım, istediğin kadar şampanya getirt. Komutanım, bir kadeh daha!"

Atmaca burunlu, şişmanca bir bayan olan Madam Dudu içeriye girdi o sırada. Arkasından, Ofenbach'a benzeyen Vrondi gözüktü. Biraz sonra Yunan burunlu, oldukça sert yüzlü, görünüşünden Yahudi olduğu anlaşılan Blanş geldi. Blanş on dokuz yaşlarında, çıtı pıtı, kısa boylu bir kızdı. Yazıcı ortaya bir yüzlük attı.

"Var olun be, hepiniz var olun! Öyle heyecanlıyım ki, izin verin de şu vazoyu parça parça edeyim!"

Madam Dudu her iffetli kızın iyi bir kısmet bulabileceğini, aslında genç kızların içki içmesinin yakışık almayacağını, ama karşısındaki erkekler aklı başında insanlar olduklarına göre, onlarla birlikte içmelerine izin verdiğini, başka birileri olsa kızların burada bulunmalarına bile göz yummayacağını bildirdi.

Şampanyadan, Blanş'ın yakınlığından başı dönen teğmen yazıcıyı çoktan unutmuştu.

Öte yandan yazıcı bas bas bağırıyordu:

"Hani nerede müzik? Gelsin çalgıcılar! Yüz yirmi sayılı kararname gereğince hepinizi dansa çağırıyorum!"

Kendi sesini tanımayan, bunları söyleyenin başkası olduğunu sanan yazıcı gittikçe coştu:

"Susun! Şimdi hepiniz dans edeceksiniz! Ben ne söylersem yapın! Hadi bakalım, dansa!"

Barb, Blanş, Madam Dudu aralarında konuştular, yaşlı Vrondi piyanonun başına geçti. Böylece dans başladı. Flenkov ayak-

larını yere bir ölçü vururken dört kadın onun bacağının hoplayışını izliyor, coştukça coşuyordu.

"Hadi, yavrum, kıvırt! Daha canlı! Evet, evet, öyle! Durma!"

Bir süre sonra cümbür cemaat arabalara binip Arkadya gazinosuna yollandılar. Barb ile Filenkov, teğmen ile Blanş, Vrondi ile Madam Dudu ayrı arabalara binmişlerdi. Arkadya'ya varınca bir masa tutup mezeleri ısmarladılar, içkiler gelince er Flenkov öylesine çok içti ki, çok geçmeden sesi kısıldı, ellerini sallamayı bıraktı. Suratı da bir karış asılmıştı. Ağlayacakmış gibi gözlerini kırpıştırarak, "İnsan mıyım, neyim ben?" dedi. "Hayır, hayır, bir kargayım. Karga!"

Sonra kendi kendisiyle alay etmeye başladı:

"Köklü bir aileden gelme, saygın bir yurttaşmış! Pöh! Sen yurttaş filan değil, düpedüz kargasın!"

İçtiği şampanyalardan başı dumanlanan teğmen, erin farkında bile değildi. Ancak bir ara yazıcının sarhoş suratını dumanlar arasında seçerek kaşlarını çattı.

"Asker, sen de fazla ileri gidiyorsun!"

Ama bunu söyledikten sonra düşünme yeteneğini yeniden yitirdi, onunla kadeh bile tokuşturdu.

Arkadya'dan çıkıp Kristov gazinosuna gittiler. Burada Madam Dudu erkeklerin namus anlayışına tümüyle güvendiğini söyleyerek Vrondi'yle ikisi gençlerden ayrıldılar. Gazinoda kalanlar kendilerine gelmek için konyak, likör, kahve ısmarladılar. Peşinden kvas, votka, siyah havyar geldi. Havyarı suratına süren yazıcı, "Ben şimdi Arap oldum!" dedi. "İsterseniz bana şeytan da diyebilirsiniz."

Ertesi sabah teğmen başında kurşun gibi bir ağırlık, ağzında kuruluk ve alev sıcaklığı olduğu halde birliğine yollandı. Flenkov, er üniformasıyla yazıcı masasında oturuyor, titreyen elleriyle birtakım kâğıtları dosyaya yerleştiriyordu. Suratı asık, karmakarışıktı. Fırça gibi sert saçları taranmamıştı, gözkapakları uykusuzluktan kavuştu kavuşacaktı. Yorgun yazıcı teğmeni görünce güçlükle toparlanıp ayağa kalktı, içini çektikten sonra "hazır ol"a geçti. Teğmenin öfkesi geçmemişti henüz, çakırkeyifliği de. Bununla birlikte yazıcıya aldırış etmeden gitti,

masasına oturdu. On dakikalık bir sessizlik çöktü ortalığa. Bir ara komutan ile askerin bakışları karşılaştı; teğmen yazıcısının dumanlı gözlerinde kırmızı perdeleri, yaptıkları çılgın dansları, Arkadya'yı, Blanş'ın yüzünün yan duruşunu... Her şeyi, her şeyi gördü.

Aynı anda Flenkov mırıldanmaya başladı:

"Zorunlu askerlik görevini yaparken profesör de birdir, köylü de... Herkesin eşit olduğu, özgürce konuştuğu bu çağda..."

Teğmen yazıcısını bir güzel pataklamak, hatta hapse tıkmak için yanıp tutuşuyordu, ancak elini sallamakla yetindi, "Canın cehenneme!" dedikten sonra odasından çıktı gitti.

Çizmeler

(Сапоги)

Piyano ayar ustası Afanasi Yegoriç Murkin, kulakları pamukla tıkalı, burnuna enfiye tütünü tepmiş, tıraşlı yüzü sapsarı bir halde kaldığı pansiyon odasından koridora fırladı; teneke tıngırtısını andıran çatlak sesiyle bağırmaya başladı:

"Semyon! Koridor nöbetçisi!"

Adamın korkulu yüzüne bakınca geceleyin üzerine duvar yıkıldığını ya da odasında hortlak gördüğünü sanırdınız. Koridor nöbetçisi koşa koşa geldi.

"Nerelerdesin sen, yahu? Bilmiyor musun, ben romatizmalı, hasta bir adamım! Ne diye beni yalınayak odadan dışarı çıkmak zorunda bırakıyorsun? Hani, nerede benim çizmelerim! Çabuk al getir onları!"

Semyon, Murkin'in odasına girdi, çizmeleri boyayıp koyduğu yere baktı, ensesini kaşıdı. Yerinde yoktu çizmeler.

"Kahrolası nereye gider?" diye söylendi. "Akşamleyin boyayıp işte şuraya koymuştum. Hımın! Durun, bakayım! Dün biraz kafayı çekmiştim. Başka bir odaya bırakmış olabilirim. Hem de tam söylediğim gibi. Afanasi Yegoriç, ben onları başkasının odasına koydum vallahi. Boyamam için o kadar çok çizme veriyorlar ki, kafası dumanlanınca şeytan bile çıkamaz işin içinden. Anlaşılan, bitişikteki tiyatro oyuncusu bayanın odasına bırakmışım."

"Gördün mü şimdi yaptığını? Ben şimdi senin yüzünden sabah sabah hanımefendiyi rahatsız mı edeyim? Önemsiz bir şey için namuslu bir kadın uyandırılır mı?"

Murkin öksürerek, içini çeke çeke komşu odanın kapısına yaklaştı, usulca tıklattı.

Bir dakika sonra, "Kim o?" diyen bir kadın sesi duyuldu.

Murkin, kibar bir bayanla konuşan nazik bir beyefendi duruşuna geçerek üzgün bir sesle, "Benim, Murkin, hanımefendi," dedi. "Rahatsız ettiğim için özür dilerim. Hasta, romatizması azmış bir adamım. Doktorlar, hanımefendiciğim, ayaklarımı sıcak tutmamı salık verdiler. Üstelik az sonra General Şevelitsın'ın[1] karısının piyanosunu akort etmek üzere gitmek zorundayım. Bu durumda nasıl gidebilirim?"

"Ne dediğinizi anlamıyorum. Hangi piyanodan söz ediyorsunuz?"

"Piyano değil, hanımefendi, çizmelerim! Semyon dedikleri şu kafasız herif, çizmelerimi boyadıktan sonra götürüp sizin odanıza koymuş. Bir yanlışlık işte. Zahmet olmazsa, onları verir misiniz?"

Az sonra içeriden birtakım hışırtılar geldi, biri karyoladan aşağı indi, ardından şıp şıp terlik şıpırtıları duyuldu. Sonra kapı aralığından uzanan tombul bir kadın eli Murkin'in ayaklarının dibine çizmelerini fırlattı. Piyano ayarcısı teşekkür edip odasına yollandı.

Çizmelerden birini ayağına geçirirken, "Çok tuhaf!" diye söylendi. "Bu, sağ ayak çizmesine benzemiyor. Dur, yahu, bunların ikisi de sol. Bana bak, Semyon, benim çizmelerim değil bunlar. Benimkiler kırmızı kulaklıklı, üstelik yamasızdı. Bunlarsa yırtık pırtık, kulaksız."

Semyon çizmeleri havaya kaldırdı, gözlerinin önünde evirip çevirdikten sonra kaşlarını çattı. Şaşı gözlerle bir kez daha bakarak (sol gözü şaşıydı), "Bunlar Pavel Aleksandroviç Blistanov'un çizmeleri," diye mırıldandı.

"Hangi Pavel Aleksandroviç Blistanov?"

"Hani şu tiyatro oyuncusu var ya! Her salı gecesini pansiyon-

1 Kıpırdak – ç.n.

da geçirir. Demek, kendininkiler sanıp sizinkileri giymiş... Ben iki çizmeyi de bayanın odasına koymuşum, yani onunkileri de, sizinkileri de... Çok kötü!"

"Öyleyse git de değiştir!"

Semyon, "Değiştir mi?" diyerek güldü. "Nasıl değiştiririm? Şimdi ben onu bulamam ki! Kim bilir nereye defolmuştur! Pansiyondan ayrılalı bir saat oluyor."

"Nerede oturuyor bu adam?"

"Bilmiyorum. Her salı buraya gelir, öbür günler nerede kaldığını bilmem. Buraya gelip geceyi geçirir, ondan sonra gelecek salıya dek aradınsa bul!"

"Domuz, gördün mü şimdi yaptığın işi? Peki, ben şimdi ne halt edeceğim? General Şevelitsın'ın evine gitme zamanım geldi. Allah'ın cezası herif! Ayaklarım donuyor."

"Canım, çizmeleri sonra da değiştiririz. Şunları giyin, akşama dek gideceğiniz yerlere gidin, isterseniz akşamleyin tiyatroya uğrayıp Blistanov'u bulursunuz. Eğer tiyatroya gitmek istemezseniz salıya değin beklemek zorundasınız. Buraya yalnız salı akşamları gelir."

Piyano ayarcısı çizmeleri tiksine tiksine eline aldı.

"Peki, ama niçin bu çizmelerin ikisi de sol?"

"Ne yapsın, adamcağız, eline ne geçerse onu giyiyor. Yoksulluktan... Tiyatro oyuncusu parayı nereden bulsun? Bir gün ona, 'Çizmelerinize diyecek yok, Pavel Aleksandroviç, onları nereden buldunuz!' diyecek oldum. Bana ne karşılık verse beğenirsiniz? 'Kes sesini! Sesini kes ve kork benden! Ben bu çizmelerle kont, dük rollerine çıkıyorum.' Garip adamlardır bunlar, boşuna 'oyuncu' dememişler! Ben vali ya da merkez komutanı olsam toplardım bu oyuncu milletini, hepsini tıkardım kodese."

Murkin sonu gelmez oflamalarla, yüz buruşturmalarıyla iki sol çizmeyi ayaklarına geçirip General Şevelitsın'ın evine yollandı. Kenti bir baştan bir başa dolaştı, birçok piyano akort etti. O gün hep birileri ayaklarına gözlerini dikmiş, yamalı, çarpık topuklu çizmelerine bakıyor gibi geldi. Bu ruhsal eziyet dışında bir de bedensel eziyete katlanmak zorunda kaldı: Geze geze sağ ayağının bir yanı nasır bağlamıştı.

Akşam olunca tiyatronun yolunu tuttu. *Mavi Sakal* temsil ediliyordu. Ancak son perdenin aralığında, o da tanıdığı bir flütçünün kayırmasıyla perde arkasına geçme fırsatını elde edebildi. Erkeklerin soyunma odasına geldiğinde erkek oyuncu takımının hepsini bir arada buldu. Kimisi giysi değiştiriyor, kimisi makyaj yapıyor, kimisi de sigara içiyordu. Mavi Sakal oyuncusu, Kral Babeş'in yanında dikilmiş, elindeki tabancayı göstermekteydi.

Mavi Sakal, "Satıyorum, al bunu!" dedi. "Kursk'ta şans eseri geçti elime. Sekize almıştım, sana altıya bırakırım... Ateş etmesine diyecek yok!"

"Dikkat et şuna! Dolu değil ya?"

Tam o sırada içeri giren piyano ayar ustası, "Mösyö Blistanov'u görebilir miyim?" diye sordu çekine çekine.

Mavi Sakal başını ona çevirdi.

"Benim Blistanov. Ne istiyorsunuz?"

Beriki yalvaran bir sesle, "Rahatsız ettiğim için özür dilerim," dedi. "Romatizmalı, hasta bir adamım. Doktorlar ayaklarımı sıcak tutmamı söylediler. İnanın bana!"

"Ne istediğinizi daha açık söyler misiniz?"

"Şey... Sizin de bildiğiniz gibi, bu geceyi tüccar Buhtarev'in pansiyonunda, 64 numaralı odada geçirdiniz."

Kral Babeş gülümseyerek konuşmaya katıldı:

"Siz ne söylüyorsunuz? Amma da attınız! 64 numaralı odada karın kalıyor."

Murkin, "Sabahleyin çizmelerimi arayıp da bulamadığım zaman bu beyefendinin karınızın yanından ayrıldığını öğrendim. Koridor görevlisini çağırdım, adam bana, 'Beyim, çizmelerinizi yanlışlıkla bitişik odaya koymuşum,' dedi. Sarhoşun teki, ne olacak, yanlışlık yapmış."

Mavi Sakal'a döndü:

"İşte, beyefendi, siz de onun karısının yanından ayrılırken benim çizmelerimi giymişsiniz."

Mavi Sakal kaşlarını çatarak, "Bu ne demek?" diye homurdandı. "Buraya dedikodu yapmaya mı geldiniz?"

"Kesinlikle değil! Tanrı göstermesin! Beni anlamadınız, ben

başka bir şeyden değil, çizmelerimden söz ediyorum. 64 numaralı odada yatmak onuruna erişen siz değil misiniz?"

"Ne zaman?"

"Dün gece."

"Siz beni orada gördünüz mü?

Murkin çok utanmıştı. Oraya oturup ayaklarındaki çizmeleri çabuk çabuk çıkarırken, "Hayır, görmedim," dedi. "Görmedim ama bu çizmeleri bana onun karısı attı. Yani benimkilerin yerine..."

"Gözlerinizle görmedinizse böyle sözleri ne hakla söylüyorsunuz? Beni bir yana bırakın, ama şu anda yaptığınız, namuslu bir kadına kara çalmadır. Hem de kocasının yanında..."

Tiyatro kulisi bir anda ana baba gününe döndü. Kral Babeş, yani aşağılanan koca, öfkeden kıpkırmızı kesilerek masaya var gücüyle bir yumruk indirdi. Yumruk öylesine şiddetliydi ki, bitişik soyunma bölmesindeki kadın oyunculardan ikisi bayıldı.

Mavi Sakal, Kral Babeş'e, "Yoksa bu alçağa sen de mi inanıyorsun?" dedi. "İster misin onu şuracıkta köpek gibi geberteyim? Beynini dağıtayım namussuzun! Ellerimle boğayım! İster misin?"

O akşam kent parkında yazlık tiyatronun yakınlarında dolaşanlar, dördüncü perdenin başlamasından önce, korkudan yüzü sararmış bir adamın ana yolda yalınayak, yıldırım hızıyla koştuğunu, arkasından da Mavi Sakal gibi giyinmiş, eli tabancalı birinin onu kovaladığını anlatırlar.

Daha sonra neler olduğunu kimse görmemiş. Yalnız herkesin bildiği bir şey varsa o da Murkin'in, Blistanov'la karşılaşmasından sonra tam iki hafta hastanede yattığıdır. Şimdi, "Ben hasta, romatizmalı bir adamım," sözlerinin yanına "yaralı" sözcüğünü de ekliyormuş.

Sinirler

(Нервы)

Mimar Dimitri Vaksin[1] kır evine döndüğünde kentte katıldığı ispritizma gösterisinin etkisindeydi hâlâ. Soyunup tek başına yatağa girerken (Bayan Vaksina o geceyi Troitsa'da geçirecekti) gördüğü, işittiği şeyleri elinde olmaksızın anımsamaya başladı. Aslında gittiği yerde ispritizma gösterisi yapılmamış, birbirinden korkunç öyküler anlatılmıştı. Genç bayanlardan biri durup dururken insanın aklından geçenleri okuyacağını söylemişti. Konu döndü dolaştı düşünce okumaktan ruhlara, ruhlardan hortlaklara, hortlaklardan da diri diri mezara gömülenlere geçti. Akşama katılanlardan bir bay, mezarında bir yanından öbür yanına dönen bir ölüyle ilgili okuduğu bir öyküyü anlattı. Vaksin de bir çay tabağı isteyerek genç bayanlara ruhlarla nasıl konuşulacağını göstereceğini söyledi. Çay tabağı verilince amcası Klavdi Mironoviç'in ruhunu çağırdı, "Amca, evi karının üstüne yapma zamanı geldi mi?" diye sordu. Amcası da, "Vaktinde yapılan her şey iyidir," diye yanıt verdi.

Vaksin yorganı başına çekerken, "Şu dünyada gizemli, bilinmeyen öyle korkunç şeyler var ki! Asıl korkunç olan da ölüler değil, işte bu bilinmezlikler..." diye düşünüyordu.

Saat gecenin birini vurdu. Vaksin yatağında dönerek başını yorganın altından çıkardı, kandilin mavimsi ışığına baktı. Kan-

1 Boyacıgil, cilacıgil – ç.n.

dilin ölgün parıltısı kutsal tasvirleri, karyolanın tam karşısında asılı duran, amcası Klavdi Mironoviç'in büyük fotoğrafını belli belirsiz aydınlatıyordu.

Vaksin resme bakarken, "Bu yarı karanlıkta amcamın hayaleti geliverirse?" diye geçirdi içinden. "Yok, yok, olmaz öyle şey!"

Hayalet ham kafaların uydurması, boş inançtan başka bir şey olmamakla birlikte Vaksin yorganı başına çekti, gözlerini sımsıkı yumdu. Mezarında dönen ceset geldi gözünün önüne; ölen kaynanasının, kendini asan bir arkadaşının, boğulan bir genç kızın görüntüleri canlandı hayalinde. Bu gibi karanlık düşünceleri zihninden kovmaya çalışıyor, o böyle yaptıkça hayaller daha canlı bir görünüş kazanarak ona ürperti veriyordu. Sonunda yüreğini bir korku sardı.

"Bu ne biçim şey? Küçük bir çocuk gibi korkuyorsun. Aptalsın sen!" dedi kendi kendine.

Duvarın öte yanından saatin "tik-tak... tik-tak... tik-tak..." sesleri geliyordu. Bir ara köy kilisesinin çanı çaldı. Yavaş, hüzünlü, insanın içini ezen bir çınlamaydı bu. Vaksin'in ensesinde, sırtında tüyleri diken diken oldu. Tepesinde biri ağır ağır soluk alıyormuş, sanki amcası fotoğrafının çerçevesinden çıkmış da onun üzerine abanmış gibi geldi. O anda içine bir ürküntü düştü, korkudan dişlerini sıktı, soluğunu tuttu. Bu korku, pencereden bir mayıs böceğinin içeri girmesi, gelip başının üstünde vınlamaya başlamasıyla dayanılmaz bir durum aldı, çıngırağın ipini çekti.

Bir dakika geçmeden kapının arkasından çocuğun eğitmenini kadının sesini işitti:

"Demetri Osipıç, *was wollen Sie*?"[2]

Vaksin çok sevindi.

"Ah, siz misiniz, Rozaliya Karlovna? Niçin rahatsız oldunuz? Gavrila da gelebilirdi."

"Gavrila'yı siz kente gönderdiniz, Glafira akşam üzeri bir yere gitti, daha gelmedi. Evde kimse yok. *Was wollen Sie doch*?"[3]

2 (Alm.) Ne istiyorsunuz?

3 (Alm.) Başka ne istiyorsunuz?

"Şey, bacım, söylemek istediğim şu ki... Ee, niçin içeri girmiyorsunuz? Utanacak bir şey yok, karanlık içerisi..."

Şişman, kırmızı yanaklı Rozaliya Karlovna yatak odasına girdi, buyruk bekleyen bir tavırla dikildi.

"Hadi, oturun, oturun... Şey, ne diyecektim?"

Vaksin yan gözle amcasının resmine baktı, içinin yavaş yavaş dinginleştiğini hissederek, "Ona ne desem şimdi?" diye düşündü.

"Sizden şunu rica edecektim... Yarın uşak kente giderken lütfen söylemeyi unutmayın da... sigara kâğıdı alsın. Hadi, otursanıza!"

"Sigara kâğıdı mı? İyi. *Was wollen Sie doch?*"

"*Ich will...*[4] Yok, yok, bir şey istediğim yok. Hadi, oturun, canım! Belki aklıma isteyeceğim başka bir şey gelir."

"Bir kızın erkekler odasında oturmak yakışık almaz... Siz, görüyorum, Demetri Osipıç, şaka yapıyor, yaramazlık ediyor. Sigara kâğıdı için uyandırılmaz. Ben anlıyor şimdi..."

Rozaliya Karlova hızla geriye döndü, odadan çıktı gitti. Onunla konuşurken biraz rahatlayan Vaksin korkaklığından dolayı utanarak yorganı başına çekti, gözlerini yumdu. On dakika kadar böyle geçti, sonra gene kafasına saçma sapan düşünceler üşüşmeye başladı. O öfkeyle yere tükürdü, el yordamıyla kibriti buldu, gözlerini açmadan mumu yaktı. Ancak mum ışığının da bir yararı dokunmadı. Korkunun güçlendirdiği hayal gücü ona her köşeden birisi bakıyormuş, fotoğraftaki amcası göz kırpıyormuş gibi şeyler düşündürüyordu.

"Allah kahretsin, şu çıngırağı bir daha çalayım!" dedi. "Hastalandığımı söyler, damla isterim."

Böyle diyerek çıngırağın ipini çekti. Ancak ses veren çıkmadı. Bir daha çaldı çıngırağı, aynı anda da kilisenin çanları uğulduyormuş gibi kafasının içinde yankılar oluştu.

Dehşet içinde kalan Vaksin soğuk terler dökmeye başladı. O korkuyla yatak odasından dışarı fırladı, istavroz çıkarıp korkaklığından ötürü kendini ayıplayarak, yalınayak, iç çamaşırlarıyla eğitmenin odasına koştu.

---

4 (Alm.) İstiyorum ki...

Kapıya vurduktan sonra titreyen bir sesle, "Rozaliya Karlovna!" dedi. "Rozaliya Karlovna! Uyu... Uyuyor musunuz? Ben... Şey... Hastayım... Damla..."

Tek yanıt yoktu. Her yerde derin bir sessizlik hüküm sürüyordu.

"Çok rica ediyorum, anlıyor musunuz? Rica ediyorum... Bu titizlik nedendir, aklım ermiyor... Hele insan hastalanırsa... Sizin yaşınızda biri için böyle şeylere gerek var mı?"

"Görürsün, ben hanımına haber verecek! Namuslu kızlara rahat vermiyor diyecek. Kont Ansik'lerde çalışıyordum, kont benden kibrit istedi, ben hemen anladı, kontese söyledi. Ben namuslu kız."

"Öf, sizin namusunuzdan bana ne? Hastayım, diyorum. Damla istiyorum... Hastayım, hasta!"

"Sizin karınız namuslu, iyi kadın. Siz de onu sevmeli. *Ja!*[5] Temiz kadın. Ben onun düşmanı olmak istemez!"

"Siz aptalın tekisiniz, anladınız mı? Aptalın teki!"

Vaksin kapının kasasına dayandı, kollarını göğsüne kavuşturup korkusunun geçmesini bekledi. Odasına dönecek durumda değildi, çünkü kandil ışığının kıpırdadığı, amcasının çerçevesinden gözlerini ona diktiği bir odaya dönecek gücü yoktu; öte yandan iç çamaşırlarıyla eğitmenin odasının önünde dikilmek de her bakımdan ayıp bir hareketti. Yüzünü kasaya çevirip durdu, bu sefer de biri hafifçe gömleğini çekiyormuş gibi geldi.

"Hay, Allah cezanı versin! Rozaliya Karlovna!"

Bu sefer hiç yanıt gelmedi.

Vaksin kararsızca kapıyı açtı, içeri baktı, iffetli Alman kadını tasasız bir uykuya dalmıştı. Küçük gece lambası onun iri, sağlık fışkıran gövdesinin kabarıklıklarını aydınlatıyordu. Vaksin odaya girdi, kapının arkasında duran hasır örgü sandığın üzerine çöktü. Uyuyor da olsa canlı bir yaratığın yanında bulunması içine su serpmişti.

"Varsın uyusun Alman karısı. Şurada oturur, sabah olunca çıkar giderim. Şimdi şafak erken söküyor," diye düşündü.

5 (Alm.) Evet.

Sabah olmasını beklerken sandığın üstüne kıvrıldı, elini başının altına koyarak düşüncelere daldı.

"Şu sinir olgusu ne yaman şeymiş! Okumuş, aklı eren bir insan olduğun halde... Şeytanın bile anlayamayacağı durumlarla karşılaşıyorsun. İnsan kendinden utanç duyuyor!"

Rozaliya Karlovna'nın sessiz, düzgün soluk alışlarına kulak kabarttıkça büsbütün dinginleşti.

Sabah altıda Troitsa'dan dönen Vaksin'in karısı, kocasını yatak odasında bulamayınca, arabacının parasını vermek üzere ufak para istemek için eğitmenin odasına yürüdü.

İçeriye girince şu görüntüyle karşılaştı: Sıcaktan üzerindeki her şeyi atan Rozaliya Karlovna karyolasında sere serpe yatıyor, ondan bir kulaç ötede hasır örgü sandığın üstüne kıvrılan kocası ise bir çocuk gibi mışıl mışıl uyuyordu. Ayakları çıplaktı, üstünde yalnız iç çamaşırları vardı.

Kadının ne dediğini, uyanan kocanın yüzünün ne denli alıklaştığını varın sizler gözünüzün önüne getirin. Bana gelince, ben, güçsüz düşerek kalemi elimden bırakıyorum.

Yazlıkçılar

(Дачники)

Yeni evlenmiş bir çift, yazlıktaki tren istasyonunun platformunda bir aşağı bir yukarı dolaşıyorlardı. Erkek kadının beline sarılmış, kadın erkeğe sokulmuştu; ikisi de çok mutluydular. Gökteki bulut parçaları arasından ay onlara bakıp bakıp somurtuyordu. Ay, kimsenin işine yaramayan, can sıkıcı genç kızlığından[1] ötürü çok üzülüyor, yeni evli çifti kıskanıyor olmalıydı. Kımıltısız havaya leylak, kuşkirazı kokuları sinmişti. Tren yolunun ötesinden bir yelve kuşunun çığlıkları duyuluyordu...

Genç kadın, "Ne kadar güzel, Saşa, öyle değil mi?" dedi. "İnsanın inanası gelmiyor, düşteyim sanki. Şu karşıki koruluğa bak; nasıl dingin, cana yakın! Ya şu suskun, dimdik telgraf direkleri ne kadar sevimli! Hem uçsuz bucaksız görünümüyle doğayı süslüyorlar hem de uzaklarda bir yerde uygar insanların, gerçek uygarlığın olduğunu düşündürüyorlar. Rüzgârın yaklaşan tren gürültüsünü süpürüp getirmesi hoşuna gitmiyor mu?"

"Hoşuma gitmez olur mu? Şey, ellerin niçin böylesine sıcak, Varya? Herhalde heyecandan olacak. Evde akşam yemeği olarak ne var?"

"Salata ile piliç kızartması... Piliç ikimize yeter. Ayrıca kentten sana sardalye ile isli balık gönderdiler."

1 Ay, Rusça "luna", "a" sesi ile bittiği için dişi cinstir – ç.n.

Ay, bulutların arkasına çekildi. Yeni evlilerin mutluluğu yalnızlığını, ormanlar tepelerin ardındaki yalnız döşeğini anımsatmış olmalıydı...

"Tren geliyor, ne kadar güzel!" dedi Varya. Üç tane ışık saçan göz belirdi uzaktan. İstasyon şefi ortaya çıktı, raylar arasında birtakım işaret lambaları yandı. Saşa esnedi.

"Treni geçirir geçirmez eve gideriz," dedi. "Ne güzel bir yaşantımız var seninle, gerçekten inanasım gelmiyor!"

Korkunç bir kütle, gürültü çıkarmadan onlara doğru yaklaşarak ansızın durdu. Vagonların yarı aydınlık pencerelerinden uykulu yüzler, şapkalar, omuzlar gözüktü. Tam o sırada vagonların birinden çığlıklar yükseldi:

"Ah, ah! Varya kocasıyla birlikte bizi karşılamaya gelmiş! İşte şurada! Varenka! Vareçka! Ah!"

Vagondan fırlayan iki kız çocuğu gelip Varya'nın boynuna asıldılar. Onların ardından yaşlıca, tombul bir bayan ile şakakları ağarmış, sıska bir bay, kolları yüklerle dolu iki lise öğrencisi, bir eğitmen, eğitmenin arkasından bir nine trenden indiler.

Şakaklarına kır düşmüş sıska bay, Saşa'nın eline sarıldı.

"Gördüğün gibi, geldik işte. Gözlerin yollarda kalmış olmalı. Gelmiyoruz diye amcana çok kızmışsındır. Kolya, Kostya, Nina, Fifa! Gelin çocuklar! Kuzeniniz Saşa'yı öpün! Çoluk çocuk toplanıp geldik işte, üç-dört günlüğüne sizdeyiz. Umarım, yeriniz dar değildir. Sakın sıkılayım demeyin, rahat hareket edin!"

Amcalarını bütün ailesiyle birlikte görünce genç evliler dehşete düştüler. Yaşlı amca ile çocukları onları öpedursun, Saşa'nın aklından geçen şunlardı: Yazlıktaki üç odayı, yastıkları, battaniyeleri onlara bırakacaklar; küçük canavarlar pilici, isli balığı, sardalyeleri, salatayı bir anda tükettikleri gibi, çiçekleri koparacak, mürekkebi dökecek, gürültü patırtı edecekler; yengesi yazlıkta kaldığı sürece hastalığından dem vuracak (tenya düşürüyordu, göğsünde ağrısı vardı), eğitmen Alman kadın von Fingirdek soyundan gelme barones olmakla övünüp duracaktı.

Saşa genç karısına nefretle bakarken kulağına, "Sana geldiler bunlar... Allah kahretsin!" diye fısıldadı. Aynı nefret, öfke Varya'nın solgun yüzünde de vardı.

"Hayır, sana geldiler. Çünkü benim değil, senin akrabaların!"

Konuklara yüzlerini dönünce gülümsediler.

"Buyurun, buyurun, hoş gelmişsiniz!"

Bulutların arkasından ay yeniden gözüktü. Sanki gülümsüyor, kendisinin akrabalarının olmamasına seviniyordu. Öfkeli yüzünü konuklara göstermemek için yüzünü öbür yana çeviren Saşa tatlı bir sesle, "Sefalar getirdiniz! Ne iyi ettiniz de geldiniz!" dedi.

Hızlı Yükseliş

(Вверх по лестнице)

Bir ilde danışmanlık yapan Dolbonosov'dan söz edeceğiz. İşleri dolayısıyla Dolbonosov'un yolu bir gün başkent Petersburg'a düştü. Rastlantı bu ya, o günün akşamı Prens Fingalov'un evindeki yemekte buldu kendini. Beş yıl kadar önce çocuklarına özel dersler veren hukuk fakültesi öğrencisi Piyotr İvanıç Şçepotkin'le orada karşılaşınca öyle şaşırdı ki, o kadar olur! Yemeğe katılanlar arasında kimseyi tanımadığı için ister istemez Şçepotkin'e yaklaştı.

Geçen gece uyuyamadığını kimseye çaktırmamak için yumruğunun içine esneyerek genç tanıdığına;

"Şey... Bayağı şaşırdım," dedi. "Nasıl oldu da buraya düşebildiniz?"

"Siz nasıl düştüyseniz ben de öyle..."

Dolbonosov somurttu, karşısındakini şöyle bir süzdü.

"O nasıl söz? Büyüklerle böyle konuşulur mu? Benim hangi nedenle geldiğim önemli değil. Asıl sizin burada bulunuşun nedeninizi merak ettim ben... İşleriniz nasıl, ne iş yapıyorsunuz?"

"Eh, bir şeyler yapıyoruz işte... Hukuk fakültesini bitirdim, şimdi bay Podokonnikov'un[1] özel işlerini yürütüyorum."

1 Pencere dibigil – ç.n.

"Eh, bu görev ilk günler için kötü sayılmaz. Güzel, çok güzel! Şey... Sormak ayıp kaçmazsa söyler misiniz, yılda ne kadar geçiyor elinize?"

"Sekiz yüz ruble."

Dolbonosov gencin durumunu anlayışla karşıladığını belirten bir sesle, aynı zamanda onu korumaya çalışan büyüğü tavrıyla;

"Deme yahu!" dedi üzülerek. "Bu para sizin tütün paranıza yetmez!"

"Haklısınız, kazancım Petersburg'da sıkıntıya düşmeden yaşamama yetişmiyor ama Ugaro-Deboşir demiryollarında yazmanlık görevim var bir de. Oradan da yılda bin beş yüz ruble kazanıyorum."

Dolbonosov'un yüzü sevince benzer bir ifadeyle aydınlandı.

"Ne iyi... Böylece geçiminiz elbette kolaylaşmıştır. Söz sizden açılmışken sorabilir miyim? Şey... Nasıl oldu da bu evin sahibi Prens Fingalov'la tanışabildiniz?"

Şçepotkin kayıtsız bir tavırla;

"Çok kolay oldu," dedi. "Sivil işler daire başkanı Sayın Lodkin'in evinde görüşmüştük beyefendiyle. Yakınlığımız oradan başladı"

Dolbonosov'un gözleri fal taşı gibi açıldı.

"Ya, demek öyle... Lodkin'lere de mi gidip geliyorsunuz yoksa?"

"Evet, sık sık... Lodkin'in yeğeniyle evliyim..."

"Ye-ğe-niy-le-mi? Ya-a-a! Söyleyin lütfen... Şey... Anımsıyor musunuz, bilmem, Sayın İvan Petroviç... Bize gelip gittiğiniz günlerde gelecekte sizin için her zaman başarılar dilerdim."

"Piyotr İvanıç diyecektiniz herhalde..."

"Evet, çok Sayın Piyotr İvanıç... Şimdi bakıyorum da bayağı parlak konumdasınız. Sizi böyle bir topluluk arasında görünce aklımdan ne geçti, biliyor musunuz? Şu genç beyefendiyi öğle yemeğine çağırsam nasıl olur?' dedim içimden. 'İhtiyarı kırmaz herhalde' diye düşündüm. Nasıl, iyi akıl etmemiş miyim? "Avrupa" otelinin otuz üç numaralı odasında kalıyorum. Saat öğleyin birde beklerim... Buyurun, gelin!"

Numaracılar

(Симулянты)

Generalin karısı Marfa Petrovna Peçonkina, köylülerin deyişiyle Peçonçiha, on yıldır homeopati[1] yöntemiyle hastalarını iyileştirmektedir. Mayıs ayının salı sabahı yaptığı gibi, gene hastalarına bakmaya başlar. Önündeki masada homeopati ilaçları, homeopati başvuru dilekçesi örneği, ilaç faturaları vardır. Duvarda altın çerçeveler içinde Petersburglu bir doktorun mektupları ile Peder Aristarh'ın fotoğrafı asılıdır. Marfa Petrovna'ya göre Petersburglu doktor çok ünlü, büyük bir bilim adamıdır; Peder Aristarh ise ona allopati[2] yönteminin zararlarını anlatıp asıl bilim yolunu gösteren kurtarıcıdır. Çoğunluğu erkek olan hastalar evin girişinde oturmuş, çağrılma sırasının kendilerine gelmesini beklemektedirler. Generalin karısı iğrenç çizme kokusu istemediği için bekleyenlerin bir-ikisi dışında tümünün ayakları çıplaktır.

On hastaya bakmış olan Marfa Petrovna on birinciyi çağırıyor: "Gavrila Gruzd."

Kapı açılıyor, ama Gavrila Gruzd'un yerine, Bayan Peçonkina'nın komşusu, yoksullaşan çiftlik ağalarından, çipil gözlü, ufak tefek bir ihtiyar olan Kolya Zamuhrişin giriyor. Adam soyluların giydiği türden şapkasını koltuğunun altına sokmuştur.

1 Fazlası verilince sağlıklı insana hastalık getiren bir ilacın azıyla o hastalığı iyileştirme yöntemi – ç.n.

2 Homeopati yönteminin tersi bir iyileştirme biçimi – ç.n.

İçeri girer girmez bastonunu köşeye dayıyor, generalin karısına yaklaşıyor, önünde bir dizinin üzerine çöküyor.

Bayan Peçonkina kızarıyor, yüzünde bir korku beliriyor.

"O da nesi? O da nesi, Kuzma Kuzmiç? Tanrı aşkına!"

Yaşlı adam kadının ellerine sarılıyor.

"Sağ kaldığım sürece size karşı başka türlü davranamam! Herkes diz çöktüğümü görsün, siz bizim kurtarıcı meleğimiz, insan soyunun velinimetisiniz! Madem siz bana yaşamımı geri verdiniz, doğru yolu gösterdiniz, kuşkucu aklımı aydınlattınız, ben de siz kurtarıcımın önünde değil diz çökmek, kendimi ateşe bile atmaya hazırım. Ey öksüzlerin, kimsesizlerin anası! Artık hastalığımdan kurtuldum, yeniden dünyaya geldim! Siz bir büyücüsünüz!"

Generalin karısı mutluluktan kıpkırmızı kesiliyor.

"Çok... Çok memnun oldum. Bu sözleri işitmek ne hoş! Lütfen kalkın da şuraya oturun! Geçen salı günü ağır hastaydınız, nasıl oldu, anlatır mısınız?"

Zamuhrişin bir iskemleye çöküyor.

"Hem de ne kadar hastaydım! Şimdi anımsamak bile istemiyorum. Bütün eklemlerim, her yerim romatizmadan sızım sızım sızlıyordu. Sekiz yıl çektim bu derdi; geceler, gündüzler boyu göz açtırmadı bana, aziz kurtarıcım! Kaç doktorun, Kazan'da kaç profesörün eşiğini aşındırdım! Çamur tedavisi gördüm, kaplıcalarda kaldım, hepsi boş, boş! Bu uğurda varımı yoğumu harcadım, güzel meleğimiz. Gittiğim doktorlar bana zarardan başka bir şey vermediler, hastalığımı daha da pekiştirdiler. Haydutlar, yalnız para almasını biliyorlar; birine yarar sağlamaya çalışmak şöyle dursun, böyle bir dertleri yok. Bütün yaptıkları, uyduruk bir ilaç yazıp beni göndermek! Hepsi de canavar bu adamların! Kurtarıcı meleğimiz, siz olmasanız şimdi ben çoktan mezarı boylamıştım. Geçen salı buradan ayrılırken verdiğiniz minicik haplara bakmış, 'Beni bunlar mı kurtaracak, müzminleşmiş dev hastalığımı bu kum tanecikleri mi geçirecek?' diye düşünmüştüm. İnançsızlığım aklıma geldikçe gülüyorum şimdi. Öyle işte, eve varır varmaz verdiğiniz hapı içtim, birden dindi bütün sızılarım. Sanki yoktu o acılar, sanki eli-

nizle çekip almıştınız. Karım gözlerini fal taşı gibi açmış, 'Karşımdaki sen misin, Kolya?' diye soruyor. 'Evet,' dedim, 'benim!' İkimiz de kutsal tasvirin önünde diz çöktük, 'Ey ulu Tanrım, dileklerimizi kabul et!' diye siz kurtarıcı meleğimize dua ettik."

Zamuhrişin ceketinin yeniyle gözlerini siliyor, iskemleden kalkıyor, yeniden diz çökmek ister gibi bir hareket yapıyor, ama generalin karısı durduruyor onu. Heyecandan yüzü kıpkırmızıdır. Gözlerini Peder Aristarh'ın resmine dikerek, "Teşekkür edecekseniz ona edin," diyor. "Ben kutsal pederin naçiz bir aracısıyım. Evet, bu, gerçek bir mucizedir. Sekiz yıldır kökleşmiş bir romatizma ufacık skrofulozo hapıyla iyileşsin, olacak şey değil!"

"Bana üç hap vermiştiniz. Birini öğle yemeğinde alır almaz geçti ağrılarım, ikincisini akşamleyin, üçüncüsünü de ertesi gün yuttum. O gün bugün ne ağrım kaldı, ne sızım. Sanki o hastalıklı adam ben değilim. Oysa ölmek üzereydim, babası gömülmeden gelsin diye Moskova'ya, oğluma haber salmıştım. Ey, benim iyileştiricim. Tanrım size en büyük aklı vermiş! Gördüğünüz gibi yürüyorum, cennette gibi hissediyorum kendimi... Geçen salı geldiğimde topallıyordum, şimdiyse istesem tavşan bile kovalarım... Yüz yıl daha yaşarım bu gidişle. Ancak bir eksiğimiz var, o da yoksulluğum. Sağlığımızı kazandık kazanmasına, gelgelelim rahat geçim olmadıktan sonra sağlık ne işe yarar? Yoksulluk belimizi büküyor... İşte size bir örnek... Şimdi yulaf ekme zamanı. Ama tohum olmadıktan sonra ne ekeceksin? 'Satın al' diyeceksiniz, insanın parası olmazsa neyle alır?"

"Yulafı ben veririm, değerli Zamuhrişin. Hadi, hadi, oturun yerinize. Beni öylesine sevindirdiniz, öyle mutlandırdınız ki! Asıl ben size teşekkür etmeliyim."

"Bizim en büyük sevincimiz sizsiniz! Tanrım övmüş de yaratmış sizi! Yaptığınız iyiliklere ne kadar sevinseniz yeridir! Oysa biz günahlıların sevinecek bir şeyciği yok. Bizler entipüften, beceriksiz, bir işe yaramaz, ıvır zıvır insanlarız... Soyluluk unvanı taşıyoruz, ama maddi durumumuz bakımından köylü gibiyiz, hatta daha da beteriz. Oturduğumuz ev taştandır, sözüm yabana, ona da ev diyorlar. Çatımız aktıktan sonra taş olmasının ne yararı var ki? Çatıyı aktaracak kereste bulamadıktan sonra."

"Size kereste veririm, Sayın Zamuhrişin."

Zamuhrişin bu yolla daha sonra bir inek, enstitüye girecek kızı için de bir tavsiye mektubu koparıyor. Generalin karısının cömertliğinden dolayı öylesine duygulanıyor ki, hıçkırığa boğularak yüzü çarpılıyor, mendilini çıkarmak için cebine davranıyor... Cebinden mendille birlikte çıkan kırmızı bir kâğıt parçası yere düşüyor.

"Ömür boyu duacınızım. Çocuklarıma, torunlarıma sizi unutmamalarını söyleyeceğim. Böylece yüce adınız kuşaktan kuşağa anılacak. 'Bakın, çocuklar,' diyeceğim 'beni ölmekten kurtaran kadın budur!' O öyle bir kadındır ki..."

Hastasını uğurlayan Bayan Peçonkina yaş dolu gözlerle, göğsü kabararak bir süre Peder Aristarh'ın portresine bakıyor. Sonra mutluluktan titreyen bakışlarla, okşarcasına ecza dolabını, homeopati kitaplarını, ilaç faturalarını, ölümden kurtardığı adamın az önce oturduğu iskemleyi gözden geçiriyor. Derken, hastasının yere düşürdüğü kâğıda ilişiyor bakışları. Kâğıdı yerden alıyor, yavaşça açıyor. Geçen salı Zamuhrişin'e verdiği üç tane hap olduğu gibi durmakta...

"Ona verdiğim haplar bunlar. Kâğıdı da aynı. Açmamış bile. Öyleyse ne yuttu bu adam? Tuhaf, doğrusu... Beni aldatacak değil ya!"

İnsanları iyileştirmek için uğraştığı on yıl boyunca ilk kez kuşku düşüyor içine... Sonraki hastaları çağırıyor sırayla ve onlarla hastalıkları üzerine konuşurken daha önce hiç dikkat etmediği şeylerin ayrımına varıyor. Birbirleriyle sözleşmişçesine hastalar önce onun mucizemsi iyileştirme becerisini, tıp bilgisini öve öve göklere çıkarıyorlar, allopati yöntemi uygulayan doktorlara verip veriştiriyorlar; sonra, heyecandan, mutluluktan generalin karısının yüzü kızarınca, gereksinmelerini sıralamaya başlıyorlar. Biri buğday ekmek için toprak istiyor, öbürü yakacak odun, üçüncüsü hanımefendinin ormanlarında avlanma izni... Kadıncağız gözlerini kaldırıp ona gerçeğin yolunu açan Peder Aristarh'ın fotoğrafına bakıyor. Yeni bir gerçek yüreğini kemirmeye başlıyor.

İnsanoğlu ne kurnaz yaratıktır!

Yayınbalığı

(Налим)

Bir yaz sabahı. Çevrede çıt çıkmıyor, uzaklardan bir çekirge cırtırtısı ile dişi bir kartalın ürkek ötüşü duyuluyor yalnızca. Gökyüzünde, saçılmış karları andıran hafif bulutlar kımıldamadan duruyor. Yeni yapılmakta olan ırmak yunağının yanında, söğüt ağacının yeşil dalları altında uzun boylu, saçı sakalına karışmış, kızıl, kıvırcık saçlı sıska bir köylü olan dülger Gerasim suyun içinde uğraşıp duruyor, oflayıp pufluyor, gözlerini sık sık açıp kapayarak söğüt ağacının kökleri arasından bir şey çıkarmaya çalışıyor. Yüzü ter içinde kalmış. Gerasim'in iki adım ilerisinde göğsüne dek suya dalan dülger Liubim ayakta dikiliyor. Liubim üç köşe yüzlü, Çinliler gibi çekik gözlü, kambur, genç bir köylüdür. Suya ikisi de pantolonlarını, gömleklerini çıkarmadan girmişler. Bir saatten fazladır suda kaldıkları için soğuktan ikisi de mosmor.

Sıtma tutmuş gibi titreyen kambur köylü, "Niçin boyuna elini dibe sokmuş, uğraşıp duruyorsun?" diye bağırır. "Sen ne kafasızmışsın! Balığı sımsıkı tutup çeksene! İyi tutmazsan elinden kayar gider, kaçırırsın!"

Gerasim karnından gelen kısık, boğuk sesiyle karşılık verir:

"Kaçamaz, nereye kaçacak? Kökün altına iyice sıkışmış. Elimden kaymasa ben yapacağımı bilirim."

"Sen de onu solungacından yakala!"

"Bulsam yakalayacağım solungacından. Dur bakalım, bir yerinden tuttum. Ah, dudağıymış elime gelen. Isırıyor kerata!"

"Dudağından çekme, kaçırırsın! Sen en iyisi solungacından yakala! Elinle ne diye itiyorsun! Tanrı cezanı versin, ne budala herifsin sen! İyi tut şunu!"

"İyi tutmuş! Söylemesi kolay... Gel de kendin tut bakalım! Başımıza komutan kesildin. Hadi, ne duruyorsun, yapsana!"

"Elimden gelse tutardım. Şu kısacık boyumla suyun içinde nasıl dururum? Su çok derin."

"Derin merin değil! Dalar yakalarsın!"

Kambur Liubim birkaç kulaçta Gernasim'e yaklaşır, dallara tutunur. Ayaklarının üstünde durmaya çalışırsa da su onu boylar, birtakım hava kabarcıkları belirir suyun üstünde.

Gözlerini belerterek öfkeli öfkeli, "Derin olduğunu söylememiş miydim?" diye bağırır. "Dur, senin boynuna mı otursam, ne yapsam?"

"Yahu, köklerin üstüne bassana! Bir sürü kök var orada, sanki basamak basamak!"

Kambur, birkaç dala birden tutunur, tabanıyla kökleri yoklayarak üzerlerine çıkar. Dengesini sağlayıp yeni duruşunu sağlamlaştırdıktan sonra eğilir, ağzına su kaçırmamaya çalışarak sağ eliyle köklerin arasını araştırmaya başlar. Yosunlara takılan, köklerin üzerindeki su bitkilerinden kayan eli bir yengecin dikenli kıskacına dokunur. "Bir sen eksiktin, şeytan âlâsı!" diyerek yengeci öfkeyle tuttuğu gibi kıyıya fırlatır.

Sonunda eli Gerasim'in eline değer, sonra da aşağıya kayarak soğuk, kaygan bir şeye rastlar.

Gülümseyerek, "Hah, işte tuttum!" der. "Aman, ne kocaman şeymiş! Sen elini çek bakalım, ben onu şimdi... Solungacından yakaladığım gibi... Dur, dirseğinle beni ne itip duruyorsun! Bir yakalayabilsem! Nasıl da kökün altına girmiş! Tutulacak yeri yok ki! Kafasına ulaşamıyor insan... Yalnız karnı ele geliyor... Şu ensemdeki sivrisineği gebertsene, ısırıyor kahrolası! Ben şimdi onu... Solungacından yakalarım... Yandan dürt, yandan! Parmaklarınla itele!"

Kambur, avurdunu şişirip soluğunu tutar, gözlerini fal taşı gibi açar, parmakları balığın solungacına değiyormuş gibi gelir... Derken, birden sol eliyle tutunduğu dallar kırılır, dengesini yitirerek cumburlop suya batar. Kıyıya doğru dalga dalga su halkaları yayılır, düştüğü yerden hava kabarcıkları yükselir. Kambur su yüzüne çıkar, pofurdayarak dallara tutunur.

Gerasim kısık sesiyle, "Boğulacaksın be adam! Bir de benden senin hesabını sorarlar!" der. "Allah cezanı versin, çekil oradan da ben çıkarayım!"

Sövüp saymaların bini bir para! Bir yandan da güneş omuzlarını yaktıkça yakar. Gölgeler gitgide kısalır, salyangozun dokungaçları gibi gövdesinin içine çekilir. Güneşte ısınan uzun boylu otlar koyu, keskin bir bal kokusu yaymaya başlarlar. Neredeyse öğle olacaktır, ama Gerasim ile Liubim söğüdün altında debelenip durmaktadırlar. Boğuk pes ses ile soğuktan titreyen, çığlık çığlığa çıkan tenor ses yaz gününün sessizliğini bozar.

"Solungacından tutup çek, solungacından! Dur da ben biraz iteyim! Koca yumruğunu sokacağına parmağını sok, kaz kafa! Soldan yanaş, soldan! Görmüyor musun, sağda derin çukur var? Oraya girersen cehennemi boylarsın! Dudağından sımsıkı tut şunu!"

Bir kırbaç şakırtısı işitilir... Çoban Yefim'in yumuşak eğimli yokuştan aşağı sulamaya getirdiği hayvan sürüsü, tembel tembel su kıyısına iner. Tek gözlü, çarpık ağızlı, yaşlanıp çökmüş çoban, başı öne eğik, hep ayaklarının ucuna bakmaktadır. Suya önce koyunlar, sonra atlar, ardından inekler yaklaşır.

Liubim'in bağırması duyulur:

"Aşağıdan yukarı it şunu! Parmağını geçir! Sağır mısın be adam! Tüh, Allah seni kahretsin!"

"Nedir o öyle?" diye seslenir çoban Yefim.

"Yayınbalığı! Bir türlü çıkaramıyoruz! Köklerin arasına saplanmış! Yandan sokul, diyorum! Yanaş, yanaş!"

Yefim kısık gözlerini bir süre balık avlayanlara diker, sonra çarıklarını çıkarır, omzundan torbasını atar, gömleğini sıyırır... Sabırsızlıktan pantolonunu sıyırmaya vakit kalmaz, istavroz çı-

kardıktan sonra sıska, güneş yanığı kollarını iki yana açıp dengesini sağlayarak suya dalar... Kıyıdaki çamurlu suda elli metre kadar ilerledikten sonra yüzmeye başlar.

"Durun, çocuklar, boşuna uğraşmayın, kaçırırsınız! Bu iş bilmeden olmaz!"

Yefim iki dülgerin yanına varır, üçü birlikte birbirlerini dizleriyle, dirsekleriyle iterek, sövüp sayarak, oflayıp puflayarak aynı yerde debelenip dururlar. Kambur Liubim su yutar; keskin, sürekli öksürüklerle ortalığı birbirine katar.

Kıyıdan bir bağırma işitilir o sırada:

"Çoban nerede? Yefim, ulan çoban bozuntusu! Hangi cehennemde bu adam? Sürüsü bahçeye girdi! Çıkarın, çıkarın şunları! Nerede bu yaşlı haydut!"

Erkek bağırtıları kadın çığlıklarına karışır. Bey konağının kapısında toprak ağası Andrey Andreyiç gözükür. Sırtında Acem işi sabahlığı, elinde gazete vardır... Irmaktan gelen seslere doğru sorarcasına bakar, sonra çabuk çabuk yunağa doğru koşar.

Söğüt ağacının dalları altında balık çıkarmaya çalışan üç kişinin ıslak kafalarını görünce bağırır:

"Ne oluyor orada! Kim durmadan bağırıyor? Siz ne uğraşıyorsunuz, bakayım?"

Yefim başını kaldırmadan, kekeleyerek, "Ba... Ba... Balık tutuyoruz," der.

"Ben sana gösteririm balık tutmayı! Sürü bahçeye girmiş, sen balık tutuyorsun! Yunak ne zaman bitecek, iblisler? İki gündür çalışıyorsunuz, ortada bir şey yok!"

Gerasim hırıltılı sesiyle, "Bi... Biter," der. "Önümüzde uzun bir yaz var, daha çok yıkanırsın, beyefendiciğim... Uf! Şu yayınbalığı amma da uğraştırdı bizi! Kökün altına saplanmış, yuvasındaymış gibi rahat! Ne öteye gidiyor, ne beriye!"

Beyefendinin gözleri çakmak çakmak parlar.

"Yayınbalığı mı dedin? Çabuk çıkarsanıza şunu!"

"Bir yarım ruble verirsin değil mi, balığı çıkarırsak? Senin tüccar karısı gibi iri bir yayınbalığı! Çabamızın karşılığı... En azından yarım ruble eder! Liubim, sıkma balığı, ezersin! Aşağıdan bastır! Bak, aslanım, kökü yukarı kaldır biraz! Yukarı, de-

dik sana, aşağı değil, kör şeytan! Ayaklarınızı oynatıp durmayın!"

Aradan beş-on dakika geçer. Beyefendi sabırsızlanır, konağa doğru dönerek, "Vasili!" diye bağırır. "Vaska! Çabuk bana Vasili'yi çağırın!"

Az sonra arabacı Vasili koşa koşa gelir. Ağzında bir şey gevelemekte, ağır ağır soluk almaktadır.

"Suya gir hemen!" diye buyurur ona toprak ağası. "Şunlara yardım et de yayınbalığını çıkarsınlar. Bu gidişle bir şey becerecekleri yok!"

Vasili çabucak soyunur, suya dalar.

"Ben... Ben şimdi! Nerede, nerede balık? Hemen, şimdi, bir dakikada! Yefim, sen uzaklaş oradan! Senin gibi moruğun harcı değil böyle işler! Hani, nerede yayınbalığı? Şimdi çıkarırım ben onu! Tamam! Çekin ellerinizi!"

"Ellerimizi çekmek kolay. Hadi, çıkar da görelim bakalım!"

"Balık öyle çıkarılmaz ki! Kafasından yakalamak gerekir!"

"Ama kafası kökün altında! Budala sen de, biz ne yapacağımızı biliriz!"

"Çemkirip durma, sopayı yersin sonra, köpek!"

Yefim, "Beyefendinin önünde böyle laflar söylenir mi?" diye mırıldanır. "Arkadaşlar, bu gidişle çıkaramazsınız onu! İyice saplanmış!"

Toprak ağası soyunmaya davranır.

"Durun, ben geliyorum! Dört salak bir balığı çıkaramıyorsunuz!"

Andrey Andreyiç soyunur, biraz terinin kurumasını bekler, sonra suya dalar. Ancak onun karışması da bir sonuca götürmez.

Sonunda Liubim kararını verir: "Kökü kesmekten başka çıkar yol yok! Gerasim, git, baltayı getir! Baltayı verin, baltayı!"

Andrey Andreyiç suyun altındaki köklere balta inişlerini duyunca, "Parmaklarınızı doğrayacaksınız!" diye bağırır. "Yefim, git buradan! Durun, balığı ben çıkaracağım! Sizin yiyeceğiniz halt değil!"

Kök kesilmiştir. Berikiler kökü kanırtırken Andrey Andreyiç

parmaklarının balığın solungacına girişini büyük bir kıvançla hisseder.

"Çekiyorum, çocuklar! Üzerime çökmeyin! Durun, çekiyorum!"

Suyun üstünde kocaman bir yayınbalığı kafası, ardından bir arşın boyunda, kapkara gövdesi gözükür. Balık kuyruğunu ağır ağır oynatır, kurtulmaya çalışır.

"Yağma yok! Kurtulamazsın artık! Yakayı ele verdin mi, dürzü?"

Yüzlere tatlı bir gülümseme yayılır. Yayınbalığını sessizlik içinde seyrederler.

Yefim göğsünü kaşıyarak, "Yaman balık doğrusu!" der. "En azından dört okka çeker!"

Beyefendi adama hak verir:

"Evet, bak, ciğerini nasıl da şişiriyor! Sanki içinden bir şey kabarıyormuş gibi... Ah! Ah!"

Yayınbalığı ansızın kuyruğunu yukarı kıvırır, balık yakalayıcılar keskin bir su şapırtısı işitirler. Hepsi ellerini açarlar, ancak iş işten geçmiştir. Yayınbalığını aradınsa bul artık!

Eczanede

(В аптеке)

Akşam vakti bayağı geçmişti. Evlerde özel dersler veren öğretmen Yegor Alekseyiç Svoykin muayene olduğu doktorun yanından ayrıldıktan sonra evine geç kalmamak için doğruca eczanenin yolunu tuttu. Eczanenin pahalı halılarla döşenmiş pırıl pırıl basamaklarından çıkarken "Zengin bir kodamanın evine ya da demiryolları genel müdürünün bürosuna giriyormuşum gibi hissettim kendimi. Basamakların zengin görüntüsü ürkütüyor insanı vallahi!" diye düşündü.

Svoykin içeri girince eczanelere özgü aynı kokuyla karşılaştı. İlaçların çeşitliliği, tıp bilimi yıllar içerisinde değişebilir, fakat ilaçları oluşturan maddenin yapısından dolayı bu koku hiç değişmez. Eczanelere girerken aynı koku dedelerimizin de, bizden sonra torunlarımızın da burunlarını gıdıklayacaktır. Daha önce belirttiğim gibi, akşamın geç bir saatiydi, bundan ötürü eczane boştu. Sarıya boyanmış, ışıldayan tezgâhın arkasında, üzerlerine etiket yapıştırılmış büyük büyük şişelerin yanında, başını kasılarak geriye atmış, favorileri bakımlı, sert duruşlu, görünüşünden asıl eczacı olduğu anlaşılan bir beyefendi ayakta durmaktaydı. Adamın tepesindeki ufak dazlaktan tutun da elinin pembe uzun tırnaklarına değin her yerine özen gösterilmiş, iyi bir bakımdan geçmiş gibiydi. Saçla-

rı da inek yalamışçasına parlak ve düzgündü; isterseniz adamı kral seçip kafasına bir taç oturtuverirdiniz. Gözlerini yarı kısmıştı, önündeki tezgâha serili gazeteye bakışında bile ayrı bir görkem, başka bir şatafat vardı. Eczanede kimseye aldırış etmediği, kendini tümüyle gazete okumaya verdiği belliydi... Biraz solda, sık tellerle örülmüş parmaklığın arkasında bir veznedar oturmakta, önündeki bozuk paraları acele etmeden saymaktaydı. Müşterileri eczanenin iç bölümünden ayıran parmaklığın sağ yanında ise ilaç hazırlama tezgâhı bulunuyordu; arkadaki loş boşlukta iki karaltı besbelli, işleriyle uğraşmaktaydı. Stoykin tezgâha yaklaştı, elindeki reçeteyi her yeri düzgünce ütülenmişe benzeyen eczacıya uzattı. Beriki onun yüzüne bile bakmadan reçeteyi aldı, gazeteden başını kaldırman, hafifçe sola dönerek şöyle mırıldandı:

"*Calomeli grana duo, sacchari albi grana quinque, numero decem.*"[1]

Eczanenin derinliklerinden sert, metalsi bir ses işitildi:

"Ja!"

Eczacı reçeteye bir şeyler yazdı, kaşlarını çattı, gene kasılarak bakışlarını gazetenin açık duran sayfasına çevirdi, okuduğu yazının sonuna gelince durdu, hastaya döndü;

"Bir saat sonra ilacınız hazırdır," dedi dişlerinin arasından.

Svoykin bezgin bir sesle şöyle mırıldandı:

"Daha erken olamaz mı? Fazla bekleyecek durumda değilim de...."

Beriki adamcağıza gene yanıt vermedi. Bunun üzerine Svoykin solundaki kanepenin üzerine çöktü, sesini çıkarmadan beklemeye koyuldu. Kasiyer bozuklukları saymayı bitirmişti; derin derin içini çekti, kasasını kilitleyip ayağa kalktı. Eczanenin derinliklerindeki karaltılardan birinin dibekle takır tukur sesler çıkararak uğraştığı işitiliyordu. Öbür karaltı ise şişede bir şeyler çalkalamaktaydı. Arkalarında duvar saatinin ölçülü tiktakları hiç ara vermedi..

Soykin'in rahatsızlığı daha da artmıştı. Ağzında bir acılık hissediyor; kolları, bacakları sızlıyordu. Bu yetmemiş gibi, sıkıca

1 (Lat.) İki dirhem kalomeli, beş dirhem şeker, on numara.

giyinip kuşanmış insanlara benzeyen, bulutumsu görüntüler ağırlaşan beyninin içinde dolaşıp durmaktaydı. Kasıntı eczacıyı, üstü kavanozlar dizili rafları, yalnız bunları değil, duvarda asılı gaz dolu boynuzları, etajerleri, hepsini, hepsini sisler içinde görüyor; mermer dibeğin takırtıları, saatin alçak sesli tiktakları eczanenin derinliklerinden gelirken sanki kafasının içinde yankılanıyordu. Bacaklarındaki bitkinlik, puslu görüntülerin gözlerini acıtması bütün bedenini öyle bir sardı ki, dibek takırtıları midesini bulandırmaya başladı, sabırsızlığı arttıkça arttı. Svoykin ilacının hazırlanmasını bekleyemeyeceği korkusuyla eczacı beyle bir kez daha konuşmaya karar verdi.

"Humma nöbetlerinden biri bende gene başlıyor galiba. Doktorum hastalığıma tanı koymanın zorluğundan söz etmişti. Şu anda son derece rahatsızım. Şansım varmış da başkentte hastalandım, eğer doktorların, eczanelerin bulunmadığı bir köyde bu bela başıma gelse ne yapardım, bilmem..."

Eczacı hiç istifini bozmadı; başı hep öyle gergince geriye atılı, müşterisinin sızlanmalarını işitmemiş gibi gazete okumasını sürdürdü. Adamcağıza tek sözcükle yanıt verseydi bari... Veznedar alt ve üst çenesini kocaman ayırarak uzun uzun esnedi, pantolonuna kibrit sürtüp bir sigara yaktı. Mermer dibeğin takırtıları gitgide şiddetlenmekteydi. Onunla kimsenin ilgilenmediğini gören Svoykin raflarda dizili kavanozlara bakarak üzerlerindeki etiketleri okumaya çalıştı. Gözlerinin önünde birbirinden garip sözcükler sıralanıyordu şimdi: Gentsiana, pimpinella, tormentilla, zedoria... Bunların ardından tinktur, oleum, semen gibi anlamlarını hiç bilmediği, tarihin derinliklerinden gelme Latince sözcükleri okurken başı fır fır dönmeye başladı.

"Bana kalırsa bu sözler günlük yaşamda kimsenin işine yaramayan, gemilerde denge sağlamak üzere denize atılan safralara benziyor. Kavanozlar bütün eczanelerde gösteriş için, etkileyici görüntü vermek amacıyla bulunduruluyor olmalı," dedi içinden.

O sırada giysileri yırtık pırtık, pasaklı bir çocuk eczaneden içeri girdi, on kapiklik öküz ödü vermelerini söyledi.

Konuşma fırsatı yakaladığına sevinen Svoykin oturduğu yerden atıldı:

"Söyler misiniz, eczacı bey? Öküz ödü ne işe yarar?"

Sorusuna yanıt alamayınca bakışlarını eczacıya dikti; onun gaddar adamlara benzer görünüşünü, kibirli tavırlarını incelemeye koyuldu.

Şöyle düşünüyordu şimdi: "Vallahi, çok tuhaf adamlar şu eczacılar! Bilgince tavırlar takınmalarına ne gerek var sanki? İyi para kazananlardan bile üç kat fazla gelir sağlayan, saçını uzatmak isteyenlere uyduruk merhemler satan, suratlarına bakınca bilim uzmanı sanacağınız bu adamların gerçekte beş paralık değerleri var mı acaba? Latince yazıp Almanca konuşurlar, Ortaçağ'dan kalma eşi bulunmaz bilgin havalarına girmekten zevk alırlar bu herifler... Hasta değilken bunlara sokakta rastlasanız bilgiçlik taslayan böyle değersiz insanların farkına bile varmazsınız, ama hastayken kutsal eczacılık mesleğinin bunlar gibi duyarsız, her yeri ütülü uyduruk bilginlerin eline geçmesine üzülür, karşılarında korkudan tir tir titrersiniz..."

Eczacının tavırlarını incelerken Svoykin birdenbire, neresi olursa olsun, herhangi bir yere; ışıktan, bilgin taslağı suratlardan, mermer dibek takırtılarından uzak bir yere uzanıp yatmak için büyük bir istek duydu. Hastalığının verdiği bitkinlikten dolayı nereye sığınacağını bilmiyordu. Yerinden zar zor doğrularak tezgâha yaklaştı, yüzüne yalvaran bir anlam verdi.

"Ne olur, bir an önce işimi bitirin de gideyim artık, görüyorsunuz, çok hastayım," diyebildi.

"Hemen şimdi. Lütfen dirseklerinizi tezgâha dayamayın!"

Hasta öğretmen yeniden yerine oturdu, kafasına doluşan puslu görüntüleri kovmaya çalışarak kasiyerin sigara içişini incelemeye koyuldu. Bir yandan da "Buraya gelişimden beri belki yarım saat geçmiştir. Bir o kadar daha oturmak zorunda kalırsam bu eziyete nasıl dayanırım?" diye düşünüyordu.

Ufak tefek eczacı yardımcısı sonunda duygusuz şefine yaklaştı, toz koyduğu bir kutu ile içinde pembe bir sıvı bulunan şişeyi kasıntı adamın yanına bıraktı... Eczacı önündeki gazeteyi bir süre daha okudu, sonra tezgâhın üstüne konulan ilaç-

ları aldı, şişeyi gözünün önüne yaklaştırarak bir süre çalkaladı, bir etiket yazarak şişenin boğazına bağladı, biraz ilerisindeki mühre uzandı.

Svoykin kendi kendine şöyle düşünüyordu: "Bütün bu törenlere ne gerek var? Boşuna zaman kaybı, üstelik bunlar için fazladan para alırlar..."

Eczacı mührü paketin üzerine bastı, aynı şeyi toz bulunan kutu için de yaptı.

Svoykin'in yüzüne bakmaksızın;

"İlaçlarınızı alın. Kasaya bir ruble altı kapik ödeyin," dedi.

Svoykin elini cebine soktu, oradan bir ruble çıkardı; aynı anda bütün parasının bu olduğunu anımsadı. Cebinde fazladan tek kapik yoktu.

Utana-sıkıla sordu:

"Bir ruble altı kapik mi dediniz? Ama bende yalnızca bir ruble var. Vereceğiniz ilaca bu kadarının yeteceğini sanıyordum. Şimdi ben ne yapacağım?"

Eczacı bey yeniden gazetesine sarılırken kısaca kestirip attı:

"Bilemem..."

"Bu durumda beni bağışlayın... Altı kapiği yarın getirsem ya da biriyle göndersem olur mu?"

"Yoo! Olmaz. Paranız yetmezse ilacı veremeyiz."

"Öyleyse ne yapmam gerekiyor?"

"Evinize gidip altı kapiği getirin, o zaman ilacınızı alırsınız."

"Belki bunu yapabilirdim, ama eve gitmem olanaksız, çünkü çok hastayım, parayı gönderecek kimsem de yok..."

"Bilmem artık... Söylediklerinize beni ilgilendirmiyor."

"Yaa! Bu durumda ister istemez eve gitmem gerekecek..."

Svoykin yerinden doğrularak evinin yolunu tuttu. Oraya varana dek beş-altı kez ayakta dinlenmek zorunda kaldı. Eve varınca odasına girdi, masanın üstünde duran bozuk paraları aldı, sonra gidip karyolasının ucuna ilişti. Ama karşı konulması olanaksız bir güç başını yastığa koymaya zorluyordu zavallıcığı. Bir dakika kadar eczacı beyle konuşmaya çalıştığını hayal ederken yatağına uzandı, oracıkta uyuyakaldı...

Atla İlgili Soyadı

(Лошадиная фамилия)

Emekli Korgeneral Buldeyev'in dişi ağrıyordu. Ağzını votkayla, konyakla çalkaladı; ağrıyan dişe afyon, terebentin, gazyağı bastırdı; ağzında sigara dumanı tuttu; ağzının içine tendürdiyot sürdü; kulağına alkollü pamuk tıkadı; ama bütün bunlar midesini bulandırmaktan başka bir işe yaramadı. Diş doktoru geldi, dişini kurcaladı, kinin yazdı, sonuçta bu da para etmedi. Dişini çekme önerisine general razı olmuyordu. Evdekiler; karısı, çocukları, hizmetçileri, hatta aşçı yamağı Petka, hepsi, hepsi kendine göre bir çare öneriyordu. Bu arada Buldeyev'in kâhyası geldi, generale kendini okutup üfletmesini salık verdi.

"Sayın generalim! İlçemizde on yıl kadar önce Yakov Vasilyiç adında bir tekel memuru çalışıyordu. Ağrıyan dişlere öyle bir okuyup üflüyordu ki, sormayın! Adam şöyle yüzünü pencereye döner, bir şeyler fısıldar, sağa sola tükürür, ağrınız bıçakla kesilmiş gibi diniverirdi. Böyle keskin nefesi vardı işte!"

"Peki, nerede o adam şimdi!"

"Tekelden çıkarıldıktan sonra Saratov'a yerleşti, kaynanasıyla oturuyor. Bugün yalnız diş ağrısı dindirmekten sağlıyor geçimini. Dişi ağrıyan biri olursa doğruca ona gider. Saratov'da oturanlara evinde bakar, başka kentte yaşayanlara da telgrafla

yardım ediyor. Sayın generalim, ona bir telgraf çekelim. Yani, 'Tanrı'nın kulu Aleksey'in dişi ağrıyor. Ağrısını geçirmenizi dileriz,' diye. Tedavi ücretini de postayla yollarsınız."

"Seninki boş laf! Dolandırıcılık bu!"

"Siz gene de deneyin bir kerecik! Votkaya pek düşkündür. Kendi karısıyla değil, bir Alman kadınıyla yaşıyor. Küfürcünün tekidir, gelgelelim keramet sahibi adamdır."

Generalin karısı yalvarmaya başladı:

"Telgraf çek, şu adama ne olur! Alyoşa,[1] telgraf çek! Biliyorum böyle okuyup üflemelere inanmazsın ama ben kendi üzerimde denedim. İnanmasan da gene telgraf çek! Taş attın da kolun mu yoruldu?"

Buldeyev, "Peki, çekelim," dedi. "Kör olası diş öyle ağrıyor ki, değil tekel memuruna, şeytana bile telgraf çekerim! Of, anacığım, bittim! E, nerede oturuyor bu tekel memuru? Hangi adrese çekeceğiz?"

General masaya oturdu, kalemi eline aldı. Kâhya, "Onu Saratov'da tanımayan yoktur," dedi. "Yazın, sayın generalim! Saratov kenti... Sayın Bay Yakov Vasilyiç... Vasilyiç..."

"E, sonra?"

"Vasilyiç... Yakov Vasilyiç... Soyadı... Bakın, soyadını unuttum işte. Neydi soyadı? Demin buraya gelirken aklımdaydı... Durun!"

İvan Yevseyiç gözlerini tavana dikti, dudaklarını kıpırdatmaya başladı. Generalin karısı sabırsızlıkla bekliyordu.

"Hadi, ne duruyorsun, çabuk düşün!"

"Şimdi, şimdi... Vasilyiç, Yakov Vasilyiç! Unuttum soyadını vallahi. Öyle basit bir soyadı ki! Atla ilgiliydi. Kısrakov mu? Hayır, Kısrakov değil, Aygırov'du sanırım. Yok, o da değil, iyice biliyorum, atla ilgiliydi. Dilimin ucunda..."

"Tayiç olmasın?"

"Değil... Durun! Kısrakovski, Kısrakin, Enikov..."

"Enikov atla değil, köpekle ilgili... Tayciyev miydi!"

"İğdişev olmasın?"

"Hayır, İğdişev de değil."

1 Aleksey – ç.n.

"Beygirov, Beygirski... İğdişkeviç mi yoksa? Hayır, hiçbiri değil!"

"Peki ona nasıl yazacağım? İyice düşün bakalım!"

"Şimdi, şimdi... Beygirkin... Taykin... Dorukin..."

Genaralin karısı, "Doruyev olmasın?" diye araya girdi.

"Hayır, efendim. Dizginov... Yok, o da değil... Nasıl da çıktı aklımdan!"

General kızdı.

"Tüh, Tanrı cezanı versin! Madem aklından çıktı, ne diye tavsiyede bulunuyorsun? Hadi, yıkıl karşımdan!"

İvan Yevseyiç usulca sıvıştı, general ise yanağını tutarak odadan odaya dolaşmaya başladı. "Ah, anacığım! Ah, anacığım! Gözüm dünyayı görmüyor!" diye inliyordu.

Bahçeye çıkan kâhya gözlerini göğe dikerek tekel memurunun soyadını anımsamaya çalışıyordu:

"Tayov... Tayevski... Tayciyenko... Hayır, bunların hiçbiri değil. Beygirovski, Beygirliyev, Tayenko, Kısrakovski..."

Adamı biraz sonra efendisinin yanına çağırdılar.

General, "Aklına geldi mi?" diye sordu.

"Hayır, generalim, anımsayamadım."

"Atlıyev olmasın? Ya da Beygirenko! Ha, ne dersin?"

Evde herkes atla ilgili soyadı peşine düştü. Atların cinsleri, soyları, donları, yaşları ele alındı; hatta yeleleri, toynakları, dizginleri bile unutulmadı... Evde, bahçede, uşaklar bölmesinde, mutfakta herkes bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor; alınlarını kaşıyarak soyadı düşünüyorlardı.

Kâhyayı ikide bir konağa çağırıp soruyorlardı:

"Hergeleyiç, Toynakin, Yağızov olmasın?"

İvan Yevseyiç, "Hiçbiri değil!" diyerek gözlerini yukarı kaldırıyor, yüksek sesle düşünmesini sürdürüyordu: Atkin, Atski, Atov, Beygirçenko..."

Çocukların odasından, "Baba, baba!" diye sesler geliyordu. "Troykayiç! Özengiyev!"

Bütün konak ayaklanmıştı. Sabırsızlanan, acı çeken general soyadını anımsayana beş ruble bağışlayacağına söz verdi. İvan Yevseyiç'in peşinden bir sürü insan dolaşıyordu.

"Doruyenko mu? Eşkinov mu? Kırovski mi?" diye soruyorlardı.

Akşam oldu, soyadı hâlâ bulunamamıştı. Telgrafı çekemeden herkes yatmaya gitti.

Bütün gece generalin gözüne uyku girmedi; inleye inleye bir köşeden ötekine dolaştı durdu. Sabahın üçüne doğru konaktan çıktı, kâhyanın penceresine vurdu. Ağlamaklı bir sesle, "Burakov mu?" diye sordu.

İvan Yevseyiç, "Hayır, sayın generalim, Burakov değil," dedi. Ardından suçluymuş gibi içini çekti.

"Belki adamın soyadı atla değil başka bir şeyle ilgilidir, ne dersin?"

"Kesinlikle atla ilgili, sayın generalim! Kendi adım gibi biliyorum."

"Sen de ne unutkan adammışsın, be kardeşim! Bu soyadı şimdi benim için her şeyden daha önemli. Öldüm, bittim!"

Sabah olur olmaz general dişçiye bir adam gönderdi.

"Varsın dişimi çeksin! Daha fazla dayanamayacağım!"

Diş doktoru ağrıyan dişi çekti. Ağrı derhal kesildi, general de rahat bir soluk aldı. Doktor işini bitirdikten sonra vizite ücretini ödediler, adam arabasına binerek evinin yolunu tuttu. Avlu kapısından çıkınca tarlada kâhyaya rastladı. İvan Yevseyiç yolun kıyısında durmuş, gözlerini ayakuçlarına dikerek bir şeyler düşünüyordu. Alnındaki buruşuklardan, dalgın bakışlarından koyu, üzücü düşüncelere daldığı belliydi.

"Demirkırov, Eğerliyev, Kadanov, Kulayev, Midilliyev..." diye söylenip duruyordu.

Dişçi ona dönerek, "İvan Yevseyiç, dostum, sizden beş kilo yulaf alabilir miyim?" dedi. "Köylüler satıyorlar, ama onlarınki çok kötü."

İvan Yevseyiç diş doktoruna alık alık baktı. Yüzünde vahşice bir gülümseme belirdi. Ona hiç karşılık vermeden, kollarını iki yana açarak öyle bir koşuş koştu ki, arkasından kuduz köpek kovalıyor sanırdınız.

Generalin çalışma odasına daldı, avazı çıktığınca haykırdı:

"Buldum, buldum, sayın generalim! Tanrı razı olsun diş

doktorundan! Yulafov! Tekel memurunun soyadı Yulafov! Yulafov, generalim! Telgrafı Yulafov'a gönderin!"

General küçümseyen bir tavırla, yumruklarını çilik[2] yaparak İvan Yevseyiç'e doğru uzattı.

"Nah sana! Artık senin atla ilgili soyadına gereksinmem kalmadı! Nah sana!"

2 İki parmak arasından elin baş parmağını çıkararak yapılan çirkin hareket – ç.n.

Yolunu Şaşıranlar

(Заблудшие)

Karanlığa gömülmüş yazlık bir semt. Köy kilisesinin çanı gecenin 1'ini vuruyor. İki avukat, Kozyavkin[1] ile Layev,[2] her ikisi de çakırkeyif, yalpalaya yalpalaya ormandan çıkıp, yazlık evlerine doğru yürüyorlar.

Kozyavkin durup soluklanarak, "Çok şükür, gelebildik," diyor. "Şu durumumuzda istasyondan buraya dek beş fersah yol yürümek büyük bir başarıdır. Ah, öyle yoruldum ki! Arabacılar da sözleşmişler sanki, birini bile bulamazsın!"

Layev, "Petya, iki gözüm," diyor. "Benden pes! Öyle yoruldum ki, beş dakika sonra yatağa girmezsem ölüm çıkar."

"Ne, yatmak mı dedin? Sen aklını kaçırmışsın, arkadaş! Yağma yok, önce bizde yemeğimizi yiyeceğiz, kırmızı şarabımızı içeceğiz, sonra uyuyacaksan uyursun. Veroçka da, ben de bizde yemek yemeden evine gitmene izin vermeyiz! Şu evlilik iyi şeymiş vallahi. Ama senin gibi ruhsuz herifler bundan ne anlar? Bak, şimdi ben yorgun argın eve dönüyorum, değil mi? Karıcığım beni karşılar, önüme çayımı koyar, yemeğimi getirir... Çok çalışmamdan, ona sevgi göstermemden ötürü teşekkür anlamında kara gözleriyle bana öyle tatlı, öyle okşarcasına bakar

1 Böcekligil – ç.n.

2 Havhavcı – ç.n.

ki, yorgunluğumu da, kasa soyguncularını da, mahkemeyi de, yargıtayı da unuturum... Ne güzel şeymiş şu evlilik!"

"Bacaklarım tutmuyor sanki... Zor yürüyorum... Öyle de susadım ki!"

"Canım, geldik işte..."

Yazlıkçılar evlerden birine yaklaşıyorlar, en uçtaki pencerenin önünde duruyorlar. Kozyavkin, "Bizim yazlık semt bir tanedir," diyor. "Yarın buranın görüntüsünü gözlerinle göreceksin. E, pencereler karanlık. Anlaşılan Vera beni beklemeden yatmış. Herhalde şimdi yalnız yatarken gelmediğime üzülüyordur. (Bastonla kanadı iter, pencere açılır.) Yürekli kadındır vallahi, pencereyi kapatmadan yatmış. (Pelerinini çıkarır, çantasıyla birlikte pencereden içeri atar.) Hava ne kadar da sıcak! Hadi gel, şarkı söyleyerek Vera'yı güldürelim. (Söyler.) 'Ay, karanlık göklerde yüzüyor. Ilgıt ılgıt esiyor yel... Esiyor da dalları kıpırdatıyor...' Hadi, sen de söylesene, Alyoşa! Hey, Veroçka, sana Schubert'in serenadını söyleyeyim mi? (Söyler.) 'Benim şarkıım... Özlem doluuu...' (Sesi öksürükle kesilir.) Tüh! Veroçka, Aksinya'ya söyle de bize kapıyı açsın! (Sessizlik) Veracığım, üşenme güzelim, hadi, kalk! (Bir taşın üstüne çıkıp pencereden içeri bakar.) Verunçik, canımın içi, ruhum, meleğim... Eşsiz karıcığım benim... Kalk da Aksinya'ya kapıyı açmasını söyle! Biliyorum, uyumuyorsun. Sevgilim, ne kadar yorulduğumuzu bir bilsen! Hiç şaka yapacak durumda değiliz, ta istasyondan buraya yaya geldik. İşitiyor musun? Ah, Allah kahretsin! (Pencereye tırmanmak ister, ama elleri pervazdan kurtulur.) Ama, Veroçka, belki de bu yaptığın, konuğumuzun hoşuna gitmez. Görüyorum, hâlâ enstitülü kız tavırlarını bırakmamışsın, işin gücün şaka yapmak..."

Layev araya giriyor:

"Belki de Vera Stepanovna gerçekten uyuyordur."

"Uyuduğu filan yok! Aslında gürültü çıkararak komşuları uyandırmamızı istiyor. Bak, kızmaya başlıyorum, Vera! Gördün mü başımıza gelenleri! Alyoşa, gel, bana omuz ver de içeri gireyim! Sen zaten şımarık kızdan başkası değilsin, Vera. İşte o kadar! Alyoşa, bana omuz ver!"

Layev oflayıp poflayarak Kozyavkin'i alttan kaldırıyor. Beriki pencereye tırmanıp odanın karanlığında gözden yitiyor.

Bir dakika sonra içeriden duyuluyor sesi:

"Vera, neredesin? Hay, aksi şeytan! Bir şey bulaştı elime!"

İçeriden hışırtılar, kanat çırpmalar, tavuk gıdaklamaları geliyor. Layev, Kozyavkin'in, "Bu da nesi?" dediğini işitiyor. "Vera, bu tavuklar da nereden çıktı? Hay, Allah kahretsin, burada bir sürü tavuk var! Bir de kuluçkaya yatmış hindi... Gagalıyor kahpe!"

İki tavuk şamatayla kanat çırpıp pencereden dışarı fırlıyor, bağıra çağıra sokakta koşmaya başlıyor.

Kozyavkin ağlamaklı bir sesle, "Alyoşa, biz başka bir eve girmişiz," diye söyleniyor. "Nasıl da yanıldım! Defolun, yere batasıca yaratıklar!"

"Öyleyse oradan çabuk çık! Beni işittin mi! Susadım, ölüyorum!"

"Şimdi... Pelerinimle çantamı bulayım da..."

"Kibrit yaksana!"

"Kibrit pelerinin cebinde. Buraya ne halt etmeye girdim, bilmem ki... Zaten burada bütün evler birbirine benziyor. Bu karanlıkta şeytan bile çıkamaz işin içinden. Aman, ay, hindi yanağımı gagaladı! Alçak!"

"Çabuk çık oradan! Yoksa bizi tavuk hırsızı sanacaklar!"

"Şimdi, şimdi... Ah, pelerinimi bir bulsam! Burada bir sürü paçavra var, hangisi pelerinim, anlayamıyorum... Kibritini atsana!"

"Bende kibrit ne gezer?"

"Eh, bu duruma diyecek yok, arkadaş! Pelerinimi, çantamı almadan bir yere gitmem! Onları bulmalıyım!"

Layev kızıyor bu sefer.

"Anlamıyorum, insan oturduğu evi nasıl tanımaz? Sarhoş herif, sen de! Bunun böyle olacağını bilsem, seninle kesinlikle yola çıkmazdım! Şimdiye dek çoktan evime gitmiş, rahat rahat uyumuştum. Artık işin yoksa eziyet çek dur! Çok yorgunum, başım dönüyor... Öyle de susadım ki!"

"Şimdi, şimdi... Dişini sık biraz. Korkma, gebermezsin!"

İri bir horoz haykırarak başının üstünden uçuyor Layev'in. Derin derin içini çeken Layev umutsuzca elini sallayarak, gidip bir taşın üzerine oturuyor. Susuzluktan içi yanmakta, gözkapakları kavuşmakta, başı kurşun gibi ağırlaşmaktadır... Bir beş dakika geçiyor aradan, sonra on, yirmi dakika... Kozyavkin hâlâ tavuklarla didişmektedir.

"Piotr, hadisene!"

"Şimdi... Çantamı bulmuştum, gene yitirdim."

Layev başını yumruklarına dayıyor, gözlerini yumuyor. Tavuk gıdaklamaları arttıkça artmaktadır. Kimsenin oturmadığı yazlık eve yerleşen yaratıklar uçuşarak pencereden çıkıyorlar, baykuşlar gibi dönüyorlar Layev'in tepesinde. Şamatadan adamcağızın kulakları çınlıyor, kafası allak bullak oluyor.

"Hayvan!" diye söyleniyor kendi kendine. "Evine çağırdı, şarap ile yoğurt sözü verdi. Vazgeçtik hepsinden, nedir istasyondan ta cehennemin dibine taban tepmek, tavuk gıdaklamaları dinlemek?"

Öfkesi tepesine çıkan Layev çenesini pardösüsünün iki yakası arasına sokuyor, başını çantasının üstüne koyduktan bir süre sonra yavaş yavaş dinginleşiyor. Ardından yorgunluk, yorgunlukla birlikte uyku bastırıyor...

Tam o sırada Kozyavkin'in utku dolu haykırışı çınlıyor kulaklarında:

"Yaşasın, çantamı buldum! Şimdi bir de pelerinimi buldum mu, bu iş tamam!"

Layev uykusu sırasında köpek havlamaları duyuyor. Önce bir köpek, ardından ikincisi, sonra bir sürü köpek havlamaya başlıyorlar. Köpek sesleri tavuk gıdaklamalarına karışınca garip bir kakofoni çıkıyor ortaya. Birisi Layev'e yaklaşıyor, bir şeyler soruyor. Sonra birilerinin başının üstünden atlayarak pencereden içeri girdiklerini, gürültü ettiklerini, bağrıştıklarını işitiyor. Elinde fener, kırmızı eteklikli bir kadın tepesinde dikilerek ona bir şeyler soruyor.

"Bunları bana söylemeye hakkınız yok!" dediğini duyuyor Kozyavkin'in.

"Ben avukat Kozyavkin! İşte kartvizitim."

Kalın, hırıltılı bir ses karşılık veriyor:

"Bana ne sizin kartınızdan! Bütün tavukları kaçırdınız, yumurtaları ezdiniz! Ne yaptığınızı bilmiyor musunuz? Bugün yarın hindi kuluçkası çıkacaktı, ama çiğnediniz hepsini! Kartvizitinizi ben ne yapayım, bayım?"

"Hayır, beni zorla tutamazsınız! Buna izin vermem!"

Layev gözlerini açmaya çalışarak, "Öyle susadım ki..." diye düşünüyor. Birinin üzerinden atlayarak pencereden çıktığını anlıyor.

"Soyadım Kozyavkin! Burada yazlık köşküm var, herkes beni tanır!"

"Biz Kozyavkin diye birini tanımıyoruz."

"Nasıl tanımazsın! Çağır muhtarı, o beni bilir!"

"Kızmayın, bayım. Şimdi komiser gelecek... Burada oturan yazlıkçıları tanırız, ama sizi hiç görmedik."

"Sen ne diyorsun? Beş yıldır Gnilıye Viselki semtinde oturuyorum."

"Gnilıye Viselki mi! Burası Gnilıye Viselki değil, Hilovo semti! Sizin orası sağda kalır, kibrit fabrikasının arkasında. Buradan dört fersah uzaktadır..."

"Hay, Allah benim cezamı versin! Demek ki, yanlış yola sapmışız."

İnsan ve tavuk bağrışmaları köpek havlamalarına karışıyor. Bu curcuna arasından Kozyavkin'in konuşmasını duyuyor Layev:

"Hayır, hakkınız yok buna! Zararınız neyse öderim! Benim kim olduğumu göreceksiniz!"

Sesler yavaş yavaş uzaklaşıyor, Layev birinin omzundan tutup onu sarstığını hissediyor...

Avcı

(Егерь)

Boğucu bir öğle sıcağı var havada. Gökyüzünde tek bulut arasanız bulamazsınız. Güneşin kavurduğu otlar öylesine umutsuz, öylesine hüzünlü ki, yağmur yağsa da yeşermeyecekleri belli. Ağaçların doruklarıyla bir şey gözetliyormuşçasına kımıltısız duran orman bir beklenti içinde sanki...

Baltalık ormanın kıyısından yürüyen, kırmızı bir gömlek, yamalı bir pantolon, bol çizmeler giymiş, uzun boylu, dar omuzlu, kırk yaşlarında bir adam sallana sallana ilerliyor. Yeşil orman adamın sağındadır, solunda ise göz alabildiğine uzanan, altın başaklı çavdar tarlası var. Adamın yüzü kızarmış, terli... Güzel, sarı saçları üzerinde külhanbeyi tarzı duran, kalkık kenarlı, jokey siperlikli beyaz kasketi, cömertliği tutmuş bir toprak ağasının armağanı olsa gerek. Omzundan arkasına sarkıttığı sırt çantasının içinde örselenmiş bir yaban tavuğu taşımakta. Elinde horozları kalkık bir çifte tutuyor; önünde çalıları koklaya koklaya ilerleyen, kocamış, sıska köpeğine dikmiş gözlerini. Çepeçevre her yer büyük bir sessizlik içinde, çıt çıkmıyor... Canlı olan ne varsa sıcaktan bir yerlere kaçıp sığınmış gibi...

Avcı birdenbire hafif bir ses işitiyor:

"Yegor Vlasıç!"

İrkiliyor, kaşlarını çatarak çevresine bakınıyor. Yerden bit-

mişçesine, ansızın, otuz yaşlarında, solgun yüzlü, elinde orak tutan bir köylü kadını beliriyor biraz ilerisinde. Kadın avcının yüzüne bakarken utangaç utangaç gülümsüyor.

Horozları yavaşça indiren avcı, "Aa, Pelageya, sen misin?" diyor. "Buraya nereden yolun düştü?"

"Köyümüzün kadınları burada çalışıyor da... Ben de onlarla birlikte... Irgat olarak, Yegor Vlasıç."

Yegor Vlasıç böğürür gibi, "Hımm!" dedikten sonra yürümesini sürdürüyor.

Pelageya da onun arkasından. Hiç konuşmaksızın yirmi adım kadar ilerliyorlar. Arkadan avcının oynayan kürek kemiklerine, omuzlarına sevgiyle bakan Pelageya, "Çoktandır sizi görmedim, Yegor Vlasıç," diyor. "Eve Paskalya'da bir kere su içmeye gelmiştiniz, sonra bir daha uğramadınız. O zamandan beri sizi hiç görmedik. O gelişinizde topu topu bir dakika kalmıştınız, Tanrım bilir ya, pek kendinizde değildiniz... Sarhoştunuz... Sövüp saydınız, bana dayak attınız, gittiniz... O zamandan beri sizi hep bekledim, bekledim, gelirsiniz diye gözlerim yolda kaldı. Ah, Yegor Vlasıç, Yegor Vlasıç, niçin bir daha gelmediniz? Uğrasanız ne iyi olurdu!"

"Gelip de senin yanında ne yapacağım?"

"Orası öyle, yapacak bir şey yok... Gene de ne olsa ev, görülecek işler vardır. Evin beyi sizsiniz. Bakın hele, Yegor Vlasıç, ne büyük bir yaban tavuğu vurmuşsunuz! Biraz oturup dinlenseniz..."

Bütün bunları söylediği sürece kıkır kıkır gülüyor, gözlerini Yegor Vlasıç'ın yüzünden ayırmıyor. Kadının ne kadar mutlu olduğu bakışlarından okunmakta.

Adam hiç istifini bozmuyor.

"Oturmak mı! Eh, peki, oturalım."

İki çam fidanı arasında boş bir yer seçtikten sonra umursamaz umursamaz, "E, sen ne ayakta dikiliyorsun?" diyor. "Otursana!"

Pelageya güneşin altında uzakça bir yere oturuyor, sevincinden utanırcasına ağzını eliyle kapatıyor. Bir-iki dakika sessiz duruyorlar. Sonra Pelageya gene alçak sesle, "Bir kerecik olsun gelseydiniz," diyor.

Yegor içini çekerek kasketini çıkarıyor. Yüzündeki teri siliyor yeniyle.

"Niye gelecekmişim? Gerek yok... Birkaç saatliğine gelip de ne yapacağım? Senin aklını karıştırmaktan başka ne işe yarar? Köyde sürekli yaşamaya gelince, işte buna katlanamam... İyi bilirsin, şımartılmış bir adamım ben. Benim bulunduğum yerde rahat bir karyola, güzel çay, kibar konuşmalar olmalı... Her şeyi eksiksiz isterim. Oysa senin köyünde yoksulluktan, pislikten başka ne var? Bir gün bile yaşayamam ben orada! Seninle birlikte yaşamam buyrulsa, ya evi yakarım ya da canıma kıyarım, tamam mı! Küçüklüğümden beri şımartılmışım. Ne yapayım, böyleyim işte..."

"Peki, şimdi nerede yaşıyorsunuz?"

"Dmitri Ivanıç beyefendinin konağında avcıyım. Sofrasına av eti getiriyorum. Aslında beni daha çok kendi zevkleri için tutuyorlar."

"Yaptığınız övünülecek bir iş değil, Yegor Vlasıç. Başkaları avcılıkla gönül eğlendiriyorlar, oysa siz ciddi bir meslekmiş gibi düşünüyorsunuz."

Hülyalı bakışlarını gökyüzüne diken Yegor, "Sen bu işten ne anlarsın, aptal karı!" diyor. "Beni tanıdın tanıyalı ne biçim bir adam olduğumu anlamadın gitti, ölünceye değin de anlamayacaksın. Senin gözünde ben yolunu sapıtmış bir serseriyim. Aklı erenler için ise koca ilin en iyi atıcısıyım. Efendiler bunu çok güzel anlamışlar. Geçenlerde derginin birinde benimle ilgili bir yazı çıktı. Avcılıkta kimse benimle aşık atamaz. Köydeki tarla tapan işinden tiksinmeme gelince, bu benim şımarıklığımdan ya da gururum yüzünden değil. Küçük yaşımdan beri avdan, köpeklerden başka şeyle uğraşmadım ki... Elimden tüfeğimi alsalar oltaya sarılırım, oltayı alsalar avcılığı ellerimle yaparım. Param olduğu zamanlar at cambazlığıyla uğraştım, panayır panayır dolaştım. Çok iyi bilirsin, bir köy erkeği avcılığa, at cambazlığına gönül verdi mi, artık çiftçilik işinde ondan hayır gelmez. İnsanın içine özgürlük duygusu yerleşmeyegörsün, o duyguyu onun içinden bir daha atamazsın. Aynı böyle, beyefendiler de sahne oyunculuğuna ya da sanata me-

rak sardıklarında artık ne memur olabilirler ne de çiftlik işinden anlarlar. Ama senin gibi aklı kısalar anlar mı benim dediklerimden?"

"Anlarım, Yegor Vlasıç, niçin anlamayayım?"

"Anlamadığın şundan belli ki, hani neredeyse ağlayacaksın."

Pelageya yüzünü öbür yana çeviriyor.

"Yoo... Ben.... Ben ağlamıyorum. Günah bana bu yaptıklarınız, Yegor Vlasıç. Benim gibi bahtsız bir kadınla bari bir günlüğüne birlikte yaşasaydınız. On iki yıl oldu sizinle evleneli. Ama... O günden beri aramızda bir kerecik... Aşk geçmedi. Ben... Ben... Ağlamıyorum."

Yegor Vlasıç sıkıntıyla elini kaşıyor.

"Aşk mı dedin? Aramızda aşkın yeri olabilir mi? Biz ancak sözde karı-kocayız. Sana göre ben ele avuca sığmaz bir adamım, bana göre de sen aklı kısa bir köylü karısısın. Birbirimizin dengi sayılabilir miyiz? Ben başıboşluğa alışmış, şımarık, dilediği gibi gezip tozan bir adamım; sense elinden kazma kürek düşmeyen, kir pis içinde durmadan çalışan bir ırgatsın. Ben avcılıkta kendimi en birinci adam sayarken sen bana acıyarak bakıyorsun, birbirimize denk olabilir miyiz?"

Pelageya hıçkırmaya başlıyor:

"Ama ben sizin nikâhlı karınızım, Yegor Vlasıç!"

"İsteyerek mi nikâhlandık? Ne çabuk unuttun? Kont Sergey Pavlıç'a teşekkür et her şeyden önce. Kont, ondan daha iyi bir avcı olduğumu kıskandı da bir ay boyunca bana şarap içirdi. Bir insan sarhoş olunca bırakın evlendirmeyi, dininden bile döndürülebilir. O da tuttu, öç almak için beni sarhoş edip seninle evlendirdi. En iyi avcıyı bir sığırtmacın kızıyla... Madem sarhoşun biri olduğumu gördün, niçin vardın bana? Babalarımız gibi toprak kölesi değildin, karşı koyabilirdin. Doğaldır ki, sığırtmacın kızının avcıyla evlenmesi büyük şanstır; ancak iyi düşünmeliydin. İşte şimdi ağla dur bakalım, kendini ye, bitir... Kont bizimle alay etsin, sen başını taştan taşa vur!"

Ortalığa bir sessizlik çöküyor. Kesimlik ormandan üç yaban ördeği havalanıyor o sırada. Avcı ördeklere bakıyor, belli belirsiz üç nokta olarak uzaklarda, ormanın ötesinde kaybo-

luncaya değin gözlerini onlardan ayırmıyor. Sonra Pelageya'ya dönerek, "E, sen nasılsın, bakalım? Neyle geçiniyorsun?" diye soruyor.

"Şimdilerde tarlada çalışıyorum. Kışın da yetiştirme yurdundan çocuk alıp sütanneliği yapıyorum, ayda bir buçuk ruble veriyorlar."

"Ya!"

Yeniden ortalığa bir sessizlik çöküyor. Ekin biçilen tarlalardan bir şarkı yükseliyor, ama başlamasıyla bitmesi bir oluyor, çünkü bu sarı sıcakta şarkı söylemek kolay değil.

"Dediklerine göre Akulina için ev yaptırmışsınız."

Yegor susuyor.

"Gönlünüzün dengini buldunuz, demek ki..."

Avcı gerinerek, "Talihine küs, bahtsız kadın! İster istemez buna katlanacaksın. Eh, artık ben gideyim. Epeyce gevezelik ettik, geç kalıyorum. Akşama Boltovo'da olmam gerekiyor."

Yegor doğrularak geriniyor, tüfeği kayışından tutup omzuna asıyor. Pelageya da kalkarken, "Köye ne zaman gelirsin?" diye soruyor alçak sesle.

"Gelip de ne yapayım? Ayıkken zaten gelmem, sarhoş olduğum zaman ise senin işine yaramam. İçince sinirlerim ayağa kalkıyor. Hadi, hoşça kal."

"Güle güle, Yegor Vlasıç."

Yegor kasketini ensesine yıkıyor, köpeğine seslendikten sonra yoluna devam ediyor. Geride kalan Pelageya ise avcının oynayan kürek kemiklerine, güçlü ensesine, tasasız, tembel tembel adım atışlarına yerinden kıpırdamadan bakıyor. Hüzün, sevda dolu bakışları kocasının ince, uzun bedeninde dolaşırken onu okşar, sever gibi... Adam da karısının onu süzüşünü hissetmişçesine başını çevirip bakıyor. Ağzından tek sözcük çıkmamakla birlikte, Pelageya onun kalkık omuzlarına bakarken kendisine bir şey söyleyeceğini anlıyor, çekine çekine yaklaşıyor, yalvaran gözlerini kocasına dikiyor.

"Al," diyor Yegor.

Kadının eline buruşmuş bir ruble sıkıştırdıktan sonra hızla yanından uzaklaşıyor.

Pelageya çabuk bir el hareketiyle parayı alırken, "Güle güle, Yegor Vlasıç," diyor.

Avcı düz bir şerit gibi uzayıp giden cılgada yürümeyi sürdürüyor. Solgun yüzlü kadın ise kıpırtısız yontu görünümünde dikildiği yerden onun attığı her adımı izliyor. İşte kocasının kırmızı gömleği koyu renk pantolonuyla birleşti, adım atışları görünmez oldu, köpeği çizmeleriyle karışmaya başladı. Tek görünen şey başındaki kasketi. Yegor ormana doğru keskin bir dönüş yapınca yeşillikler arasında artık kasketi de görünmez oluyor.

Pelageya, "Güle güle, Yegor Vlasıç," dedikten sonra beyaz kasketi bir kez daha görebilmek için ayakuçlarının üzerinde yükseliyor.

Kaçınılmaz Başlangıç

(Необходимое предисловие)

Yeni evli genç bir çift nikâhtan sonra kiliseden çıkıp evlerine gidiyorlardı.

Erkek:

"Varenka, hadi, sakalımı tut da bütün gücünle çek!" dedi.

"Şu söylediğini şeytan bilir, durup dururken aklına ne tuhaf şeyler geliyor!"

"Hayır, hayır, lütfen yap benim söylediğimi, çok rica ediyorum. Nedenini, niçinini sormadan çek sakalımı!"

"Yeter artık! Bu kadarı da fazla!"

"Varyacığım, rica ediyorum senden, hatta talep ediyorum!"

"Söylediğini hiçbir zaman yapamam! Canımdan çok sevdiğim bir adama niçin acı çektireyim ki? Kesinlikle olmaz senin bu istediğin!"

"Söyledim ya, talep ediyorum senden! Eğer beni gerçekten seviyorsan sakalımı tut da bütün gücünle çek!"

Genç karısından hiçbir hareket görmeyince çiçeği burnunda koca kızmaya başladı.

"Dedim ya, talep ediyorum! Anlamıyor musun? Hadi, daha ne duruyorsun?"

Durumu bir türlü kavrayamayan genç gelin uzun nazlanmalar sonunda minik elini kocasının çenesine uzattı, sakalını tutup var gücüyle çekti. Ama adamdan gık çıkmadı.

"Düşünebiliyor musun, zerre kadar canım yanmadı!" dedi adam sevgili karısına. "Yemin ederim, gerçekten acı duymadım. E, şimdi saçını çekme sırası bana geldi. Dur bir dakika!"

Genç koca böyle diyerek kadının şakağının üstünden sarkan saç demetini hızla çekti. Kadıncağız dayanamayıp acı bir çığlık attı.

Adam yaptığı işin nedenini karısına şöyle açıkladı:

"Bak, sevgilim, görüyorsun, ben senden daha güçlü, daha dayanıklıyım. Eğer bir gün benimle kavga etmeye kalkışıp yumruklarını sıkarak üzerime yürürsen ya da yüzümü tırmıklamak istersen şunu hiç unutma: Ben senden daha güçlüyüm. Bundan dolayı kadınlar kocalarına karşı çıkmamalıdırlar."

Kundakçı

(Злоумышленник)

Sorgu yargıcının karşısında sıska mı sıska bir köylü duruyordu. Köylünün sırtında evde dokunmuş bezden, alacalı bulacalı bir gömlek ile yamalı bir pantolon vardı. Uzun sakalının kapladığı çopur yüzü, sarkık gür kaşlarının altından zorlukla seçilen gözleri, çoktandır tarak yüzü görmemiş karmakarışık saçlarının bir şapka gibi örttüğü başı adama iri, öfkeli bir örümcek görüntüsü veriyordu. Köylünün ayakları çıplaktı.

Sorgu yargıcı, "Denis Grigoryev," diye söze başlıyor. "Yanıma yaklaş da sorularımı yanıtla. Bu temmuzun yedisinde demiryolu bekçisi İvan Semyonoviç Akinfov sabahleyin demiryolunu denetlerken yüz kırk birinci kilometrede seni, raylarla traversleri birbirine bağlayan civata somunlarından birini sökerken yakalamış. İşte somun şurada. Senin çıkardığın somun. Öyle mi?"

"Ha?"

"Bekçi Akinfov'un anlattığı gibi mi oldu, diyorum."

"Öyle oldu ya."

"Peki, somunu niçin çıkardın?"

"Ha?"

"Sen şu 'ha'ları bırak da sorduklarıma yanıt ver. Somunu niçin çıkarıyordun?"

Denis gözlerini tavana dikerek kısık bir sesle, "İşime yaramasa çıkarmazdım," diyor.

"Somun ne işine yarar ki?"

"Somun mu? Biz somunu olta yapmada kullanırız."

"Kim bu biz dediğin?"

"Biz işte, halk. Klimov köyünün adamları yani..."

"Bak kardeşim, karşıma geçip de aptal numarası yapma, sorularıma doğru dürüst yanıt ver. Oltayı işe karıştırıp ne kıvırtıtıyorsun? Yalan söyleme!

Denis gözlerini kırpıştırarak mırıldanıyor:

"Anamdan doğdum doğalı yalan söylemedim de şimdi mi söyleyeceğim? Olta ağırlıksız olur mu, beyim? Oltaya küçük bir balık ya da kurt geçir bakalım, ağırlık olmazsa dibe gider mi?" Gülüyor. "Hı, bir de yalan söylüyormuşum! Suyun yüzünde yüzen yemden hayır mı gelir? Levrek, turnabalığı, yayınbalığı hep suyun dibinden gider, suyun yüzünde yalnız alabalık yakalanabilir. O da binde bir. Bizim ırmakta alabalık bulunmaz. Soğuk, temiz suları sever alabalık..."

"Şimdi konumuz alabalık mı? Bunları ne anlatıp duruyorsun?"

"Ha? Kendiniz sordunuz da... Bizim burada beyler de böyle avlarlar. Parmak kadar çocuklar bile ağırlıksız olta kullanmaz. Ama işten anlamayanlara bir diyeceğim yok. İnsan budala olursa..."

"Demek, sen bu somunu oltaya ağırlık takmak için çıkardın?"

"Elbette, oyuncak diye kullanacak değildim ya!"

"Ağırlık için kurşun, mermi, çivi filan bulamadın mı?"

"Kurşunu nereden bulacaksın? Satın almak gerekir. Çivi ise bir işe yaramaz... Somundan iyisi can sağlığı. Hem ağırdır, hem deliği var."

"Şuna bak, kendini aptal göstermeye çalışıyor! Sanki anasından dün doğmuş, dünyadan haberi yok... Sersem herif, somun çıkarmanın ne gibi kazalara yol açabileceğini bilmiyor musun? Bekçi görmeseydi koca katar yoldan çıkar, bir sürü insan ölürdü. Onların katili sen olurdun!"

"Aman beyim, siz neler söylüyorsunuz? Ben insanları niçin öldüreyim ki? Beni gâvur ya da cani mi sandınız? Tanrı'ya şü-

kür, efendiciğim, birisini öldürmek şöyle dursun, böyle düşünceleri aklımıza bile getirmeden yaşadık bugüne dek. Tanrım korusun, sizin söylediğiniz olacak şey mi?"

"Tren kazaları nasıl oluyor sanıyorsun? İki-üç somun çıkardın mı, al sana tren kazası!"

Denis söylenenlere inanmamışçasına gülümsüyor, gözlerini kısarak sorgu yargıcına kuşkuyla bakıyor.

"Aman efendim, etmeyin, kaç yıldır köy halkı raylardan somun söküyoruz da bir şeycikler olmuyor. Siz, tren raydan çıkar, insanlar ölür, diyorsunuz. Eğer ben ray söksem ya da tren yolunun üstüne kalas koysaydım, o zaman başka. Bir somundan ne çıkar ki?"

"Ne laf anlamaz adamsın, be! Bu somunlar rayları traverslere bağlıyor."

"Anlıyorum, efendim. Biz somunların tümünü çıkarmıyoruz ki, bu işi düşünerek yapıyoruz."

Köylü esniyor, ağzının üzerinde istavroz çıkarıyor.

Sorgu yargıcı, "Geçen yıl burada bir tren raydan çıkmıştı, demek bu yüzden oldu," diyor.

"Ne buyurdunuz?"

"Dedim ki, trenin niçin yoldan çıktığı anlaşılıyor şimdi."

"Her şeye aklınızın erdiği nasıl da belli; okullarda boşuna dirsek çürütmemişsiniz, iyi efendim benim. Tanrım kime akıl vereceğini bilir. Nasıl da şıp diye anlayıverdiniz! Ama bekçi denen adam kim ki, bir köylü parçası, sorup soruşturmadan yakama yapıştı. Önce iyice sorup anlasa ya! Sonracığıma, şunu da yazın, beyefendiciğim! İki kez dişlerime vurdu, bir de ağzıma!"

"Evinde arama yaptıklarında bir somun daha bulmuşlar. Onu ne zaman, nereden çıkardın?"

"Ha, şu kırmızı sandığın dibinde sakladığım somunu mu söylüyorsunuz?"

"Nerede sakladığını ne bileyim? Evinde bulmuşlar. Ne zaman söktün onu?"

"Onu ben sökmedim, Tekgöz Semyon'un oğlu İğnaşka verdi bana. Yani sandığın dibindekini. Avluda kızağın içindekini de Mitrofan'la ikimiz söktük."

"Hangi Mitrofan?"

"Mitrofan Petrov... Tanımıyor musunuz, canım? Hani şu balık ağı örüp senin gibi beylere satan. Bu somunlar çok işine yarar da. Her ağ için on tane kadar kullanıyor."

"Şimdi beni iyi dinle... Ceza yasasının 180. maddesi demiryollarına kasıtlı zarar verildiği, bu zararın yoldan geçen trenleri tehlikeye soktuğu, suçlu da bu hareketinin bir felakete neden olduğunu bildiği taktirde... Anlıyorsun, değil mi? Somun çıkarmanın sonunun neye varacağını bilmezlik edemezsin. Kısacası böyle bir suçun cezası kürektir, yani pranga, sürgün..."

"Ben nerden bilirim, beyim? Bizler cahil insanlarız. Siz ne diyorsanız odur."

"Hadi, şimdi bilmezlikten gelme! Her domuzluğa aklınız erer. Yalan söylüyorsun."

"Ne diye yalan söyleyeyim? İsterseniz köylülere sorun. Ağırlıksız yalnız sudak yakalarsınız, beğenmediğiniz kayabalığı bile ağırlıksız oltaya gelmez."

Sorgu yargıcı gülümser.

"Alabalığı unuttun. Ondan biraz daha anlatsana!"

"Yok canım, bizim ırmakta alabalık ne gezer? Oltanın ucuna kelebek takıp ağırlıksız suya bıraktın mı, gelse gelse tatlı su kefali takılır, o da binde bir."

"Kes artık sesini!"

Bir sessizlik başlıyor.

Denis durduğu yerde ayak değiştiriyor, gözlerini dikip masaya bakarken orada yeşil çuha örtü yerine parlak güneş varmış gibi gözlerini kırpıştırıyor. Sorgu yargıcı ise ha bire bir şeyler yazmaktadır. Bir süre sonra Denis soruyor:

"Artık gideyim mi?"

"Hayır, şimdi seni tutuklayıp cezaevine göndermek zorundayım.

Gözlerini kırpıştırmayı şıp diye kesen Denis gür kaşlarını yukarı kaldırıyor, yargıca sorarcasına bakıyor.

"Cezaevi mi dediniz? Nasıl olur, beyim? Benim hiç vaktim yok ki... Hemen panayıra gidip Yegor'dan sattığım yağın parasını almam gerekiyor. Üç ruble alacağım var..."

"Fazla konuşma!"

"Cezaevinde ne işim var benim? Bir nedeni olsa giderim, ama durup dururken niçin gideyim? Bir şey mi çaldım? Kavga mı ettim? Vergi borcum kaldığını sanıyorsanız muhtara inanmayın, vergi memuruna sorun. Bizim muhtar imansızın biridir."

"Sus dedik sana!"

Denis mırıldanıyor: "Zaten susuyorum. Allah beni çarpsın, muhtar hesapları yaparken karıştırmadıysa... Biz üç kardeşiz. Kuzma Grigoryev, Yegor Grigoryev, bir de ben Denis Grigoryev..."

Sorgu yargıcı, "Yeter, çalışmama engel oluyorsun!" diye bağırıyor. "Hey, Semyon, götür şu adamı başımdan!"

İriyarı iki jandarma kolundan tutup çıkarırlarken Denis durmadan söyleniyor:

"Biz üç kardeşiz, ama kimseden kimseye yarar yok. Kuzma borcunu ödemedi diye gitsin Denis onun cezasını çeksin! Bunlar da sözümona yargıç! Bizim general beyefendi sağ olsa, Tanrı rahmet eyleye, şimdi size dünyanın kaç bucak olduğunu gösterirdi. Yargıç dediğin yargıçlığını bilmeli. Sırasında dayak da atılır, ama fol yok, yumurta yokken..."

Düşünür

(Мыслитель)

Sıcak bir öğleüstü. Havada ne bir ses, ne bir kıpırtı... Doğa baştan başa Tanrı'nın ve insanların başıboş bıraktığı bir çiftliğe benziyor. Cezaevi müdürü Yaşkin'in evinin önündeki ulu ıhlamur ağacının aşağı sarkmış dalları altında ev sahibi ile konuğu, ilçe eğitim müdürü Filip Maksimiç Pimfov oturmaktadırlar. İkisi de ceketsizdir; gömleklerinin düğmelerini çözmüşler, yüzleri ter içinde, kıpkırmızı... İkisi de öyle bir gevşeklik içindedirler ki, boğucu sıcaktan beyinleri uyuşmuş sanırsınız. Pimfov'un ekşimiş suratından uyuşukluk akıyor; gözleri süzülmüş, alt dudağı sarkmış. Yaşkin'in gözlerinde, alnında ise azıcık bir canlılık belirtisi var, kafasından bir şeyler geçtiği anlaşılıyor. İkisi de birbirlerine bakıp bakıp susarlar; sıkıntılarını oflayıp puflayarak, avuçlarıyla sinek vurarak belli ederler. Masada bir votka şişesi, tel tel ayrılmış sığır eti, üzerine boz renk tuz ekilmiş açık bir sardalye konservesi vardır. Birinci, ikinci, üçüncü kadehler çoktan içilmiş...

Yaşkin birdenbire söze başlıyor:

"Evet, söylediğim gibi. Siz ne derseniz deyin, Filip Maksimiç, Rus dilinde gereğinden fazla noktalama işareti kullanılıyor."

Bunları öyle beklenmedik bir anda söylemiştir ki, masanın dibinde miskin miskin uyuklayan köpek irkiliyor, kuyruğunu kısarak oradan uzaklaşıyor.

Pimfov kadehinden bir sinek kanadı çıkardıktan sonra aynı uyuşukluk içinde, "Niçin öyle söylüyorsunuz?" diyor. "Doğru, çok noktalama işareti var ama her birinin görevi, yeri ayrıdır."

"Bırakın canım siz de! Bunca işarete ne gerek var? Bilgiçlik taslamaktan başka? Her satırda on virgül kullanınca kendilerini akıllı sanıyorlar. Örneğin Savcı Merinov nerdeyse her sözcükten sonra bir virgül koyuyor. Buna gerek var mı? 'Sayın bay-virgül, mahpuslar-virgül...' Oldu mu şimdi? Yazıya şöyle bir bakınca insanın gözlerinin önünde sinekler uçuşuyor sanki... Kitaplar da öyle. Noktalı virgül, iki nokta, tırnaktan geçilmiyor. Bunları görünce canın okumak istemez, vallahi! Kimi züppeler de tutar, bir nokta yetmezmiş gibi yan yana birkaç tane koyar. Ne yararı var ki!"

Pimfov içini çekerek, "Bilim öyle istiyor," diyor.

"Bilim mi? Yok efendim yok! Akıl karıştırmak için, gösteriş için... Sözde başkalarını kandıracaklar. Örnek verecek olursak yabancı dillerde 'yat' harfi[1] yoktur da bizde vardır... Bir gereği var mı, sorarım size? 'Hleb' sözcüğünü 'yat'la yazmışım ya da 'e' ile yazmışım, ne fark eder?"

Pimfov güceniyor.

"Neler söylüyorsunuz, İlya Martiniç? Hiç 'hleb' 'e'le yazılır mı? Böyle saçma şey duymadım."

Pimfov votkasından bir yudum içiyor, gözlerini gücenik gücenik kırpıştırarak yüzünü arkadaşından başka yöne çeviriyor.

Yaşkin konuşmasını sürdürüyor:

"Bu 'yat' harfi yüzünden okulda az dayak yemedim. Hiç unutmam, bir gün öğretmen beni tahtaya kaldırdı, yazdırmaya başladı. 'Lekar uyehal v gorod.' Ben 'lekar' sözcüğünü 'e'le yazdım. Dövdü. Bir hafta sonra gene tahtaya kaldırdı, aynı tümceyi bir daha yazdırdı. Bu sefer 'lekar'ı 'yat' kullanarak yazdım. Gene dövdü. Ben, 'Niçin dövüyorsunuz, İvan Fomiç?' dedim. Burada 'yat' yazılacağını kendiniz söylemediniz mi? O da dedi ki, 'O zaman yanılmışım. Dün bir bilimler akademisi üyesinin 'lekar' sözcüğündeki 'yat' harfi üzerine yazdığı yazıyı okudum, ar-

1 Ekim Devrimi öncesi kullanılıp sonradan kaldırılan "e" sesi benzerini veren harf – ç.n.

tık akademiyle aynı düşüncedeyim.' Gördün mü başıma gelenleri? Benim oğlan Vasyutka da bu 'yat' yüzünden az çekmedi. Ben eğitim bakanı olsam öğretmenlere 'yat' harfi yüzünden kafaları bulandırmayı yasak ederdim."

Pimfov içini çekiyor, gözlerini kırpıştırıyor, ceketini giymeye başlıyor.

"Hoşça kalın! Ben bilime karşı bu tarz konuşmalara katlanamam."

Yaşkin arkadaşının kolundan tutuyor:

"Şuna bak, hemen alındı. Yahu, ben aramızda konuşma olsun diye söylüyorum bunları... Hadi, otur da içkimizi içelim."

Hayli gücenmiş olan Pimfov yerine oturuyor, içkisinden bir yudum alıyor, yüzünü yana çeviriyor. Bir sessizlik çöküyor ortalığa.

Aşçı kadın, içinde bulaşık suyu olan bir tencereyle içki içenlerin önünden geçiyor. Serpilen suyun hışırtısı, ıslanan köpeğin bağırışı işitiliyor. Pimfov'un ölgün yüzü daha bir ekşiyor. Sanki bu yüz sıcaktan eriyiverecek, yeleğinin üzerine akacak gibidir. Yaşkin'in alnında da buruşmalar görülüyor. Tel tel olmuş haşlama ete gözlerini dikerek düşüncelere dalıyor. Onlar böyle otururlarken sakat bir gardiyan masaya yaklaşıyor, sürahinin içinde içki olup olmadığına bakıyor. Boş olduğunu görünce yenisini getiriyor, iki arkadaş içmelerini sürdürüyorlar.

Yaşkin birdenbire, "Evet," diyor.

Pimfov ürkerek arkadaşına bakıyor. Ondan gene sapıkça düşünceler beklediği için tedirginlik içindedir. Yaşkin sürahiye düşünceli düşünceli bakarak, "Evet," diyor bir daha. "Bence bilimler arasında da gereksiz olanlar var."

Pimfov alçak sesle soruyor:

"Yani ne demek istiyorsunuz? Hangi bilimler gereksiz sizce?"

"Hangisini sayayım? İnsanoğlu bilimlerle içlidışlı oldukça kendini bir şey sanıyor. Bir çeşit böbürlenme duyuyor... Bana kalsa bilimlerin hepsini ipe çekerdim... Bak, işte gene gücendi! Sen ne alıngan adamsın yahu, iki sözcük konuşmayacak mıyız? Otur da içelim!"

Aşçı kadın yaklaşıyor, etli dirseklerini öfkeli öfkeli yana açarak iki dostun önüne sebze çorbası dolu iki kâse sürüyor. Höpürtüler, şapırtılar başlıyor. O sırada sanki yerden bitmişçesine üç köpek ile bir kedi ortaya çıkarak masanın dibinde dikiliyorlar, çorba içenlerin ağızlarına baygın baygın bakıyorlar. Çorbadan sonra sütlü lapa geliyor masaya. Feona tabakları masaya öyle bir hınçla koyuyor ki, kaşıklar, ekmek kabukları yere dökülüyor. Lapaya başlamadan önce iki arkadaş konuşmaksızın birer duble içki daha içiyorlar.

Yaşkin gene ansızın, "Bu dünyada her şey gereksizdir zaten," diye bir düşünce ortaya atıyor.

Pimfov'un kaşığı dizine düşüyor, korku içinde bakıyor arkadaşının yüzüne. Ona karşı çıkmak istemektedir ama hem çakırkeyif olduğu için hem de ağzına lapa tıktığından dilini döndüremiyor... Bu gibi durumlarda söylediği, "Nasıl yani? Ne demek istiyorsunuz?" gibi laflar yerine ağzından yalnız bir böğürtü çıkıyor.

Yaşkin konuşmasını sürdürüyor:

"Evet, her şey gereksizdir, bilimler de... İnsanlar da... Cezaevleri de... Lapa da... Hatta siz bile... İyi bir insansınız, Tanrı'ya inanıyorsunuz, gene de tümüyle gereksizsiniz."

Ceketini giymeye çalışan, ama bir türlü kollarının yerini tutturamayan Pimfov, "Hoşça kalın, İlya Martınıç, ben gidiyorum," diyor.

"Deminden beri tıkınıp karnımızı doyurduk, ama niye? İşte bu da gereksizdi. Hepimiz yemek yeriz, öte yandan niçin yediğimizi bilmeyiz... Hemen de alındı! Oturun canım, ne diye darılıyorsunuz? Konuşma olsun diye söylüyorum bunları. Gideceğiniz bir yer yok nasıl olsa. Şurada oturup kafaları çekelim."

Kadeh tokuşturmalarla birlikte ikisinin ahlayıp oflamalarından başka ses çıkmıyor... Güneş batıya eğilmiştir artık, ıhlamur ağacının gölgesi uzadıkça uzuyor. Derken, Feona geliyor, oflayıp poflayarak, sert el hareketleriyle masanın yanına küçük bir halı seriyor. İki arkadaş son kadehlerini içtikten sonra, hiç konuşmaksızın halının üzerine uzanıyorlar, birbirlerine sırtlarını dönüp uyumaya çalışıyorlar.

Pimfov, "Çok şükür, bugün sözü dünyanın yaratılışına, toplumsal sınıfların ayrışmasına kadar götürmedi. Yoksa insanın saçları diken diken olur, Tanrı'ya sığınmaktan başka çare kalmazdı," diye düşünüyor.

Yiğit At ile Ürkek Alageyik

(Конь и трепетная лань)

Gecenin üçü. Karı-koca Fibrovların gözünü uyku tutmuyor. Adam yatakta bir yanından öbürüne dönüp duruyor, ikide bir-de sağına-soluna tükürükler savuruyor. Ufak tefek, sıska, esmer karısı ise kıpırdamadan yatıyor onun yanında; gözleri hep pencerede, yavaş yavaş sökmeye başlayan tan aydınlığına öfkeli öfkeli bakıyor.

Kadın içini çekerek;

"Miden bulanıyor, öyle değil mi?" diye soruyor.

"Evet, biraz..."

"Vasyacığım, eğer ben de seni anlıyorsam kör olayım! Her gün eve böyle sarhoş gelmekten bıkmadın mı daha? Hastalık çekmediğin tek gece geçmiyor. Çok, çok ayıp, vallahi!"

"Ne yapabilirim ki, bağışla, karıcığım... Ben istemeden oluyor bunlar. Gazetede çalışırken bir şişe bira içmiştim, ama 'Arkadiya' meyhanesine girince biraz kaçırmışım. Bağışla beni, tatlım..."

"Bağışlamak mı? Sen kendinden tiksinmeli, nefret etmelisin. Durmadan sağa-sola tükürüyor, hıçkırıyorsun... Neye benzediğini Tanrı bilir. Her gece, her gece aynısın. Eve ayık döndüğünü bir gün görebilecek miyim?"

"Ben içmiyorum ama kendiliğinden içiliveriyor. Yaptığım

görev öylesine lanet şey ki! Her gün kenti bir baştan öbür başa dolaşmak zorundayım. Şurada bir kadeh votka, orada bir şişe bira... 'Yeter artık' derken, başka bir yerde içki düşkünü bir arkadaş çıkıyor karşıma. Onunla oturup içmesem olmaz ki... Eğer böyle domuzun biriyle kadeh tokuşturmazsan istediğin bilgiyi elde edemezsin. Örneğin bugün yangında sigorta görevlisiyle birlikteyken içmeden duramazdım."

"Anlaşıldı, berbat bir görev seninkisi. Bırak şu görevi, Vasyacığım!"

"Bırakmak mı? Nasıl bırakırım?"

"Bal gibi yaparsın işte! Eğer gerçek bir yazar olsaydın, güzel şiirler, öyküler yazardın. Ya da önemli röportajlar yapar, hırsızlık olaylarını, yangınları anlatırdın. Şimdi öyle ıvır zıvır şeyler çiziktiriyorsun ki, insan okumaya utanır. Hadi, bunlarla öylesine oyalandığını kabul edelim, eline ayda hiç olmazsa iki yüz elli, üç yüz ruble geçseydi bari. Hani, nerede o para? Elli ruble kadar kazanıyorsun, ama onu da düzenli ödemiyorlar. Biliyor musun, kir-pas içinde, yoksul bir yaşam sürüyoruz. Oturduğumuz şu ev, çamaşırcı kadınlarınki gibi pislik içinde, çok kötü kokuyor. Çevremizde işliklerden, ahlâksız kadınlardan geçilmiyor. Her gün çirkin sözler, uygunsuz şarkılar işitmekten bıktım artık. Evde ne işe yarar mobilyamız var, ne temiz giysilerimiz. Tıpkı dilenciler gibiyiz, sen üzerine yakışmayan şeyler giyiyorsun, kocacığım. O bakımdan ev sahibi kadın "sen" diyerek konuşuyor bizimle. Ya ben? Üstümdekilerle tıpkı pasaklı terzi kadınlara benziyorum. Sonracığıma, biliyorsun, gündelikçi kadınlardan daha kötü besleniyoruz. Sen bir yerlerde, meyhanelerde birtakım berbat şeyler tıkınıyorsundur, o da belki başkalarının cebinden... Ya benim boğazımdan geçenleri bilsen! Neler yediğimi yalnız Tanrı bilir. Diyelim, ikimiz de köle sınıfından, eğitimsiz insanlar olaydık bu yaşantıya katlanabilirdim. Ama sen üniversitede okuduğun için soylu takımından sayılırsın, ben de enstitüyü bitirdim, ayrıca şımartılarak büyütülmüş bir kadınım."

"Dur, Katyacığım, yakında beni 'Tavuk Karası' gazetesinde günlük olayları izleme bölümüne alacaklar. İşte o zaman tüm yaşantımız değişecek. O bölüme geçince iyi bir daireye taşınırız."

"Üç yıldır aynı şeyleri söylüyorsun. Hoş, oraya alsalar sonuç ne olacak ki? Eline geçenlerin hepsini içkiye yatırdıktan sonra durumumuz değişir mi sanıyorsun? Her zamanki gibi yazarlarla, tiyatro oyuncularıyla içki arkadaşlığı yapacaksın. Bak, sana ne diyeceğim, Vasyacığım. Tula'daki amcam Dmitri Fiyodoriç'a durumumuzu yazsam bir yararı olmaz mı? Sana orada bir bankada ya da devlet dairesinde iyi bir iş bulur sanıyorum. Tamam mı, şekerim? Gerçek insanlar gibi işine gider gelir, her ayın başında ücretini alır, böylece bir sıkıntımız kalmazdı. Avlusu, ot ambarı bulunan güzel bir konak kiralardık. Orada yılda iki yüz rubleye konakların en mükemmeli tutuluyormuş. Evimize mobilya, kap kacak, yatak örtüleri satın alırdık; evimize bir aşçı kadın tutunca her gün adam gibi yer içerdik. Öğleden sonra üçte sen görevinden döner, şöyle sofraya bir baktın mı, gıcır gıcır yemek takımları, çeşitli sebzelerden oluşan mezeler, yemekler bulurdun. Evimizde kendimizin beslediği tavuklarımız, ördeklerimiz, güvercinlerimiz olurdu; bir de inek satın aldık mı, işte o zaman bol sütümüz, peynirimiz olurdu! Taşrada eğer 'Lüks içinde yaşamak istiyorum!' demezsen, bir de içkiyi bırakırsan yılda bin rubleye gül gibi geçinir gideriz. O zaman çocuklarımız şimdiki gibi nemden, hastalıktan ölmezler; onlar yüzünden ikide birde hastanelere taşınmaktan kurtulurduk. Tanrı önünde yalvarıyorum sana, Vasyacığım, taşraya gidip orada yaşayalım!"

"Taşradaki yaban insanların yanında can sıkıntısından ölürsün, bunu iyi bil!"

"Sanki burada keyfimiz gırla... Ne dost çevremiz var, ne yakın arkadaşlarımız... Görev yerinde sen birkaç tanıdığınla görüşüyorsun, ama ben ailece gidip geleceğimiz hiç kimseyle tanışmadım bugüne dek. Kim arayıp soruyor bizi, söyler misin? 'Kleopatra Sergeyevna var' diyeceksin. Sana kalırsa kendisi müzik alanında yazılar yazan tanınmış biri; ama bana göre ahlâksız bir kadın. Kim bilir, kimin kapatması! Erkeklerle birlikte içki içen, onların yanında korsesini çıkaran kadına ben ahlâklı mı derim? Tamam, ciddi yazılar yazıyor, sürekli dürüstlükten söz ediyor, ama geçen yıl benden bir ruble borç aldı, şim-

diye değin borcunu ödemedi. Buna ne buyurulur? Sonra, hani senin bayıldığın bir ozan var ya. Sana kalırsa böyle ünlü biriyle dost olmaktan gurur duyuyorsun. Elini vicdanına koy da söyle, o kişi saygıya değer mi?"

"Yok canım, kendisi son derece onurlu biridir."

"Biliyorum, onun yanında pek neşen yerine geliyor! Bize geldiğinde tek amacı seninle kafa çekmektir. Kafayı bulunca da açık saçık fıkralar anlatmaya bayılıyor. Örneğin üç gün önce o kadar çok içti ki, şuracıkta döşemeye devrilip sabaha dek yattı. Ya tiyatro oyuncusu arkadaşlarına ne demeli? Ben daha kızken ünlü kişiler tanıyıp onlara saygıda kusur etmezdim, fakat seninle evlendikten sonra tiyatrolara tümüyle kayıtsız kaldım. Senin bütün arkadaşların sarhoş ve kabadır. Kibirlidirler, çamurlu potinlerle dolaşırlar, kadınlara nasıl davranacaklarını bilmezler. Katlanılması zor insanlar topu birden... Çatlak sesleriyle kahkahalar atarak anlattıkları fıkralardan sen ne zevk alıyorsun, bilmem. Biraz anlayış gösterip yanlarına yaklaşacak olsan senin ünlü tanıdıklarının sana niçin ilgi gösterdiklerini anlarsın. Tüh, şunların topuna tüküreyim!!"

"Bırak bu lafları, lütfen!"

"Oysa bir taşra ilinde evimize memurlar, lise öğretmenleri, subaylar gelir giderler. İyi öğrenim görmüş, yumuşak başlı, iddiasız insanlardır hepsi de. Yalnızca çay içerler, verirsen bir kadeh içkiye razı olurlar, ondan sonra da kalkar giderler. Ne gürültü patırtı, ne çirkin fıkralar; ağırbaşlı, nazik insanlardır hepsi de... Evimizdeki kanepede, koltuklarda efendi efendi otururlar, ciddi konulardan söz ederler, hizmetçimiz onlara reçelli çayla birlikte gevrek sunar. Çaydan sonra gelsin piyano eşliğinde şarkılar, kadınlı erkekli danslar... Vasyacığım, nasıl, anlattıklarım hoşuna gitmedi mi? Saat on iki oldu mu, sucuktan, kaşar peynirinden, akşamdan artırdığımız sıcak etlerden oluşan mezeler koyarım soframıza... Yiyeceklerimizi bitirince sen konuklarımızı geçirmek üzere onlarla birlikte çıkarsın, ben de evde kalıp ortalığı toplarım."

"Öf, ne can sıkıcı bir yaşam, be Katya!"

"Eğer evde canımız sıkılırsa kulübe gideriz, açık havaya çıkıp

şöyle bir dolaşırız. Oysa burada gezintiye çıktığımızda tanıdık iyi birine rastlamıyoruz; sen ister istemez bir meyhaneye gider, kafa çekersin. Taşrada kime rastlarsan rastla hepsi tanıdık kişilerdir. Canının istediğiyle uzun söyleşilere dal, kimsenin canı sıkılmaz... Öğretmenler, hukukçular, doktorlar... akıllıca laflar edecek biri çıkar karşına. Okumuş insanlara oralarda değer verirler, seninle yakından ilgilenirler. Vasyacığım, sen orada en birinci adam sayılırdın."

Katyacık böyle uzun süre sesli hayaller kurdu. Pencereden bakınca tan vaktinin boz rengi yavaş yavaş ağardı. Gecenin sessizliği farkına varmadan sabahın canlılığına bıraktı yerini. Gazete muhabiri kocanın gözüne gene uyku girmiyor, ağırlaşan başını arada bir güçlükle kaldırarak yere tükürmeye çalışıyordu. Derken, karısının beklemediği bir anda keskin bir hareket yaptı ve yattığı yerden birdenbire havaya sıçradı... Yüzü sapsarı kesilmişti, alnı ter içindeydi.

Karısının hayallerini yarıda keserek:

"Ah, midem nasıl da bulanıyor! Bir dakika bekle, hemen geliyorum," dedi.

Battaniyeyi omuzlarına aldı, hızla odadan dışarı çıktı. Çok içki içen insanların sabahları sık sık karşılaştığı o tanıdık, tatsız bulantı gene üzerine çullanmıştı. Birkaç dakika sonra sendeleye sendeleye dönüp geldi; yüzü solgun, görünüşü son derece bitkindi. Yüzündeki tiksinen anlatım ile kapıldığı umutsuzluğun korkuya benzerliği yaşantısının çirkinliğini ancak şimdi anladığını gösteriyordu. Tan vaktinin aydınlığı ise içinde bulundukları odanın yoksulluğunu, pisliğini tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktaydı. Hele o umutsuzluk! Yaşamının çıkmazlığını gittikçe daha çok anlıyordu o anda.

"Katyacağım, amcana yaz, kurtulalım artık bu sıkıntılardan!" diye mırıldandı.

Karısı utku kazanmışçasına sevindi.

"Vasyacığım, tamam mı? Kabul ettin mi? Sabahleyin kalkar kalkmaz yazıyorum amcama. İşte sana şeref sözü, güzel bir görev şimdiden bekliyor seni! Bunu laf olsun diye söylemiyorsun, öyle değil mi?"

"Katyacağım, öyle şey olur mu? Çok rica ederim..."

Bu söz üzerine kadıncağız yeniden sesli hayaller kuruyordu. Kocasının sesinin dinginliğinin etkisiyle yavaş yavaş uykuya daldı. Kiralayacakları konak büyüklüğündeki ev ile kendi tavuklarının, ördeklerinin gezindikleri geniş avlu bu sefer düşüne girdi. Yatak odalarının penceresinden güvercinleri öterek ona bakıyor, inekleri ahırda böğürüyordu. Ne şimdi oturdukları pis evdeki komşuların dırdırları, ne çatlak sesli kahkahalar ne de o anda üstünde yattıkları yatağın çirkin gıcırtısı geliyordu kulaklarına... Düşünde kocası ağırbaşlı yürüyüşüyle çalımlı çalımlı bahçe kapısına doğru yürümekteydi. Yeni görevine gittiği nasıl da belli oluyordu! Hiçbir şeyin gereksinmesini duymadığı, çok az kafa yorduğu bir huzur duygusu besbelli, kocasının tüm benliğini sarmıştı.

Öğleye doğru uyandığında gene keyifli ve neşeliydi. Besbelli sabaha karşı gördüğü düşün iyileştirici gücünün etkisi altındaydı. Ama gözlerini ovuşturdu, kocasının sabaha kadar dönüp durduğu yatağa şöyle bir baktı. Aynı anda da benliğini saran o sevinç duygusu kuş gibi pır diye uçtu gitti. Vasya gene gece geç vakit sarhoş kafayla dönmek üzere gazetecilik görevine yollanmıştı. Tıpkı dünkü gibi, üç gün önceki gibi, her zamanki gibi... Geceleri gene sarhoş kocasının mide bulantıları arasında tatlı hayallere dalacaktı.

"Amcama mektup yazıp da ne olacak?" dedi üzüntüyle içini çekerek.

Boşuna Islık Çalanlar

(Свистуны)

Aleksey Fiyodoroviç Vosmiyorkin evinde bir süre kalmaya gelen müzik uzmanı kardeşine çiftliğini gezdirmekteydi. Epey önce kahvaltı yapmışlardı, ikisinin de neşesi yerindeydi.

Vosmiyorkin;

"Kardeşçiğim, şurası bizim nalbant dükkânı," dedi. "Atları şu direğin dibinde nallarız. Şurası da banyo, banyomuzu yalnızca kış günleri yakarız. Yazın burayı kullanmadığımız için şu divanın altında hindileri kuluçkaya yatırıyoruz. Ah, bu divanı gösterirken insanın aklına neler geliyor, neler! Neyse, bunu sana sonra anlatırım. Banyom ayrı bir zevk aracıdır benim için... Yalnız Rus insanı düşünmüştür banyo denen nesneyi. Üst ranzada bir saat içinde öyle zevkler tadarsın ki, ne Alman'ın ne de İtalyan'ın aklına gelir böyle zevkler. Aslında saunadır burası benim için. Ranzada cehennem sıcaklığında yatarken Avdotya kız senin her yerini süpürgeyle çiki-çiki, çiki-çiki diye sesler çıkararak öyle güzel döver ki, zevkten kendinden geçersin... Yattığın yerden doğrulursun, buz gibi bozanı içersin, sonra gene çiki-çiki, çiki-çiki! Ranzadan sıyrılıp yere indiğinde tıpkı kızarmış şeytana benzemişsindir... Anlıyorsun ya, banyonun güzelliği böyledir işte. Şurası da uşaklar, hizmetçiler bölmesi... Yani benim ırgatlarım, işçilerim burada kalırlar... Girelim mi içeriye?"

Toprak ağası ile müzik uzmanı başlarını öne eğerek çatısı yamulmuş, penceresi dökülen, sıvasız, badanasız, izbe bir yere girdiler. Girer girmez burunlarına keskin bir yanık yemek kokusu çarptı. Irgatlar ancak şimdi kahvaltılarını yapıyorlardı. Erkekler, kadınlar bir arada uzun bir masanın çevresine oturmuşlardı; kocaman ağaç kaşıklarla bezelye çorbası içiyorlardı. Efendilerini görür görmez lokmalarını çiğnemeyi bırakıp hepsi ayağa kalktılar.

Yemek yiyenleri şöyle bir süzen Vosmiyorkin;

"İşte benim emekçilerim bunlar," dedi. "Hepinize afiyet olsun, yarasın!!"

Topluca bir gürültüdür koptu;

"Alalab-bla-bla!"

"İşte gerçek Rus dediklerimiz bunlardır, kardeşçiğim! Evet, süzme Rus'tur tümü de! Hem de en gerçekleri! Benimkiler öyle değerli bir zümre oluştururlar ki Tanrım kusuruma bakmasın ama, bunların tekine bile bütün Alman'ları ya da Fransızları değişmem. Çünkü Rus halkının yanında bu yabancıların domuzdan farkları yoktur, haşarat gibi görürüm hepsini de!"

Havadaki pis kokuyu bastırmak amacıyla bir puro yakan bilim uzmanı çekine çekine;

"Öyle şeyler söyleme!" dedi. "Her ulusun kendi tarihsel birikimi, ayrı değerleri vardır."

"Biliyorum, sen Batı hayranısındır! Böyle şeylerden ne anlarsın ki? Ah, seninki ne üzücü bir düşünme tarzı! Siz okumuş insanlar yabancıları inceleyip öğrendiniz, ama kendi insanlarımıza gelince hiçbirini tanımak istemezsiniz! Bizimkileri sürekli hor görüyor, yadırgıyorsunuz! Ben gerçekleri gördüğüm için seninle aynı kanıda değilim. Bizim aydınlarımız kokuşmuştur. Eğer ideal değerler aramak istiyorsan, bunu ancak bizimkilerin arasında, şu haylazlarda bulabilirsin. İstersen Filka'yı alalım ele...

Vosmiyorkin böyle diyerek çoban Filka'ya yaklaştı, onu omzundan tutarak şöyle bir sarstı.

"Bak işte, benim Filka bu! Hey, aptal adam, neden birdenbire sırıtmaya başladın, ha? Ben ciddi şeyler söylüyorum, sen hemen sırıtmaya başlıyorsun. Böyle yapılır mı? Dikkatli bak, bi-

lim uzmanı! Karşındaki herif iyi bir örnektir! Omuzu tam bir arşın genişliğinde, göğsü ise fil göğsü gibi iki arşın! Bu dürzüyü şöyle itmeye kalksan yerinden kıpırdatamazsın! Hele ruh gücünü, sağlamlığını ölçmeye kalk bakalım, elindeki mezura yeter mi buna! Böylelerinin ruhsal gücü en azından senin gibi on aydınınkine denktir... Yerinde sıkı dur, Filka! Sakın ayakta uyuma! Kendi değerlerini küçük görme! Eğer biri seni baştan çıkarmaya kalkarsa, tükür yüzüne, dinleme onun sözünü! Sen herkesten daha güçlü, herkesten iyisin! Biz ise senin gibilere öykünmek zorundayız!"

Ağırbaşlı bir ırgat olan Antip gözlerini kırpıştırarak oradan atıldı:

"Ey, bizim iyiliksever efendilerimiz! Ayağa kaldırdığınız şu ırgat sizin iyilikseverliğinizi yüreğinde duyumsuyor mu, ne dediğinizi anlıyor mu bakalım! Hey, saf sapalak, sersem herif, hemen efendimizin önünde eğil, öp elini! Evet, o bizim velinimetimizdir. Bir adam ki Filka gibi basitin biridir, siz böylelerini de hoş görüp bağışlıyorsunuz. Eğer bir kişi ağzına içki koymuyorsa, hemen şımarmıyorsa onun yeri cennettir. Ulu Tanrı herkese cennete gitmeyi bağışlasın! Ey, bizim değerli efendimiz! Bizleri ödüllendirmek de ceza vermek de sizin hakkınızdır."

"İşitiyor musunuz şunun dediklerini? Gerçeğin ta kendisini söyledi. Kendi gözlerinle görüyorsun, değil mi, kardeşçiğim? Ey, ulu Tanrım! "Siz böylelerini bile hoş görüp bağışlıyorsunuz." diyor. Bu basit sözler adalet anlayışının en güzel ifadesidir. Bu değerli sözlerin önünde saygıyla eğileceğim, kardeşçiğim! Böyle sözleri bunlardan işiteceğiniz hiç aklınıza gelir miydi? Dinle onların dediklerini! Öğren onlardan, her şeyi öğren!"

Antip gene atıldı:

"Doğru söylüyorsunuz, efendim."

"Nedir doğru olan?"

"'Öğren' dediniz de, o işte..."

"Ne öğreni? Saçmalıyorsun, be salak!"

"Sizin söylediklerinizden ben o anlamı çıkardım, efendim. Öğren demiştiniz de... Sizler en uzun öğrenimi kazandığınız için bizlerin efendisi oldunuz... Bizler ise karanlıkta kaldık, ay-

dınlanamadık. Karşımızda yazılı bir levha görsek ne anlama geldiğini okuyup anlayamayız. Koklayarak tanımaya çalışırız her şeyi. Bir yerden votka kokusu gelirse 'meyhane' deriz, katran kokusu gelirse orası da katran satılan dükkândır..."

"Bilim uzmanı, kardeşçiğim, şunun dediklerini işittin mi? Bu sözlere ne buyurulur? Gördünüz ya, Rus halkı neymiş? Her sözcüğünde derin bir anlam, her cümlesinde büyük bir gerçek payı vardır. Bizim ırgat Antip'in kafatasının içinde doğruluğun bitmez tükenmez kaynağı bulunur. Bir de Dunyaşka'yı dinleyelim, o ne hünerler gösterecek, bakalım! Dunyaşka, gel buraya!"

Yüzü çilli, katıksız Ruslar gibi burnunun ucu kalkık bir kadın olan sığırtmaç Dunyaşka utandı, önündeki masayı tırnağıyla kazımaya başladı.

"Dunyaşka, sana söylüyorum, yaklaş yanımıza! Efendilerinden utanacak ne var? Seni yiyecek değiliz ya..."

Sığırtmaç kadın masanın arkasından çıktı, efendisinin önünde dikildi.

"Gördün mü, kardeşim? Karşındakinin şu korkunç beden yapısına ne dersin, bilmem ki... Böylelerini senin Petersburg'unda bulabilir misin? Oradakilerin hepsi kurumuş deri, damar ve kemiklerden oluşur... Ama şunun yanaklarına bir bak, sıksan vallahi kan damlar! Hem enine, hem boyuna gelişmiştir. Ya gülümsemesine, yanaklarının kırmızılığına ne demeli? Yapıları böyledir tümünün, sağlam insanların yapısı; senin oradakiler gibi sıska değildir hiçbiri. Kız, ne çiğniyorsun sen, avurdunda ne var?"

Dunyaşka ağzının içindekini hemen yuttu. Bunun üzerine Vosmiyorkin konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Kardeşçiğim, şunun omuzlarının genişliğini, kollarının uzunluğuna görüyor musun? Bunlar yavuklusunun sırtına bir yumruk indirdi mi, bidondan gelir gibi gümbür gümbür sesler çıkartır! Dunyaşka, sevgilin Andriyuşka'yla oynaşıyor musun gene? Andriyuşka, bana bak, seni öyle bir pataklarım ki, görürsün! Sırıt bakalım, sırıt, sırıtkan herif! Bilim uzmanı, şunları gördün işte... Hepsi ayrı bir değerde, hepsinin kendine göre özelliği, vereceğin her işin üstesinden gelecek gücü vardır..."

Vosmiyorkin bilim uzmanının kulağına eğilip bir şeyler fısıldadı. Irgat kalabalığı bir kahkahadır tutturdu. Bunun üzerine Antip azarlarcasına Dunyaşka'ya baktı, ona şöyle çıkıştı:

"Seni sürtük, en sonunda kendini alaya aldırmayı becerdin, değil mi? Doğru yoldan sapmayanlara böyle gülerler mi?"

Vosmiyorkin işçilerinin birini daha göstererek:

"Bilim uzmanı, bizim Liyubka'yı dinle şimdi," dedi. "Önde gelen türkücümüzdür. Sen müzik bilgini olarak kendi bölgende dolaşır, halkın yarattığı sanat ürünlerini derlersin... Hadi, şimdi bir de bizimkileri dinle! Sana öyle güzel türküler söyleyecekler ki, dinlerken ağzının suyu akacak. Başlayın şimdi, benim aslanlarım, hepiniz birlikte türkü söyleyeceksiniz. Liyubka, önce sen gir! Beni dinleyin, domuzlar, sakın bozuk sesler çıkartıp türküleri çorbaya döndürmeyin!"

Liyubka utana sıkıla yumruğunun içine öksürdü, patlamaya hazır kısık sesiyle bir türkü tutturdu; ötekiler onun peşinden ezgiye katıldılar. Vosmiyorkin iki kolunu birden sallamaya, gözlerini kırpıştırmaya başladı; bilim uzmanının yüzündeki heyecanı okumaya çalışırken horozlar gibi gıdakladı.

Müzik uzmanı kaşlarını çatıp dudaklarını sıkmıştı, müzikten anlayan birinin ciddi tavrıyla ırgatlar korosunu dikkatle dinliyordu.

"Hımm, evet," dedi bir ara. "Ünlü besteci Kreyevski'nin bu ezgiye benzeyen bir eseri olacak. Halk türkülerinden yararlanarak bestelemiş... Kayıt numarası, müziğin türü, adı, hepsi bende var. Senin koronun söylediğini de yazayım şuraya..."

Cebinden bir defter çıkardı, kaşlarını sertçe çattı, sözümona, türkünün notasını kaydetmeye koyuldu. Birinci türkü bitince ırgatlar korosu ikincisine başladı. Bu arada türkücülerin önlerindeki çorbalar soğumuş, fırından biraz önce çıkan lapanın buğusu tütmez olmuştu.

Vosmiyorkin sol ayağını yere vurarak tempo tutarken koroyu destekliyordu.

"Şunu iyi dinle, kardeşçiğim! Senin de bir diyeceğin vardır elbette! Hadi, benim aslanlarım, türkülere ara vermeyin! Çok güzel! Hepinizin önünde saygıyla eğiliyorum!"

Bu işin sonu, kim bilir, daha nereye varırdı! O sırada toprak ağasının oda uşağı içeri girdi, öğle yemeğinin hazır olduğunu bildirdi.

Kardeşiyle birlikte uşaklar bölmesinden çıkan Vosmiyorkin ağlamaklı bir sesle:

"Biz toplum dışına düşmüş, az buçuk okumuş kişiler, biz insan bozuntuları kendimizi herkesten üstün, herkesten daha iyiymiş gibi görürüz! Oysa kimiz biz, neciyiz? Ne ülkülerimiz, ne bilimimiz, ne elimizden geldiğince çok çalışarak topluma kendimizden bir şeyler verdiğimiz var! Bak, görüyorsun ya, nasıl sırıtıyorlar! Neredeyse kahkahayı basacaklar. Bizimle alay ettikleri açıkça belli değil mi? İşte sen de görüyorsun. Üstelik alay etmekte sonuna dek haklılar. Düzenbazlığımızın farkında olduklarını düşünüyorum. Bin kere haklılar, hem de bin kere. Dunyaşka'yı dinledin, beğendin mi çiftliğimin yosmasını? Ah, o ne çapkındır, ne anasının gözüdür, bir bilsen! Söylediği türküleri dinledin, yemekten sonra onu gene çağıracağım..."

Ağabey-kardeş sofrada halkın bozulmamış özgünlüğü, el değmemişliği konusunda epeyce tartıştılar, birbirlerini kıyasıya eleştirdiler, "aydın" sözcüğünün gerçek anlamını kendi aralarında belirlemeye çalıştılar.

Yemeğin ardından uyku saati gelmişti. İkisi de odalarını çekilip bir güzel uyku çektikten sonra evin önündeki merdiven sahanlığına çıktılar, oda uşağına kendilerine soda getirmesini buyurduktan sonra yeniden aynı konuları tartışmaya koyuldular. Aradan epey vakit geçmişti ki, Vosmiyorkin uşağına şöyle bağırdı:

"Petka, git de Dunyaşka'yı, Liyubka'yı, ötekileri buraya çağır! Türkü söyleyerek topluca dans edecekler. Hepsini çağır, gelsinler! Elini çabuk tut, hadi benim aslanım!"

Yaşlanmanın Sonucu

(Отец семейства)

Bu durum çoğunlukla kumarda ütüldükten ya da mide sancılarının başlamasına yol açan içkili eğlencelerden sonra olur. Stepan Stepanıç Jilin[1] sabahleyin sıkıntılı bir ruh haliyle açar gözlerini. Ekşi suratının ezik, karman çorman, bön bir görünüşü vardır. Yüzünden düşen bin parça olur. Onu görür görmez birine gücenmiş ya da bir şeyden tiksinti duyuyor sanırsınız. Kalkıp yavaş yavaş giyinir, yavaş yavaş maden suyu içer, can sıkıntısından bir odadan ötekine dolaşmaya başlar.

Sabahlığına sarınıp sağa sola tükürükler saçarak öfkeli öfkeli homurdanır:

"Kimin kapıları böyle kapatmadan bıraktığını bilmek isterdim! Hayvanlar! Bu kâğıtların yerde ne işi var? Hemen hepsini toplayın! Evde yirmi tane hizmetçi bulunduruyoruz, gene de dingonun ahırından farkı yok! Kapı zilini kim çalıp duruyor? Yol geçen hanı mı burası?"

Karısı, "Bizim Fedya'nın ebeliğini yapan Anfisa Nine geldi," karşılığını verir.

"İşleri güçleri yoktur, kapı kapı dolaşırlar... Lüpçüler!"

"Seni de anlamak öyle zor ki, Stepan Stepanıç! Kendin çağırdın, şimdi de sövüp sayıyorsun."

1 Damarlı – ç.n.

"Sövmüyorum ben, doğrusunu söylüyorum. Sen de bir iş yapmadan çene çalacağına bir şeylerle uğraşsan daha iyi edersin! Eğer bu kadınları anlıyorsam kahrolayım! Bütün gün aylak aylak oturmaktan nasıl da bıkmazlar? Kocaları öküz gibi, hayvan gibi çalışsın, yaşam arkadaşı olacak karısı ise bir köşede oturup elini bir işe sürmeden, can sıkıntısı çekerek, kocasıyla tartışmak için fırsat kollasın! Olacak şey mi yani? Bak, karıcığım, bu enstitü alışkanlığından vazgeçme zamanı çoktan geldi! Artık enstitü öğrencisi, bu bu evin evlenecek cici kızı değilsin; annesin sen, kadınsın! Yo! Beni işitmemek için başını çevirirsin, değil mi? Öyledir işte, acı gerçekleri dinlemek hoşa gitmez!"

"Ne gariptir, acı gerçekleri yalnız mide sancın tuttuğu zaman söylersin."

"Evet, başla bakayım, başla dırdırlarına!"

"Dün gene kafa çekmeye mi gittin, yoksa iskambil oyununda mı ütüldün?"

"Ne çıkar öyle olsa? Benim şunu bunu yaptığımdan sana ne? Sana hesap vermek zorunda mıyım? Kumarda da ütülsem para benim değil mi? Kendime harcadığım, bu ev için harcanan para da benim param, işitiyor musunuz, benim param!"

Bu sahne böylece uzar gider. Ama öğle yemeğine başlamadan, çoluk çocuk sofraya oturdukları zaman Stepan Stepanıç kadar aklı başında, iyilik seven, hak gözetir ve dilini tutmasını bilen bir adam yoktur yeryüzünde! Genellikle her şey çorbadan başlar. Daha bir kaşık almıştır ki, Jilin yüzünü buruşturur, çorba içmeyi bırakır.

"Bu ne biçim çorba?" diye homurdanır. "Anlaşılan karnımızı bundan böyle dışarıda doyuracağız."

Karısı kaygılanır.

"Nesi var? Beğenmedin mi çorbayı?"

"Bu bulaşık suyunu çorba diye içmek için bilmem insanın nasıl bir midesi olmalı? Hem çok tuzlu hem de berbat kokuyor. Üstelik soğan yerine tahtakuruları yüzüyor üzerinde..."

Sofradaki konuklara, Ebe Anfisa İvanovna'ya döner:

"Bunlar insanı deli eder! Her gün yemeklik almak için avuç

dolusu para harcarsın... Kendini birçok şeyden yoksun kılarsın, buna karşılık sana neler yedirirler! Anlaşılan, memurluğu bırakıp, onların yerine benim mutfağa girmemi istiyorlar."

Çocukların eğiticisi çekine çekine, "Bugün çorba güzel," der.

Jilin gözlerini öfkeli öfkeli kısıp kadına bakar.

"Ya, öyle mi dersiniz? Ben de derim ki, herkesin zevki kendine göredir. Genel olarak söylersek, sizinle benim birçok konuda zevklerimiz ayrılıyor. Diyelim, şu çocuğun davranışlarını siz çok beğeniyorsunuz. (Bunu derken gösterişli bir el hareketiyle oğlu Fedya'yı işaret eder.) Evet, siz ona bayılıyorsunuz ama onu görünce benim bütün cinlerim tepeme üşüşüyor!"

Yedi yaşlarında, solgun, hastalıklı bir çocuk olan Fedya yemeğini bırakır, gözlerini önüne indirir. Yüzü daha bir solgunlaşır.

"Evet, siz ona hayransınız ama bu çocuk beni deliye döndürüyor. Hangimiz haklıyız, bilmem, ama babası olarak onu sizden daha iyi tanıdığımı söylemeliyim. Bakın şuna, nasıl oturuyor? Terbiyeli çocuklar böyle mi otururlar? Düzgün otur bakayım!"

Fedya çenesini yukarı kaldırıp boynunu dik tutar. Böyle yapınca daha doğru oturduğunu sanır. Gözleri de dolmuştur.

"Hadi, yemeğini ye! Kaşığını doğru tutmuyorsun. Bir gün senin yuvanı yapacağım, haylaz çocuk! Bir de ağlama tutturmaz mı? Yüzüme dosdoğru bak bakayım!"

Fedya dosdoğru bakmaya çalışır, ama yüzü titrer, gözlerine yaşlar dolar.

"Yaaa! Ağlamak ha? Hem suçlu, hem güçlü! Git, köşede dikil, hayvan!"

Anne çocuğa arka çıkar, "Ama önce yemeğini yesin."

"Yemek yiyemez! Böyle terbiyesi kıt... Böyle yaramazların yemek yemeye hakları yok!"

Fedya'nın yüzü çarpılır, tüm bedeni sarsılır, sandalyesinden kayarak köşeye gider.

Baba azarlamayı sürdürür:

"Daha bu kadarla kalmayacak! Madem terbiyeni kimse üstlenmiyor, bu işi de ben kendi üzerime alıyorum! Bak o zaman yemekte yaramazlık yapacak, zırlayabilecek misin? Seni eşek

seni! Çalışacaksın, anlaşıldı mı, çalışacaksın! Bedavadan ekmek yok! Adam olmak gerek, adaaam!"

Anne Fransızca olarak, "Tanrı aşkına, yeter artık!" diye yalvarır. "Bari yabancıların yanında yeme bizi... Kocakarı her şeyi işitiyor, onun sayesinde bütün kent öğrenecek..."

Jilin Rusça, "Benim söylediklerimi işitenlerden korkum yok!" karşılığını verir. "Anfisa İvanovna haklı olduğumu görmüyor mu? Senin düşüncene göre bu pis çocuğun gidişatından memnun mu olmalıyım? Onun bana kaça patladığını bilmiyor musun? Sen, pis çocuk, biliyor musun, senin için ne kadar para döküyorum? Yoksa ben para basma makinesi miyim? Parayı sokaktan mı topluyorum? Zırlama! Sus! İşitiyor musun beni? Yoksa, alçak, sana temiz bir sopa çekmemi mi istiyorsun?"

Fedya bir çığlık atar, sonra hüngür hüngür ağlamaya başlar.

Sofradan fırlayıp kalkan anne peçeteyi atarak, "Bu kadarı da fazla!" der. "Şu evde ağız tadıyla yemek yendiği görülmüş mü? Senin bir lokma ekmeğin işte şuramda düğümleniyor!"

Boğazını gösterir, mendilini gözlerine bastırarak yemek odasından çıkar.

Jilin zoraki bir gülümsemeyle, "Hemen de gücenir," karşılığını verir. "Ne kadar da çıtkırıldım yetişmişler! İşte böyle, Anfisa İvanovna, bu devirde doğru sözü kimse sevmiyor. Sonunda suçlu biz olduk!"

Birkaç dakika sessizlik içinde geçer. Jilin gözlerini tabaklarda gezdirir, kimsenin çorbaya dokunmadığını görünce derin derin iç çeker, sonra bakışlarını eğitmen kadının kızarmış, kaygılı yüzüne diker.

"Siz çorbanızı niçin içmiyorsunuz, Varvara Vasilyevna? Darıldınız, demek! Orası öyle. Doğru sözü kimse sevmiyor... Ama bağışlayın, benim yapım böyle, kimseye ikiyüzlülük edemem... Her zaman gerçeği olduğu gibi söylerim, (içini çeker). Artık anlaşılıyor ki, benim burada bulunuşum kimsenin hoşuna gitmiyor. Ben buradayken ne yemek yiyebiliyorlar ne de konuşuyorlar... Eh, ne yapalım? Gitmemi daha önce söyleseydiniz, hemen kalkar giderdim... Şimdi de gidebilirim."

Jilin iskemlesinden kalkar, gururlu bir yürüyüşle kapıya yö-

nelir. Hâlâ ağlayan Fedya'nın yanından geçerken durur. Başını gururla arkaya atarak, "Bunca olup bitenden sonra artık özgürsünüz. Hiçbir şekilde eğitiminize karışmıyorum," der. "Elimi çektim sizlerden! Babanız olarak iyiliğinizi istediğim halde, sizi ve çekip çevirenlerinizi rahatsız ettiğim için özür dilerim. Bundan böyle geleceğinizle ilgili bütün sorumluluğu üzerimden atıyorum."

Fedya çığlık atar, daha yüksek sesle zırlamaya başlar. Jilin azametle kapıya döner, kendi yatak odasına gider.

Öğleden sonra yataktan kalkan Jilin vicdan sızısı duymaya başlamıştır. Karısından, oğlundan, Anfisa İvanovna'dan utanır; öğle yemeğinde olup bitenleri anımsayarak dehşet içinde kalır. Ancak gururu öylesine güçlüdür ki, içten davranma yürekliliğini bulamaz kendinde; küskünlüğünü, homurdanmasını sürdürür.

Ertesi sabah uyandığında keyfi yerindedir, yüzünü yıkarken neşeyle ıslık çalar. Kahvesini içmek üzere yemek odasına girerken orada oğlu Fedya'yı bulur. Fedya babasını görür görmez ayağa kalkar, tedirgin tedirgin çevresine bakınır.

Jilin masanın yanından geçerken neşeyle, "E, nasılsın bakalım delikanlı," der. "Ne var, ne yok? Keyfin yerinde, değil mi? Gel bakayım, yumurcak, babanı öp!"

Çocuk ciddi bir yüzle babasına yaklaşır, titreyen dudaklarını yanağına dokundurduktan sonra yanından uzaklaşır, sessizce yerine oturur.

Ölü

(Мертвое тело)

Durgun bir ağustos gecesi. Kırlardan usul usul bir sis yükseliyor ve gözle görülebilen her şeyi donuk bir örtüyle kaplıyor. Ayın aydınlattığı bu sis kâh uçsuz bucaksız, durgun bir deniz, kâh sonsuz beyaz bir duvar gibi gözüküyor. Hava nemli, soğuk. Sabaha daha epey vakit var. Ormanın kıyısından geçen yolun kenarında bir ateş yanmakta. Hemen oracıkta genç bir meşe ağacının altında, üzerine beyaz örtü örtülmüş bir ölü yatıyor. Ölünün göğsüne tahta bir haç konulmuş, yanında bekleyen iki kişi var. İki adam, köylülere yüklenen en ağır, en tatsız nöbet bekleme görevini yerine getirmektedirler. Biri uzun boylu, bıyıkları yeni terlemiş, kara kalın kaşlı, yırtık pırtık bir gocuk giymiş, ayakları çarıklı bir gençtir. Islak otların üzerine oturup bacaklarını uzatmış, bir şeylerle oyalanarak zaman öldürmeye çalışıyor. Onun boynunu önüne eğip elindeki tahtayla uğraşmasından kaşık yonttuğunu anlıyoruz. Durmadan burnunu çekiyor. İkincisi, zayıf, çopur yüzlü, seyrek bıyıklı, keçisakallı, ufak yapılı bir ihtiyardır. Adam ellerini dizlerinin üzerine koymuş, hiç kımıldanmadan, kayıtsızca ateşe bakıyor. İkisinin arasındaki, adamların yüzlerini kızıla boyayarak ölgün ölgün yanan küçük kır ateşi nerdeyse sönmek üzere. Ortalık sessiz. Yalnızca bıçağın yonttuğu tahtanın gıcırtısı ile yanan ıslak kütüklerin cızırtısı duyuluyor.

"Hey, Sioma, uyuma!" diyor genç köylü.

Keçisakallı kekeliyor:

"Ben... Ben uyumuyorum."

"İyi... Tek başına kalınca insan korkuyor. Bari bir şeyler anlatsaydın."

"Be... Beceremem ki..."

"Ne garip adamsın be, Sioma! Senin yerinde bir başkası güler, şarkı söyler, olmadık şeyler anlatırdı. Tuhafsın, vallahi! Bostan korkuluğu gibi oturuyor, gözlerini dikip ateşe bakıyorsun. Bir-iki laf etmesini de mi bilmezsin? Sanki konuşmaktan korkuyorsun. Elli yaşındasın ama bir çocuk kadar aklın yok... Aklının kıtlığından dolayı kendine acı bari!"

Keçisakallı suratını asarak, "Acıyorum," diyor.

"Senin budala oluşundan dolayı biz üzülmüyor muyuz? İyi yürekli, ağzına içki komaz bir köylüsün. Ancak ne yazık ki aklın epeyce kıt. Hiç olmazsa Tanrı'nın senden esirgediğini kendin tamamlasaydın... Aklını başına topla, Sioma, bunun için uğraş biraz... Bir yerde iyi bir söz işittiğinde onu anlamaya çalış, aklında tut, üzerinde düşün taşın. Anlamadığın bir şeyle karşılaştığın zaman da kendini zorla, o şeyin girdisini çıktısını kafanda tart. Durmadan kendini zorlamazsan eline bir şey geçmez. Tamam mı? Aklını başına toplamadığın sürece dünyaya geldiğin gibi gene budala gidersin..."

Birdenbire inlercesine uzayıp giden bir ses duyuluyor ormandan. Sanki ağaçlardan birinin ucundan bir şey kopup yaprak hışırtıları içinde yere düşüyor... Bu ses boğuk boğuk yankılanıyor ormanda. Genç köylü irkiliyor, sorarcasına arkadaşına bakıyor.

Sioma gene asık suratlı, "Baykuş küçük kuşları kovalıyor," diyor.

"Sioma, kuşların sıcak ülkelere göç etme zamanı gelmedi mi? Ne dersin?"

"Geldi ya..."

"Sabahları havanın soğumasından belli. Çok soğuk! Turnalar çabuk üşüyen, narin yaratıklardır. Soğuk havalar onlar için ölüm demektir. Ben turna değilim ama çok üşüdüm. Ateşe biraz odun atar mısın!"

Sioma ayağa kalkıyor, ormanın karanlığında gözden yitiyor. Yaşlı adam, çalılar arasında dolaşıp kuru dalları kırarken arkadaşı elleriyle gözlerini kapıyor, her sesten ürperip korkuyor. Az sonra bir kucak çalı çırpı getiriyor Sioma, bunu ateşin üstüne atıyor. Önce ince budakları kararsız kararsız yalayan alevler az sonra sanki buyruk almışçasına birdenbire bütün dalları sarıyor; kızıla çalan alevler orada oturan iki kişinin yüzünü, yolu, altında ölünün kol ve ayaklarının kabarık kabarık gözüktüğü beyaz örtüyü, bunun üzerindeki haçı aydınlatıyor. Nöbet bekleyenler susmaktadır. Genç köylü boynunu daha çok eğiyor, sinirli sinirli işini sürdürüyor. Keçisakallı ise eskisi gibi gözlerini ateşten ayırmaksızın kıpırtısız durmakta. O sırada gecenin sessizliğinde ansızın bir ilahi duyuluyor: "Tanrı'nın evini sevmeyenler ondan utansınlar..." Ardından ayak sesleri işitiliyor.

Yolda, ateşin kızıl aydınlığı içerisinden kısa keşiş cüppesi ile geniş kenarlı bir şapka giymiş, omuzlarında yol çantası bulunan bir adam beliriyor.

Adam kısık tiz sesiyle, "Tanrım, senin hikmetinden sual olunmaz," diye başlıyor. "Karanlıklar içinde bir ateş gördüm, içim ürperdi. Önce gece yolcuları sandım sizi. Sonra, 'Atlarını görmediğime göre ne biçim yolcu bunlar? Sakın kötü ruhlar, zenginlerin yolunu bekleyen haydutlar ya da putlara kurban sunan Çingeneler olmasın?' dedim. İçimden bir ses yükseldi. 'Git!' dedi, 'Tanrı'nın kulu Feodosi, git de alınyazın neyse çıksın karşına!' İnce kanatlı pervaneler gibi ateşe doğru uçup geldim. İşte şimdi karşınızda duruyor, dış görünüşünüzden içinizi okuyorum. Siz ne kötü ruhsunuz ne de putperest tayfası. Tanrım yardımcınız olsun!"

"Sağ ol!"

"Din kardeşlerim, lütfen bana yol gösterir misiniz, Makuhin tuğla fabrikasına nasıl gidilir?"

"Çok yakındır. Bu yoldan doğruca ilerle. İki fersah yürüdükten sonra karşına bizim köy, Ananovo çıkar. Köyden hemen sağa dön, kıyıdan kıyıdan gidince fabrikaya varırsın. Ananovo'dan üç fersah ötede."

"Tanrım sizden razı olsun. Peki, siz burada niçin oturuyorsunuz?"

"Nöbetçiyiz. Ölü bekliyoruz..."

"Ne? Ne ölüsü? Aman Tanrım!"

Keşiş haçı, beyaz örtüyü görüyor. Öylesine ürküyor ki, tüyleri diken diken oluyor. Bu beklenmedik görüntü onun üzerinde korkunç bir etki bırakmıştır. Şaşkınlık içinde, ağzı açık, gözlerini belertiyor, yerinde çakılmışçasına apışıp kalıyor... Gözlerine inanamadığı için birkaç dakika susuyor, sonra mırıldanmaya başlıyor:

"Aman Tanrım! Kutsal Meryem Ana! Kimseye zararım dokunmadan yolumda giderken nedir bu başıma gelenler!"

Genç köylü soruyor:

"Necisiniz siz, efendi? Papaz sınıfından mı?"

"Yo... Yo... Manastır manastır dolaşırım ben... Mi... Mihail Polikarpıç'ı tanır mısın? Fabrika müdürü... Onların yeğeniyim. Tanrım, sen büyüksün! Ne yapıyoruz demiştiniz burada?"

"Nöbet bekliyoruz. Görevimiz bu."

Cüppeli, bir elini gözlerinin üzerinden geçiriyor.

"Doğru ya... Ölen kişi kimlerden?"

"Bir yolcu."

"Yaşam böyledir işte... Eh, dostlarım, ben artık gitsem iyi olacak. Korku çöktü içime, kardeşler... Ah, bilmezsiniz, her şeyden çok ölülerden korkarım... Ne garip, değil mi? Bu adam yaşarken belki kimsenin aldırdığı yoktu. Ama şimdi ölüp bedeni çürümeye başlayınca karşısında tir tir titriyoruz. Sanki büyük bir komutan ya da kutsal bir kişiymiş gibi. Nasıl oldu, yoksa öldürdüler mi zavallıyı?"

"Tanrı bilir. Belki öldürmüşlerdir, belki de kendiliğinden ölmüştür.

"Doğru, doğru... Kim bilir, kardeşler, belki de ruhu şu anda cennetin zevklerini tadıyordur."

Genç köylü, "Ruhu henüz bedeninden uzaklaşmaz, üç gün buralarda dolaşır," diyor.

"Hımm! Hava da çok soğuk! Dişlerim takır takır birbirine vuruyor... Demek, dosdoğru gidilecek, ha?"

"Evet, köye kadar. Sonra da sağa sapar, hep kıyıdan yürürsün."

"Kıyıdan mı? Peki... Ben de ne diye duruyorum? Yolcu yolunda gerek... Hoşça kalın, kardeşler."

Cüppeli birkaç adım atıyor, sonra duraklıyor.

"Gömülmesi için bir kapik bırakmayı unuttum. Din kardeşlerim, para bırakabilir miyim?"

"Sen manastırları dolaşıyorsun, bizden daha iyi bilirsin. Eceliyle gittiyse bu para ruhunun kurtuluşuna yardım eder, ama kendini öldürdüyse günahtır, bırakma!"

"Doğru... Belki de kendini öldürmüştür. İyisi mi, para bende kalsın. Ah, bizler ne günahkâr insanlarız! Şimdi bana bin ruble bile verseler burada, ölünün başında duramam. Hadi, hoşça kalın, kardeşler!"

Cüppeli yavaş yavaş uzaklaşıyor, yeniden duruyor, mırıldanıyor:

"Ne yapsam acaba, bir türlü karar veremiyorum. Burada ateşin yanında pineklemekten çok korkuyorum. Yalnız gitmek de öyle korkunç ki! Karanlık yolda gözlerimin önüne hep ölü bir adam gelecek. Tanrımın bana verdiği ceza bu! Tam beş yüz fersah yol yürüdüm, başıma böyle bir şey gelmedi de şimdi eve yaklaştığım sırada... Felakete bakın! Gidemiyorum işte."

"Doğru, çok korkunç!"

"Ne kurtlardan, ne haydutlardan, ne karanlıktan korkarım ama ölülerden ödüm patlar. Korkuyorum işte, ne yapayım? Din kardeşlerim, yalvarırım size, beni köye kadar geçirin."

"Bize ölünün yanından ayrılmayın, dediler."

"Kimsecikler görmez ki, kardeşler! Vallahi görmez. Tanrım iyiliğinizin karşılığını verir. Sakallı, ne olur, hadi beni sen götür! Ee, daha niçin susup oturuyorsun?"

Genç köylü, "Onun biraz aklı kıttır," diyor.

"Götür, kardeşim, beş kapik veririm."

Genç köylü ensesini kaşıyor.

"Beş kapik iyiydi, ama bize verilen buyruk böyle. Dur bakalım, bizim aklı kıt arkadaş tek başına otururs seni ben götürürüm. Sioma, burada kalır mısın?"

Sioma kabul eder.

"Kalırım..."

"Hadi öyleyse, gidelim."

Genç köylü ayağa kalkıyor, cüppeli ile yola koyuluyor. Bir dakika sonra ayak sesleri, konuşmalar işitilmez oluyor. Sioma gözlerini yumuyor, hafiften uyuklamaya başlıyor. Ateş sönmek üzeredir; ölünün üzerini kocaman, kapkara bir gölge kaplıyor.

Kadınların Şansı

(Женское счастье)

Tümgeneral Zapurıgin toprağa veriliyordu. Sık sık komut haykırışlarının ve cenaze müziğinin duyulduğu ölü evine dört bir yandan, rahmetlinin götürülüşünü görmek isteyen insanlar akın akın geliyorlardı. Gelenler arasında memur Probkin[1] ve Svistkov[2] ile hanımları da vardı.

Dört kişi yürüyüş koluna yaklaştıkları sırada ilçe emniyet müdür yardımcısı onları durdurarak tatlı, yumuşak bir sesle, "Efendim, durun, yürüyenlerin arasına giremezsiniz," dedi. "Lütfen biraz geri çekilin! Yalnız size değil, herkese söylüyorum aynı şeyi. Lütfen geri çekilin! Ama kadınlar gidenlere katılabilirler... *Mesdames*,[3] sizler buyurun! Erkekler oraya giremezler... Lütfen!"

Probkin ile Svistov'un eşleri emniyet müdür yardımcısının bu beklenmedik kolaylığı karşısında kızarıp bozardılar ama fırsat bu fırsattır deyip cenaze yürüyüşüne katıldılar. Kocaları ise yaya ve atlılardan oluşan meraklı kalabalığının arkasında, yan yana dizilmiş ense duvarına bakakaldılar.

Onlardan uzaklaşan iki kadının arkasından kıskançlık duya-

1 Mantargil – ç.n.

2 Islıkçı – ç.n.

3 (Fr.) Hanımefendiler.

rak, hatta biraz nefretle bakan Probkin, "Onlar geçti, biz kaldık," dedi. "Bu saçı uzunların her yerde şansları açıktır. Biz erkeklere böyle bir ayrıcalık tanınmamıştır ama onlara tanınır."

"Söyler misin, kadınların bizden farkı ne? Bir sürü kör inanç taşıyan, basbayağı yaratıklardır bunlar, gene de geçmelerine izin verdiler işte. Seninle ben en üst dereceden memur bile olsak sokmazlardı bizi."

Probkin'in bu sözleri karşısında emniyet müdür yardımcısı sitemli sitemli, "Beyim, çok garip düşünceleriniz var," dedi. "Şimdi sizi, beni, bütün erkekleri bıraksalar yürürken itişip kakışır, çirkin hareketler yapardık. Ama kadınların terbiyesi böyle şeylere izin vermez."

Probkin öfkelendi:

"Bırakın siz de, Tanrı aşkına! Kalabalıkta asıl itişenler kadınlardır. Erkekler düzene uyarlar, oysa kadınlar giyimleri bozulmasın diye kollarını iki yana açıp yanındakileri iterler. Her zaman böyledir işte. Nedense kadın milleti her yerde şanslıdır. Öyle değil mi? Kadınlar askere alınmaz, danslı toplantılarda giriş biletleri var mı, diye sorulmaz, bedensel cezalara çarptırılmaz... Peki, bunları hak ediyorlar mı? Bir kadın mendilini mi düşürdü, hemen alıp vereceksin; bulunduğun odaya mı girdi kalkıp yerini ona bırakacaksın; yanından mı ayrılıyor, onu dışarıya kadar geçireceksin... Bir de rütbeleri ele alalım! Sen ya da bir başkası, diyelim üst dereceden danışmanlığa yükselmek için ömür boyu yırtınır, didinirsin, ama bir cici kız bir danışmanla evlenince yarın saatte o mutluluğa erişir, yani kocasının rütbesiyle anılmaya başlar. Prens ya da kont unvanı mı kazanmak istiyorsun, ya bakanlık yapacaksın ya da Şipka'yı, bütün dünyayı fethedeceksin. Ama Ulu Tanrım hoş görsün, Varenka ya da Katenka adında, ağzı henüz süt kokan bir genç kız bir kontun önünden eteğiyle sürünüp geçtiği ya da gözünü kısarak baktığı zaman çok geçmeden onunla evlenip kontes oluverir... Sen şimdi il sekreterisin, değil mi? Bu unvanı kazanmak için yıllarca dirsek çürüttün, çalışmaktan canın çıktı. Ya senin Marya Fominişna ne yaptı? Ne diye o da seninle aynı unvanı taşıyor? Bir papaz kızıyken pat, il sekreterliğine! Böyle yüksel-

meye can kurban! Oturt bakalım onu kendi masana, girenleri çıkanların yerine yazmayacak mı? İşleri Arap saçına benzetir."

Svistkov, "Buna karşılık kadınlar acı çekerek çocuk doğuruyor," dedi.

"Aman ne önemli iş! İnsana kan kusturan bizim amirlerden birinin buyruğunda çalışsın da görelim bakalım, çocuk doğurmak bunun yanında basit bir iş kalmayacak mı? Her yerde ayrıcalıkları vardır kadınların! Bir genel müdürün karşısında bizim rütbede bir genç kızın ya da kadının gösterdiği rahatlığı sen şube müdürünün karşısında gösteremezsin. Evet, öyledir... Senin Marya Fominişna müsteşar beyefendinin koluna hiç çekinmeden girer, ama görelim, sen müsteşarın yanına yaklaşabiliyor musun? Bizim apartmanda alt katta genel müdürlük yapan bir profesör oturur. Göğsünde bir de Anna nişanı taşır. Arada bir karısının adama, 'Sersem herif! Salak! Aptal!' diye bağırdığını işitiriz. Altı üstü esnaf sınıfından gelme bir kadındır! Adamın nikâhlı karısı olduğu için bu sözlere göz yumuluyor. Bir de nikâhı olmasa, yasadışı yaşasalar ne olurdu acaba? Yaşadığım şu olayı ömrüm boyunca unutamayacağım. Az kaldı o yüzden elimdekini avcumdakini yitirecektim, verilmiş sadakamız varmış da ucuz kurtuldum. Anımsarsın, bizim genel müdür geçen yıl köyündeki yazlığa izne giderken yazışmaları yürütmem için beni de yanına almıştı... Bir saatte bitireceğim kolay bir görev. Günlük çalışmamı bitirince ya ormana dolaşmaya çıkar ya da uşaklar bölmesine gönül eğlendirmeye giderdim. Bilirsin, bizim genel müdür hiç evlenmedi. Evinde ise uşak, hizmetçi it sürüsü gibi. Başlarında onları çekip çevirecek kimse bulunmadığı için isteyen istediğini yapar. Nasıl olsa evin hanımı yok. Ama Vera Nikitişna adında bir kâhya kadın var ki, her şey onun denetiminde. Genel müdüre çayını verir, yemeklerini hazırlatır, uşakların ensesinde boza pişirir. Anlayacağın, berbat mı berbat, yılan dilli, iblis tayfasından bir kadın. Şişman, kızarık suratlı, çığırtkan mı çığırtkan! Birisine bağırmaya başladığı, vaveylayı kopardığı zaman Tanrı yardımcısı olsun. Bir de sövüp sayması var ki, hiç durma yanında, kaç git! Kadın kimseye göz açtırmıyor, bana da kan kusturuyor... Dedim ki kendi kendime, bir gün nasıl olsa bir

punduna getirir, genel müdürün önünde bir güzel ipini pazara çıkarırım. Adamcağız boğazına kadar işe gömüldüğü için bu arsız bayanın ne haltlar karıştırdığını, kendisini soyup uşakları susta durdurduğunu görmüyor; onun gözünü açacağım. Adamın gözünü açmasına açtım ama nerdeyse benim gözlerim sonsuza dek kapanacaktı. Şimdi bile aklıma geldikçe ürperiyorum.

"O gün nasıl oldu, anlatayım. Koridordan geçerken müthiş bir çığlık işittim. Önce domuz boğazladıklarını sandım, ama iyice kulak verince Vera Nikitişna'nın biriyle ağız dalaşına girdiğini anladım. Kadın, 'Seni hayvan! Beş paralık herif! Allah'ın belası?' diye bağırıyor. 'Kime bağırıyor bu kadın?' diyorum kendi kendime. A, bir de ne göreyim? Kapı açılınca içeriden bizim genel müdür çıkmasın mı? Alı al, moru mor, gözleri fal taşı gibi açılmış, saçları şeytan üflemişçesine karmakarışık... Kadın bağırmasını sürdürüyor: 'Pis herif! Süprüntü!'"

"Hadi canım sen de!"

"Yalanım varsa gözüm çıksın! Onları öyle görünce her yerimi ateş bastı. Bizimki kurtuluşu odasına kaçmakta buldu, bense ne yapacağımı bilmez bir durumda koridorda dikilekaldım. Basit, cahil bir köylü karısı, bir aşçı parçası, bir ırgat, beyefendiye bunları söyleyip böyle davransın! Olacak şey mi? 'Bizim genel müdür herhalde kadını basbayağı haşladı, kadın da kimsenin görmemesinden yararlanıp ona böyle karşılık verdi,' diye düşündüm. Ben orada durur muyum? Hemen fırladım yerimden. Kadının odasına girerek, 'Be şirret karı, yüksek dereceden bir memura böyle sözleri nasıl söylersin? Sen onu kimsenin arka çıkmadığı, zavallı bir ihtiyar mı sandın?' diye giriştim, bununla da yetinmeyip o şişik suratına iki tokat patlattım. Allah seni inandırsın, karı öyle bir çığlık attı, öyle bir yaygara kopardı ki, yedi mahalleyi ayağa kaldırdı. Ben kulaklarımı tıkayıp ormana kaçtım. Aradan üç saat kadar geçti geçmedi, bir çocuk koşa koşa gelerek, 'Sizi beyefendi çağırıyor,' dedi. Döndüm eve, bir de odasına girdim ki, hiç sorma! Bizimki baba hindi gibi kabarmış, somurtup oturuyor."

"'Benim evimde ne halt ettin bakayım? Utanmıyor musun?' diye bağırdı.

"'Neden söz ediyorsunuz, beyefendi? Eğer Bayan Nikitişna'ya yaptıklarımı söylüyorsanız, yerden göğe kadar haklıyım, sizi desteklemek için yaptım,' dedim.

"'Başkasının aile işlerine karışmak sana mı düştü?'

"Anlıyorsun, değil mi? Aile işleriymiş... Ondan sonra bana verip veriştirdi, demediğini bırakmadı. Bir sürü azarlamadan sonra birdenbire tavır değiştirip kahkahayı basmaz mı?

"'Nasıl cesaret edip de ona bunu yapabildin?' dedi. 'Korkmadın mı? Pes sana, vallahi! Gene de umarım bu olay aramızda kalır... O anki öfkeni anlıyorum, ama bundan böyle evimde kalman olanaksız.'

"Ya, işte böyle... Kendini bir şey sanan kadının burnunu sürtmeme bir türlü akıl erdiremedi. Kadın adamın gözlerini basbayağı kör etmiş! Koskoca genel müdür, göğsünde Beyaz Kartal nişanı var, dairenin en büyük amiri, ama köylü karısına köle olmuş... Kim ne derse desin, kadın milletinin büyük ayrıcalıkları var. Hadi, çıkar şapkanı, generali götürüyorlar... Aman Tanrım, ne çok da nişan almış! Yürüyüşe kadınların katılmasına izin verdiler ama onlar nişandan ne anlar?"

Cenaze marşı çalınmaya başladı.

Aşçı Kız Evleniyor

(Кухарка женится)

Yedi yaşlarında toraman bir oğlan olan Grişa mutfak kapısının önünde dikilmiş, konuşulanları dinliyor, anahtar deliğinden içeriyi gözetliyordu. Ona göre olağanüstü, o güne değin görmediği bir şey geçiyordu mutfakta. Üstünde et kıyılan, soğan doğranan masada sakallı, kızıl saçlı, uzun boylu, sağlam yapılı, burnunun ucundan iri bir ter damlası sarkan, arabacı yamçısı giymiş bir köylü oturmaktaydı. Adam sağ elinin beş parmağıyla çay tabağını kavramış, kıtlama çay içiyor; şeker topağını dişiyle kütür kütür kırdıkça Grişa'nın sırtındaki tüyler diken diken oluyordu. Arabacının tam karşısına kirli bir tabureye ise yaşlı dadı Aksinya Stepanovna kurulmuş, adamla birlikte çay içiyordu. Dadının yüzü ciddiydi ama içten içe sevindiği belliydi. Yanda aşçı kız Pelageya vardı. Pelageya sözde ocağın başında uğraşıp duruyordu. Anlaşıldığına göre asıl amacı yüzünü oradakilerden gizlemekti. Gene de Grişa kızın yüzünün renkten renge girdiğini fark etti. Alev kırmızısından tutun, ölü sarılığına kadar değişiyordu kızcağızın yüzü. Pelageya titreyen elleriyle bıçakları, çatalları, odunları, ocak bezlerini tutuyor, oraya buraya gidip geliyor, homurdanıyor, kabı kaçağı şıngırdatıyordu; aslına bakılırsa hiçbir iş yaptığı yoktu. Orada dikildiği sürece bir kere olsun çay içilen masaya dönüp bakmadı.

Dadının sorduklarına ise başını çevirmeden, kesik kesik, sert yanıtlar verdi.

Dadı, arabacıyı ağırlamaya çalışıyordu:

"Hadi, buyurun, Danilo Semyonıç! Neden hep çay içiyorsunuz? Biraz da votka içsenize!"

Böyle diyerek arabacının önüne küçük bir şişe ile bir kadeh sürdü. Yüzünde ise sinsi bir anlam vardı. Arabacı içkiyi kabul etmeyerek, "Hayır, içki kullanmam," dedi. "Beni zorlamayın, Aksinya Stepanovna!"

"Ne biçim erkeksiniz siz! Hiç arabacı olur da içki içmez mi? Bekâr adam dediğin içkisiz yapamaz. Hadi, buyurun, buyurun!"

Arabacı yan gözle bir votka şişesine, bir de dadının sinsi yüzüne baktı. Bu sırada onun yüzü de dadınınkinden daha az sinsi değildi. Yüzü, "Yoo, beni faka bastıramazsın, cadı karı!" der gibiydi.

"Kesinlikle içmem, bizim işimiz bunu götürmez. Bir esnaf içebilir, çünkü hep aynı yerde oturur. Oysa bizler hep göz önünde, sürekli halkın arasındayız. Öyle değil mi? Meyhaneye uğramak istersin, bir de bakmışsın, atın tek başına çekip gitmiş. Sarhoş olursan daha da kötü; ya olduğun yerde uyuklarsın ya da yoldaysan arabadan düşersin. Bizim işimiz böyledir."

"Günde ne kadar kazanıyorsunuz, Danilo Semyonıç!"

"Gününe göre. Gün olur bir yeşil[1] kazanırsın, gün olur metelik bile geçmez eline. Gün güne uymaz. Şu sıralar işler iyice kesat. Kendiniz de biliyorsunuz, sokaklarda arabadan bol şey yok. Ot ateş pahası, müşteriler derseniz, hepsi cebi delik. Daha ucuz diye atlı tramvaylara binmeyi yeğliyorlar. Gene de Tanrı'ya şükür, geçinip gidiyoruz. Karnımız tok, sırtımız pek. Kendimizden başka ikinci bir insanı da mutlu edebiliriz... (Yan gözle Pelageya'ya bakıyor.) Eğer onun da bizde gönlü varsa..."

Grişa daha ötesini işitmedi. Çünkü kapıya gelen annesi onu çocuk odasına göndererek, "Hadi bakayım, git de dersine çalış. Burada konuşulanlar sana göre değil," dedi.

Grişa odasına dönünce okuma kitabını önüne koydu, ama kafasına bir şey girmiyordu. Gördüğü, işittiği şeylerden son-

1 Üç rublelik banknot – ç.n.

ra bin bir soru geliyordu aklına. "Aşçı kız evleniyor," diye düşünüyordu. "Çok tuhaf, anlamıyorum, ne diye evleniyor? Annem babamla, amcamın kızı Veroçka, Pavel Andreyiç'le evlenmiş. Babam olsun, Pavel Andreyiç olsun evlenilebilecek insanlar. Onların cep saatlerinin altın köstekleri, güzel giysileri var, ayakkabıları da pırıl pırıl... Ama bu kırmızı burunlu, keçe çizmeli arabacının nesi var, bilmem ki! Öö! Dadım, zavallı Pelageya'nın onunla evlenmesini neden istiyor acaba?"

Mutfaktaki konuk gittikten sonra Pelageya odalara girip çıkarak öteyi beriyi temizlemeye başladı. Heyecanının yatışmadığı belliydi. Kırmızı yüzünün ürkmüş bir görünüşü vardı. Elindeki süpürgeyle döşemeye üstünkörü dokunup geçiyor, her köşeyi üst üste birkaç kez süpürüyordu. Grişa'nın annesinin odasından da bir türlü ayrılmak istemedi. Anlaşılan, yalnızlık zor gelmişti kızcağıza. İçini dökecek, dert yanacak birini arıyordu.

Grişa'nın annesinin ağzını açmadığını görünce, "Her şey bitti," diye homurdandı.

Hanımefendi başını önündeki işlemeden kaldırmaksızın, "İyi bir adama benziyor. İçkisi yokmuş, ağırbaşlı biri," karşılığını verdi.

Pelageya birden öfkeyle parladı:

"Yemin ederim, hanımefendiciğim, bu adamla evlenmem ben! Kim ne derse desin, varmam ona!"

"Aptallık etme! Küçük bir kız gibi davranıyorsun. Evlilik işi şakaya gelmez. İyi düşün taşın. Böyle bağırmakla eline ne geçecek? Söyle bakalım, bu adam hoşuna gidiyor mu?"

Pelageya ezilip büzülerek, "Aman, siz de neler söylüyorsunuz, hanımefendiciğim?" dedi. "O nasıl söz? Böyle şey sorulur mu?"

Grişa, "Hoşuma gitmiyor, dese ya!" diye düşündü.

"Sen de ne nazlı şeysin! Hoşuna gidiyor mu, gitmiyor mu?"

"Şey, hanımefendiciğim, yaşlı biraz..."

Dadı öbür odadan Pelageya'ya çıkıştı:

"Neler uyduruyorsun bakayım orada! Daha kırkında bile yok. Hem genç adam senin neyine? Yüzüne bakıp bayram mı edeceksin? Evleniver, olsun bitsin."

Pelageya gene, "Evlenmem!" diye hırçınlaştı.

"Saçmalama! Anlaşılan, gönlünde beyler, paşalar yatıyor. Senin yerine başkası olsa öpüp başına kordu böyle kısmeti. Sense, 'Evlenmem!' diye tutturmuşsun. Gözün hep yükseklerde; postacı, öğretmen istiyorsun. Biliyor musunuz, hanımefendi, Grişa'ya ders veren öğretmen var ya, bu akılsız ona yiyecekmiş gibi bakıyor. Seni gidi utanmaz seni!"

Hanımefendi, Pelageya'ya, "Sen bu Danilo'yu daha önce görmüş müydün?" diye sordu.

"Nereden göreceğim? İlk olarak bugün karşılaştım. Aksinya nerelerden getirip sardı bu belayı başıma?"

Pelageya öğle yemeğini dağıtırken masadakiler arabacıdan dolayı ona takılıp kızdırıyorlardı. Kızcağız pancar gibi kızarıyor, zorla gülmeye çalışıyordu.

Grişa, "Anlaşılan evlenmek ayıp, çok ayıp bir şey," diye düşündü.

O gün pişen yemeklerin tuzu fazla kaçtı, piliçler iyi kızartılmadığı için sofraya kanlı kanlı geldi. Üstelik Pelageya ikide bir elinden kap kacak, çatal bıçak düşürdü. Neyse ki durumunu anladıkları için kimse onu paylamadı. Yalnız bir keresinde Grişa'nın babası dayanamayıp peçeteyi fırlatarak karısına, "Nedir sendeki bu herkesi evlendirme hevesi! Nene gerek? Bırak isteyen istediğiyle evlensin!" diye bağırdı.

Yemekten sonra komşuların hizmetçileri, aşçı kadınlar mutfağa doluşmaya başladılar. Akşama değin her yerde bir fiskos aldı yürüdü. Şaşılacak şey, bu evlenme olayını nereden duymuşlardı! Gece yarısı uyanan Grişa odasında dadı ile aşçı kızın fısıldaştıklarını işitti. Dadı, Pelageya'yı boyuna kandırmaya çalışıyor, beriki ise bir ağlıyor, bir gülüyordu. Daha sonra uyuyakalan Grişa düşünde sarhoş bir ejderha ile bir cadının Pelageya'yı kaçırdıklarını gördü...

Ertesi gün her şey dinginleşti, mutfaktaki yaşam, sanki arabacı diye biri yeryüzünde yokmuş gibi, eski durumunu aldı. Yalnız arada bir dadı yeni şalını omzuna atıp, utku kazanmış gibi, sert bir tavır takınıyor; galiba birileriyle görüşme için evden ayrılarak birkaç saat ortalıkta gözükmüyordu. Pelageya'nın

arabacıyla yüz yüze geldiği yoktu. Adamın adını andıklarında da öfkelenerek, "Aman siz de, boyu devrilsin! Hep onu mu düşüneceğim?" diye bağırıyordu.

Dadı ile Pelageya'nın büyük bir gayretle bir şeyler kesip biçtikleri bir gün Grişa'nın annesi mutfağa gelerek Pelageya'ya, "Bak kızım, bu adamla evlenmene bir şey dediğim yok," dedi, "ancak şunu iyi bilmeni isterim, evleneceğin kişi kim olursa olsun buraya girip çıkamaz. Çünkü mutfakta bir yabancının oturmasından hoşlanmam. Dikkat et ha, bu söylediğimi sakın unutma! Ayrıca nişanlandıktan sonra senin geceleri geç saatlerde eve gelmene de izin veremem. Bunu da iyice kafana sok!"

Aşçı kız, "Aman, ne diyorsunuz, hanımefendi?" dedi. "Başıma kakmanıza gerek yok, patlasa da çatlasa da onun her istediğini yapamam! Başıma bela olduğu yetmiyormuş gibi bir de kahrolasının sıkıntısını mı çekeceğim..."

Bir pazar sabahı mutfağa şöyle bir göz atan Grişa şaşkınlıktan donakaldı. Mutfak tıka basa insan doluydu. Komşuların bütün aşçı kadınları, iki polis, bir başçavuş... Filka adındaki oğlan çocuğu bile oradaydı. Bu Filka çamaşırlığın çevresinden ayrılmaz, hep köpeklerle düşer kalkardı. Ama o gün tertemiz yıkanıp saçlarını taramıştı, elinde üstü sırma işleme örtülü kutsal tasvirler vardı. Pelageya mutfağın ortasında dikiliyordu. Yeni bir basma entari giymiş, başına çiçekler takmıştı. Yanında ise arabacı duruyordu. Gelinle güvey ter içindeydiler, yüzleri pancar gibi kızarmıştı, durmadan gözlerini kırpıştırıyorlardı. Uzun bir sessizlikten sonra başçavuş, "Eh, artık vakit geldi," dedi.

Pelageya yüzünü buruşturarak hüngür hüngür ağlamaya başladı. Başçavuş masadan kocaman bir ekmek aldı, dadının yanında durduktan sonra gelinle güveyi kutsama işlemine girişti. Arabacı önce başçavuşa yaklaştı, yerlere kadar eğilip selam verdikten sonra onun elini öptü. Aynı saygılı eğilmeyi Aksinya'nın önünde de yaptı. Pelageya kurulmuş makine gibi arabacının hareketlerini yineliyordu. Derken, evin dış kapısı açıldı, içeriye soğukla birlikte beyaz bir sis doldu. Bütün kalabalık avluya sökün etti. Grişa aşçı kızın hıçkırıklarına kulak ve-

rerek, "Vah zavallı, vah! Onu böyle nereye götürüyorlar? Annemle babam kurtarmayacaklar mı kızcağızı?" diye düşündü.

Nikâhtan sonra akşama değin çamaşırlıkta şarkılar söylendi, armonika çalındı. Grişa'nın annesi dadının ağzından votka kokusu geldiği, bu düğünler yüzünden semaveri yakacak kimse bulamadığı için epeyce kızıp köpürdü. Grişa yatağına yattığı zaman Pelageya hâlâ dönmemişti.

"Zavallı, şimdi karanlıkta ağlıyordur. Arabacı da ona 'Sus! Sus!' diye çıkışıyordur," dedi içinden.

Ertesi gün Pelageya gene mutfaktaydı. Arabacı da bir aralık içeri girip Grişa'nın annesine teşekkür etti, Pelageya'ya sert sert baktıktan sonra, "Hanımefendi, bizimkine göz kulak olun," dedi. "Annesinin babasının yerini tutuyorsunuz. Aksinya Stepanovna, siz de ondan gözünüzü ayırmayın. Her şeyin yolunda yordamında olmasına dikkat edin... Yaramazlık filan etmesin. Sonra, hanımefendi, Pelageya'nın alacağı aylık ücretten bana beş ruble verin lütfen. Yeni bir hamut alacağım da..."

Grişa'yı bir meraktır sarmıştı. O güne değin özgürce, kimseye hesap vermeden yaşayan Pelageya'nın karşısına gökten düşer gibi bir adam çıkıyor, kızcağızın bütün hareketlerine karıştığı gibi, ayrıca onun üzerinde birtakım haklar elde ediyordu. Bundan dolayı hayli canı sıkıldı Grişa'nın. İnsan canavarlığının bu zavallı kurbanını yürekten, gözleri yaşararak kucaklamak isteği depreşti içinde. Kilerdeki elmalardan en büyüğünü seçti, usulca mutfağa girdi. Elmayı Pelageya'nın avcuna sıkıştırdıktan sonra ok gibi dışarı fırladı.

Prişibeyev[1] Başçavuş

(Унтер Пришибеев)

"Başçavuş Prişibeyev, beni iyi dinleyin. Siz eylül ayının üçünde polis Jigin'e,[2] bucak başkanı Alyapov'a, korucu Yefimov'a, yaşlılar kurulu üyelerinden İvanov ile Gavrilov'a, bunların dışında altı köylüye sözle ve davranışlarınızla hakaret etmişsiniz. Ayrıca ilk üç kişiye görevleri başındayken aşağılayıcı davranışlarda bulunmuşsunuz. Suçunuzu kabul ediyor musunuz?"

Tıraşı uzamış, buruşuk yüzlü bir adam olan Başçavuş Prişibeyev esas duruşta, kısık, boğuk bir sesle ve her sözcüğün üzerine basarak, komut verir gibi, "Sayın yargıç beyefendi," dedi, "yasanın ilgili hükümlerine göre konuyu bütün yönleriyle ortaya koymak gerekmektedir. Suçun bendenizde olmadığını en başta belirtmeliyim. Bu işler, Tanrım rahmet eylesin, bir ceset yüzünden çıkmıştır. Bu ayın üçünde eşim Anfisa'yla birlikte, bize yakışan bir ciddiyetle ağır ağır yürüyorduk. Kıyıya varmıştık ki, baktım, bir ceset. Başına büyük bir kalabalık toplanmış, 'Dağılın!' diye bağırdım. Ne hakla oraya toplanmışlardı? Yasada böyle bir şey yazılı mıydı? Bunca insanın orada ne işi vardı? İşte o yüzden kalabalığı itip kakmaya, evlerine gitmelerini söylemeye başladım. Korucu Yefimov'a da dağılmayanların enselerine patlatmasını buyurdum..."

1 Kırıcı – ç.n.

2 Yakangil – ç.n.

"Durun bakayım, siz ne polissiniz ne de bucak başkanı. Halkı dağıtmak sizin göreviniz değil ki..."

Salonun her köşesinden, "Görevi değil, görevi değil!" sesleri yükseldi. "Bu adamdan bize rahat yüzü yok. On beş yıldır neler çektik! Askerden döndü döneli ensemizde boza pişiriyor. Bucaktan çıkıp gitmesi en iyisi. Herkesi bıktırdı, canından bezdirdi."

Tanık olarak dinlenen bucak başkanı da, "Doğrudur, sayın yargıç," dedi. "Hepimiz şikâyetçiyiz ondan, bize yaşama hakkı tanımıyor. Bir düğün dernek yapsak, kutsal tasvirlerle bir yerde toplansak hemen bağırıp çağırmaya, şamata çıkarmaya başlıyor. Kendine göre bir düzen kurmak bütün amacı. Çocukların kulaklarını çekiyor, kayınbabalarıymış gibi kadınları susta durduruyor. Demin de bir bir köy evlerini dolaşıyor, sağa sola buyruklar yağdırıyordu: 'Şarkı söylemeyin, ateş yakmayın...' Sanki şarkı söyleme yasağı varmış ülkede."

Yargıç, "Sırası gelince sizin ifadenizi de alacağız," dedi. "Şimdi Prişibeyev konuşuyor. Devam edin, başçavuş."

Başçavuş hırıltılı sesiyle anlatmasını sürdürdü:

"Baş üstüne, sayın yargıç. Demin buyurdunuz ki, kalabalığı dağıtmak benim görevim değilmiş... Pek güzel... Ya düzensizlik olursa halkın kargaşa çıkarmasına göz mü yumulmalı? İnsanların her akıllarına eseni yapacakları nerede yazılı? Hayır, ben buna izin veremem! Ben onları dağıtmaya, düzensizliği önlemeye çalışmazsam kimse bu işi yapmaz. Çünkü toplum düzenini bilen başka kimse yok. Sayın yargıcım, koskoca bucakta halka, sıradan insanlara karşı nasıl davranılacağını yalnız ben bilirim. Böyle şeylere aklım erer, köylü değilim, çavuşken orduda depo komutanlığı yaptım. Varşova'da ordu karargâhında hizmet etmiş bir adamım. Emekliye ayrıldıktan sonra itfaiyede göreve devam ettim. Sonra hastalığımdan dolayı oradan da ayrıldım. Klasik erkek ortaokulunda disiplin görevi yaptım... Toplum düzenini benden iyi kim bilecek? Köylü denen kişinin olup olacağı basit bir insandır. Böyle şeylerden anlamazlar. Kendi yararlarına olduğu için beni dinlemeleri gerekir. Örneğin şunu ele alalım: Baktım, sahilde kumun üstünde boğulmuş

bir insan yatıyor. Kalabalığı dağıtırken onun orada niçin yattığını sordum. 'Bu ne biçim düzendir, polis görevini niçin yapmıyor?' diye sordum. Polis Jigin'e de dedim ki: 'Neden üstlerine haber vermiyorsun? Belki rahmetli yüzerken boğulmuştur, belki Sibirya'ya sürgün korkusu vardır işin içinde. Çünkü bir cinayet olabilir.' Ama Jigin bana mısın demiyor. Sigarasını püfürdetiyor yalnızca. 'Siz buyruk verme yetkisini kimden aldınız? Bu işler sizi ilgilendirmez. Siz olmadan da görevimizi yaparız,' demez mi? Gördünüz mü şunun yediği naneyi? 'Budala! Görevini yapmıyorsun işte! Yapsaydın orada böyle kayıtsız dikilip durmazdın!' karşılığını verdim. Bunun üzerine, 'Dün jandarma komutanına haber verdim,' dedi. 'Jandarma komutanının bu işle ne ilgisi var? Yasanın hangi maddesine dayanarak jandarmayı karıştırıyorsun? Birisi boğulmuşsa, kendini asmışsa durum sivil makamlara bildirilir. Savcılık el koyar böyle olaylara. Sorgu yargıcı sorgulamaya başlar, dosya mahkemeye gider.' Polis benim dediklerimi hem dinliyor hem gülüyor. Köylüler de öyle. Hepsi güldüler, sayın yargıç. Kitaba el basarım ki, güldüler. İşte şu da, polis Jigin de... 'Ne diye sırıtıp duruyorsunuz?' dedim. Polis, 'Bu gibi işlere mahkeme karışmaz,' demez mi? Bunu işitince kan beynime sıçradı."

Başçavuş, Jigin'e döndü:

"Söyle şimdi, öyle söylemedin mi?"

"Evet, söyledim."

"Hem de basit insanların yanında. 'Sorgu yargıcı böyle işlere karışmaz. Daha önemsiz işler gider oraya,' dedi açık açık. Herkes de duydu. Bunu işitince başımdan aşağı kaynar sular döküldü sanki, tüylerim diken diken oldu. 'Bir daha söyle bakayım, bilmem neyin oğlu, bir daha söyle!' dedim. Aynı şeyleri söylemez mi? Bunun üzerine ben de başladım. Dedim ki: 'Sen ne hakla sorgu yargıcı hakkında onu küçümser gibi konuşursun? Bir polissin sen, devlete karşı gelinir mi? Bilmiyor musun, bu çeşit sözler için, böyle yakışıksız davranışlar için sayın yargıç sizi jandarmaya bildirir!' Bucak başkanına da, 'Bu gibi siyasi sözlerden dolayı sayın yargıcın seni sürgüne göndereceği hiç aklına gelmedi mi?' dedim. 'Yargıç yetkisi dışı-

na çıkamaz. Ancak önemsiz işlere bakar,' demesin mi? Onun böyle söylediğini herkes duydu. 'Bu sözlerinle devletin saygınlığına gölge düşürüyorsun. Hele benimle alay etmeye kalkışma sakın! Ayağını denk al! Sonrasına karışmam ha!' diye üzerine yürüdüm. Varşova'da görevdeyken, sonra klasik erkek ortaokulunda görev yaparken uygunsuz sözler işitti mi hemen sokakta polis arardım. Böyle birini görür görmez, 'Buraya gel, aslanım!' diye çağırdıktan sonra her şeyi bir bir anlatırdım. Ama burada kime anlatacaksın? Artık iyice öfkelenmiştim. Halkımızın bu başıboşluk, saygısızlık içinde kendisini unutması çok dokundu bana. O öfkeyle kolları sıvamışım. Öyle çok değil, şöyle yolu yordamınca, saygısızları biraz okşamak istiyordum. Sayın yargıç, size karşı bir daha böyle sözler söylemeye kalkışmasınlar diye... İşte o sırada bucak başkanını korumak için polis ise karıştı. Ne yapayım, polise de girişmişim. Derken, iş büyüdü, sayın yargıç, ister istemez meydan dayağına başvurdum... Eğer karşındaki adam budalaysa, ona dayak atmazsan günahı senin boynuna. Hele toplum düzeni diye önemli bir durum varsa..."

"Ama izin verin, bu düzensizlikle ilgilenecek başka makamlar var. Bucak başkanı, polis, korucu... Onlar ne güne duruyor?"

"Adamlar hangi birine yetişsin? Hem onlar benim yaptığım gibi görev yapmazlar ki..."

"Bir türlü anlamak istemiyorsunuz. Bu, sizin göreviniz değil."

"Ne dediniz, ne dediniz? Benim görevim değil mi? Çok şaşırdım, doğrusu! Uluorta rezalet çıkarsınlar, ben karışmayayım, öyle mi? Yoksa onları öpüp başımın üstüne mi koyaydım? Bakın, şarkı söylemeyi yasakladığım için size şikâyete gelmişler. Şarkı karın doyurmaz ki. İşlerini güçlerini bırakıp şarkı söylüyorlar. Bir de geceleri ışık yakıp oturmak âdeti çıkardılar. Yatıp uyuyacakları yerde şakalaşıp gülüşüyorlar. Defterimde bunların hepsi yazılı, hepsi."

"Neymiş yazılı olan?"

"Işık yakıp oturanlardan söz ediyorum."

Prişibeyev cebinden yağlanmış bir kâğıt çıkardı, gözlüklerini takarak okumaya başladı:

"Işıkta oturan köylülerin adlarıdır: İvan Prohorov, Savva Mikiforov, Piyotr Petrov, asker karısı Sustrova. Bu dul kadın Semyon Kislov'la, yasalara aykırı olarak, ahlâksızca, birlikte yaşıyor. Ignat Sverçok büyücülükle uğraşır, karısı ise cadı olup geceleri başkalarının ineklerini sağar."

Yargıç, "Yeter artık!" dedikten sonra öbürlerinin ifadelerine geçti.

Başçavuş Prişibeyev gözlüklerini alnına kaldırdı. Kendinden yana olmadığı anlaşılan yargıca şaşkın şaşkın baktı. Patlak gözleri parlarken burnu kıpkırmızı olmuştur. Dönüp tanıklara bakar. Yargıcın ne diye bu kadar heyecanlandığını bir türlü anlayamamaktadır. Salonun öbür ucundan alçak sesli kahkahaların gelmesi onu şaşkına çevirmiştir. Verilen hüküm de anlaşılmaz bir şeydir: Bir ay hapis.

Ellerini iki yana açarak, "Niçin, sayın yargıç? Hangi yasaya dayanarak beni cezalandırıyorsunuz?" diye sorar.

Artık onun için dünyanın değiştiği apaçık ortadadır. Yaşanması zor bir dünyadır bu. Umutsuz, acı düşünceler doldurmuştur kafasını. Ama mahkeme binasından çıktıktan sonra köylülerin bir köşede toplanıp aralarında konuştuklarını görünce her zamanki alışkanlığından kurtulamayarak ellerini hazır ol durumunda yanlarına yapıştırır ve hırıltılı sesiyle, "Hey, oradakiler, dağılın, bakalım! Hadi evlerinize!" diye bağırır.

Yaban Ellerde

(На чужбине)

Bir pazar günü kuşluk vakti. Toprak ağası Kamışev, zengin kahvaltı sofrasına oturmuş, yavaş yavaş kahvaltı ediyor. Üstü başı tertemiz, sinekkaydı tıraşlı, ileri yaşta bir Fransız olan Mösyö Champoun da onunla birlikte. Bu Champoun bir zamanlar Kamışev'in evine eğitmen olarak gelmiş, toprak ağasının oğullarını güzel Fransızca konuşma, dans etme yönünden yetiştirdikten sonra çocuklar büyüyüp subay çıkınca evde yaşlı bir haminne gibi kalmıştı. Eski eğitmenin şimdiki görevleri iyi giyinmek, lavanta kokusu sürünmek, Kamışev'in gevezeliklerini dinlemek, yiyip içmek, geceleri horul horul uyumaktan öteye geçmiyordu. Bu zahmetlerine karşılık yeme içme bedava, yatacak yer verilmiş, ayrıca tutarı belirsiz bir de aylık bağlanmıştı.

Kamışev kahvaltı sırasında bir yandan da gevezeliklerini sürdürüyor. Kalınca hardal sürdüğü jambon parçasını ağzına tıktıktan sonra gözlerinde biriken yaşları silerek, "Öf, anam öf! Ağzım yandı! Bütün eklemlerimi sızlattı!" diyor. "Ama sizin Fransız hardalından bir kavanoz dolusu yesen böyle bir şey olmaz."

Champoun uysal uysal, "Yok, canım," diyor. "Kimisi Fransızlarınkini, kimisi de sizinkini seviyor."

"Fransızlarınkini kim sevecek? Fransızlar kendileri seviyorsa ona bir diyeceğim yok. Zaten Fransızlara ne verirseniz yer-

ler. Kurbağa demez, sıçan demez, hamamböceği demez mideye indirirler... Ö-ö-ö! Bakın, siz bu jambonu beğenmiyorsunuz, çünkü Rus malıdır. Ama önünüze bir cam parçası koyup bunun kızarmış bir Fransız ürünü olduğunu söyleseler dudaklarınızı şapırdata şapırdata, iştahla tıkınırsınız... Size göre Rus malı olan her şey kötüdür."

"Ben böyle bir şey demedim!"

"Evet, Rusların her şeyi berbat ama Fransızlarınkine gelince *c'est très joli*.[1] Size göre Fransa'dan daha güzel bir ülke yoktur ama bana sorarsanız... Elinizi vicdanınıza koyup da söyleyin, Fransa nasıl bir yerdir? Avuç içi kadar toprak! Bizim emniyet müdürünü oraya gönderseler bir ay geçmeden geri atanmasını ister, çünkü dönüp devinecek yer bulamaz, ülkeniz ona dar gelir. Sizin Fransa'yı bir günde gezebilirsin, oysa bizim burada evden dışarı çıktın mı, ülkenin ucunu bucağını göremezsin. Git babam, git!"

"Orası öyle, Rusya çok büyük ülke."

"Hah, şunu bileydin! Size kalsa Fransızlardan üstün ırk yok. Evet, bilgili, zeki bir ulus! Uygarlığınıza diyecek yok! Hepinizin iyi yetişmiş, görgülü insanlar olduğunuzu kabul ediyorum. Kaba davranmazsınız; toplumda kadına saygı gösterir, ıstakozu çatalla yemez, yere tükürmezsiniz... Öte yandan sizde bir ruh yetersizliği vardır. Nasıl söyleyeyim, anlatamıyorum işte... Bir çeşit ruhsal eksiklik... Şöyle, tam deyimini bulamadım ama... (Parmaklarını oynatır.) Bir kitapta okumuştum, Fransız'ın aklı kitaplardan edinilmiştir, biz Ruslarınki ise doğuştan, doğadan... Eğer bir Rus'u yolunca yordamınca eğitmiş olsanız değme profesör onunla boy ölçüşemez."

Champoun isteksiz isteksiz, "Belki öyledir," diyerek boynunu büküyor.

"Yooo! Belki değil, yüzde yüz öyledir. Niye yüzünüzü buruşturuyorsunuz? Söylediğim, bir gerçek. Rus zekâsı yaratıcıdır. Ancak yabancılar halkımızın ilerlemesini istemezler, bir de kendisi kendi değerini bilmez. Bir şey icat edince ya kırıp atar ya da oynasınlar diye çocuklarına verir. Oysa bir Fransız saç-

1 (Fr.) Çok güzel.

ma sapan bir şey bulacak olsa artık cakasından yanına yaklaşılmaz. Geçenlerde arabacı İona ağaçtan bir adam oymuştu, ipinden çektin mi ayıp bir hareket yapıyordu, işte bu İona övünüp şişinmek şöyle dursun, icadına önem bile vermedi. Ben genelde Fransızları hiç beğenmem... Ahlâksız bir ulustur! Dışarıdan bakınca insana benzetirsin, oysa köpek gibi yaşadıkları kesin! Sizlerin evliliğinizi ele alalım. Bizde evlenen erkek karısının yanından bir daha ayrılmaz, onu yalnız bırakmaz. Oysa sizinkilerin yaptığını anlayan beri gelsin. Koca, genç karısını tek başına bırakıp kahveye yollanır, kadınsa eve Fransız erkeklerini doldurur, haydi bakalım, kankan dansı yapsınlar!"

Bu söze dayanamayan Champoun öfkeyle, "Doğru değil!" diye bağırıyor. "Fransa'da ailenin değeri çok yüksek tutulur."

"Biliriz biz o değeri! Ne diye utanmadan savunuyorsunuz kendinizi! Yan tutmayın, tamam mı? Bir kişi domuzsa, domuzdur denmeli! Fransızları tepeledikleri için Almanlara teşekkür etmeliyiz... Vallahi teşekkür etmeliyiz! Tanrı tuttuklarını altın etsin..."

Fransız yerinden fırlıyor, gözlerinde şimşekler çakarak, "Bu durumda, mösyö, sizi anlamıyorum!" diyor. "Fransızlardan nefret ettiğinize göre beni niçin evinizde tutuyorsunuz?"

"Size ne yapmamı istersiniz?"

"Bırakırsanız Fransa'ya giderim."

"Neee! Sizi Fransa'ya sokacaklarını mı sanıyorsunuz? Vatan hainisiniz siz. Bazen Napoléon'u, bazen de Gambetta'yı büyük adam saydığınıza göre sizi kimse anlamayacaktır."

Champoun, Fransızca, "Mösyö, şu anda duygularıma karşı takındığınız aşağılayıcı tavır düşmanımın bile aklına gelmezdi! Aramızda her şey bitmiştir!" diyerek öfkeyle elindeki peçeteyi buruşturuyor.

Eliyle gösterişli bir hareket yaptıktan sonra peçeteyi kibarca masaya fırlatarak gururlu adımlarla odadan çıkıp gidiyor.

Üç saat sonra masadaki servis değişiyor, uşaklar öğle yemeğini getiriyorlar, Kamışev öğle yemeğine oturuyor. Oturuyor ama yemekten önce içtiği şarabın etkisiyle gevezelik etmek için büyük istek duyuyor. Ne yazık ki, karşısında gevezeliklerini dinleyecek kimse yoktur, acıyla kıvranıyor.

Uşağa seslenerek, "Alfons Lüdovikoviç ne yapıyor?" diye soruyor.

"Bavulunu hazırlıyor," karşılığını veriyor uşak.

"Vay salak, vay! Şunun yaptığına bakın!"

Kamışev böyle söylenerek Fransız'ın odasına yollanıyor.

Champoun odasının ortasına oturmuş; titreyen elleriyle çamaşırlarını, lavanta şişelerini, dua kitaplarını, kravatlarını, askılarını valizine yerleştirmektedir... Yaşlı adamın dış görünüşünden, valizinden, karyolasından, masasından, her şeyinden bir incelik, bir zarafet akıyor. İri mavi gözlerinden yaşlar döküldüğünü görüyor Kamışev.

Toprak ağası biraz dikildikten sonra, "Nereye böyle?" diye soruyor.

Fransız'ın ses çıkarmaması üzerine Kamışev şöyle sürdürüyor konuşmasını:

"Demek, gitmek istiyorsunuz. Eh, ne yapalım, zorla güzellik olmaz. Sizi zorla tutacak değilim... Ancak çok merak ettiğim bir şey var, pasaportsuz nasıl gideceksiniz? Şaşarım aklınıza! Biliyor musunuz, pasaportunuz kayboldu. Kâğıtların arasına bir yere sokmuştum, bulamıyorum... Siz de çok iyi biliyorsunuz ki, bizde pasaport büyük önem taşır. Buradan beş fersah uzaklaşmadan yakayı ele verirsiniz."

Champoun başını kaldırıp Kamışev'in yüzüne kuşkuyla bakıyor.

"Ya... İşte böyle. Pasaportsuz dolaştığınızı yüzünüzden anlarlar. Hemen, 'Kimsin bakalım?' 'Alphons Champoun.' dersin, 'Sen gel de külahıma anlat. Alphons Champoun'muş! Sürgün konvoyuyla uzun bir Sibirya yolculuğuna çık da aklın başına gelsin!' derler."

"Şaka yapmıyorsunuz ya?"

"Niçin? Şaka yapmam için bir neden mi var? Ancak 'Beni uyarmadı,' demeyin, sonradan mızmızlık edip bana mektup yazmak yok, ha! Ayaklarınıza pranga takıp önümden geçirdiklerinde kılımı bile kıpırdatmam!"

Yüzü sararıp solan Champoun bir anda ayağa fırlıyor, daha bir irileşmiş gözlerle odada dolaşmaya başlıyor. Büyük bir

umutsuzluk içinde başını ellerinin arasına alarak, "Nedir bu başıma gelenler?" diye inliyor. "Aman Tanrım! Bir zamanlar yurdum Fransa'yı terk etme düşüncesinin aklımda yer ettiği o saate lanetler olsun!"

Kamışev sesini alçaltıyor.

"Durun, canım, hemen telaşlanmayın. Şaka yaptım size. Ne biçim adamsınız, şakadan da anlamıyorsunuz. Sizinle bir çift laf edelim, dedik."

Bu sözler üzerine Champoun hemen sakinleşiyor, neşesi yerine geliyor.

"Ah, dostum! İnanın bana, Rusya'ya da, size de, çocuklarınıza da gönülden bağlıyım. Sizi bırakacağıma öleyim daha iyi. Gene de her sözünüz beni yürekten yaralıyor."

"Hay, budala, hay! Fransızlara atıp tutuyorsam bundan size ne? Ağzımızdan kötü bir söz çıktı diye herkes bize gücenecekse işimiz var demektir. Çok tuhafsınız doğrusu! Bakın işte, tarlalarımın yarıcısı[2] Lazar İsakiç'i ele alalım. Ona çıfıt da diyorum, daha neler söylüyorum, ceketimin eteğinden domuz kulağı yapıp[3] gösteriyorum, sakalını çekiyorum... Darılıyor mu hiç?"

"Ama o köle ruhlunun biridir. Bir kapik uğruna yapmayacağı yoktur."

"Eh, artık yeter! Gidelim de yemeğimizi yiyelim. Artık barıştık demektir."

Champoun gözyaşlarıyla ıslanan yüzünü yeniden pudralıyor, Kamışev'le birlikte yemek salonuna iniyor. Sessizlik içinde geçen birinci tabak yemekten sonra ikinci tabak verilince aynı nakarat başlıyor. Zavallı Champoun daha nice acılar çekeceğe benzer...

2 Tarlaları ekip ürünün yarısını sahibine veren kiracı – ç.n.

3 Yahudiler domuz eti yemedikleri için yarıcıyı böyle kızdırıyor – ç.n.

Uyku Sersemliği

(Сонная одурь)

Bölge mahkemesinde duruşma başlamış. Sanık sandalyesinde zimmet ve sahtekârlıkla suçlanan, orta yaşlarda, ayyaş görünüşlü bir adam oturmaktadır. Dar göğüslü, sıska kâtip ince sesiyle iddianameyi okuyor ama okumasında ne nokta var, ne virgül... Onun tekdüze okuyuşu arı vızıltısını ya da derelerin şırıltısını andırmaktadır. Böyle durumlarda hayal kurmak, eski anıları canlandırmak, daha da iyisi şekerleme yapmak ne tatlıdır! Yargıçlar, jüri üyeleri, dinleyiciler sıkıntıdan uyuşup kalmışlar. Salonun içinde bir ölüm sessizliği var. Arada sırada koridorlardan tekdüze ayak sesleri geliyor. Jüri üyelerinden biri esnemesini engelleyemediği için yumruğunu ağzına dayayarak usulca öksürüyor.

Kıvırcık saçlı başını ellerine dayayan avukat sessizce kestirmektedir. Kâtibin vızıldayan sesinin etkisiyle karışan düşünceleri oradan oraya dolaşıp duruyor.

Ağırlaşan gözkapaklarını zorlukla aralayan avukat, "Kâtibin burnu da ne kadar uzun! Zeki bir yüzü çirkinleştirmek için bundan daha iyisi düşünülemezdi. İnsanların burnu ikişer arşın olsaydı herhalde bazı yerlere sığmazlardı, evlerini de ona göre daha geniş yaptırırlardı," diye düşünüyor.

Sineklerin ısırdığı bir at gibi başını silkeledikten sonra yeniden düşüncelere dalıyor:

"Bizim evdekiler şimdi ne yapıyorlar acaba? Bu saatte karım da, kaynanam da, çocuklar da evdedirler. Oğlanla kız çalışma odama dalmışlardır. Oğlum Kolka koltuğa kurulur, göğsüyle masanın kenarına dayanarak benim kâğıtların üzerine resimler çizer. Göz yerine noktalar konmuş sivri kafalı bir at, kolları iki yana açık bir adam, eğri büğrü bir ev; işte sana resim. Kızım Zinka ise hemen oğlumun yanında, başını kâğıda doğru uzatarak ağabeyinin çizdiklerine bakmaya çalışır. Kardeşine, 'Hadi, hadi, bir de babamın resmini yapsana!' diye yalvarır.

"Bunun üzerine Kolka beni çizmeye koyulur. Nasıl olsa hazır adam resmi vardır, buna bir sakal ekledin mi baba tamam demektir. Bu iş bitince Kolka yasa kitaplarının sayfalarında basılı resim aramaya koyulur. Zinka ise masanın üstünde istediği gibi at oynatmakta serbesttir. Gözüne ilişen zile basar, mürekkep hokkasını görünce içine parmağını sokmadan duramaz, masanın çekmecesi kilitli değilse içerisi altüst edilir... Masanın üstünde işleri bitince iki kardeş kendilerini Kızılderili sanarak düşmanlarından saklanacak en uygun yerin benim masanın altı olduğunu anımsarlar. Hemen masanın altına gizlenip avazları çıktığınca haykırmaya başlarlar, orada debelenmeleri masadan bir vazo ya da lamba düşünceye değin sürer. O sırada sütnine kucağındaki üçüncü 'yapıtım'la oturma odasında ağır ağır dolaşmaktadır... Tekne kazıntısı viyak viyak bağırır durur..."

Kâtibin vızıldaması sürüyor:

"Kopalov'un, Açkasov'un, Zimakovski'nin, Çikina'nın hesaplarında yapılan incelemede bu kişilerin almaları gereken 1425 ruble 41 kapik faizin kendilerine ödenmediği görülerek 1883 yılı zimmet tutarına eklenmiştir..."

Bu sırada avukatın düşünceleri su gibi akıp gidiyor:

"Şimdi belki evde yemeğe oturmuşlardır. Kaynanam, karın Nadya, kaynım Vasya, çocuklar her zamanki yerlerini alırlar. Kaynanamın yüzü o bilinen kunt üzüntüyle karışık azametli görünüşü almıştır. Karım Nadya'nın çökkün, tazeliğini yitirmiş ama hâlâ beyaz, saydam yüzünde sofraya zorla oturtulmuş gibi bir anlam okunur; bir şey yemez, hasta gözükmeye çalışır. Onun da yüzünde kaynanamın donuk üzüntüsü vardır.

Hem neden olmasın ki? Çocuklar için duyduğu kaygı, mutfak işleri, kocasının çamaşırları, konuklar, kürklere dadanan güveler, her gün eve geleni gideni karşılama, piyano çalma hepsi onun omuzlarındadır. Bir bakıma bir sürü görev, bir bakıma da önemsiz işler. Aslında karım Nadya ile annesinin yaptıkları fazla bir iş yoktur. Bir gün can sıkıntısından çiçekleri sular ya da aşçı kadınla atışırlarsa ondan sonra iki gün durmadan yorgunluktan sızlanarak cehennem yaşamı sürdüklerini söylerler... Kaynım Vasya süklüm püklüm yemeğini yer, hep somurtup durur, çünkü Latince'den 1 almıştır. Sessiz, uysal bir çocuktur Vasya, öte yandan öyle çok kundura, pantolon, kitap eskitir ki, hepimiz şaşarız! Kolka ile Zinka her zamanki gibi huysuzluk ederler, sirkeyle biber yemek isterler, birbirlerini gammazlar, durmadan sofradan kaşık, çatal düşürürler. Bunlar aklıma geldikçe başım dönüyor. Karımla kaynanam yemek adabına çok düşkündürler. Birisi dirseğini masaya dayasın, bıçağın sapını avcuyla kavrasın, yemeği bıçağın ucuyla almaya kalksın ya da hizmetçi tabağı sol taraf yerine sağdan versin, o anda kızılca kıyamet kopar. Oysa bütün yemekler, bezelyeli jambon bile pudra ve karamela kokar... Yemekler öylesine lezzetsizdir ki, tiksine tiksine yersin. Bekârken yediğim o pilavlar, o lezzetli çorbalar nerede şimdi? Kaynanam ile karım aralarında Fransızca konuşurlar ama söz benden açılınca Rusçaya dönerler, çünkü benim gibi duygusuz, acımasız, utanmaz, kaba bir adam kibar bir dil olan Fransızcaya uygun düşmez. Karım, benim için, 'Zavallı Mişel'in açlıktan karnı zil çalıyordur,' der. 'Sabahleyin ağzına tek lokma koymaksızın bir çay içip mahkemeye koştu...' Kaynanam öfkesini gizlemez: 'Boşuna üzülme, kızım. Böyleleri aç kalmazlar. Şimdiye kadar, kim bilir, kaç kez büfeye koşmuştur. Mahkemede bir büfe açılmış, beş dakikada bir yargıçtan duruşmaya ara vermesini isterler.' Yemekten sonra kaynanamla karım masrafların kısılması üzerine konuşurlar... Hesap kitap yapılır, yazılıp çizilir, sonunda ev geçiminin şirazesinden çıktığı sonucuna varırlar. Aşçı kadın çağrılır, hesaplar yeniden gözden geçirilir, kadına bir sürü sitemden sonra beş kapik için tartışma başlar. Bunu gözyaşları, incitici sözler izler. Daha son-

ra odaların temizlenmesine sıra gelir, mobilyaların yerleri değiştirilir, bütün bunlar iş güç yokluğundan yapılmaktadır..."

Kâtip vızıltılı okumasını sürdürüyor:

"Memur Çerepkov, ifadesinde, 811 numaralı makbuzun kendisine gönderilmiş olmasına karşın parasının ödenmediğini, bunu da daha o zaman ilgiliye söylediğini belirtmiştir..."

Avukat düşüncelere dalıyor yeniden:

"Evdeki durumları iyice bir düşünür, ölçüp biçer, yeni baştan değerlendirirsen hepsine boş verip, 'Canları cehenneme!' dersin. Bu sıkıntı ve bayağılık batağında canından bezince bunalan ruhunun dinleneceği bir yer ararsın. Hemen soluğu sevgilim Nataşa'nın yanında alır ya da paran olursa gazinoya, Çingenelerin yanına koşarsın... Bir anda unutulur bütün sıkıntılar! Kent dışında, şeytanın bile arayıp bulamayacağı bir köşede, ayrı bir odaya kapanır, kanepeye uzanırsın. Çingeneler çevrende hoplayıp zıplarlar, şarkı söylerler, hep bir ağızdan konuşurlar. Baş döndürücü, kudurgan, çılgın Çingene kızı Glaşa bir anda ruhunu altüst eder. Glaşa, sevgili, tatlı, güzel Glaşa! Ah, o dudaklar, gözler, omuzlar!"

Kâtip durmadan vızıldıyor, vızıldıyor, vızıldıyor... Kâtibin gözünün önünde her şey birbirine karışmaya, kaybolmaya başlıyor. Yargıçlar, jüri üyeleri küçüldükçe küçülüyor, dinleyiciler gözlerine alaca bulaca gözüküyor, tavan bir aşağı, bir yukarı inip inip kalkıyor... Avukatın düşünceleri de zıp zıp oynamaya başlayarak bir anda kopuyor. Karısı Nadya, kaynanası, kâtibin burnu, sanık sandalyesindeki adam, Glaşa hep birlikte hoplaya zıplaya dönüyorlar, sonra gitgide uzaklaşıyorlar... Avukat uykuya dalarken, "Güzel, çok güzel!" diye mırıldanıyor. "Kanepeye uzanırsın, çevreni saran her şeyde bir sıcaklık, rahatlık vardır. Bir yandan Glaşa şarkı söyler..."

Sert bir ses, "Bay avukat!" diye sesleniyor.

"Hoş, sıcak... Aman ne kaynana kalır, ne sütnine... Ne de pudra kokan çorba... Glaşa, iyi yürekli, güzel Glaşa..."

Aynı sert ses yeniden bağırıyor:

"Bay avukat!"

Avukat irkilerek gözlerini açıyor. Karşısında Glaşa'nın iri, kara gözleri onun gözlerinin içine bakıyor, nemli kalın dudak-

ları gülümsüyor, esmer, güzel yüzü ışık saçıyor. Henüz aklını başına toplayamayan, şaşkınlıktan aval aval bakan avukat bunu bir düş ya da hayal sanarak usulca yerinden doğruluyor, ağzı açık, Çingene kızına bakıyor.

Yargıç, "Bay avukat, tanığa soracak sorunuz var mı?" diyor.

"Ha... Şey... Tanık mı dediniz? Hayır, yok, soracak sorum yok..."

Avukat başını silkeliyor, böylece tümüyle uyanıyor. Karşısında duranın gerçekten Çingene kızı Glaşa olduğunu, buraya tanıklığa çağrıldığını düşünüyor.

Yüksek sesle, "Şey... Özür dilerim... Kendisine bazı şeyler sormak isterdim," diyor.

Sonra Glaşa'ya dönüyor:

"Tanık, siz Kuzmiçov'un korosunda çalışıyorsunuz, değil mi? Lütfen söyler misiniz, sanık sizin lokantaya sık sık eğlenmeye gelir miydi? Anımsıyor musunuz, hesabını kendisi mi öderdi, yoksa onun yerine başkalarının ödediği de oluyor muydu? Teşekkür ederim... Soracaklarım bu kadar."

Ardından iki bardak su içiyor, uyku sersemliği tümüyle geçiyor...

Ayyaşlığın İlacı

(Средство от запоя)

Tanınmış güldürü (komedi) oyuncusu Bay Feniksov-Dikobrazov H., birinci mevki özel kompartımanda tek başına yaptığı yolculuktan sonra temsillere katılmak üzere D. kentine geldi. Onu garda karşılayanlar aslında bu yolculuğun bir önceki istasyona değin üçüncü mevkide sürdüğünü, ancak orada aldığı biletle "gösteriş" için birinci mevkiye geçtiğini biliyorlardı. Mevsimin güz, havaların soğuk olmasına karşın ünlü oyuncunun sırtındaki yazlık pardösü ile başındaki ayıbalığı derisi, yıpranmış şapka herkesi şaşırtmakla birlikte onun mora çalan, uykulu yüzünü görür görmez büyük bir heyecan ve onunla tanışma isteği duydular. Güldürü oyuncusu Feniksov-Dikobrazov H.'yi başrol oynaması için tiyatrosuna çağıran Prokl Lvoviç Poçeçuyev, konuğunu Rus geleneklerine göre üç kez öptükten sonra doğruca kendi evine götürdü.

Temsil, ünlü oyuncunun gelişinden birkaç gün sonra başlayacaktı, ancak hiç de beklendiği gibi olmadı. Temsile bir gün kala tiyatroya yüzü solgun, saçları karmakarışık gelen Poçeçuyev, Dikobrazov H.'nin piyeste oynayacak durumda olmadığını öteki oyunculara bildirdi.

Saçlarını yolarak, "Evet, oynayacak durumda değil," dedi. "Nasıl, beğendiniz mi? Tam bir aydır kocaman harflerle Dikob-

razov'un başrolde çıkacağını duyurduk, adamı öve öve göklere çıkardık, bir sürü bilet satıp para topladık... Şimdi de şunun yediği naneye bak! Gidip kendimi asayım en iyisi!"

"Neden oynamıyormuş? Ne oldu ki?"

"İçmeye başladı, kahrolası!"

"Aman canım! Ayılır nasıl olsa!"

"Ayılacağına gebersin daha iyi! Kendisini Moskova'dan tanırım, bir kere zıkkımlanmaya başlayınca iki ay durmadan içer. Ayyaşın tekidir, bilmez miyim? Ayyaş! Benim kara yazgım böyledir... Nerden de çattım bu belaya? Suçum ne ki bunlar geliyor başıma? Göklerin lanetine uğramak için ne yaptım ben? (Meslekten trajedi oyuncusu olan Poçeçuyev ruhsal yapısı dolayısıyla da trajediye yatkındı, o nedenle böyle acıklı sözler söylerken göğsünü yumruklaması ona çok yakışıyordu.) Başımı köle gibi kara bahtımın darbelerine uzattığıma göre ne kadar iğrenç, aşağılık, bayağı bir yaratık olmalıyım! Tepesine lanetler yağası Makar rolüyle hayatıma son vermek, alnıma bir kurşun sıkmak daha uygun kaçmaz mı? Daha ne bekliyorum, söyleyin, ne bekliyorum ben?"

Poçeçuyev yüzünü elleriyle kapatarak pencereye döndü. Gişe bölmesinde bilet satıcısından başka birkaç oyuncu ile tiyatro görevlileri vardı. Bu durumda ona ne diyebilirlerdi ki? Bir-iki öğüt, yatıştırıcı sözler, umutlandırmalar... "Her şeyin sonu boştur", "boş ver canım", "aldırma" gibi filozofça ya da peygamberce sözlerin ne anlamı olabilirdi ki? Gene de bunca insan arasında derde derman konuşmayı, şişman, sıracalı bir adam olan bilet satıcısı yaptı:

"Prokl Lvoviç," dedi. "Oyununu çok beğendiğiniz bu adamı tedavi etmeyi niçin denemiyorsunuz?"

"Siz ne diyorsunuz? Ayyaşlığın tedavisi var mı ki!"

"O da iş mi? Bizim tiyatro berberi ayyaşlığı iyileştiren en iyi yolu bulmuş. Herkes ona geliyor."

Çaresizlik içinde, denize düşmüş biri gibi saman çöpüne sarılmaktan medet uman Poçeçuyev çok sevindi, az sonra tiyatro berberi Fiodor Grebeşkov'u[1] buldu karşısında. Gözünüzün

1 Tarakgil – ç.n.

önüne uzun boylu, gözleri çukurlarına kaçmış, köse, ellerinin derisi kahverengiye çalan bir adam getirin; buna, kemiklerine takılı yay ve vidalarla hareket eden bir iskelet görüntüsü ekleyin; bu iskeletin üzerine eskimekten tiftiği çıkmış siyah bir takım elbise giydirin; işte size gerçek bir Grebeşkov tablosu! Paçeçuyev berberi, "Ne haber, Fedya?"[2] diye karşıladı, "İşittiğime göre sen... Şey... Ayyaşlığı tedavi ediyormuşsun. Senden görev olarak değil, dostluğumuza güvenerek Dikobrazov'u iyileştirmeni isteyeceğim. Biliyorsun, içmeye başladı da..."

Grebeşkov iç karartıcı, kalın sesiyle, "Ne olur, başıma böyle bir iş sarmayın! Sıradan oyuncuları, tüccarları, memurları kendi yöntemimle iyileştirmişimdir, ama Dikobrazov Rusya çapında ünlü bir oyuncu..."

"Ne olmuş ünlü bir oyuncuysa?"

"Ayyaşlığı tedavi etmek için bütün organlarda, eklemlerde büyük bir şok gerçekleştirmek gerekir. Ben onda da bu sarsıntıyı gerçekleştirmesine gerçekleştiririm ama tümüyle iyileşince yaptıklarımı gururuna yediremeyip, 'Köpek, ne hakla elini sürdün bana?' diyerek benden hesap sormaya kalkar. Bilirim ben bu ünü büyük kerataları!"

"Sakın ha, böyle bahanelerle bu işten sıyrılmaya çalışma! Hadi, şapkanı giy, hemen gidiyoruz!"

Çeyrek saat sonra Grebeşkov, Dikobrazov'un odasına girdiğinde ünlü güldürü oyuncusu yatağında uzanmış yatıyor, tavandan sarkan lambaya öfkeli öfkeli bakıyordu. Lambanın sallandığı filan yoktu ama Dikobrazov H. gözünü ondan ayırmaksızın homurdanıyordu:

"Sen orada fır fır dönersin, ha! Ben sana dönmenin ne demek olduğunu gösteririm, kahrolası! Sürahiyi kırdığım gibi seni de kırayım da gör! Aaa, tavan da dönüyor! Demek, gizli işler çeviriyorsunuz birlikte! Hey, lamba, sana söylüyorum, hepsinden küçüksün ama en çok sen dönüyorsun! Dur hele!"

Güldürü oyuncusu böyle diyerek yataktan kalktı, bu sırada arkasından çarşafı da sürüklediği için yanındaki komodinde duran bardakları devirerek sallana sallana lambaya doğru yö-

2 Fiodor – ç.n.

neldi. Ancak yarı yola varmamıştı ki, uzun boylu, kemikli bir yaratığa tosladı. Baygın gözlerini devirerek, "Sen de kimsin?" diye gürledi. "Necisin, ne işin var burada? Hadi, söyle!"

"Sana kim olduğumu göstereceğim. Çabuk gir yatağına!" Güldürü oyuncusu daha yatağına varmadan Grebeşkov gerilip adamın ensesine öyle şiddetli bir tokat patlattı ki, beriki topaç gibi döne döne yatağına devrildi. Daha önce onu hiç kimse dövmemiş olmalıydı, çünkü tüm sarhoşluğuna karşın Grebeşkov'a şaşırarak, hatta biraz merakla baktı.

"Bana vurdun ha, vurdun! Vurdun demek?"

"Vurdum ya! Daha vurayım ister misin?"

Berber ikinci kez, bu sefer Dikobrazov'un dişlerine patlattı. Adamcağızı neyin daha çok etkilediğini bilmiyorum, şiddetli vuruşlar mı, yoksa tattığı duygunun yeniliği mi; ancak gözlerinde baygın bakışlar yerine aklın ışığı parladı. Bir anda ayağa fırladıktan sonra öfkeden çok merakla karşısındaki solgun yüzlü, kirli ceketli adamı süzmeye başladı.

"Kavga ediyorsun, demek? Üstelik gülüyorsun da?"

"Kapa çeneni!"

Bu sefer surata bir şamar. Neye uğradığını şaşıran ünlü oyuncu kendini savunmaya çalıştıysa da Grebeşkov'dan göğsüne bir yumruk ile suratına ikinci bir şamar daha aldı.

Bitişik odadan Poçeçuyev'in sesi duyuldu:

"Biraz yavaş, Feodka, daha yavaş!"

"Korkma, bir şey olmaz, Prokl Lvoviç! Bu iş bitince bana teşekkür edecektir."

Arada bir güldürü oyuncusunun odasına göz atan Poçeçuyev ağlamaklı bir sesle, "Gene de yavaş vur," diyordu. "Senin aldırdığın yok ama benim tüylerim diken diken oluyor. Hukuksal olarak ehil, kültürlü, tanınmış bir adamı güpegündüz, üstelik kendi odasında dövüyorsun... Olacak iş mi bu?"

"Prokl Lvoviç, ben onu değil, içine yerleşmiş şeytanı dövüyorum. Hadi sakinleşin, gidin buradan!"

Fiodor yeniden güldürü oyuncusuna çullandı.

"Yat yerine, iblis! Kıpırdama! Dediğimi duydun mu?"

Dikobrazov dehşete kapılmıştı. Daha önce çevresinde dönüp

duran, onun kırıp dökmesine hazır ne varsa şimdi hepsi karşısına geçmiş, ona saldırıyor gibiydi.

"İmdat!" diye bağırdı. "Kurtaran yok mu? İmdat!"

"Daha çok bağıracaksın, şeytanın dölü! İşin başındayız henüz, daha neler gelecek başına! Şimdi beni iyi dinle: Tek söz söyleyecek ya da kıpırdayacak olursan öldürürüm seni! Gözümü kırpmadan gebertirim! Üstelik seni koruyacak kimse de yok. Şimdi şurada top patlasa hiç kimse yardımına koşmaz. Sakin sakin oturur, sesini kesersen sana votka bile veririm. İşte, bak, votka!"

Grebeşkov cebinden yarımlık bir votka şişesi çıkarıp oyuncunun burnuna dayadı. Sarhoş oyuncu ise tutsağı olduğu nesneyi karşısında görünce yediği dayağı unuttuğu gibi, keyifle gülmeye başladı. Bunun üzerine Grebeşkov yeleğinin cebinden kirli bir sabun parçası çıkardı, bunu şişenin içine soktu. Votka köpürüp kabarınca da içine aklına gelen bütün pislikleri tıkma işine girişti. Aktar dükkânlarında satılan güherçile, nışadır, şap, Glauber tuzu, kükürt, reçine türünden ne varsa hepsi birbiri peşinden şişenin içine girmeye başladı. Güldürü oyuncusu gözlerini Grebeşkov'a dikmişti, onun votka şişesiyle yaptığı şeylerden bakışlarını alamıyordu. Berber en sonunda yaktığı bir paçavranın küllerini şişeye tıktı, bunları çalkalayıp yatağa yaklaştı.

Karışımdan yarım su bardağı doldurarak, "Al, iç!" dedi.

Komedi oyuncusu keyifle bir yudum içti, öksürerek boğazını temizledi, anında da gözleri kocaman kocaman açıldı. Yüzü soldu, alnına ter tomurcukları birikti.

"Daha iç!" dedi Grebeşkov.

"İçe... İçemem! Du... Dur!"

"İç, diyorum! Hadi! Gebertirim yoksa!"

Dikobrazov bardağı bitirince bir inilti koyverdi, boylu boyunca yastığın üstüne devrildi. Yarım dakika sonra kalktığında berber Fiodor "özel karışımın" ne derece etkili olduğunu anlamış bulunuyordu.

"Daha içeceksin!" diye bağırdı. "Bırak için dışına çıksın, böylesi daha iyi. Haydi, iç bakalım!"

Güldürü oyuncusu için gerçek işkence başlamıştı. Öğürtülerden içi dışına çıkacak gibiydi. Yatağında debelenip kendini yerden yere atarken bir yandan da dur durak bilmeyen amansız düşmanının sarsıcı hareketlerini korkuyla izliyor, garip karışımı içmek istemediği zaman kafasına yumruklar yağıyordu. Böylece peş peşe içkinin ardından yumruklar, yumrukların ardından içki geldi. Ünlü oyuncu Feniksov-Dikobrazov H.'nin zavallı bedeni o güne değin ne böylesi bir aşağılamaya uğramış ne de kendini böylesine güçsüz, savunmasız hissetmişti. Önceleri adamcağız yalnızca bağırıp karşısındakini azarlarken zamanla yalvarmaya, bu da çare olmayınca ağlamaya başladı. Kapının arkasında dikilip olanları gizlice izleyen Poçeçuyev daha fazla dayanamayarak odaya daldı. Ellerini sallayarak, "Defol şuradan, be herif!" diye bağırdı. "Topladığımız bilet paraları yansın, şu adam istediği gibi zıkkımlansın ama bırak da son bulsun şu işkence! Kahrolası, geberteceksin adamı! Görmüyor musun, ne hallere düştü! Böyle olacağını bilsem vallahi bu işe bulaşmazdım!"

"Oho, ne var bunda? Göreceksiniz, sonunda kendisi teşekkür edecek!"

Grebeşkov böyle dedikten sonra güldürü oyuncusuna yeniden girişti.

"Sen daha buralarda mısın? Al öyleyse!"

Akşam karanlığı bastırana değin verdi veriştirdi. Kendisi yorgun düşmüş, oyuncunun ise canını çıkarmıştı. Sonunda adamcağız o duruma geldi ki, inlemeyi bile bırakıp yüzünde bir korkuyla öylece katıldı kaldı. Katılmanın ardından uyku haline benzer bir şey oldu.

Ertesi gün Poçeçuyev'i şaşırtan bir şey gerçekleşti: Ünlü oyuncu uykusundan sapasağlam uyanmıştı. Bu duruma göre ölmemiş demekti. Adamcağız bön bön bakındı, çevresini baygın gözlerle süzdü, sonra yavaş yavaş aklı başına gelmeye başladı.

"Her yerim neden böyle ağrıyor?" dedi. "Sanki üzerimden koca bir katar geçmiş. Biraz votka içsem iyi olacak. Hey, kim var orada? Votka getir!"

O sırada kapının arkasında Poçeçuyev ile Grebeşkov duruyorlardı.

Poçeçuyev korkuyla, "Votka istediğine göre daha iyileşmemiş," dedi.

"Siz ne diyorsunuz, Prokl Lvoviç? Bu hastalıktan bir günde kurtulunur mu? Bir haftada iyileşirse öp de başına koy. Öyle zayıf bünyeliler var ki, ancak beş günde sonuç alırsınız, ama sizinki, maşallah, tüccarlar gibi dayanıklı. Kolay kolay cinleri içinden kovamazsınız."

Poçeçuyev, "Bunu bana daha önce niçin söylemedin, gözü çıkası?" diye inledi. "Ben ne talihsiz adammışım ki, başıma bunlar geldi! Daha ben felekten ne bekliyorum? Alnıma bir kurşun sıkıp gebermek en iyisi!"

Yazgısıyla ilgili beklentileri çok iç karartıcı olmakla birlikte aradan bir hafta geçmeden Dikobrazov H. piyeste oynamaya başladı ve bilet paralarını geri ödemeye gerek kalmadı. Güldürü oyuncusunun makyajını yapan Grebeşkov onun başına öylesine büyük bir saygıyla dokunuyordu ki, onu bir gün önce aşağılayan adamın kendisi olduğuna inanmak güçtü. Poçeçuyev, "Meğer adam dokuz canlıymış," dedi. "Çektiği işkenceleri gördükçe beni hafakanlar bastı, ama adam bana mısın demediği gibi, Fedka iblisine teşekkür üstüne teşekkür ediyor, üstelik onu Moskova'ya, yanında götürmeye kalkıyor. Böylesi şey görülmüş değil!"

Ninoçka

(Bir Gönül Serüveni)

(Ниночка)

Kapı sessizce açılıyor. Genç ama eski kafalı, hastalıklı, aynı zamanda en iyi arkadaşlarımdan Pavel Sergeyeviç Vihlenev giriyor içeriye. Çelimsiz, kamburumsu, uzun burunlu, epeyce çirkin biridir. Yüzünün sade, yumuşak hatlarının anlamsız görünüşünü de bunlara ekleyelim. Öyle ki, ona bakınca, kafasını iki elinizin arasına alıp, yüreğinin yumuşaklığını, ruhunun hamura benzeyip benzemediğini anlamak için on parmağınızla birden yüzünü mıncıklamak istersiniz. Genelde büroda çalışan bütün insanlar gibi sessiz, çekingen, ürkektir. Odama girdiğinde yüzü bayağı solgundu, az önce büyük bir heyecan geçirdiği anlaşılıyordu,

Arkadaşımın solgun yüzüne, dudaklarının titremesine bakarak:

"Ne oldu size böyle?" diye sordum. "Bayağı yüzünüzün rengi kaçmış. Hasta mısınız, yoksa karınızla aranız mı bozuldu?"

Ezilip büzüldü, birkaç kez öksürdükten sonra üzüntüyle elini salladı.

"Evet, Ninoçka'yla aramız gene iyi değil. Öyle dertliyim ki, sormayın! Dün bütün gece uyuyamadım, gördüğünüz gibi ayakta zor duruyorum. Ah, ne yapacağımı bir bilsem! Başkaları olsa bütün üzüntülerine boş verirler; gücendirilseler de, de-

ğerli bir şey yitirseler de, hastalansalar da bana mısın demezler; oysa benim bitkin düşmem, bütün eklemlerimin sızlayıp gevşemesi için önemsiz bir şeyle karşılaşmam yeterli."

"Karınızla aranızda ne geçti ki?"

"Dedim ya, önemsiz bir şey... Ufak bir aile geçimsizliği... İsterseniz aramızın nasıl bozulduğunu anlatayım size. Dün akşam Ninoçka bir yere gitmedi, hep evde kaldı, akşamı birlikte geçirmemizi istedi. Buna çok sevindim. Genellikle akşamları bir yerlere gider, toplantılara filan katılır; bense evde yalnız kalıp tek başıma oyalanırım. Dün akşam yalnızlıktan kurtulacağım için ne kadar sevindiğimi tahmin edersiniz. Gene de evli biri olmadığınıza göre aile yaşantısından pek haberiniz yoktur. İşten eve döndüğümde bütün yaşamımı adadığım karımın beni karşılayacağını bilerek ne kadar mutlu olduğumu getirin gözünüzün önüne. Ah, ne güzel şeydir evlilik yaşamı!"

Evlilik yaşamını uzun uzun anlattıktan sonra yüzünün terini sildi.

"Akşamı benimle geçirmesinin bana vereceği mutluluğu bir düşünün! Orası öyle, ama benim nasıl bir adam olduğumu da bilmiyor değilsiniz. Can sıkıcı, gülüp eğlenmekten hoşlanmayan, suskunluğuna katlanılması zor, mıymıntının biriyim nedense... Kadıncağıza neşe verecek biri olmadığımı sizden saklamadan söyleyeceğim... Odamda çizim işlerim, süzgecim, toprağım vardır; hep bunlarla oyalanırım. Ne oyun oynamayı bilirim, ne dans etmesini ne de şaklabanlık yapmasını... Oysa Ninoçka topluluk içinde eğlenmeye bayılır, öyle değil mi? Neyse, bazı resimleri, odamda uğraşırken bitirdiğim işleri, şunu-bunu göstererek, bir şeyler anlatarak karıcığımı neşelendirmeye çalıştım. Aklıma ne gelirse anlatıyordum. Haa, yeri gelmişken söyleyeyim, bende eskiden kalma mektuplar bulunur, bunları atmam. Aralarında öyle gülünçleri vardır ki, sormayın! Öğrencilik yıllarının arkadaşlarından birkaçı göndermişti bunları, keratalar ne hoş mektuplar yazarlardı! Okusanız gülmekten katılırsınız. Çekmeceden bunları çıkardım, Ninoçka'ya okumaya başladım. Birini okudum, ikincisini bitirdim... Üçüncüsüne gelince işte dur orada! Üçüncü mektupta şöyle bir cüm-

le çıktı karşımıza: 'Katya'nın sana selamı var.' Eğer evli bir kadın kıskançsa bu cümle onu kesmek için hazırlanan bıçak gibidir. Nasıl söylesem, bilmem ki... Bizim Ninoçka etek giymiş kıskanç Othello'dur böyle durumlarda? Ah, ben ne talihsiz adammışım! Bu cümleyi işitir işitmez üst üste sorular yağdırmaya başlamaz mı! 'Kim bu Katya, kimin nesi?' diyerek başımın etini yedi. Katya'nın, öğrencilik yıllarımdan kalma, ilk göz ağrısı türünden, önem verilmeye değmez bir kız arkadaşım olduğunu anlatmaya çalıştım. Her gencin kendi Katya'sı bulunduğunu, bunun tersinin düşünülemeyeceğini dilim döndüğünce açıklamaya çalıştım. Ama gel de bunu onun kafasına sokabilirsen sok! Ninoçka beni dinler mi hiç? Aklına neler geldiyse, birdenbire gözyaşlarına boğuldu. Ondan sonra da isteri nöbetleri başladı. 'Sen iğrenç bir yaratıksın! Geçmişini benden nasıl gizlersin? Şimdi de Katya diye bir sevgilin varmış ama benden sakladın!' diyerek bağırmaya başladı. Onu ne kadar yatıştırmaya çalıştıysam hepsi boş... Kadın mantığı bambaşka bir şey, erkeklerinkine hiç benzemiyor. Gerçekten öyle midir, bilmem artık... Baktım, hiçbir şey derdime çare olmuyor, önünde diz çöküp yalvarmayı denedim, gene de sonuç alamadım. Sürekli isteri nöbetleri geçirerek yatmaya gitti. Kendisi bizim odaya, ben de konuk odasındaki kanepeye... Bu sabah uyanınca benimle konuşmak bile istemedi, suratı bir karış asık... 'Annemin yanına gideceğim!' diye tutturmaz mı! Huyunu bilirim, yapar aklına eseni."

"Vah, vah! Kötü bir durum!"

"Ah, şu kadınları bir anlayabilsem! Kabul ediyorum, Ninoçka safın biri; iyi ahlâk sahibi, dürüst, titiz bir kadın. Katya gibi bir kızla ilişkimiz olduğunu düşünmesi onu üzer, biliyorum bunu. Orası öyle de, bağışlamak diye bir kavram yerleşmemiş karımın beynine. Diyelim, ben suçluyum, bundan dolayı özür diledim kendisinden, önünde diz çöküp yalvardım. Hatta hüngür hüngür ağladım, bunu da saklamadan size söylüyorum."

"Evet, kadın ruhu çözülmesi zor bilmecelerle doludur."

"Bakın, iki gözüm, biliyorum, Ninoçka üzerinde büyük etkiniz vardır, size saygı duyar, güvenir, sözünüzü dinler. Yalvarı-

rım, ne olur, onun yanına gidin, üzerindeki yetkinizi kullanarak bana haksızlık yaptığını anlatın kendisine. Değerli arkadaşım, gördüğünüz gibi, çok acı çekiyorum. Eğer bu olay bir gün daha sürecek olursa dayanamam. İki gözüm, hadi, çabuk gidin!"

"Oraya gitmem uygun kaçar mı, bilmem ki..."

"Niçin uygun kaçmasın? Onunla çocukluktan beri yakın arkadaşsınız, kesinlikle inanır size. Benden dostluğunuzu esirgemeyin, lütfen hemen gidin yanına!"

Vihlerev'in gözlerinden yaşlar akarak böyle yalvarması bana çok dokunmuştu. Hemen düzgünce giyinip evlerine doğru yola çıktım. Ninoçka'yı sevdiği bir uğraşla oyalanırken bulacağımı sanıyordum. Bacak bacak üstüne atarak bir koltuğa oturmuştu. Güzel gözlerini kısıp ileriye bakıyor, içeri girdiğim anda bir şey yapmıyordu... Beni görür görmez oturduğu yerden ayağa fırladı, beni karşılamaya koştu. Sonra çevresine şöyle bir bakındı, kapıyı sımsıkı kapadı, gelip boynuma sarıldı. (Değerli okurum, yazdıklarımda sakın bir dizgi yanlışı olduğunu sanmayın. Çünkü aradan bir yıl geçti, arkadaşım Vihlenev'in kocalık görevini o günden beri kendisiyle paylaşmaktayım.)

Ninoçka'yı yanıma oturtarak sordum:

"Nedir senin yaptığın bu düşüncesizlik? Böyle kuruntuları nereden çıkarıyorsun?"

"Ne yapmışım ki?"

"Sen dün gene kocanın başına büyük dertler açmışsın. Bugün kendisi yanıma geldi, Katya diye bir kadından yana yakıla söz etti."

"Ah, o mu? Şuna bak, şikâyet edecek kimi bulmuş?"

"Aranızda neler geçti? Neden kırdın onu?"

"Boş ver, Katya'yı, canım! Dün akşam içim çok sıkılıyordu, çünkü gidecek bir yerim yoktu. O üzüntüyle Katya'yı dilime doladım. Ağlamamın asıl nedeni canımın sıkkınlığıydı. Ama gel de niçin ağladığımı açıkla kocam olacak adama!"

"Senin bu yaptığın acımasız bir davranış, insanlığa sığar mı hiç? Zaten sinir küpünün biridir arkadaşım, bir de uyduruk sahneler yaratarak üzüyorsun adamcağızı. Yakışır mı sana?"

"Bakma sen ona. Kıskançlık sahneleri uydurmamdan pek

hoşlanır. Kıskançlık numaraları yapmazsan o mıymıntının duygularını ayağa kaldıramazsın ki... Neyse, bırakalım bu konuyu. Paçavra kocam hakkında söz açmanı istemiyorum artık, hoşuma gitmiyor böyle konuşmalar. Canıma tak etti artık! Hadi, oturup çayımızı içelim!"

"Gene de onu üzmekten vazgeç! Onu üzgün gördükçe acıyor, ne diyeceğimi bilemiyorum. Senin yanında bulduğu aile mutluluğunu öyle içten, öyle açıkyüreklilikle anlatıyor, senin kendisini sevdiğine öyle inanıyor ki, bana bunları söylerken dehşete kapıldım. Neyse, dilini tut, ona tatlı şeyler söyle, yalandan da olsa zavallıyı okşamaya çalış. Kendini yedi kat göğün üzerinde bulması için senin tek tatlı sözün yeter.."

Ninoçka somurtuyor, hep kaşlarını çatıyordu. Ama bir süre sonra kocası eve gelince adamcağız yüzüme çekine çekine baktı, karısı ise yüzünde gülücüklerle, bakışlarıyla sevindirmeye başladı kocasını. Sonra da:

"Tam çay saatinde geldin," dedi. "Bilirim, çok akıllısındır, hiçbir şeyin zamanını kaçırmazsın. Çayını kaymakla mı içersin, yoksa limonlu mu?"

Böyle bir karşılamayı beklemeyen Vihlenev hemen yumuşadı. Sonra karısının elini öptü, ardından gelip beni kucakladı. Bana sarılması öylesine yersiz, öyle irkiltici geldi ki, Ninoçka'nın da, benim de yüzümüz kızardı.

Talihsiz koca çok mutluydu, neşeli bir sesle kuşlar gibi cıvıldamaya başladı:

"Aramızda barışı sağlayanlar kendileri de mutlu olsunlar! Görüyorum, ikna etmişsin karıcığımı. Bunu nasıl yaptın? Toplum içinde dönüp dolaşan bir insansın, günlük yaşamı yeterince tanıyorsun, kadın yüreğinin bütün inceliklerini biliyorsun. Kah-kah-kah! Bense miskinin, uyuşuğun biriyim. Tek sözle işi çözmek varken boş yere gevezelik eder dururum. Kadıncağızını elini bir kerecik öpmek yeterliyken ben durmadan sızlanıyorum. Kah-kah-kah!"

Çaylarımızı içtikten sonra Vihlenev beni çalışma odasına götürdü, ceketimin ön düğmesinden tutarak şunları söyledi:

"Değerli arkadaşım, size ne kadar teşekkür edeceğimi bile-

miyorum. Ne kadar acı çektiğimi, nasıl üzüldüğümü gördünüz; oysa şimdi olması gerekenden çok daha mutluyum. Beni düştüğüm açmazdan kurtardığınız ilk olay değil bu. Dostum, şimdi size vereceğim şeyi geri çevirmeyin, lütfen. Elimde küçük bir armağan var sizin için, isterseniz onu size sunmadan söyleyeyim: Kendi ellerimle yaptığım oyuncak bir lokomotif bu. Sergide bana bunun için başarı madalyası bile verdiler. Size karşı minnettarlığım, dostluğumuzun göstergesi olarak onu armağan ediyorum size. Lütfen kabul buyurun!."

Ben almamak için ne kadar direnirsem direneyim, Vihlenev dediğim dedik, sürekli ısrar etti, ben de almak zorunda kaldım.

Aradan günler, haftalar, hatta aylar geçti; ne kadar utanç verici olursa olsun, lanet olası gerçek er ya da geç açığa çıkmak durumundaydı. Ondan gizlediğimiz ilişkiyi bir rastlantı sonucu öğrenince Vihlenev korkunç derecede sarsıldı, divanın üzerine uzandı, sürekli tavana dikti bakışlarını. O sırada tek sözcük çıkmadı ağzından. Ruhundaki derin sızı bir şekilde hareketlerine yansıyacaktı. Adamcağız büyük bir ıstırap içinde divanın üstünde bir o yana, bir bu yana döndü durdu. Zavallının paçavra yaratılışı bu hareketlerle sınırlı kaldı.

Aradan bir hafta geçti, onu şaşkına çeviren olayın etkisinden kurtularak biraz toparlanmış olacak ki, Vihlenev evime geldi. İkimiz de utanıyor, birbirimizin yüzüne bakamıyorduk. Ben dereden tepeden söz açarak, özgür aşk, evlilik yaşamının bencilliği, insanın kendi talihine boyun eğmesi zorunluluğu konusunda birtakım boş laflar geveleyerek konuşmaya başladım.

Ama o hemen sözümü keserek;

"Ben size başka şeylerden söz etmek istiyorum," dedi. "Söylediklerinizin hepsini çok iyi anlıyorum. İnsanların duygularının şu ya bu biçimde gelişmesinden ötürü kimse suçlu sayılamaz. Beni asıl ilgilendiren, işin tümüyle değişik bir yönü, yani ikimizin de işine yarayacak bir durum var ortada. İki gözüm, ben hayatı hiç bilmiyorum, geleneklerin neler olduğu, yaşam koşullarının değişkenliği konusunda kara cahilin biriyim. Değerli dostum, bana gene siz yardım edebilirsiniz ancak. Söyler misiniz, şimdi Ninoçka'nın durumu ne olacak? O benimle mi

oturup yaşasın, yoksa sizin yanınıza taşınmasını mı uygun görürsünüz?"

Uzun süre görüşüp danıştıktan sonra şu ortak kararı verdik: Karısı arkadaşımın yanında kalıp onunla yaşayacak, bense ne zaman aklıma eserse gidip onlarla birkaç gün geçireceğim. Böyle günlerde Vihlenev kiler olarak kullanılan köşe odaya taşınacak. Bu oda nemli ve karanlıktı, mutfaktan geçilerek girilebiliyordu, ama oraya kapanınca kimsenin gözüne batmamak bakımından uygundu.

Değerli Köpek

(Дорогая собака)

Orduya gönüllü girip uzun yıllar hizmet eden Teğmen Mihail İvanoviç Dubov[1] ile arkadaşı Knaps oturmuşlar kafa çekiyorlardı. Dubov köpeği Milka'yı Knaps'a göstererek, "Yaman köpek, bir eşi daha bulunmaz!" dedi. "Şunun suratına dikkat edin. Yalnız suratına bakarak bir sürü para verirsiniz. Meraklısına düşse en azından iki yüz ruble eder. İnanmıyorsunuz, değil mi? Öyleyse köpekten anlamıyorsunuz demektir."

"Anlamasına anlıyorum da..."

"En iyisinden av köpeği, safkan İngiliz zağarı! Pusuda yatmasını, kulaklarının duyarlığını, koku almasını görmelisin! Hele o koku alması! Daha enikken Milka'ya kaç ruble ödedim, biliyor musun? Tamı tamına yüz ruble! İşte böyle, eşsiz bir köpektir Milka! Seni edepsiz, seni yaramaz, gel bakayım yanıma! Gel benim yavrum, gel küçüğüm!"

Dubov köpeği kucaklayıp iki kulağı arasından öptü, bu sırada gözleri yaşardı.

"Seni kimselere vermem... Benim güzelim... Haydutum! Beni seviyorsun, değil mi? Seviyor musun, Milka?"

Teğmen köpeğini böyle okşarken birden bağırdı:

"Defol bakayım, pis hayvan! Kirli ayaklarınla apoletlerimi

1 Meşegil – ç.n.

pislettin! Evet, Knaps, daha enikken buna tam yüz elli ruble ödedim. Demek ki, bir değeri varmış. Ancak onunla ava çıkacak vakit bulamıyorum. Zavallı köpeğim işe yaramamaktan heder oluyor, tüm yeteneği sönüyor... İşte bunun için satıyorum hayvancağızı. Siz satın alsanıza, Knaps! Yaşam boyu bana minnettar kalırsınız. Paranız azsa, ne olacak, size yarı yarıya indirim yaparım. Hadi, elli ruble ödeyin. Sudan ucuz!"

Knaps içini çekti:

"Hayır, dostum. Milka'nız erkek olsaydı, eh, o zaman belki alırdım, ama..."

Teğmen şaşırdı:

"Nasıl, Milka erkek değil mi? Knaps, kuzum, siz ne diyorsunuz? Milka erkek değilmiş! Kah kah kah! Peki, sizce Milka erkek değilse nedir? Kancık mı? Kah kah kah! Aşkolsun, doğrusu! Daha erkek köpekle kancığı birbirinden ayırt etmesini bilmiyor!"

Knaps gücendi:

"Siz bana körmüşüm ya da çocukmuşum gibi davranıyorsunuz. Milka kancık elbette."

"Oldu olacak benim de kadın olduğumu söyleyin bari. Ah, Knaps, Knaps! Bir de fen okulunu bitirmişsiniz! Hayır, iki gözüm, bu katıksız erkek köpektir. Hem de herhangi bir erkek köpekten kat kat üstün... Oysa siz... Erkek değil, diyorsunuz. Kah kah kah!"

"Bağışlayın ama, Mihail İvanoviç, siz beni aptal yerine koyuyorsunuz! Doğrusu çok gücüme gitti!"

"Almazsanız almayın, gereği yok, canı cehenneme! Size laf anlatmak ne zormuş! Nerdeyse hayvanın kuyruğu yerine beşinci ayağı var, diyeceksiniz... Hayır, gereği yok, almayın! Size bir iyiliğim dokunsun istemiştim. Hey, Vahrameyev, konyak getir!"

Emir eri Vahrameyev yeniden konyak getirdi. İki arkadaş kadehlerini doldurdular, düşünceye daldılar. Yarım saat sessizlik içinde geçti.

Sıkıntılı sıkıntılı şişeye bakan teğmen sessizliği bozdu:

"Hem kancık olsa ne çıkar? Şaşılacak şey! Böylesi daha iyi

ya! Yavru doğurur. Her enik en azından yirmi beş ruble eder. Kim olsa bu enikleri seve seve satın alır. Erkek köpeklerden ne diye bu kadar hoşlanıyorsunuz, anlamıyorum! Kancık köpekler bin kat daha iyidir. Köpeklerin dişisi sahibine daha bağlıdır, minnettardır. Ama mademki dişi köpekten bu kadar korkuyorsunuz, siz de yirmi beş rubleye alın!"

"Hayır, kuzum, bir kapik bile vermem. Bir kere köpeğe gereksinmem yok, ikincisi şu sıralar beş parasızım."

"Bunu daha önce niçin söylemediniz? Milka, git buradan, defol!"

Emir eri yağda pişmiş yumurta getirdi. İki arkadaş yumurtayı yemeye koyuldular, tavayı tertemiz yaptılar. Teğmen dudaklarını silerken, "Knaps, siz iyi, dürüst bir insansınız," dedi. "Canına yandığımın, sizi eli boş göndermeye gönlüm razı olmuyor. Ne diyeceğim, biliyor musunuz? Şu köpeği para vermeden alıp götürün!"

Knaps içini çekti:

"Alıp da nereye götüreyim? Hem onunla kim uğraşacak?"

"Peki, gereği yok, gereği yok, efendim! Canı cehenneme! Ama niçin hemen gidiyorsunuz? Oturun!"

Knaps gerinerek ayağa kalktı, şapkasını aldı. Esneyerek, "Artık gitme vakti geldi," dedi. "Hadi, hoşça kalın!"

"Bekleyin biraz da, sizi geçireyim."

Dubov ile Knaps giyinip sokağa çıktılar, iki yüz adım kadar konuşmadan yürüdüler. Bir ara teğmen, "Ne dersiniz, şu köpeği kime versem?" diye başladı. "Hiç tanıdığınız falan yok mu? Gördünüz ya, cins bir köpek, güzel köpek. Ama benim işime yaramıyor."

"Ne diyeyim, bilmem ki! Benim burada nasıl tanıdığım olabilir?"

Knaps'ın evine gelinceye değin iki ahbap tek sözcük konuşmadılar. Ancak Knaps arkadaşının elini sıkıp dış kapıyı açtığı zaman teğmen öksürdü, kararsızca sordu: "Acaba buranın deri yüzücüleri köpek kabul ederler mi?"

"Kesin bir şey söyleyemem. Kabul edebilirler..."

"Yarın Vahrameyev'e vereyim de götürsün. Canı cehenne-

me, derisini yüzsünler de kurtulayım! Pis köpek! İğrenç yaratık! Odaları kirlettiği yetmiyormuş gibi, dün mutfaktaki bütün eti ziftlenmiş, aşağılık hayvan! Cins bir şey olsa neyse, ama ne gezer! Sokak köpeği ile domuz kırması mıdır, nedir? Eh, iyi geceler!"

Knaps, "İyi geceler, güle güle," dedi.

Dış kapı kapandı, teğmen sokakta yalnız kaldı.

Yazar

(Писатель)

Genç bir adam olmasına karşın sürdüğü fırtınalı yaşamdan dolayı hayli yıpranmış görünen, modaya uygun giyimli tüccar Zahar Semyonıç Yerşakov, çeşitli çayların satıldığı dükkânıyla iç içe bürosunda, yüksekçe masasında oturmaktaydı. Geniş aralıklı, süslü el yazısına, giysisine sinen ince puro kokusuna bakılırsa Avrupa kültürüne yabancı olmadığı anlaşılabilirdi. Ama dükkândan bir çocuk içeri girip, "Sizin yazar geldi," dediği zaman kültürünün derinlik derecesi hemen ortaya çıktı.

"Ya! Çağır onu buraya! Ama söylemeyi unutma sakın, lastik ayakkabılarını dükkânda bıraksın da gelsin."

Bir dakika sonra saçı sakalı ağarmış, dazlak kafalı, paltosu pırlım pırtık bir ihtiyar süklüm püklüm, dükkândan geçip büroya girdi. Soğuktan donmuş, kızarık yüzünde az ama sürekli içki içen insanlara özgü bir eziklik, bir kendine güvensizlik vardı. Yerşakov içeri girenin suratına bakmaksızın, "Oooo! Saygılar!" dedi. "Ne var, ne yok bakalım, Bay Geynim?"

Yerşakov "geni"[1] ve "Geyne"[2] sözcüklerini birbiriyle kaynaştırıp "Geynim" diye bir ad uydurmuştu yaşlı adam için. Geynim, "Ismarladığınız şeyi getirdim efendim, hazır," dedi.

1 Dâhi – ç.n.

2 Geyne Heine, ünlü Alman ozanı – ç.n.

"Bu kadar çabuk mu?"

"Zahar Semyonıç, insan üç gün içinde bir reklam yazısı değil, koca bir roman yazabilir. Reklam için bir saat bile yeter."

"Bir saat mi dediniz? Oysa her zaman bir yıl çalışmış gibi yüksek ücret istersiniz. Neyse, gösterin bakalım, neler yazdınız?"

Geynim cebinden kurşun kalemle yazılmış buruşuk birkaç yaprak kâğıt çıkardı, masaya yaklaştı.

"Beyefendi, henüz karalama yaptım, taslak durumunda... Okuyayım da, efendim, bir yanlış bulursanız, işaret buyurunuz. Yanlış yapmak doğal bir şey, Semyon Zaharıç... İnanır mısınız, üç ayrı mağazaya birden reklam yazdım. Böyle bir şey Shakespeare'in bile aklını karıştırırdı."

Geynim gözlüğünü taktı, kaşlarını kaldırdı, hüzünlü bir sesle şiir okur gibi okumaya başladı:

"'1885-1886 yılı üretimi Çin çaylarının bütün Avrupa ve Asya Rusya'sı kentleri ile yabancı ülkeler dağıtımcısı Z. S. Yerşakov adlı Şirketimiz 1804 yılından beri çalışmaktadır.' İşte böyle başlayan girişin çevresini süsleyeceğim, armalar içine alacağım. Tüccarın biri için bir reklam yazmıştım, adam bunun çevresini çeşitli kentlerin armalarıyla donatıp yayımlamış. Aynı şeyi siz de yapabilirsiniz. Bakın, Zahar Semyonıç, sizin için şöyle bir süs düşündüm: Aslanın ağzında bir lir. Evet, reklamımıza devam edelim: 'Müşterilerimize birkaç sözümüz var. Sayın beyler! Ne son ayların siyasal olayları, ne her geçen gün toplumumuza egemen olan ilgisizlik ne de basınımızın en iyi kesiminin parmak bastığı Volga nehri sularının çekilmesi olayı, hiçbiri, hiçbiri bizi telaşa düşüremez. Şirketimizin uzun yıllardır var oluşu ve müşterilerimiz yönünden kazandığımız güven, bize, sapasağlam yerimizi korumak, gerek çay yetiştiricileriyle dürüst ilişkilerimizi, gerekse siparişleri zamanında yerine ulaştırma bakımından kurduğumuz sistemi sürdürmek olanağı vermektedir. Şirketimizin amacı yeterince belli olup şu anlamlı sözlerle nitelendirilebilir: İyi niyetlilik, ucuzluk, çabukluk!'"

Yerşakov sandalyesinde kıpırdanarak yazarın sözünü kesti:

"Güzel, güzelden de öte! Sizden böyle bir şey yazacağınızı ummuyordum, doğrusu! Usta bir anlatımınız var! Yalnız, dos-

tum, şunu unutmayalım... Burada bir punduna getirip anlamı biraz bulandırmak, daha doğrusu biraz hokkabazlık yapmak gerekiyor. Biz burada şirketimizin şu günlerde 1885-1886 ürünü taze bahar çayı getirttiğini duyuruyoruz, değil mi? İşte bunun yanında yeni getirtilen körpe çayların üç yıldır depomuzda bulunduğunu vurgulamak, ama aynı zamanda bu çayların sözde daha geçen hafta Çin'den alındığını belirtmek bizim için çok uygundur."

"Anlıyorum, efendim... Halk bu aykırılığın farkına varmayacaktır. Duyurunun başında çayların yeni alındığını yazar, sonunda da şunları ekleriz: 'Gümrüğü eski tarifeye göre ödenmiş büyük bir çay stoğumuz bulunduğundan, şirketimiz hiç zarara uğramadan bunları geçen yılın fiyatıyla satmaktadır, vb..' Öbür sayfada ise fiyat listesi bulunur. Buraya yine arma ve süsler konulacaktır. Bunların altında da büyük harflerle, 'Yeni satın aldığımız çay, üretim alanlarından gelen, baharın ilk ürünü, kokulu, seçilmiş Fuçan, Kiyahtin, Baykov çaylarının fiyat listesidir,' deriz. Daha sonra, 'Gerçek çay meraklılarının dikkatini Liyansin çaylarına çekeriz. Bunlar arasında en büyük ilgiyi Çin markası, öbür adıyla Rakiplerin Hasedi çayları görmüştür. Fiyatı 3 ruble 50 kapiktir. Çiçek çaylarından en çok Bogdıhan Gülü'nü (2 ruble) ve Çinli Kızın Gözleri'ni (1 ruble 80 kapik) tavsiye ederiz,' diye belirtiriz. Fiyatların altında yapılan indirimlerden, verilecek ikramiyelerden söz ederiz. 'Rakiplerimizin çoğu müşteriyi kendilerine çekmek için onların önüne aldatıcı ikramiye oltası atarlar. Oysa biz bu sinir bozucu yönteme tümüyle karşı çıkıyor; rakiplerimizin kurbanlarına sundukları yaldızlı yemleri ikramiye biçiminde değil, tümüyle bedava olarak dağıtıyoruz. Bizden en az elli rublelik alışveriş yapanlar aşağıdakilerden birini seçmeye hak kazanırlar: Britanya çeliğinden bir çaydanlık, 100 adet kartvizit, Moskova kent planı, çıplak Çinli kız biçiminde çay kavanozu, Veselçak Iriyvi'nın yazdığı Şaşkın Güvey ile Gelin Teknenin Altında adlı öykü kitabı,' deriz."

Geynim okumasını bitirdikten, birkaç düzeltme yaptıktan sonra reklam yazısını temize çekip Yersakov'a verdi. Bunun ardından bir sessizlik çöktü ortalığa. İkisi de ayıp bir iş yapmış-

çasına, sıkıntılı bir durumda hissediyorlardı kendilerini. Neden sonra Geynim çekinerek sordu:

"Reklam yazısının ücretini şimdi mi lütfedeceksiniz, yoksa sonra mı?"

Yerşakov umursamaz bir tavırla, "İsterseniz şimdi alabilirsiniz," dedi. "Bizim mağazaya uğra, istediğin maldan beş buçuk rublelik al, tamamdır."

"Bana para olarak verseniz daha iyi olur, Zahar Semyonıç."

"Benim parayla ödemek gibi bir alışkanlığım yoktur, Geynim. Yaptığı işin karşılığını herkes çayla, şekerle alır. Size de, başlarında bulunduğum şarkıcılara da, kapıcılara da hep böyle ödüyorum."

"Aman, Zahar Semyonoviç, benim işimi kapıcıların, şarkıcıların işiyle nasıl bir tutarsınız? Benim yaptığım kafa işi."

"Ne iş ya! Biraz oturup çiziktirdin, hepsi o kadar! Yazı denilen şey ne yenilir, ne içilir. Bana kalsa bir ruble bile etmez!"

Geynim birden gücendi.

"Ya! Yazı yazma konusundaki düşüncelerinize çok şaşırdım, doğrusu! Ne yenilir, ne içilirmiş! Şu reklam yazısını yazarken ne denli acı çektiğimi bilmiyorsunuz. Bir yandan yazdım, bir yandan da bütün Rusya'yı aldattığımı hissettim. Para veriniz, Zahar Semyonıç!"

"Eee, sen de bıktırdın artık! Bu kadar da balta olmanın anlamı yok!"

"Peki, toz şeker olarak ödeyin bari. Nasıl olsa senin dükkândaki delikanlılar onu benden kilosu sekiz kapiğe geriye alırlar. Bu işten sekiz kapik kaybedeceğim, ama ne yaparsın! Hadi, hoşça kalın!"

Geynim çıkmak üzere arkasını döndü, ama kapıya varınca bir an duraladı, üzgün bir sesle, "Rusya'yı aldatıyorum," dedi. "Tüm Rusya'yı! Bir lokma ekmek için yurdumu satıyorum! Ah!"

Bunları söyledikten sonra çıkıp gitti. Yerşakov ise purosunu yaktı, bürosunun içi kültürlü bir adamın kokusuyla daha keskin kokmaya başladı.

Piyano Tıngırdatıcı

(Tanep)

Gecenin ikisi... Otel odamda oturmakta, bana ısmarlanan hicivli bir fıkra yazmaktayım. Kapı birdenbire açıldı, hiç beklemediğim anda oda arkadaşım Piyotr Rubliyov girdi içeriye. Kendisi M. konservatuvarı öğrencisidir. Başında silindir şapka vardı, kürkünün önünü iki yana açmıştı. Onu böyle görünce başka biri, yani Repetilov adındaki arkadaşım sandım; ancak Rubliyov'un sararıp solmuş yüzüne, çakmak çakmak ışıldayan gözlerine bakınca yanıldığımı anladım.

"Ne oldu? Niye böyle çabuk döndün?" diye sordum. "Henüz saatin ikisi. Gittiğin düğün erken mi bitti yoksa?"

Arkadaşımdan yanıt gelmedi. Odanın ortasındaki paravananın arkasına sessizce gitti, çabucak soyundu, burnundan soluyarak kendini yatağa attı.

Aradan birkaç dakika geçmiş geçmemişti, onun kahkahayla gülerek kendi kendine şöyle söylendiğini işittim:

"Uyu artık, hayvan! Madem yattın, hemen uyu! Uyuyamıyorsan canın cehenneme!"

"Hey, Piyotr, niçin uyuyamıyorsun?"

"Nereden bileyim, uyuyamıyorum işte. İçimden hep gülmek geliyor. Kendimi gülmekten bir tutabilsem, belki o zaman uyurum. Kah-kah-kah!"

"Böyle gülecek ne var, yahu?"

"Başımdan gülünç bir olay geçti de... Aynı zamanda canım sıkkın, bu olayla karşılaşmasam ne güzel olacaktı!"

Arkadaşım paravananın arkasından çıktı, gelip yanıma oturdu, saçını karıştırmaya başladı.

"Bir yandan gülmek geliyor içimden, bir yandan da kendimden utanıyorum. Ah, değerli kardeşim, böyle tuhaf bir durumla ilk kez karşılaşıyorum. Kah-kah-kah! Buna yalnız tuhaf demek gerekir, rezaletin dik âlâsı! Böylesi daha önce hiç gelmemişti başıma!"

Rubliyov dizine bir yumruk indirdi, hemen ayağa kalktı, soğuk döşemeye çıplak ayaklarla basarak odada şap-şap dolaşmaya başladı.

"Düpedüz paparayı yedim işte. O yüzden erkenden kalkıp geldim."

"Hadi canım, ne palavralar sıkıyorsun karşımda!"

"Vallahi, doğru söylüyorum! Enseme şaplağı patlattılar."

Başımı çevirip Rubliyov'a şöyle bir baktım. Yüzünden epey içtiği anlaşılıyordu, gene de her zamanki görünüşü değişmemişti; düzgün oturuşu, üniversite öğrencilerine yakışan giyimi "Enseme şaplağı patlattılar!" sözüyle hiç bağdaşmıyordu.

"Diyorum ya, rezalet, birinci sınıf rezalet başıma bu gelenler! Az önce eve doğru yürürken gülmekten yerlere yattım. Bırak artık her zamanki saçma sapan şeyleri yazmayı! Bu gece başıma gelenleri sana en baştan anlatsam, içimdekileri döküp rahatlasam, belki de sana hiç gülünç gelmeyecek yaşadığım bu rezalet. 'Yazmayı bırak!' diyorum, vallahi ilginçtir bu gece olanlar! Hadi, kulaklarını iyice aç da dinle! Kont von Krah'ın nikâhsız karısından doğma bir kızla evlenen, Prisivistov adında, Arbat semtinde emekli bir yarbay tanırım. Adam soylular sınıfından sayılıyormuş kendisine sorarsan. Bu herif öz kızını babası tüccar olan bay Eskimos'a vermek niyetinde. Eskimos'un nasıl bir adam olduğuna gelince, hemen anlatayım: Güvey adayı olan bu delikanlı fırlamanın, işe yaramazın teki; onu görsen başına takke geçirilmiş domuz dersin! Neyse, kızını evlendirecek olan adam, yani emekli yarbay, konukları-

na bol içkili, zengin bir düğün sofrası hazırlamış. Böyle bir şölen sofrası görünce güvey adayının fırlamalığından, domuzluğundan, başka edepsizliklerinden söz edilebilir mi hiç? Neyse... Biliyorsun, akşam saat dokuz olunca düğünde piyano çalmak üzere Yarbay Prisivistov'un evine doğru yola çıktım. Sokakları bir görsen, şakır şakır yağmur yağıyordu; her yer çamur içinde, hava da sisliydi... Bu görüntü karşısında sen olsan keyfin kaçmaz mı?"

"Kısaca anlatır mısın anlatacaklarını, fazla ayrıntıya girmeden!"

"Peki... Düğün evine geliyorum. Nikâh kıyılmış, konukların çoğu genç genç insanlar. Sofrada bulunan meyveleri filan, önlerinde ne varsa durmadan tıkınıyorlar. Herkes dansa kalkma saatini bekliyor. Ben salondan içeri girince doğruca piyanonun başına geçtim."

Düğün sahibi beni görünce:

"İyi, iyi, gecikmeden geldiniz," dedi. "Hadi, göreyim sizi, güzel şeyler çalın bize, ama içki içmek yok ha!"

"Böyle karşılamalara alıştığımdan gücenmiyorum ona. 'Hamama giren terler' diye bir deyim vardır, öyle değil mi? Onlara göre ben kimim ki? Emekli yarbaya kalırsa herifin evindeki uşaklardan biri, bir garson, piyano tıngırdatmaya gelmiş bir garibanım ben! Hep böyledir zaten. Tüccar düğünlerinde bana herkes "sen" der, benim gibi iyi bir piyano çalıcısına bahşiş vermeye kalkarlar, ama ben böyle davranmalarına aldırmam, gücenmem onlara. Düğüne çağırdıklarına göre orada benim görevim nedir? Durmadan piyano tıngırdatmak, öyle değil mi? O bakımdan, piyanonun başına geçmemi bekleyenlere bakarak, parmaklarım alışsın diye tuşlara basmaya başladım. İşte böyle bir şeyler tıngırdatırken az sonra bir de ne işiteyim, kardeşçiğim? Arkamdan bir hanım benim çaldığım ezgiyi mırıldanıyor mu? Geriye dönüp baktım, genç bir kız... Seninki ayağa kalkmış, piyanomun tuşlarına hayran hayran bakıyor. 'Matmazel, beni dinlediğinizi bilmiyordum,' dedim. Genç bayan içini çekti, 'Evet, sizi dikkatle dinliyordum, çok güzel çalıyorsunuz!' karşılığını verdi. 'Ya öyle mi? Müziği çok mu seviyorsunuz?'

dedim ben de. Böylece aramızda tatlı bir söyleşi başladı. Kızın konuşkan biri olduğu belliydi. Aslında lafa çanak tuttuğum filan yoktu, kız gevezenin biriydi anlaşılan... 'Ah, şimdiki gençlerin ciddi müziğe değer vermemeleri nasıl canımı sıkıyor!' diye sürdürdü konuşmasını. Benim mankafanın, salağın teki olduğumu bilirsin; kız benimle ilgileniyor diye nasıl seviniyorum! Onu etkilemek amacıyla oturduğum yerde tuhaf tuhaf pozlar takınıyor, günümüz gençlerinin ciddi müziğe olan ilgisizliğini gerçek sanatı tanımamalarıyla açıklıyorum. Biraz da felsefeye kaçıyorum açıkçası..."

"Rezalet bunun neresinde? Yoksa kıza tutuldun mu?" diye sordum arkadaşıma.

"Yavaş ol, be kardeşim! Ona hemen tutulduğumu da nereden çıkarıyorsun? En güzelinden bile olsalar kızlara birkaç dakikada tutulacak adam mıyım ben? Olamaz öyle şey! Gene de yüksek düzeyli topluluklarda sıkça karşılaşılan bir olay benimkisi. Neyse, biz genç kızla böyle söyleşirken, nasıl olduysa, az sonra uygunsuz bir durumun arkamda sürüp gittiğinin farkına varıyorum... Orada iki bayan kendi aralarında fısıldaşıyorlar. "Piyano tıngırdatıcı" sözlerinin sık sık geçtiği çalınıyor kulağıma. Benim hakkımda konuştukları açıkça belliydi. "Bu da nereden çıktı? Acaba boyunbağım yana mı kaydı?" diyorum içimden. Çenemin altını yokladım, hayır, boyunbağım yerli yerinde. Arkamdakilere aldırış etmeyip kızla söyleşiyi sürdürüyorum. Genç bayan öyle heyecanlı konuşuyor ki, onu dinlerken söylediklerine hayran kalıyorum! Ateşli kız daha sonra söyleşimizi tartışmaya dönüştürerek sesinin tonunu yükselttikçe yükseltiyor. Onun bu derece coşmasına gerek var mıydı, bilmem... Klasik müzik bestecilerine öyle eleştiriler yöneltiyor ki, şapka çıkarmamak elde değil. 'İblis' operasının orkestralaması güzelmiş de ezgileri zayıfmış... Rimski Korsakov ancak davulculuk yapabilirmiş... Varlamov işe yarar hiçbir şey bestelememiş... Buna benzer daha neler!.. Günümüzün okula giden oğlanları ile kızları, okulda müzik derslerinde piyanoda gam yapmaktan daha ileri gidemiyorlarmış, zengin aileler çocuklarına özel müzik dersi aldırırlarken saat başına çeyrek rubleden fazla ödeme-

ye yanaşmazlarmış. Müzik eğitimi alanlar da kıt müzik bilgileriyle gazetelere konser eleştirisi yazmaya kalkarlarmış. 'Benim çalçene hanımefendi bunlardan biri olsa gerek' diye düşünmeye başladım. Ben onun söylediklerini dinlemekle yetiniyor, hiç tartışmaya girmiyorum. Ha, şöyle bir şey daha var: Genç beyinlerin, o kız gibi acemi çaylakların böyle konulara kafa yormalarına bayılırım nedense... Orası öyle de, arkamdaki mırıltılar kesilmek bilmiyor bir türlü... Derken, aa, o da nesi!? Az sonra benim genç bayanın yanına şişman mı şişman bir kokana yaklaşmaz mı? Sana nasıl desem, bu kocakarı şöyle birkaç kişinin kollarını açıp zor kucaklayacakları yaşlı teyzelerden, halalardan biri açıkçası... Bu şişman kadın bana bakmaksızın genç kızın kulağına bir şeyler fısıldıyor... Şey... Bak, oda arkadaşım, beni dikkatli dinliyor musun, anlattıklarım canını sıkmıyor, değil mi? Neyse, şakadan söylüyorum, kusura bakma, sana biraz takılayım dedim. Konumuza dönersek, durum işte böyle... Suratı kıpkırmızı kesilen genç kız iki eliyle yanaklarını tutup, yılan ısırmışçasına yanımdan uzaklaşmaz mı? Ne olmuştu da böyle davranmıştı, anlayana aşk olsun! Ey, bilge Evlenme Tanrısı, bu işin içinden çıkabilirsen sen çık! O sırada birden aklıma geldi: Ya frakımın ceketi arkadan patlamış ya da genç bayanın tuvaletinde biçimsiz bir durum ortaya çıkmıştı... Bunlar dışında olanlara aklı eren biri çıkarsa beri gelsin!"

Ne olur, ne olmaz diye, giyimimi kendi gözlerimle görmek amacıyla on dakika sonra salonun girişindeki aynanın karşısına geçtim. Giyimim düzenliydi, boyunbağım gevşememişti. Frakımı inceledim, her şey yerli yerindeydi, patlayan çatlayan dikiş yoktu. Şu şansa bak ki, kardeşçiğim, o sırada biraz ilerde eli çıkınlı, yaşlı bir kadın çıkıvermez mi karşıma! Her şeyi onun birine anlattıklarından öğrendim... Bu eli öpülesi teyze olmasa mutlu bilgisizliğimle koyu bir karanlığa gömülecektim. Yaşlı teyzenin oradaki garsonlardan birine anlattıklarından birkaç sözcük duyunca dikkat kesildim. Dinle bak, kadın garsona neler söyledi: "Düğüne gelen konuklar arasında şu genç bayan var ya, onu iyi tanırım. Ta baştan niyeti açıkça belliydi haspanın. Piyano çalan delikanlıyı görünce hemen yanına yaklaşıp onun-

la çene çalmaya başladı. Genci kendine uygun biri sandı, anlaşılan. Oysa delikanlı düğünün konuklarından falan değil, piyano çalmak üzere tutulmuş müzisyen takımından biri. Bereket versin, Marfa Stepanovna kızın kulağına bir şeyler fısıldadı da bu taze gerçeği öğrendi. Marfa Stepanovna olmasa o şırfıntı piyano tıngırdatan delikanlının koluna girdiği gibi onunla birlikte çıkar giderlerdi. Salak kız şimdi, delikanlıya söylediklerinden dolayı, kim bilir, ne kadar utanıyordur! Cahillik işte, ne kadar utanırsa utansın, ağzından çıkan aptalca sözleri unutabilir mi? Söylediklerinden bin pişmandır şimdi."

İşte anladın mı, arkadaşım, ben farkına varmadan arkamda neler dönmüş!

"Senin kız aptalın biriymiş, kardeşim. Yanından kaçıp gitmesi gerekir miydi? Başka ne beklenir böylelerinden?"

"Kızın arkamdan hemen ayrılmasına aldırış etmedim zaten. Gülüp geçilecek bir durumdu aslında. Epeydir böyle saçmalıklara alışığım. Başlangıçta bayağı canım sıkıldı, ama şimdi onun böyle davranmasını boş veriyorum. Gene de acıyorum bu acemi çaylağa. Aptalın biriymiş meğer, böyle yapacağını nereden bilebilirdim? Neyse, gelip yeniden piyanonun başına oturdum, dans müzikleri çalmaya başladım. Düğünde ciddi müzik konseri verecek değildim elbette, valsleri, gürültülü kadrilleri art arda sıraladım. Gümbür gümbür marşlar bile çaldım. O sırada kız hakkında şöyle düşünüyordum: Ciddi müziği seven biriysen düğün gecesi ne işin vardı orada, eğer yolunu şaşırıp geldiysen birkaç kadeh votka içer, keyfine bakardın... Doğru söylemiyor muyum?"

"Gene de anlamadım, sözünü ettiğin rezalet bunun neresinde?"

"Tuşlara tüm gücümle bastıkça bastım, o kızı fazla düşündüğüm yoktu artık... Gerçekten de gülüp geçilecek bir olaydı bu, ben böyle düşünüyordum, gene de içimde bir şey yüreğimi tırmalayıp duruyordu. Sanki göğsümün altına küçük bir sıçan girmiş de kıtır kıtır sesler çıkararak yüreğimi kemiriyordu... Bu sırada duyduğum hüznün, içimdeki bunalmanın nedenini bir anlayabilsem! 'Aldırış etme böyle şeylere!' diyerek kendime en

ağır küfürleri basıyordum. Bir yandan sıkıntımı yatıştırmaya çalışıyor, bir yandan da çaldığım müziğe alçak sesle eşlik ediyorum. Ama ne yapsam hepsi boştu; içimde aynı bunaltı, yüreğimde aynı daralma... Bu kadarla kalsa gene iyi, boğazıma bir yumru tıkanıp, yukarı doğru yükselmeye başlamasın mı? Dişlerimi sıkıp bekledim, yüreğimdeki daralma yavaş yavaş azalır gibi oldu. Derken, az sonra gene aynı sıkıntılar... Bu beklenmedik bunalım nasıl bulmuştu beni? O sırada kafamdan geçen berbat düşüncelerin nereden geldiğini kim bilebilir ki? Bayağının bayağısı düşünceler beynimi mengeneyle sıkar gibi sıkmaya başladı. Başlangıçta yalnız kendimle ilgili düşüncelerdi bunlar. İlk gençlik günlerimde beni nasıl bir geleceğin beklediği hiç aklımdan çıkmazdı... İki bin fersah uzaktan iyi bir kompozitör, usta bir piyanist olmak amacıyla Moskova'ya doğru yola çıkmıştım. Ama sonra benim hakkımda söylediklerine göre ola ola bir piyano tıngırdatıcı olmuştum... 'Kim ne söylerse söylesin, başkalarını dinleyip, üzüntüden kendimi yiyecek değildim elbet!' demem gerekirdi. Elde ettiğim bu meslek gene de yeter bana, öyle değil mi? Bundan sonra her şeyi soğukkanlıca düşünecek, söylenenlere gülüp geçeceğim. Hep böyle söylüyorum ya, gene de üzüntüden içim içime sığmıyor. O sırada senin yazdıkların aklıma geldi, 'Oda arkadaşım şimdi yalnız başına masasına oturmuş, durmadan bir şeyler karalıyor... Zavallı çocuk, çalışmaktan yorgun düşenleri, ekmekçi fırınının duvarlarında koşuşturan hamamböceklerini, sonbaharın bozuk havalarını betimlemeye çalışıyordur durmadan' dedim kendi kendime. Gerçekten, doğruyu söylemek gerekirse senin sürdürdüğün bu çalışma neye benziyor ki, be oda arkadaşım? Ne zamandan beri yazılıp çizilen, çiğnene çiğnene cacığı çıkmış, midelerde sindirilip bilmem neye dönmüş konuları işleyip duruyorsun... Aklıma böyle şeyler gelince sana öyle acıdım ki, sorma gitsin; neredeyse gözlerimden yaşlar geldi! Sen iyi bir arkadaşsın, tertemiz bir ruhun var... Fakat başka bir açıdan bakacak olursak, nasıl söylesem bilmem ki, içinde yeterince ateş, seni ileri götürecek coşku, yaratıcı güç yok! Neden bir eczacı, bir ayakkabıcı olmadın da yazarlığa postu serdin, bilmem ki? Senin bu yaptığına

ancak bilge kişiler akıl erdirebilir! Böyle düşünmeye başlayınca bütün o başarısız dostlarım, tanıdık ressamlar, şarkıcılar, amatör tiyatrocular birbiri peşinden geldi gözümün önüne... Yakından tanıdığımız o gençler bir zamanlar içleri fıkır fıkır kaynayan, hep ileri atılan yeniyetmelerdi; sanırsınız, başları çok geçmeden göğe erecekti... Oysa şimdi bunların ne yaptıklarını yalnız şeytanlar bilir. Aklıma böyle şeyler durup dururken nereden geldi, hiç anlamadım gitti. Kendi başarısızlığımı zihnimden kovuyorum, dostlarım geliyor bunun yerine; onları kovuyorum, şu genç kız gözümün önünde dikiliyor. Kızın yaptığına içimden gülmek geliyor, ona metelik verdiğim yok, ama gözümün önündeki görüntüsü öylesine inatçı ki, beni sürekli rahatsız ediyor. Rus insanının ne berbat yapısı var, nedense onların başına hep böyle şeyler geliyor. Ne zaman garibanlar kimseye bağımlı olmadan özgürce öğrenim görüyorlar ya da boş gezenin boş kalfası türünden aylak aylak dolaşıyorlar, onlarla zevk duyarak ahbaplık edebilirsin. Ama hele birinin buyruğu altına girsinler, gör o zaman pabucun pahalı olduğunu nasıl anlıyorlar! Neyse, şöyle ya da böyle bu düşünceleri kafamdan uzaklaştırıyorum, gene de boğazıma berbat bir yumru tıkanmış, durmadan yukarıya doğru tırmanıyor... O sırada piyanoda çaldığım müzik birdenbire yarıda kesildi, duyduğum acıdan gözlerimden yaşlar dökülmeye başladı. Salonda öyle bir gürültü, öyle bir karmaşa vardı ki, neler olduğunu birden anlayamadım."

"Yok, canım! Hadi, kıtır atma! Neler oldu ki!"

Rubliyov'un yüzü kızarıyor, kahkahayla gülmeye çalışıyor.

"Yemin ederim, öyle! Rezalet, hem de gerçek rezalet! Beni yakamdan tuttukları gibi apar topar evin çıkışına doğru sürüklemeye başlamasınlar mı? Orada birkaçı sırtıma kürkümü giydirdiler. Ev sahibi emekli yarbayın "Piyano çalan arkadaşa içkiyi kim içirdi? Ona votkayı kim verdi?" diye bağırdığını işittim. Tam o sırada enseme şiddetli bir şaplak indi... Nasıl, beğendin mi bana yapılanları? Kah-kah-kah! O durumda bana böyle davranmalarına gülemezdim doğal olarak, ama düğün yerinden ayrılınca sürekli kahkahalar attım, gülmekten yerlere yattım. Nasıl gülmeyeyim ki, histeri nöbeti tuttu beni bir kere. Ense-

me tokadı patlatan ev sahibi yarbay, kale burcu gibi uzun boylu, sırığın tekidir! Neyse, adam kim olursa olsun, şimdi düşündükçe kahkaha atmaktan alamıyorum kendimi. Kah-kah kah!"

"Anlattıklarında gülünecek bir şey göremiyorum, Piyotrcuğum, iki gözüm! Tanrı aşkına, kes artık şu kahkahaları! Ben bunda gülünecek bir şey bulamıyorum."

Oğlancağız kahkaha attıkça başı, omuzları sarsılıyor. Onu histeri nöbetinin tuttuğunu görüyorum, orası öyle de bunun sebebi neydi acaba? Anlattığına göre piyano çalmasını bayıla bayıla dinleyen genç hanımı unuttuğunu, ona metelik vermediğini söylüyor ama buna kim inanır ki? Zavallı arkadaşımla hayli uğraşıyor, onu yatıştırmaya çalışıyorum, ancak çabalarımın hepsi boş... Yüzüne bol bol su çarparsam belki sakinleştirirdim onu. Moskova otellerinde geceleri odalarda su bulundurmamalarına öyle kızıyorum ki, basıyorum onlara yakası açık küfürleri!

Bu Kadarı da Fazla

(Пересолил)

Harita mühendisi Gleb Gabriloviç Smirnov, Gniluşka istasyonunda trenden indi. Buradan ölçme için gideceği çiftliğe değin 30-40 fersah daha yolu vardı. (Arabacı sarhoş, atlar sıska değilse bu yol daha da kısalır, ama arabacı kafayı çekmiş, atlar yorgunsa uzadıkça uzardı.)

Mühendis istasyon jandarmasına, "Lütfen söyler misiniz, burada posta arabası bulunur mu?" diye sordu.

"Ne? Posta arabası mı? İstersen çepeçevre 100 km dolaş, burada değil posta arabası, işe yarar bir köpek bile bulamazsınız. Nereye gideceksiniz ki?"

"General Hohotov'un[1] Devkino'daki çiftliğine."

Jandarma esnedi:

"Eh, madem öyle, istasyonun arkasına gidin. Şansınız varsa orada, arka avluda, yolcu taşıyan köylü arabacılar bulursunuz."

Mühendis içini çekerek istasyonun arkasına yollandı. Orada uzun aramalar, soruşturmalar, ikircikler sonunda iri yapılı, somurtkan, çopur yüzlü, yırtık pırtık bir cüppe giymiş, ayaklarında eski çarıklar bulunan bir köylü arabacıda karar kıldı.

Adamın arabasına binerken, "Senin de ne biçim araban varmış, be kardeş!" diyerek yüzünü buruşturdu. "Arkası neresi, önü neresi, bir türlü anlaşılmıyor..."

1 Kahkahacı – ç.n.

"Bunda anlaşılmayacak ne var, beyim? Kısrağın kuyruğunun bulunduğu yer önü, zatınızın oturduğu yer de arkası..."

Kısrak genç olmakla birlikte sıskaydı; ön bacakları iki yana ayrıktı, kulakları ise ısırık içindeydi. Arabacı yerinden doğrulup ipten yapılmış kamçısıyla vurunca kısrakçık başını salladı; arabacı bağırarak kamçıyı ikinci kez yapıştırınca araba gıcırdadı, sıtmaya tutulmuşçasına titredi. Üçüncü vuruştan sonra araba sallandı, dördüncüsünden sonra yerinden kıpırdadı.

İçi ta derinden sarsılan mühendis, "Bütün yolu böyle mi gideceğiz?" diye sordu.

Rus köylü arabalarının nasıl olup da kaplumbağa hızı ile insanın içini dışına çıkaran sarsıntıyı birleştirebildiğine akıl ermez.

Köylü hiç istifini bozmadı:

"Korkmayın beyim, gideriz. Kısrağım hem genç hem de çeviktir... Hızını alsın da görün siz onu. O zaman isteseniz de durduramazsınız. Deh, kör olası!"

Araba istasyondan çıktığında hava kararmaya yüz tutmuştu. Sağ yanda uçsuz bucaksız, koyu renk bir ova uzanıyordu. Soğuktan kaskatı donmuş bir ova... Eğer bu düzlükte durmadan gidilirse varıp varacağınız yer cehennemdi herhalde. Ovanın son bulup gökyüzüyle birleştiği yerde soğuk güz güneşi son ışınlarını saçıyordu... Sol yanda ise alacakaranlıkta tepecikler art arda sıralanıyordu. Bunlar geçen yıldan kalma ot yığınları ya da bir köyün evleri olmalıydı. Mühendis, arabacının geniş sırtından dolayı önünü göremiyordu. Ortalık sessizdi, dondurucu bir ayaz vardı.

Kaputunun yakasıyla kulaklarını örtmeye çalışan mühendis, "Amma da ıssızmış buralar!" diye düşünmeye başladı. "Ne bir ev var ne de çakılı kazık! Tanrı göstermeye, haydutlar saldırıp soysalar kimse duymaz... Hem arabacı da sağlam ayakkabıya benzemiyor. Şunun kocaman sırtına bak! Böyle bir dağ adamı parmağının ucuyla dokunsa insanın canını çıkarır. Ya suratına ne demeli? Kuşku uyandırıyor insanda."

Dayanamayıp sordu:

"Hey, azizim, adın ne senin?"

"Benim mi? Klim."

"E, Klim, sizin buralar nasıl yerler? Tehlikeli mi? Kötü olaylar oluyor mu?"

"Tanrı'ya şükür, olmuyor. Hem kim yapacak kötü şeyleri?"

"Eh, olay çıkmaması iyi... Ben gene de ne olur ne olmaz, yanıma üç tabanca aldım," diyerek bir yalan kıvırdı. "Çok iyi bilirsin, tabanca bu, şakaya gelmez. On haydut çıksa karşına, tümünü haklarsın..."

Hava kararmıştı. Araba birden gıcırtılar, iniltili sesler çıkararak sarsıldı; sanki istemeye istemeye sola doğru saptı. Mühendis, "Bu adam nereye götürüyor beni? Dosdoğru yolumuza giderken birden tuttuk, sola saptık. Bakarsın, sapa bir yere götürür, ondan sonra vay başıma gelenler!" diye geçirdi içinden.

Korkuyla şöyle seslendi arabacıya:

"Dinle beni, buraların tehlikeli olmadığını söylemiştin, değil mi? Çok yazık! Oysa ben haydutlarla uğraşmaktan zevk alırım... Sen benim zayıf, hastalıklı görünüşüme bakma, aslında öküz gibi güçlüyümdür... Bir keresinde üç haydudun saldırısına uğramıştım... Bil bakalım, başlarına ne geldi? Haydutlardan birine yaradana sığınıp öyle bir patlattım ki, oracıkta can verdi. Geriye kalan ikisi ise Sibirya'ya sürgünü boyladılar... Kollarıma bu güç nereden geliyor, bilmiyorum... Örneğin senin gibi iriyarı birini kollarımla tutup sıktım mı, canını çıkarabilirim."

Klim başını çevirip mühendise baktı, gözlerini kırpıştırarak atını kamçıladı. Mühendis, "İşte böyle, arkadaş," diye devam etti. "Bana çatanın vay haline! Haydudun kolunu, bacağını kırmakla kalmam, mahkemeye de veririm. Bütün yargıçlar, savcılar ahbabımdır. Bir memurum ben, devlet için gerekli bir adamım... İşte şimdi yola çıktım ya, bundan üstlerimin hepsinin haberi vardır. Bir kötülükle karşılaşmayayım diye beni adım adım izlerler. Yol boyunca bütün çalılıkların arkasında bekçiler, polisler dikilmiştir."

Böyle konuşurken birdenbire avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı:

"Hey, dur bakalım! Neresi burası? Beni nereye götürüyorsun?"

"Neresi olduğunu görmüyor musunuz? Orman işte!"

Mühendis, "Gerçekten ormanmış," diye düşündü. "Ben de durup dururken korkuya kapıldım. Neyse, heyecanımı belli etmemeliyim... Adam korktuğumu anladı bile. Neden böyle ikide bir dönüp bana bakmaya başladı? Yoksa kendi kendine bir şeyler mi tasarlıyor? Demin ağır ağır giderken şimdi neden hızlandı!"

"Hey, Klim, atı niçin böyle hızlı sürüyorsun?"

"Ben sürmüyorum ki, kendiliğinden tırısa kalktı... Dedim ya, bir kere hızlandı mıydı, istesen de durduramazsın... Ayağına çabuk olmasından kendi de memnun değil, ama ne yapsın?"

"Uyduruyorsun, arkadaş! Uydurduğun nasıl da belli! Sana bu kadar hızlı gitmeni tavsiye etmem! Atı biraz yavaşlat bakalım. İşittin mi, yavaşlat dedim sana!"

"Neden yavaşlatayım?"

"Öyle işte... İstasyondan, arkamdan dört arkadaşım daha gelecekti de... Bana yetişmeleri gerekiyor... Ormana varmadan yetişeceklerdi. Hepsi de iriyarı, güçlü adamlardır. Yanlarında birer de tabanca var... E, niye öyle kıpırdanıp duruyorsun? İğne üstünde oturuyor gibisin. Hadi, söylesene, arabacı! Bana dönüp dönüp bakacak ne var? Suratımda merak edilecek bir şey mi buldun yoksa? Eğer tabancalarımı görmek istiyorsan... İstersen buyur, çıkarıp göstereyim. Buyur..."

Mühendis böyle diyerek ceplerini karıştırıyormuş gibi yaptı. Ve o anda da, bütün ödlekliğine karşın beklemediği bir durumla karşılaştı: Klim apar topar arabadan aşağı atladığı gibi dört ayaküstü ormana doğru koşmaya başladı.

"Yetişin! Yetişin!" diye bağırıyordu. "Kahrolası, atı da al, arabayı da al! Yalnız canıma kıyma, yeter! İmdat!"

Hızla uzaklaşan ayak sesleri, ezilen çalı çırpının çıtırtısı duyuldu, sonra her şey sessizleşti. Arabacıdan böyle bir karşılık beklemeyen mühendis ilk iş olarak atı durdurdu, sonra arabaya rahatça yerleşerek düşünmeye başladı.

"Kaçtı... Korktu, aptal herif! Peki, şimdi ben ne yapacağım? Kendi başıma yola devam edemem, çünkü yolu bilmiyorum, üstelik arabayı çaldım sanırlar. Şimdi ne yapsam acaba?"

"Klim! Klim!"

"Klim!" diye karşılık verdi yankılanan sesi.

Bütün geceyi karanlık ormanda soğukta geçirerek, kurt ulumalarını, sıska kısrağın pofurtularını dinlemek zorunda kalacağını düşününce mühendisin sırtı ürperdi; sanki biri sırtını soğuk törpüyle törpülüyormuş gibi üşümeye başladı; "Klimuşka! Yavrum, neredesin, Klimuşka!" diye seslendi bir daha.

Mühendis böylece iki saat kadar bağırdı. Artık sesi kesilip ister istemez geceyi ormanda geçirmeye razı olduğu zaman hafif esintinin getirdiği bir inilti duydu.

"Klim! Sen misin, iki gözüm? Hadi, gidelim!"

"Ama be... beni öldürürsün!"

"Sana şaka yaptım, canım! Tanrı cezamı versin ki, şaka yaptım! Bende tabanca ne gezer! Korkumdan uydurdum bunu! Acı bana, gel gidelim. Donuyorum..."

Gerçek bir haydutun atı, arabayı alıp çoktan kayıplara karışacağını düşünmüş olacak ki, onun bir yere gitmediğini gören Klim ormandan çıktı, çekine çekine mühendise yaklaştı.

"Niçin korktun, budala? Ben... Ben şaka yapmıştım, sen de korkuverdin... Hadi, bin arabaya! Gidelim!"

Klim arabaya binerken, "Tanrı müstahakını versin, beyim," dedi. "Böyle davranacağını bilsem yüz altın versen almazdım seni arabaya. Korkudan nerdeyse ödüm patladı."

Klim kısrağı kamçıladı. Araba titredi. Klim bir daha vurdu, araba sallandı. Ancak dördüncü vuruştan sonra araba yerinden kıpırdanınca mühendis kulaklarını paltosunun yakalarıyla örterek düşüncelere daldı. O andan sonra ne yol ne de Klim artık ona korkunç geliyordu.

Yaşlılık

(Старость)

Mimar Uzelkov,[1] mezarlık kilisesinde yapılacak bazı onarımlar için doğduğu kente gelmişti. Burada doğmuş, okumuş, büyümüş, evlenmişti, ama trenden inip evlere bakınca kenti tanıyamadı... Değişmeyen bir şey yok gibiydi. Bu kentten ayrılıp Petersburg'a yerleştiği on sekiz yıl önce, şimdi garın bulunduğu yerde çocuklar geleni avlarlardı. Anacaddeye çıkılan yerde "Viyana Oteli" yükselmekteydi, oysa eskiden burada çirkin bir tahta çit uzayıp giderdi. Ama ne duvarlar, ne evler ne de sokak görüntüleri insanlar kadar değişikliğe uğramamıştı. Oteldeki görevliyi sorguya çeken Uzelkov, anımsayabildiği insanlardan yarısının ya öldüğünü ya da yoksullaşarak unutulup gittiğini öğrendi.

Yaşlı arabacıya kendisi hakkında da soru sordu:

"Peki, Uzelkov'u anımsıyor musun? Mimar, hani karısından ayrılmıştı? Svirebeyev Sokağı'nda bir evi vardı... Tanırsın herhalde..."

"Yok, tanımıyorum..."

"Nasıl tanımazsın, canım! Karısından boşandığı günlerde bayağı şamata kopmuştu, arabacıların hepsi bilirler. Anımsamaya çalış bakalım! Boşanma işini Avukat Şapkin üzerine almış-

1 Düğümcügil – ç.n.

tı... Tanınmış madrabaz Şapkin, kulüpte bir güzel sopa çekmişlerdi hani, anımsadın mı?"

"İvan Nikolayeviç'ten mi söz ediyorsunuz?"

"Ta kendisi! Nasıl, sağ mı, öldü mü?"

"Tanrı'ya şükür, sağ. Şimdi noterlik yapıyorlar, kendi büroları var. Çok iyi yaşıyorlar, Kirpiçni Sokağı'nda iki ev yaptırdılar. Geçenlerde kızlarını evlendirdiler."

Kaldığı otel odasında bir süre gezinen Uzelkov biraz düşündükten sonra can sıkıntısından avukatı görmeye karar verdi. Otelden çıkıp yavaş adımlarla Kirpiçni Sokağı'na saptığı zaman vakit öğleyi bulmuştu. Şapkin'i bürosunda bulduğunda onu güçlükle tanıyabildi. Gençliğinde ince yapılı, hareketli, kıvrak, pişkin bir avukat olan sarhoş Şapkin gitmiş; yerine alçakgönüllü, ak saçlı, sıska bir ihtiyar gelmişti.

Uzelkov, "Beni tanıyamadınız galiba," diye söze başladı. "Unutmuşsunuz. Eski müşterilerinizden Uzelkov'um ben..."

"Uzelkov mu? Hangi Uzelkov? Ha, tamam!"

Şapkin eski müşterisini tanıyınca epeyce şaşırdı. Bunun ardından sorular, anılar yağmaya başladı. Eski avukat çok heyecanlanmıştı.

"Doğrusu, sizi hiç beklemezdim! Eh, size ne ikram edebilirim? Şampanya ister misiniz? İstiridye de getirteyim! Ah, iki gözüm, vaktiyle sayenizde öyle çok para kazandım ki, şimdi size ne ikram edeceğimi bilemiyorum!"

"Lütfen, benim için rahatsız olmayın, vaktim kısıtlı. Şimdi mezarlığa gidip kiliseyi gözden geçireceğim. Orada bir iş aldım da..."

"Çok güzel! Yer, içer, birlikte gideriz. İyi atlarım vardır, sizi oraya götürür, kilise yöneticisiyle tanıştırırım... Göreceksiniz, işleriniz hemen yoluna girer. Şey, bakıyorum da benden çekiniyor, korkuyor gibisiniz... Şöyle yakına gelin! Artık aramızda korkacak bir şey kalmadı... Kah kah! Eskiden gerçekten kurnaz, açıkgöz bir adamdım. Elini veren kolunu kurtaramazdı. Ama şimdi çoluk çocuğa karıştım, iyice duruldum. Artık ev bark edindik, yaşlandık, ölümü bekliyoruz."

İki ahbap yiyip içtiler, bir çift atın çektiği kızağa binip kent

dışına, mezarlığa yollandılar. Şapkin kızağa yerleşince, "Hey gidi günler, hey!" dedi. "Düşününce insanın inanası gelmiyor! Karınızdan ayrılışınızı anımsıyor musunuz? Aradan neredeyse yirmi yıl geçti, siz hepsini unutmuşsunuzdur, ama ben dünkü gibi anımsıyorum. Ah, boşanma davanız için ne kadar uğraştım! Diyorum ya, becerikli, cerbezeli, açıkgöz bir avukattım. Çapraşık bir dava yakalamaya can atardım. Özellikle vekâlet ücreti yüksek olanları hiç kaçırmazdım... Örneğin, sizin davanız gibi... Bana ne kadar ödemiştiniz? Beş bin ruble miydi, yoksa altı bin mi? İnsan böyle bir işle nasıl uğraşmaz! Siz o zaman Petersburg'a taşınmıştınız; bütün işi bana bırakıp, 'İstediğiniz gibi yapın,' dediniz. Toprağı bol olası eski eşiniz Sofya Mihaylovna bir tüccar kızı ama gururlu mu gururlu bir kadındı. Onu kandırmak, boşanmanızın çabuklaşması için kabahati kendi üzerine almasını sağlamak kolay olmadı. Ah, ne zahmetler çektim! Görüşmek için kapısını çaldığımda hizmetçisine bağırırdı; 'Maşa, sana kaç kez söyledim, bu alçakları evime sokma diye!' Ben ne yapar eder, ona yaklaşmaya çalışırdım. Mektup mu yazmadım, rastlantı sonucuymuş gibi sokakta karşısına mı çıkmadım! Ama hepsi boş... Sonra araya başka kişiler soktum. Bu iş uzadıkça uzadı, ancak siz boşanma için on bin ruble ödemeyi kabul edince razı oldu. Dayanamadı on bin rubleye... Ağladı, yüzüme tükürdü, ama teslim olup kabahati üstüne aldı."

Uzelkov, "Yanılmıyorsam benden on değil, on beş bin ruble almıştı..."

Şapkin ezilip büzülmeye başladı.

"Yanlış söyledim, evet, on beş bin rubleydi. Gene de olmuş bitmiş bir şey, günahı gizlemenin gereği yok. On bini ona ödedim, beş bini de kendime ayırdım. Demek ki, ikinizi de kandırmış oluyorum. Olup bitmiş bir iş, artık utanacak değilim... Ayrıca sizden almayıp da kimden alacaktım, Boris Petroviç? Bunu sizin anlayışınıza bırakıyorum... Siz varlıklı, çok kazanan bir müteahhitsiniz. Keyfiniz için evlenmiştiniz, keyfiniz istediği için de boşandınız. Çok para kazandığınızı biliyordum. Hiç unutmam, bir yapı işinden cebe yirmi bin indirdiniz. Bu du-

ruma göre sizden başka kimden sızdıracaktım? Sizi kıskanmam da cabası! Siz insanları soydukça önünüzde eğiliyorlardı, ama ben birkaç ruble istedim diye dayak yiyor, kulüpte tokatlanıyordum. Neyse, bunları anımsamak neye yarar? Unutmak en iyisi!"

"Lütfen söyler misiniz, Sofya Mihaylovna'nın sonraki yaşamı nasıl geçti?"

"On bin rubleyle ilgili mi? Çok kötüydü diyebilirim... Bilmem ki, para mı başını döndürmüştü, yoksa parayla satıldığı düşüncesine kapılıp gururu mu ayaklanmıştı, yoksa sizi çok sevdiğinden mi, orasını anlayamadım. Birden içkiye verdi kendini. Subaylarla birlikte kızaklara binip parasını saçıp savuruyordu. İçki âlemleri, cümbüşler, eğlentiler... Meyhaneye geldiği zaman şarap türünden hafif bir içki değil, içini yaksın, çabuk sarhoş etsin diye en sertinden konyak filan içiyordu."

"Evet, garip kadındı toprağı bol olası... Ondan az çekmedim. Bir şeye kızdı mı, küplere binerdi. E, sonra neler oldu?"

"Aradan iki hafta mı geçti ne... Bir gün evde oturmuş, bir şeyler karalıyordum. Birden kapı açıldı, Sofya Mihaylovna içeri daldı. Fitil gibi sarhoş. 'Alın kahrolası paralarınızı!' diyerek koca bir desteyi yüzüme fırlattı. Paraları toplayıp saydım, beş yüz rublesi eksikti. Demek ki, bu kadarını saçıp savurmuş."

"Peki, ne yaptınız parayı?"

"Olmuş bitmiş bir iş... Gizleyecek değilim... Cebe attım. Niye bana öyle baktınız? Bekleyin, hepsi bu kadar değil. Bakın, daha neler oldu... Koca bir roman, anlatmakla bitmez... Bir gün eve kötü bir durumda, kafam dumanlı dönmüştüm. Lambayı yakınca bir de ne göreyim, kanepede Sofya Mihaylovna oturmuyor mu? Sanki cehennemden çıkıp gelmişti; öylesine karmaşık duygular içinde, sarhoş, kendini kaybetmiş... 'Paralarımı geri verin, düşüncemi değiştirdim. Mademki battım, iyice batayım, batağa gömüleyim! Hadi kımıldasanıza, alçak, verin paraları!' diye bağırıyor. Tam bir rezalet!"

"Verdiniz mi bari?"

"On ruble verdim, sanıyorum..."

Uzelkov yüzünü buruşturdu.

"Öyle yapılır mı canım? Veremediğinize, vermek istemediğinize göre bana yazsaydınız bari... Bilmiyordum bunu... Nereden bilebilirdim ki?"

"Ne diye yazayım ki? Kendisi hastaneye yattığı sırada size mektup yazmıştır, diye düşündüm."

"Evet, yazdı, ancak o sıralar yeniden evlenme işleriyle öylesine doluydum ki, mektuplara bakacak durumda değildim. Ama siz Sofya'ya karşı düşmanca bir tutum içinde değildiniz, kendisine niçin yardım etmediniz?"

"Şimdiki arşınla o günü ölçemeyiz, Boris Petroviç. O zamanki düşüncelerimiz başkaydı, şimdiki başka... Şimdi olsa ona bin ruble bile verirdim, oysa o zaman on rubleyi dahi... Karşılıksız vermedim. Kötü bir anı. Unutmalı, unutmalı... İşte mezarlığa geldik..."

Kızak mezarlığın girişinde durdu. Uzelkov'la Şapkin kızaktan indiler, mezarlığa girip geniş yolda yürümeye başladılar. Çıplak vişne, akasya ağaçları, boz haçlar, mezar taşları kırağıdan ışıl ışıldı. Güneşin pırıltısı yerleri örten kar taneciklerinde yansıyordu. Bütün mezarlıklar gibi burası da günlük ağacı ve yeni kazılmış toprak kokuyordu.

Uzelkov, "Bizim burası çok güzeldir," dedi.

"Evet, ama ne yazık ki, hırsızlar mezar taşlarını çalıyorlar... İşte şu sağdaki dökme demir anıtın arkasında Sofya Mihaylovna yatıyor. Görmek ister misiniz?"

İki arkadaş sağa saptılar, derin karları çiğneyerek dökme demir anıta doğru ilerlediler. Şapkin beyaz mermerden bir mezar taşını göstererek, "İşte burası," dedi. "Bu taşı mezarına bir teğmen diktirmiş." Uzelkov şapkasını çıkarınca dazlak kafası güneşte parladı.

Ona bakıp Şapkin de şapkasını çıkarınca ikinci bir dazlak daha çıktı ortaya. Çevrede gerçek bir mezar sessizliği vardı, bir ölü durgunluğu kaplamıştı her yeri. İki arkadaş mezar taşına bakarken derin düşüncelere daldılar, hiç konuşmadılar. Şapkin sessizliği, "Yalnız başına uyuyor," diyerek bozdu. "Kabahati üzerine aldığı, durmadan konyak içtiği için artık üzülmüyordu da... Kabul ediniz, Boris Petroviç!"

Uzelkov neşesiz bir sesle, "Neyi?" diye sordu.

"Neyi mi?"

Şapkin böyle diyerek kır saçlarını gösterdi.

"Geçmiş günler ne kadar iğrenç olursa olsun, gene de şu kır saçlardan daha iyidir, işte bunu..."

"Doğrusunu söyleyeyim mi? Eskiden ecel saatini hiç düşünmezdim, ölümle karşılaşacak olsam yüzüne güler geçerdim. Ama şimdi..."

Uzelkov'un içine bir hüzün çökmüştü. Bir zamanlar sevilmeyi istediği gibi şimdi de hıçkıra hıçkıra ağlamak istiyordu. Bu ağlamanın çok hoşuna gideceğini, ruhuna bir ferahlık vereceğini hissediyordu. Gözlerine yaş yürümüş, ama bir yumru gelip boğazına tıkanmıştı. Yanında Şapkin vardı. Uzelkov başkasının yanında yufka yüreklilik göstermekten çekindiği için geriye dönerek kiliseye doğru yürüdü.

Aradan iki saat geçip arkadaşıyla birlikte kilise başkanıyla görüştükten sonra bir fırsatını bularak ağlamak üzere doğruca eski karısının yattığı yere koştu.

İkide bir arkasına bakarak, bir hırsız gibi, sessizce mezara yaklaştı. Küçük beyaz mezar taşı Uzelkov'un karşısında öylesine düşünceli, hüzünlü, suçsuz duruyordu ki! Sanki toprak altında yatan, kocasından ayrılmış, sefih bir kadın değil de, ufacık, masum bir kız çocuğuydu.

Uzelkov, "Ağlamalı, durmadan ağlamalı..." diye düşündü.

Ancak ağlama fırsatı kaçmıştı artık... Gözlerini ne denli kırpıştırsa, kendini ne denli zorlarsa zorlasın gözyaşları akmıyor, yumru gelip boğazına durmuyordu. Orada on dakika kadar dikildikten sonra boş verircesine elini sallayıp Şapkin'i aramaya gitti.

Felaket

(Гope)

Galçin bucağının en iyi ustası, aynı zamanda en yola gelmez sarhoşu olarak ün yapan tornacı Grigori Petrov, hasta karısını Çiftçiler Birliği hastanesine götürmekte. Önünde otuz fersah kadar bir yol var. Ama ne yol! En yaman posta sürücülerinin başa çıkamayacağı bu yola karşı tornacı Grigori gibi tembelin biri ne yapabilir? Karşıdan soğuk, ısırıcı bir rüzgâr esiyor. Ne yöne baksanız havada kar bulutları savruluyor; öyle ki, karın yerden mi, yoksa gökten mi yağdığını anlamak olanaksız. Karın oluşturduğu sis bulutu içerisinde ne tarlalar gözüküyor, ne telgraf direkleri, ne orman... Tipi karşıdan, kızağın üzerine yüklendiği zaman atın boyunduruğu bile görünmüyor. Çelimsiz, sıska kısrak zar zor yol alıyor; bütün gücünü diz boyu kardan ayaklarını kurtarmak, başını aşağı yukarı sallamak için harcıyor sanki. Tornacının bir an önce hastaneye varması gerek. O yüzden durduğu yerde duramıyor, oturduğu yerde ikide bir hopluyor, ha bire atı kırbaçlıyor. Bir yandan da, "Matriona, ağlama canım ağlama," diye mırıldanıyor. "Biraz dişini sık. Hastaneye varır varmaz geçecek hastalığın... Doktor Pavel İvanoviç sana damla verir ya da kanını alır, o da olmazsa lütfedip göğsünü alkolle ovdurur. Böğründeki ağrı geçiverir hemencecik... Pavel İvanoviç elinden geleni yapacaktır. Bağırıp çağırır, öfkesinden tepinir ama hastasın-

dan yardımını esirgemez, iyi bir insandır, naziktir. Tanrım ona uzun ömürler versin... Biz varır varmaz odasından dışarı fırlayarak sövüp saymaya başlar. 'Nasıl? Nedir senin bu yaptığın? Niçin zamanında gelmediniz? İşim gücüm köpek gibi, bütün gün siz iblislerle mi uğraşmak? Neden sabahleyin gelmediniz? Defol! Gözüm görmesin seni! Hadi, yarın gelin!' Ben de derim ki: 'Sayın Doktor! Pavel İvanıç! Beyefendiciğim!' Yürüsene be hayvan! Tanrı cezanı versin, e mi! Yürü, iblis yürü! Deh!"

Torna ustası atını kırbaçlar, bir yandan mırıldanmasını sürdürür:

"'Sayın bayım,' derim, 'İstavroz üzerine yemin ederim ki, tanyeri ağarmadan yola çıktım. Ulu Tanrı, Meryem Ana... Öfkelenip başıma bu tipi belasını çıkarırsa nasıl yetişirim zamanında? Bakın, kendiniz de görüyorsunuz! Atım cins bir hayvan olsa bile işin içinden çıkamazdı, bir de benimki gibi yüz karası, sıska bir beygir olunca...' Pavel İvanıç kaşlarını çatar, bağırır: 'Bilirim senin gibileri, her zaman bir bahane uydurursunuz! Hele sen yok musun, Grişka, ne mal olduğunu öğrendim artık. Yol boyunca kim bilir kaç meyhaneye uğramışsındır!' Ben de derim ki: 'Beyefendiciğim! Ben cani miyim ya da dinsiz miyim ki, nerdeyse ruhunu teslim edecek bir hastayı bırakıp meyhaneye koşayım! Siz ne diyorsunuz, beyim, Tanrı korusun! Yerle bir olsun bütün meyhaneler!' O zaman Pavel İvanıç seni hastaneye almalarını buyuracaktır. Ben ayaklarına kapanıp, 'Pavel İvanıç! Sayın efendim! Size ne kadar teşekkür etsem azdır. Bizim gibi budalaları hoş görün, köylü takımındanız ne de olsa, ayıplamayın bizleri. Hepimizi dayaktan geçirseniz yeri vardır! Siz ki, bizlerle uğraşmaktan, bizim için karlı yolları tepmekten bıkmıyorsunuz,' derim. O da sanki dövmek istiyormuş gibi sert sert bakar bana, sonra der ki: 'Aptal herif, ne diye ayaklarıma kapanıyorsun? Votka içip sarhoş olacağına ailene sahip çıksana! Sana sopa çekmeli, sopa!' 'Haklısınız, Pavel İvanıç sopayı hak ettim. Ama nasıl olur da ayaklarınıza kapanmam? Siz bizim velinimetimizsiniz, öz babamızsınız. Dinleyin beni, sayın efendim, size şeref sözü, yalan söylüyorsam yüzüme tükürün! Benim karı, Matriona ayağa kalkar kalkmaz her istediğinizi yapacağıma söz veriyorum.

Her ne isterseniz! Karelya kayınından sigara kutusu mu, kroket oyunu için top mu, en iyisinden kriket sopası mı? Hem de beş kuruş almadan yaparım. Sizin hatırınız için... Moskova'da sigara kutusu için en azından dört ruble alırlar sizden, ama ben bedavaya yapacağım.' O zaman doktor gülerek der ki: 'Peki, peki, bilirim, iyi adamsın sen ama ayyaşın tekisin..' Görüyorsun, kocakarı, ben böyle efendilerle nasıl konuşulacağını bilirim. Kendisiyle konuşamayacağım efendi yoktur yeryüzünde. Allah vere de yolu şaşırmasak. Aman, ne tipi! Göz gözü görmüyor!"

Tornacı durmadan söylenir, kendi kendine konuşur. Yüreğindeki dayanılmaz duyguları susturmak için konuştuğu bellidir. Ağzından dökülen sözlerin sonu gelmez, ama kafasındaki düşünceler, sorular daha çoktur.

Felaket birdenbire, beklemediği bir anda bastırmıştır tornacıyı. O yüzden kendine gelememekte, aklını başına toparlayamamakta, durumu kavrayamamaktadır. O güne değin tasasız, sorumsuz, içip içip kendinden geçerek yaşamıştır. Ne acı ne de sevinç duyduğu bu düz yaşantı içinde birdenbire dayanılmaz bir üzüntüyle, karısının hastalığıyla karşılaşmıştır. Bu kaygısız, aylak, ayyaş adam durup dururken başkası için koşturan, kaygılı, yerinde duramayan, hatta doğayla boğuşan birisi olmak zorunda kalmıştır.

Torna ustası başına gelen felaketin bir gün önce akşamleyin başladığını anımsıyordu. Akşam her zamanki gibi eve sarhoş gelip eski alışkanlığı üzere karısına sövüp yumruk sallamaya başladığı zaman kadıncağızın bu azgın adama o güne dek bakmadığı biçimde baktığını görmüştü. Daha önceleri karısının yaşlı gözleri ona durmadan dayak yiyen, yarı aç yarı tok köpeklerin acıklı, uysal bakışlarını anımsatırdı. Şimdi ise kutsal tasvirlerdeki azizlerin ya da can çekişenlerin bakışıyla sert sert, hiç gözünü kırpmadan bakıyordu; işte bu garip, hoşa gitmeyen bakış felaketin başlangıcı oldu. Ne yapacağını şaşıran tornacı komşusuna bir sürü dil döktükten sonra onun atını aldı; şimdi de yaşlı karısını hastaneye götürüyor, doktorun merhemlerle, tozlarla karısının eski bakışlarını geriye getireceğini umuyor... Gene mırıldanmasını sürdürür:

"Bak, Matriona, şey... Eğer Pavel İvanoviç seni dövüp dövmediğimi sorarsa hiç dövmediğimi söyle, e mi? Sana bir daha dayak atmayacağım. Haç üzerine yemin ederim. Zaten seni kızdığım için dövmezdim ki... Öyle işte, laf olsun diye... Acırım sana, bak, seni hastaneye götürüyorum, başka koca olsa aldırış bile etmezdi. Bense elimden geleni yapıyorum. Bu tipi de çok oldu artık! Tanrı'nın yardımıyla yolumuzu şaşırmasak bari... Böğürlerin ağrıyor mu? Matriona, ne diye susuyorsun? Sana sordum, böğrün ağrıyor mu? Söylesene!"

Yaşlı karısının yüzünde karın düşer düşmez erimemesine şaşar; bu arada karısının yüzünün uzamış gibi görünmesini, soluk boz, kirli balmumu rengi almasını, sertleşip ciddileşmesini anlayamaz.

Karısının suskunluğu karşısında gene de söylenmesini sürdürür:

"Sen de aptalın birisin, Matriona! Senin iyiliğin için yapıyorum bütün bunları. Yemin ederim... Hadi, aptallık etme. Yoksa seni Pavel İvanıç'a götürmem, vallahi!"

Dizginleri elinden bırakıp düşünmeye başlar. Başını çevirip karısının yüzüne bakmaya karar veremez. Korkmaktadır artık. Ona soru sorup karşılık alamamaktan da korkmaktadır. En sonunda bu belirsizlikten kurtulmak için yüzüne bakmadan karısının elini yoklar. Buz gibidir, taş sertliğinde kıpırdamadan durmaktadır.

"Kadıncağız ölmüş... Demek ki, sonu böyle olacakmış." Ağlamaya başlar. Karısına acımaktan çok bir sıkıntı kaplar yüreğini. Şu dünyada her şey ne çabuk olup bitiyor? Felaketin başlaması ile bitmesi bir! Onunla gereği gibi yaşamaya, içini dökmeye, ona acımaya fırsat kalmadan ölüp gitti işte. Gerçi onunla kırk yıl yaşamıştı, ama bu kırk yıl sis içinde geçmişti.

İnsan sarhoşluk, kavga, yoksulluk içinde nasıl yaşadığını anlayamıyor ki... Tam ona acıdığını, ona karşı suçlu olduğunu, onsuz edemeyeceğini anladığı anda kadıncağız, sanki tornacı Grigori Petrov'a kötülük olsun diye ölüvermiştir. Eski günleri anımsar:

"Köy köy dolaşıp ekmek dilenirdi. Onu ben gönderirdim.

Aptal karı, on yıl daha yaşasa ne iyi olurdu? Kim bilir, şimdi benim hakkımda neler düşünüyordur? E, nereye gidiyorum ben? Onu tedavi ettirmeye gerek kalmadı artık, bir an önce gömmek gerek. Hadi, geriye dön bakalım!"

Geriye döner, atı tüm gücüyle kırbaçlar. Yol gitgide daha berbatlaşır. Atın hamudu bile görünmez olmuştur. Arada bir kızağın bir çam fidanının üzerine gittiğini anlar, koyu bir şey ellerini tırmalayıp geçer, sonra gözlerinin önünde her şey açılır, göz alabildiğine engin bir beyazlık uzanır önünde.

"Ah, yaşama yeniden başlayabilseydim!" diye düşünür tornacı.

Zengin bir evden alıp evlendiği Matriona'nın kırk yıl önce genç, güzel, neşeli bir kız olduğunu anımsar. Onu, sanatına güvendikleri için vermişlerdir tornacıya. Mutlu olmak için tek eksikleri yoktur. Ama felakete bakın ki, düğünün ertesi günü kafayı çekip evdeki fırının üstünde sızar kalır, o günden beri de sanki bir daha ayılmaz. Düğün bugünkü gibi hatırında, ama düğünden sonra olup bitenleri öldürseler anımsayamıyor. Yalnız zil zurna sarhoş olup yattığı, karısını dövdüğü, belli belirsiz geliyor gözünün önüne; ancak bu kadarını anımsıyor. Kırk yıl böylece boşu boşuna geçip gitmiştir...

Beyaz kar bulutları zamanla boz bir renge dönüşüp koyulaşmaya başlar, ardından hava kararmaya yüz tutar.

Tornacı birden toparlanır.

"Nereye gidiyorum ben? Ölüyü gömmem gerekir, oysa ben gene hastaneye gidiyorum. İyice sersemledim, anlaşılan."

Tornacı atının yönünü değiştirir, kırbaçlamaya başlar. Kısrak tüm gücünü toparlayarak hafif bir tırıs tutturur.

Kırbaç kırbaç üstüne iner zavallı hayvanın sırtına. Bir ara arkadan bir tıkırtı duyulur. Tornacı başını arkaya çevirmeden bu sesin ne olduğunu anlar: Rahmetli karısının kızağın kenarına çarpan kafasının tıkırtısıdır bu. Hava gittikçe kararır, rüzgâr daha bir soğuk, daha bir ısırıcı olur.

Tornacı, "Ah, yaşam yeni baştan başlasa!" diye düşünür. "Yeni bir torna tezgâhı edinerek siparişler alır, kazandığım parayı kocakarıya verirdim... Hey gidi günler, hey!"

Derken, dizginler elinden düşer. Nereye düştüğünü araştırır, yeniden eline almak ister, ama tutamaz dizginleri, eli hareket etmemektedir...

"Fark etmez, nasıl olsa at kendiliğinden gider, yolu biliyor... Şimdi biraz uyuyabilirim. Eve varınca ölüyü gömer, duasını okuturuz. Ben en iyisi biraz yatayım," diye geçirir içinden.

Gözlerini kapayıp uykuya dalar. Az sonra atın durduğunu anlar. Gözlerini açar, önünde köy evine ya da ot yığınına benzeyen bir karaltı görür.

Kızaktan inip işin aslını öğrenmek ister ama bedeninde öyle bir gevşeklik vardır ki, yerinden kımıldamaktansa olduğu yerde donup kalmak daha hoşuna gider. Böylece rahat, kaygısız bir uykuya dalar.

Duvarları boyalı, büyük bir odada açar gözlerini. Pencereden içeri günün parlak ışığı sözülmektedir. Tornacı karşısında birtakım insanlar görür. İlk işi, kendisini aklı başında, ne yapılması gerektiğini bilen bir adam olarak göstermektir. Evet, ne gerekiyorsa yapacaktır.

"Bizim kocakarı için bir cenaze töreni düzenlemeliyiz. Papaza haber vermeli," der.

Birisi sözünü keser:

"Peki, peki. Sen yerinden kıpırdama bakayım!"

Tornacı karşısında doktoru görünce şaşırır.

"Aman doktor, Pavel İvanıç! Beyefendiciğim, velinimetimiz!"

Yatağından aşağı atlamak, doktorun önünde yere kapanmak ister ama ellerinin, ayaklarının onu dinlemediğini görür.

"Sayın efendim, ayaklarım, ellerim nerede?"

"Ayaklarına, ellerine çoktan veda ettin. Dondurmuşsun onları! Hadi, ağlama, hadi... Niçin ağlıyorsun? Yaşadığın kadar yaşadın artık, buna da şükret! Altmışına varmışsındır herhalde, bu da sana yeter!"

"Felaket beyim, büyük felaket! Beni bağışlayın, beş yılcık daha yaşasaydım!"

"Yaşayıp da ne yapacaksın?"

"At başkasının, onu geriye vermek gerek... Sonra bizim kocakarıyı gömmeliyim... Dünyada her şey ne çabuk geçip gidiyor?

Beyefendiciğim! Pavel İvanıç! Karelya kayınından sigaralık, en iyisinden kriket topları yaparım size..."

Doktor elini salladıktan sonra koğuştan çıkar. Tornacıya Tanrı'dan rahmetler!

Ah, Şu İnsanlar!

(Ну, публика!)

"Artık son, bir daha içki içmeyeceğim! Asla! Aklımı başıma toplama zamanı çoktan geldi. Çalışmalı, insanlara hizmet etmeliyim. Aylık almasını seviyorsan namusunla, bütün gücünle, vicdanının sesini dinleyerek çalış; dinlenmeyi, uykuyu bir yana bırakarak çalış, arkadaş! Beleşten aylık almaya iyice alıştın, işte tüm kötülüklerin başı da bu..."

Kendi kendine bu tür birkaç öğüt daha veren başkondüktör Podtiagin, en sonunda içten gelen bir çalışma dürtüsüyle kıpırdanıyor. Saat gecenin ikisi olmasına karşın kondüktörleri uykularından uyandırıyor, onlarla birlikte bilet kontrolüne başlıyor. Zımba aletini neşeyle şakırdatarak, "Billeeetleriniz!" diye bağırıyor.

Vagonların alacakaranlığına gömülerek uyuyan yolcular bu haykırış üzerine irkiliyorlar, başlarını silkeliyorlar, biletlerini uzatıyorlar.

Podtiagin, ikinci mevki vagonda kürküne, battaniyesine sarınmış, çevresi yastıklarla desteklenmiş zayıf, kuru yapılı yolcuya, "Billeet! Billeetiniz!" diye sesleniyor.

Adamdan yanıt yok. Derin bir uykuya daldığı belli. Başkondüktör adamın omuzuna dokunuyor, sabırsızlıkla yineliyor: "Billeetiniz!"

Yolcu irkiliyor, gözlerini açıyor, korku dolu bakışlarını Podtiagin'e dikiyor.

"Ne? Kim? Ha?"

"Size adam gibi söyledik. Billeetiniz! Çabuk olun!" Zayıf adam ağlamaklı bir yüzle inliyor: "Aman Tanrım! Romatizmam azdı... Üç gündür uykusuzum, uyumak için morfin almıştım, sizse bilet diye tutturdunuz! Sizin yaptığınız düpedüz acımasızlık! Bu hareketiniz insanlığa sığar mı? Uyumak için ne zorluklar çektiğimi bilseniz, böyle önemsiz şeylerle beni rahatsız etmezdiniz... İnsafsızlık bu, çok anlamsız bir davranış! Gece yarısı biletimi ne yapacaksınız! Düpedüz saçmalık!"

Podtiagin bir an gücenip gücenmeme konusunda ikircik geçiriyor, gücenmeye karar veriyor. "Bağırmayın bakayım! Burası meyhane değil!"

"Meyhanede insanlar sizden daha anlayışlıdır, beyim! Şimdi bir daha nasıl uyurum? Şaşılacak şey, doğrusu! Birçok yabancı ülke gezdim, kimse bilet sormadı. Buradaysa sizleri sanki şeytan dürtüyor. Bilet de bilet!"

"Yabancı ülkeleri pek beğeniyorsanız gidin de orada yaşayın!"

"Saçmalığın daniskası, beyefendi! Kömür kokusuyla, bunaltıcı sıcakla, ardından hava cereyanıyla yolcuların canını çıkardığınız yetmiyormuş gibi bir de formalitelerle eziyet ediyorsunuz! Beyefendinin canı biletimi görmek istemiş! Bu ne hamaratlık böyle? Biletsizleri bulmak için yapsanız aklım erer, oysa trendeki yolcuların yarısı biletsiz gidiyor. Bunu nasıl görmezsiniz?"

Podtiagin parlıyor:

"Beni dinleyin, bayım! Bağırmayı bırakmaz, yolcuları rahatsız ederseniz sizi trenden indirmek, tutanak düzenlemek zorunda kalacağım!"

Bu sefer yolcular parlıyor:

"Bu kadarı da fazla! Hasta adamdan ne istiyorsunuz, bayım? Baksanıza, sizde acıma duygusu yok mu?"

Podtiagin yelkenleri suya indiriyor:

"Görmüyor musunuz, kendileri bana ağır sözler söylüyorlar. Peki, biletini göstermezse göstermesin... Nasıl isterseniz... Ama

siz de bilirsiniz ki, görevim bunu gerektiriyor... İsterseniz istasyon şefine bile sorabilirsiniz... Kime isterseniz sorun..."

Podtiagin omuzlarını silkiyor, hasta yolcunun yanından uzaklaşıyor. Önce kendini gücendirilmiş, hatta aşağılanmış hissediyor, ama iki-üç vagondan geçince içinde vicdan sızısına benzeyen bir rahatsızlık duyuyor.

"Gerçekten de hasta bir adamı uyandırmamalıydım," diye düşünüyor. "Ama benim bir suçum yok... Onlar sanıyorlar ki, bunu canım istediği için, keyfimden yapıyorum. Görevimin böyle gerektirdiğini anlamıyorlar. İnanmıyorlarsa istasyon şefini çağırayım da ona sorsunlar."

İşte bir istasyona geliyorlar. Tren orada beş dakika duruyor. Üçüncü kampanadan önce yukarda sözü geçen ikinci mevki vagona Podtiagin giriyor. Arkasından da kırmızı şapkalı istasyon şefi...

Podtiagin, "İşte bu bay," diye söze başlıyor. "Kendilerinden bilet isteyemezmişim, üstelik hakaret ettiler bana. Sayın şefim, şimdi sizden rica ediyorum, kendilerine açıklar mısınız: Görevim gerektirdiği için mi bilet istiyorum, yoksa boş yere mi?"

Zayıf adama dönüyor, "Bayım! İşte istasyon şefi burada, bana inanmadığınıza göre ona sorabilirsiniz."

Zayıf adam arı sokmuşçasına hopluyor, gözlerini açıyor, ağlamaklı bir yüzle arkasına yaslanıyor.

"Aman Tanrım! Yeni uyku ilacı almıştım, tam uyumak üzereydim ki, gene karşıma dikildi. Yalvarırım size, hiç insafınız yok mu?"

"İstasyon şefine sorabilirsiniz şimdi; bakalım, bilet sormakta haklı mıyım, haksız mıyım!"

"Bu kadarına da dayanılmaz! Alın biletinizi, alın! Ben beş bilet daha satın alırım, yeter ki rahat uyuyayım! Siz hiç hasta olmadınız mı? Ne duygusuz adammışsınız!"

Subay üniformalı bir yolcu, "Bu düpedüz insanlarla alay etmektir!" diye sinirleniyor. "Adamcağızın üzerine bu kadar düşmenize başka anlam veremiyorum!"

İstasyon şefi yüzünü buruşturarak Podtiagin'in kolundan çekiyor.

"Bırakın canım adamın yakasını!"

Podtiagin omuz silkerek istasyon şefinin arkasından yürüyor. Bu işe bir türlü akıl erdirememektedir.

"Gel de bu insanlara yaran! Durumu anlasın, içi rahat etsin diye istasyon şefini ayağına kadar çağırdık, ama o durmadan sövüp sayıyor..."

Başka bir istasyon, tren on dakika duruyor burada, ikinci kampanadan önce Podtiagin istasyon büfesinin önünde durmuş, soda içerken yanına iki bay yaklaşıyor. Birinin üstünde mühendis üniforması var, ötekininse subay kaputu.

Mühendis, "Bakar mısınız, bay başkondüktör," diyor. "Hasta bir yolcuya karşı davranışınız orada bulunanları çok sinirlendirdi. Ben, mühendis Putski, bu bay da... Albay. Hemen o yolcudan özür dileyeceksiniz. Dilemezseniz ikimizin de yakından tanıdığı demiryolları hareket daire başkanına şikâyet edeceğiz sizi."

"Aman efendim, ben... Baylar, size şey..."

"Açıklama istemiyoruz. Şunu aklınızdan çıkarmayın, ondan özür dileyeceksiniz. Bu yolcu bizim korumamız altındadır."

"Peki, özür dileyebilirim. Madem öyle istiyorsunuz. Hadi, buyurun..."

Yarım saat sonra Podtiagin, hem yolcuyu memnun edecek hem de kendini küçük düşürmeyecek bir özür tümcesi tasarlayarak vagondan içeri giriyor. Hasta yolcuya yaklaşıyor.

"Bayım, beni dinler misiniz? Bayım!"

Beriki irkilerek yerinden hopluyor.

"Ne? Ne var?"

"Ben... Şey... Düşündüm ki... Sizden özür dilemem gerekiyor..."

Hasta yolcu iç çekiyor, göğsünü tutuyor.

"Aman... Biraz su! Üçüncü kez morfin tozu aldım, dalar gibi olmuştum. Gene o karşıma çıktı. Tanrım, bu işkence ne zaman son bulacak?"

"Ben... Şey... Bağışlayın..."

"Baksanıza! Beni bir istasyon sonra indirin... Artık bu kadarına dayanamayacağım! Ölmek üzereyim..."

Vagondaki yolcular isyan ediyorlar.

"Bu ne alçaklık, ne rezillik! Buradan hemen defolun! Başkasıyla alay etmek pahalıya patlayacak size! Gidin buradan!"

Podtiagin elini silkeliyor, içini çekerek vagondan dışarı çıkıyor. Görevlilerin kaldığı bölmede bitkin bir durumda masaya çöküyor, kendi kendine sızlanmaya başlıyor:

"Ah, şu insanlar! Hadi, gel de yaran onlara! Çalışabilirsen hevesle çalış bakalım! İster istemez her şeye boş verir, kendini içkiye kaptırırsın. Çalışmazsın kızarlar, canla başla bir şey yapmaya kalkarsın gene kızarlar... İçmek en iyisi!"

Podtiagin bir dikişte şişenin yarısını bitiriyor; ondan sonra artık ne çalışmayı, ne görevi, ne namus duygusunu düşünüyor.

Paçavra

(Тряпка)

Akşam saatiydi. "Kazların Habercisi" adlı taşra gazetesinde yazmanlık yapan Kokin, fabrikatör Bludıhin'in evine doğru yürümekteydi. Bir saat kadar sonra orada amatör bir tiyatro piyes sahneleyecek, ardından dans partisi verilip yemek yenilecekti. Bu gösterilere gazete adına katılırsa kendisini de buyur edeceklerini sanıyordu.

Yazman Kokin mutlu ve son derece keyifliydi. Orada zamanını neşeyle geçireceği kesindi. Güzel kokular sürünüp berberde saçlarını kıvırttıktan sonra gerçek beyefendiye benzemiş biri olarak yemekte birçok insanla tanışacaktı. Şıkır şıkır aydınlanmış büyük bir salon bekliyordu kendisini. Yüzüne melankoliyle karışık bir kayıtsızlık ifadesi verecekti. Yürürken de omuzlarını kaldırarak çevresindekilere fiyaka yapacak, konuşmak için isteksizmiş, kimseye aldırmıyormuş tavırları takınacak, bakışlarıyla sözde yorgunluğunu gösterirken şakacı biri olduğunu anlatan serbest havalara girecekti. Kısacası, basın temsilcisi olmanın bütün gereklerini yerine getirecekti. Önünden geçen genç bayanlar ile onların yakışıklı kavalyeleri;

"Gazetesinin yazı işlerinden geldi! Önemli bir adam!" diyeceklerdi onun için.

Aslında Bay Kokin gazetede yalnızca yazmandı. Oradaki bü-

tün görevi, adresleri birbiriyle karıştırmamak, gazeteye gelen abone başvurularını işleme koymak, basımevi işçileri çay içerlerken yazı işlerinin şekerini aşırmalarını önlemekti. İşte hepsi bu kadar... Ama salonda bulunanlar onun gazetede ne gibi işler gördüğünü nereden bilecekti? Madem adam yazı işlerinde görevliydi, köşe yazarı da olabilirdi. Ayrıca yazı işlerinin bütün sırlarını bilen bir kişiydi. Yazı işlerinin gizleri kadınların bakış açısından öylesine önemliydi ki, bu gibi şeyleri öğrenmek için ne yapacaklarını şaşırırlardı! Herhalde salonda Klavdiya Vasilyevna da bulunacaktı. Kokin bu kadının önünden özellikle beş-altı kez geçtiği halde onu fark etmemiş havasına girecekti. Bayan Vasilyevna buna dayanamazdı. Kokin ona yaklaşma kararı verip önce kendisi konuşmaya başlayacağı için, kadını şöyle bir selamlayacak, hafifçe saatine baktıktan sonra;

"Öf, bu ne can sıkıntısı! Şu saçma tiyatro gösterisi bir an önce bitse de ne olacaksa olsun. Çok yorgunum... Saat neredeyse on iki, bize gönderilen makalelerin, haberlerin hepsini gözden geçirdikten sonra gazeteyi basıma gönderip öyle geldim," diyecekti.

Klavdiya Vasilyevna onu önemseyen bir bakışla, yüksek bir anıta bakarcasına, aşağıdan yukarıya doğru saygıyla süzecekti. Pek olasıdır ki, bu hoş bayan, aktris Kişkina'yı inciten şiiri gazetenin son sayısına kimin yerleştirdiğini soracaktı kendisine. O zaman Kokin gözlerini tavana dikecek, gizemli bir sesle "Ha, o mu?" diye mırıldandıktan sonra kadına gene de yanıt vermeyecekti. Böyle yaparken bütün amacı, kadının bu şiiri onun yazdığını düşünmesiydi. Neyse, tiyatrodan sonra danslar başlayacak, Kokin bu güzel kadını hemen dansa kaldıracaktı. Dansların bitiminde sofraya oturacaklardı; işte o zaman gelsin çeşitli yemekler, türlü türlü içkiler... Kafayı çekince mutluluktan uçmaya başlayan Kokin yemeğin bitiminde Klavdiya Vasilyevna'yı evine kadar geçirecekti. Hayaller, tatlı hayaller birbirini kovalayacaktı kadını eve götürürken. Elbette bunlar boş hayaller, önemsiz, ciddiyetten uzak düşüncelerdi. Gene de kim ne derse dersin, değerli okurlar, gençlerin deli gönlü her ne isterse haklarıdır.

Bizim yazman, Bludıhin'in pırıl pırıl aydınlatılmış evine yaklaşınca avluda dizi dizi arabalar gördü. Eli topuzlu şişman bir kapıcı arabaların kapılarını açıp açıp kapatıyor, gelenleri aşağıya indiriyordu. Merdivenden çıkarak içeri giren konukların paltolarını çıkarmaya koşan uşaklar gösterişli mavi frak ile kırmızı yelek giymişlerdi. Boy aynaları, çiçekler, yere serili halılarıyla göz kamaştırıcıydı evin girişi. Yazmanımız kürkünü uşaklardan birinin kollarına özensizce bıraktı; sonra da eliyle saçlarını düzeltip başını dik tutarak ileri doğru yürüdü. İkinci kata çıkan merdivenin dibinde giriş biletlerinin uçlarını koparan iki uşağın hizasına gelince;

"Yayınevinden!" dedi.

İşte tam o sırada, merdivenin yukarısında duran birinin;

"Olmaz! Olmaz! Bırakmayın bu adamı!" diye sertçe bağırdığını işitti.

Kokin başını kaldırıp bağıran kişiye şöyle bir baktı. En üst basamakta fraklı, şişman bir görevli gözlerini ona dikmiş, öfkeli öfkeli bakıyordu. Yazmanımız bu haykırışın kendisiyle ilgili olmadığından emin, ayağını ilk basamağa attı, fakat aynı anda iki uşağın onun yukarı çıkmasını önlemek amacıyla ileri doğru fırladıklarını afallayarak gördü.

Yukarıdaki şişko;

"Bırakmayın onu!" dedi bir daha,

Yazman iyice şaşırdı.

"Ne demek oluyor bu? Beni niçin yukarı bırakmıyorsunuz? Bizim gazetenin yazı işlerinden geldim!"

Şişko, son basamakta duran bir hanımefendinin önünde saygıyla eğildikten sonra;

"İşte yazı işlerinden geldiğiniz için bırakmıyoruz sizi!" dedi. "Çıkamazsınız yukarıya!"

Başına kalın bir sopa indirilmişçesine afallayan yazman önce utançtan kıpkırmızı kesildi. Süründüğü mis kokulu esans, yeni satın aldığı eldivenleri, berberin özene bezene kıvırdığı saçları uşakların onu durdurmak amacıyla önüne gerilmeleriyle hiç bağdaşmıyordu. Üstelik bu kepazelik bayanların, bütün uşakların önünde yapılmıştı. Utanması, şaşırması, böylesine aşağı-

lanacağına inanamaması yazmanımızın gönlünde kocaman bir boşluk, büyük bir hayal kırıklığı yarattı. Sanki biri eline makas almış da onun umut dolu hayallerini kesivermişti. Kendilerine teşekkür edilmesini bekleyen insanlar enselerine beklemedikleri bir tokat yiyince tıpkısı tıpkısına böyle hissederler.

Kokin ısrar etti:

"Anlamıyorum... Ben... Ben 'Kazların Habercisi' gazetesinin yazı işlerindenim... Önümden çekilin de yukarı çıkayım!"

Uşaklardan biri;

"Böyle emir aldık, efendim. Merdivenden uzaklaşın, geçenlere engel oluyorsunuz!" dedi.

Yazman olanlara hâlâ inanamamıştı. Bu durumu gururuna yediremediği için;

"Tuhaf! Vallahi çok tuhaf!" dedi.

Neşeyle gülüşen, modaya uygun giysileri hışırdayarak yürüyen genç bayanlar, yaşlı hanımlar ardı ardına önünden geçmekteydiler. Dış kapı ikide birde açılınca içeriye dondurucu ayazla birlikte giren yeni konukların merdivene doğru yürüdükleri görülüyordu.

Beklemediği incitici davranışların etkisinden kurtulamayan yazman kendisine söylenenlere inanamadığı için şaşkınlıkla;

"Beni yukarı bırakmama emrini kim verdi? Şu şişman adam yazı işlerinden geldiğimi bile bile beni bırakmamanızı söylüyor. Sebebi ne olabilir bunun? Tüh, Allah kahretsin! Tanıdıklarım beni böyle ayazda titriyor görünce olanları merak edecekler. Ne utanç verici bir durum!"

Kokin bir kez daha adımını merdivene doğru attı, ancak uşaklar onu anında durdurdular. Bunun üzerine omuzlarını silkti, mendiline gürültüyle sümkürdü, biraz düşündü, az sonra yeniden ileri yürüdü. Gene durdurdular onu. Bu sırada üst katta orkestranın gürültülü müziği duyuldu. Yazmanımızın yüreğinde bir titremedir başladı. Başını dikleştirip bir an önce salona girmek, Klavdiya Vasilyevna'nın sabrını denemek için duyduğu istek ve heyecan hiç eksilmemişti. Buraya gelirken yol boyunca kurduğu akşam yemeğine katılma hayali gerçekleşse ah ne kadar mutlu olacaktı!

Yukarıda bir kaybolan, bir ortaya çıkan şişkoya sesini yükselterek bağırdı:

"Beni dinleyin, lütfen! Yukarıya çıkmama niçin engel olunuyor?"

"Dediğimi işitmediniz mi? Sizin gazetenizin yazı işlerinden kimseyi istemiyorlar burada."

"Niçin ama? Hiç olmazsa nedenini söyleyin!"

"Bay Bludıhin'in buyruğu böyle. Bilmiyorum, bunun benimle bir ilgisi yok. Sizlerden kimseyi almamamı buyurdular. Arkanızda duran bayanın geçmesine izin verir misiniz? Beni dinle, Andrey, patronun buyruğu böyle, yanında bekleyen beyi yukarıya bırakmayacaksın!"

Kokin yeniden omuz silkti, aynı anda da bu hareketinin ne kadar yersiz, hatta aptalca kaçtığını anlayarak hemen merdivenden uzaklaştı. Böyle yapmakla iyi etmişti ama, şimdi ne halt karıştıracaktı? Aslında onun yapması gereken, bir an önce gazeteye gitmek, Bay Bludıhin'in verdiği saçma emri yazı işleri müdürüne anlatmaktı. Müdür herhalde önce şaşırır, sonra kahkahayla gülerek şöyle derdi:

"Bu herif aptal mıdır, nedir! Eleştirilerimizden ötürü bizden öç almak istediği nasıl da belli! Eşşoğlu eşek, verdiği akşam yemeklerine katılırsak bize lütufta bulunduğunu düşünüyor. Oysa tam tersine, yemeklerine gelmekle biz ona lütufta bulunuyoruz. Dangalak, aptallığına doymasın, e mi! Aman Tanrım, böylesi de görülmüş şey değil! Yarınki sayımızda ona atacağım kazığı nasıl çıkaracak, görelim bakalım!"

Yazı işleri müdürünün davranışı bundan başka türlü olamazdı gerçekten. Peki, şimdi ne yapacaktı? Aklını başına toplayarak Bludıhin denen adama boş vermeli, hemen evine dönmeliydi. Hem gururu hem de gazetesinin onuru bunu gerektiriyordu. Kuramsal olarak böylesi doğruydu, fakat pahalı bir kürk, yeni eldivenler satın aldığına, saçını kıvıran berbere epey para ödediğine, üst katta onu çeşit çeşit mezeler, bol içkiyle birlikte Klavdiya Vasilyevna beklediğine göre, uygulamada hiç de öyle değildi.

Kokin o anda şunları düşünüyordu: "Bu akşam toplantısını tam iki aydır bekliyorum. Kentteki bütün mağazaları dolaşıp

kendime yeni bir kürk aldım, geceye iyi hazırlandım. Ne tatlı hayaller kurmuştum! Üstelik Klavdiya'ya 'Geleceğim' diye söz verdim. Sonra birdenbire böyle bir olay çıksın karşıma! Olacak şey mi! Bir yanlış anlama olsa gerek. Vallahi, öyle! Bu durumda niçin yazı işleri müdürüne gideyim ki? Burada bir yetkiliyle konuşayım en iyisi..."

Bu kararla yeniden şişkoya seslendi:

"Beni dinler misiniz? İzin verin de yukarıya çıkayım. Salona girecek değilim. Bir yetkiliyle ya da Bludıhin'in kendisiyle konuşmak istiyorum."

"Tamam, gelin, ama şunu bilin ki, salona almazlar sizi."

Kokin basamaklardan yukarı çıkarken, "Aman Tanrım, önümde yürüyen iki bayan şişkonun söylediklerini işittiler. Ne kadar utanç verici bir durum, ne ayıp şey! Buradan bir an önce çekip gitmek en iyisi belki de..." dedi içinden.

Salonun girişinde yakasına bant iliştirilmiş, kızıl saçlı bir bay dikilmekteydi. Onun hemen yanında, küçük bir masanın arkasında duran yarı çıplak bir kadın bilet satıyordu. Yazmanımız ağlamaklı bir sesle onlara şöyle dedi:

"Lütfen söyler misiniz? Bizim gazetenin yazı işlerinden kimseyi toplantıya kabul etmeme emrini kim verdi? Sebebi ne bunun?"

Kızıl saçlı bay;

"Bunda suçlu olan kendinizsiniz. Sizlere duyduğumuz saygıdan dolayı gazetenize haber gönderip gelecek kişiyi başköşeye oturtuyoruz, ama gazeteniz bize karşı karalama yazıları yayımlıyor," dedi.

"Aman, Tanrım! Lütfen beni dinleyin de durumu açıklayayım..."

Bu sırada giriş kapısının arkasında avuç patlatan alkışlamalar ile "gene karşındayım" adlı şarkıyı okuyan prenses Rojkina'nın hoş sesi işitildi. Yazmanımızın yüreği sızladı, bütün organları titredi. Bu kadarına dayanamazdı. Hemen bilet satan kadına döndü.

"Hangi karalamalardan söz ediyorsunuz? Hanımefendiciğim, gazetemizde böyle bir yazı çıkmışsa suçlu ben değilim...

Bunu yazanı arıyorsanız yazı işleri müdürünün kendisi ile köşe yazısı yazmaya yetkili başka biridir. Ben böyle yazılarla ilgilenmiyorum. Gazetede yalnızca... şey... saymanın görevine benzeyen işler yapan biriyim. Kesinlikle gazeteye yazı yazmıyorum. İsterseniz yemin edeyim, yazıyla mazıyla ilgim yok benim!"

Bayan, derin derin göğüs geçirdi.

"Sizin için bir şey yapacak durumda değiliz. Bay Bludıhin'in kendisi böyle emir verdi. Gene de isterseniz bilet alıp girmeyi deneyebilirsiniz."

"Tüh, nasıl da daha önce aklıma gelmedi? Niçin bilet alıp içeri girmiyorum?" diye geçirdi içinden. Aynı anda da cebinde topu topu kırk kapik bulunduğunu anımsadı. Klavdiya Vsilyevna onun kendisini evine kadar geçirmesini isterse araba tutacak kadar para almıştı yanına.

"Bu durumda Bludıhin'le konuşayım bari," dedi kadına.

"Dans müziğine ara verilmesini bekleyin öyleyse..."

Kokin beklemeye başladı... Kapının arkasından alkış sesleri, tanıdık kadın sanatçının söylediği şarkılar, gülüşmeler duyuluyordu. Açıkçası salon fıkır fıkır yaşam doluydu. Zavallı yazman kapının önünde suçunu kabul etmeyen bir sanık gibi ayakta beklemekteydi. Karnı acıkan beygirler de yakından kokusunu aldıkları, fakat bir türlü göremedikleri yulafın verilmesini böyle sabırsızlanarak beklemezler mi? Verilecek ara bir türlü başlamıyordu. En sonunda sandalye gürültüleri, bağıra bağıra konuşan insanların sesleri duyuldu; kapı açıldı, dışarıya büyük bir kalabalık akın etti.

Açılan kapıya gözlerini diken yazman "Beklediğim mutluluk öylesine yakın ki, beni salona almayacaklarını düşünmek bile istemiyorum." dedi içinden.

Mutluluktan yüzü pembeleşen Bludıhin de çok geçmeden çıktı dışarıya... Kokin adamın çevresinde birkaç kez dolandı, ona yaklaşmayı bir türlü göze alamadı. Ama sonunda kararını verip adamın yanına sokuldu.

"Özür dilerim, sizi rahatsız ediyorum, Sayın Bludıhin... Nedenini pek anlamadım ama 'Kazların Habercisi' gazetesinin yazı işlerinden hiç kimseyi salon almamalarını buyurmuşsunuz."

"Evet, ben öyle istedim... Söyleyin, benden istediğiniz nedir?"

"Toplantıya katılmak için geldim ama bana karşı takınılan tavrı bir türlü anlamıyorum... Kabul edin lütfen, benim suçum yok. Gazetenin yazı işleri müdürü ya da yazı yazmaya yetkiler sorumludur bundan. Tamam, onlardan biri gelse almasınlar içeriye... Yemin ederim, gazetemizde yazı yazan birisi değilim ben."

Bludıhin bacaklarını "A" harfi gibi iki yana açıp başını dikleştirdi.

"Ya, demek, gazeteniz adına geliyorsunuz, buna dayanarak da toplantıya girmek istiyorsunuz, öyle mi? O zaman dinleyin beni! Çevremizdekiler de söyleyeceklerime tanık olsunlar. Sayın konuklar, bize hakemlik görevi yapın lütfen! Bay gazete temsilcisi bir iddiada bulunup benim... nasıl söyleyeyim, haksız yere onun eğlencemize katılmasına karşı çıktığımı ileri sürüyor. Umarım, hepiniz benim basınla ilgili tutumumu biliyorsunuzdur. Her zaman basınımızın yanındayım. Fakat baylar... (Bludıhin yalvaran bir yüz takındı) her şeyin bir derecesi vardır. Bir tiyatrodaki temsilde oyuncuları, piyesi, dekoru beğenmeyebilirsiniz, ama o tiyatro hakkında gazetenizde uygunsuz yazılar yazamazsınız, öyle değil mi? Ama siz böyle yapmıyorsunuz! Gazetenizin son sayısında olağanüstü bir eleştiri vardı. Hem de o-la-ğa-nüs-tü! Bir tiyatroda kızımın da rol aldığı "Yudif ile Oloferi adlı canlı tablo gösterisi vardı, gazetenizdeki yazıda bu konuda aman aman neler saçmalamışlar! Yudif'in elinde tuttuğu kılıç öylesine uzunmuş ki, düşmanla yalnızca uzakta durarak ya da çatıya tırmandıktan sonra savaşabilirmişsiniz. O yazıya uzun kılıcı, çatıyı sokuşturmanın ne anlamı vardı? Kızım yazıyı okuyunca hüngür hüngür ağladı... Baylar, bayanlar, eleştiri bu mudur? Hayır, böyle eleştiri olamaz! Kişilikle uğraşmak demektir sizin bu yaptığınız! Böyle saçmalıkların gazetenizde yayımlanması bize karşı kin güttüğünüzü göstermez mi?"

Birçok gözün yüzüne çevrildiğini gören Kokin kekelemeye başladı:

"Be...be ..ben de sizin gibi düşünüyorum, ben de her zaman bu tür eleştirilere karşıyım! Ancak, yemin ederim, söyledikle-

rinizin benimle bir ilgisi yok. Gazetede yazanlardan biri değilim. Olup olacağım yetkileri sınırlı bir yazmanım ben... İsterseniz daha fazlasını söyleyeyim... Aramızda kalsın ama, o eleştiriyi yazı işleri müdürümüzün kendisi yazdı. (Kokin bir yandan da 'Hayvanın biriyim ben, bunları söylememe ne gerek vardı?' diye düşünüyordu.) Gene de yazı işleri müdürümüz iyi, hak gözeten bir kişidir. Böyle bir şey yazması kazayla olmuştur, sanırım, o sıradaki düşüncesizliğinden ileri gelmiştir herhalde."

Karşısındaki adamın koyunsu bakışları Bludıhin'i duygulandırmış olmalıydı. Kokin'in ceketinin bir düğmesinden tutması bunu gösteriyordu. Kokin'e bakarak basınla ilgili tutumunu yeniden açıklamaya koyuldu. Kodamanın karşısında ezilip büzülen bizim yazmanın içinde birdenbire binlerce duygu kaynaşmaya başladı. Bludıhin gibi önemli bir kişinin kendisine içtenlikli davranması gururunu okşadı; anlaşmazlığın artık son bulduğunu, kendisini toplantıya alacaklarını, böylece yeniden hayallerinin gerçekleşeceğini düşündü. Fakat aynı zamanda büyük bir utanç içinde, ağzından çıkan sözlerle iyice bayağılaştığını, alçağın teki olduğunu hissetti. Paçavra durumuna düştüğü için kendi saygınlığına, yazı işleri müdürüne, "Kazların Habercisi" gazetesine alçakça ihanet etmiş oluyordu. Hem de İsa'ya ihanet eden İyuda'nın bir benzeri olarak, üstelik tanıdığı bir sürü insanın bulunduğu koca topluluğun ortasında... Bludıhin'in evindeki etkinliklere artık boş vereceği, ona kötü davrananlarla içinden alay edeceği, sövüp sayacağı yerde, karşısına çakan herkese yalvarırcasına dil dökmüş, kendini alçaltmış, neredeyse ağlamasına ramak kalmıştı. Ah, nasıl yapmıştı bütün bunları?

Bludıhin konuştukça konuştu... Yeterince caka sattıktan, çevresindekilere epey gösteri yaptıktan sonra Kokin'in koluna girdi, yazmanımız cennet kapısından içeri girmek üzereydi ki, birinin şöyle bağırdığını işitti:

"Sayın Bludıhin, bir general basamaklardan yukarı çıkıyorlar, çabuk gelin!"

Bludıhin birden irkildi, aynı anda Kokin'i olduğu yerde bırakıp merdivenden aşağı koştu. Bizim yazman durakladı, boyunbağını düzeltti, oralarda biraz dolaştı... Ne beklediği ne de iste-

diği bir şey vardı artık... Ama dansın ikinci bölümü başladığında gene de salonun giriş kapısına yaklaştı. Bu sefer de onu gene içeriye almadılar.

"Bludıhin bize bir şey söylemedi. Giremezsiniz," dediler.

On dakika sonra dışarıya attı kendini. Sokakta yürürken ayazdan donmuş çamuru, iri ayaklarıyla dövmeye çalışıyor gibiydi. Bir an önce eve varmak istiyordu, fakat eve değil de balık tutmak için ırmakta açılan bir buz deliğine yaklaşıp kendini delikten aşağı bıraksa çok daha iyi olurdu. Utanıyor, kendini iğrenç buluyordu. Pahalı kürkünden de, süründüğü esansın kokusundan da, yeni eldivenlerinden de, özenle kıvrılmış saçlarından da tiksiniyordu şimdi. Ah, şu saçlarını teker teker çekip koparabilseydi!

Mızrak Çuvala Sığmaz

(Шило в мешке)

Aldığı imzasız ihbar mektubu üzerine ilçe merkezi N.'ye denetlemeye çıkan Savcı Piotr Pavloviç Posudin bütün gizlilik kurallarına uyarak sapa köy yollarını seçiyordu. Bindiği araba herkesin kullandığı türdendi.

Yüzünü paltosunun yakasının arasına gizleyerek, "Görsünler, nasıl tepeden inme yapacağım!" diye hayal kuruyordu. "Rezil herifler, bir sürü yolsuzluğa bulaşmışlar, yedikleri haltın gizli kalacağını sanıyorlar. Kah kah! Tam zaferlerini kutladıkları sırada, 'Çağırın bakayım falanı filanı!' dediğim zaman yüzlerindeki korkuyu, şaşkınlığı bir düşünün! Kim bilir, nasıl afallayacaklardır! Kah kah kah!"

Böyle epeyce hayal kurduktan sonra Posudin arabacısıyla konuşmaya başladı. Şöhret peşinde koşan her insan gibi önce kendisinden söz açtı:

"Söyle bakayım, Posudin'i tanıyor musun?"

Arabacı gülümsedi.

"Nasıl tanımam? İyi tanırız kendisini."

"Peki, öyle niçin gülümsüyorsun?"

"Tuhaf şey! En küçük yazıcıya kadar herkesi tanıdıktan sonra Posudin'i niçin tanımayayım? Herkes tanısın diye atanmış bizim bölgeye."

"Orası öyle... E, söyle bakalım, sence nasıl bir adamdır kendisi?"

Arabacı esnedi.

"Zararsız... İyi bir efendi, işini biliyor... Buraya atanalı bir yıl bile olmadı, ama bir sürü iş becerdi."

"Ne gibi?"

"Tanrı ondan razı olsun, birçok iyi iş yaptı. Demiryolunu buradan geçirtti, bizi Hohriukov'dan kurtardı. Hohriukov denen adamın yapmadığı rezillik kalmamıştı. Hergelenin biriydi, madrabazdı, çevresindekiler hep onun suyuna giderlerdi. Posudin gelir gelmez adamın suyu ısındı, şimdi artık yok böyle biri. Ya, öyle işte. Bizim Posudin yapmaz böyle şeyleri, rüşvet yemez. Sen ona yüz ruble, bin ruble ver, gene geri çevirir, günaha girmek istemez... Asla!"

Posudin neşelendi:

"Tanrı'ya şükür! Hiç olmazsa beni bu yönden iyi tanımışlar. Çok sevindirici!" diye düşündü.

Arabacı anlatmasını sürdürdü:

"Okumuş adamdır Posudin. Sonra kibirli değildir... Bizim arabacılar ona şikâyete gitmişlerdi, kibar beylerle konuşur gibi davranmış, hepsinin elini sıkmış, 'Buyurun, oturun!' diyerek oturtmuş hepsini. Ateş gibi adam, çok da çalışkan... Fazla konuşmayı sevmez, ama gözü üzerinizdedir. Yavaş yürüdüğünü gören olmamıştır, koşturur durur hep. Bizimkiler dertlerini açar açmaz, 'Hemen arabayı hazırlasınlar!' diye bağırmış, gecikmeden yola düşmüş. Geldi, işleri hemen halletti. Bir kapik bile almadı. Eski savcıdan kat kat iyi. Gerçi öteki de kötü adam değildi. Gösterişli, azametliydi; bütün ilde ondan daha yüksek sesle bağıran olmazdı. Bir yere denetlemeye çıktığı zaman sesi on fersah öteden duyulurdu. Ama dışarıdan görünüşte, çalışkanlıkta şimdiki eskisinden çok daha üstündür. Üstelik eskisinden daha çok kafalı, daha çok akıllı. Yalnız bir kusuru vardır... Her bakımdan iyidir de tek eksiği, ayyaşlığıdır."

Posudin, "Hoppala! Bu da oldu mu ya?" diye düşündü.

"Sen nereden biliyorsun benim... Şey, onun ayyaş olduğunu?"

"Orası doğru, beyim, kendisini hiç sarhoş görmedim, yalan

uyduracak değilim ama öyle söylüyorlar. Gerçi onu sarhoş gören yok, gene de böyle söylentiler dolaşıyor ortalıkta... İnsanların yanında, baloya ya da bir toplantıya katıldığında ağzına içki koymaz. Kendi evinde kafa çekiyormuş. Sabah uyanır uyanmaz ilk istediği şey bir kadeh içkiymiş. Uşağı birincisini getirince, hemen ikincisini istermiş... Böylece gün boyu kafa çekermiş. Çeker ama farkına varana aşk olsun! Demek kendini tutmasını biliyor. Oysa Hohriukov içtiği zaman yalnız insanlar değil, köpekler bile durumu anlarlardı. Posudin'in burnu kızarsa bari! Çalışma odasına kapanırmış, ondan sonra çek babam çek! Başkaları görmesin diye çalışma masasının çekmecesine bir lastik boru uydurmuş. Bu çekmecede her zaman votka şişesi hazır duruyormuş. Boruya şöyle bir eğilip bir fırt çektin mi, gel keyfim gel! Arabaya bindiğinde de çantasında taşıyormuş şişeyi..."

Posudin dehşet içinde kaldı:

"Nasıl öğrenmişler? Aman Tanrım, her şeyden haberleri var! Rezilliğin daniskası!"

"Kadın konusunda da öyle... Köftehor! (Arabacı güldü, başını yana çevirdi.) Hovardanın teki! Yosmaların on tanesiyle birden ilişkisi var... İkisi evindedir. Biri, şu Nastasya İvanovna, sözümona, evini çekip çeviren kadın! Öteki de, kahrolasının adı neydi? Hah, Liudmila Semyonovna, sözde sekreter yerine... Ama Nastasya başta gelir. Her yerde o kadının sözü geçer... Posudin'i kukla gibi oynatıyor. O ne derse o olur. Ondan korktukları kadar Posudin'den korkmuyorlar... Kah kah! Üçüncü sürtük de Kaçalnı Sokağı'nda oturur... Gördünüz ya, kepazelik!"

Posudin kızardı:

"Adlarıyla sanlarıyla biliyor vallahi. Nereden öğrenmiş? Hem de kente bile inmeyen bir köylü, bir arabacı! Rezilliğin bu kadarı fazla! İğrenç, korkunç bir şey!"

Sinirli sinirli,

"Bunları nereden öğrendin?" diye sordu.

"Herkesin ağzında... Gözlerimle görmedim, ama işittim. Hem öğrenmek öyle zor bir şey değil ki... Uşağı ile seyisinin çenesi durmuyordur. Belki Nastasya da sokak sokak dolaşarak herkese övünüyor, eline geçirdiği mutluluğu uluorta anla-

tıyor. Gizli kapaklı şeyleri insanların gözünden saklayamazsın. Bunun en iyi örneği Posudin'in durumu. Posudin son günlerde gizli gizli denetlemeye gitmek gibi bir âdet çıkardı. Ondan önceki savcı bir yere gitmek istedi mi, herkesin ta baştan haberi olurdu. Yola çıktığı zaman da öyle bir velvele, öyle bir şamata kopardı ki, Tanrı koruya! Önden atlılar, yandan atlılar, arkadan atlılar... Gideceği yere varınca da ilk işi iyi bir uyku çekmek, ardından zıkkımlanmak olurdu. En sonunda da durmadan bağırır, sözümona, işini böyle bitirirdi. Gözdağı vermek için bağırıp çağırır, tepinir, sonra haydi gene uyumaya! Geri dönüşünde de aynı şamata, aynı gürültü! Oysa şimdiki, kulağına bir yolsuzluk çalındı mı, gizlice, çarçabuk yola koyulur. Kimse görmesin, anlamasın diye... Maskaralık! Sanki memurların haberi olmayacak, trene bindiğini kimse görmeyecek! Trenden inince posta arabasına ya da kibarca bir arabaya bineceği yerde bir köylünün arabasını tutar. Başını kadınlar gibi sarıp sarmalar, yolda sesinden tanımasınlar diye kocamış köpekler gibi hırlar. Bunları anlattıkları zaman gülmekten kırılırsın. Budala, sanki onu kimse tanımayacak! Bu işten anlayanların gözünden kaçar mı sanıyorsunuz? Hemen tanırlar..."

"Peki, nasıl tanıyorlar?"

"Basbayağı... Eskiden Hohriukov gizlice denetlemeye çıkacak bile olsa elinin ağırlığından bizim arabacılar onun kim olduğunu anlardı. Eğer arabamıza binen müşteri, birimizin çenesine yumruk indirirse bil ki, bu Hohriukov'dur! Posudin'i ise bir bakışta tanımak mümkün... Sıradan bir yolcu sanki, cakası, şamatası yoktur. Oysa Hohriukov'un cakasından yanına varılmazdı. Diyelim, posta menzil durağına geldi, araba tutacak; hemen homurdanmaya başlar. Neymiş efendim, içerisi pismiş, kokuyormuş, sıcakmış ya da soğukmuş! Piliç getir, meyve getir, çeşit çeşit reçeller hazırla... Posta duraklarında artık öğrenmişler; birisi kışın piliç ile meyve isterse bil ki Hohriukov'dur. Gelgelelim Posudin sessiz mi sessiz bir adamdır, menzil değnekçisiyle bile 'azizim' diyerek konuşur. En entipüften şeyler için ezile büzüle dilekte bulunur. Ayrıca onun kokusu da kendine göredir. Yatağa bile kendi yöntemine göre yatar... Men-

zil durağında oracıktaki bir kanepeye kıvrılıverir, çevresine lavanta serper, yastığının yanına üç mum dikmelerini ister. Yatar yatmaz kâğıtlarını okumaya başlar... Artık onun kim olduğunu menzil değnekçisi değil, kediler bile anlar."

Posudin, "Gerçekten, tam dediği gibi... Nasıl da daha önce bunu akıl edemedim?" diye düşündü.

"Zaten tanımak isteyen, böyle şeyler olmasa da tanır Posudin'i. Gönderdiği telgraftan her şey açık seçik bellidir... Sen istediğin kadar suratını sar sarmala, istediğin kadar kendini belli etmemeye çalış, varacağı yerde onun çoktan yola çıktığını öğrenmişler, bekliyorlardır... Posudin belki daha evden dışarı adımını atmamıştır, oysa gideceği yerde her şey hazırdır, buyursunlar efendim! Diyelim, suçüstü yapmaya, mahkemeye vermeye ya da işten el çektirmeye niyetlidir; beri yandan içten içe alay ederler onunla: 'Beyefendiciğim, gördüğünüz gibi gizlice baskın yaptınız, oysa biz tertemiziz,' diye... Adamcağız ne yapsın? Sağına bakar, soluna bakar, geldiği gibi döner gider... Bununla da yetinmeyip görev başındakileri över, ellerini sıkar, rahatsız ettiği için özür diler... İşte böyle! Kah kah! Sen ne sandın ya? Bayım, buradakiler kül yutmazlar. Şeytana külahını ters giydirirler. Ustalıklarına baktıkça şaşar kalırsın. Örneğin, bugünkü olayı ele alalım... Sabahleyin yolcu almak için istasyona gidiyordum. Baktım, istasyon büfecisi Yahudi, karşıdan koşa koşa geliyor. 'Nereye böyle, çıfıt cenapları!' diye sordum. 'N. ilçesine şarapla meze götürüyorum. Orada bugün Posudin'i bekliyorlar,' dedi. Nasıl, gördün mü? Posudin belki daha yola çıkmaya hazırlanıyordur ya da tanınmamak için suratını sarmalayıp gizliyordur. Belki de yola çıkmıştır. Bunu hiç kimsenin bilmediğini sansın o. Buradaysa onun için şarap da, balık da, peynir de, çeşitli mezeler de hazır... E, buna ne buyrulur? O, belki şimdi yolda giderken şöyle düşünüyordur: 'İşiniz bitiktir, baylar!' Oysa bayların buna aldırdıkları yok. Buyursun gelsin! Kirli çamaşırlar çoktan gizlenmiştir!"

Posudin kısık bir sesle, "Dön geri! Hemen dön, hayvaaan!" diye bağırdı. Şaşıran arabacı arabayı geri çevirdi.

Saygısız Adam

(Циник)

Bir öğle saati... Orduda görevliyken genç yaşta oradan kovulan, şimdi "Pinhau Kardeşler" hayvanat bahçesini gezdirme işi yapan Yegor Siyusin bu yaşta şişmanlayıp sölpümüş, sürekli içmekten dolayı çevresine baygın baygın bakan, iriyarı biridir. Yağlanmış frakı ile kirli gömleğini sırtından hiç çıkarmadığı bellidir; böyle erken saatte bile bulut gibi sarhoş olduğu açıkça görünüyor. Sabah ayininden önce kilise çevresinde dolanan şeytanlar gibi, bu garip adam hayvanat bahçesini gezmeye gelen kalabalığın önünde sağa sola koşturuyor, onların önünde ezilip büzülüyor, gözleri fıldır fıldır oynarken kahkahalar atıyor, köşeli hareketleriyle, ön düğmeleri açık frakıyla kalabalığın önünde caka satıyor. Yeni tıraş olmuş iri kafası şarabın dumanıyla tütsülenmiş sanki, az-çok sevilen biridir gene de. Kafası dumanlıyken "hayvanların durumunu anlatması" herkesin bildiği tarzda değildir, onun kendine göre yöntemleri vardır. Hayvanları görmeye gelenlere bir gözünü kırparak şu soruyu soruyor:

"Onları size nasıl anlatmamı istersiniz? Basit, yüzeysel olarak mı, yoksa ruhsal durumlarını, eğilimlerini irdeleyerek mi?"

"Ruhsal durumlarını, eğilimlerini irdeleyerek anlatın."

"İyi öyleyse! İstediğinizi yapacağım... Gördüğünüz şu hay-

van Afrika aslanıdır!" diye başlıyor, alaycı bakışlarını aslana çevirip, durduğu yerde iki yana sallanarak.

Kafesinin bir köşesinde oturan hayvancağız gözlerini uysalca kırpıştırmaktadır.

"Zarafetin acı kuvvetle birleşmesinin simgesi, hayvanlar âleminin hem güzelliği hem de gururudur gördüğünüz şu yaratık. Gençlik yaşında ormandaki tüm canlıları egemenliği altında tutar, kükremeleriyle çevreye korku salardı. Keh-keh-keh! Oysa bu mankafa şimdi kafesinde miskin miskin oturuyor. Ee, aslan kardeş, nasıl, keyfin yerinde mi? Gene derin düşüncelere dalmışsın, ormanda cirit attığın günler mi geldi hatırına? Bir zamanlar senden daha güçlü vahşiler bulunmadığını, sonunda feleğin seni neye çevirdiğini mi düşünüyorsun zavallı hayvan? Kahpe felek sonunda böyle yapar işte, senden daha güçlü olduğunu gösteriverir! Kah-kah-kah? Hele o kahrolası şeytana ne demeli? Seni Afrika'nın ortasından alıp ta nerelere sürükledi, öyle değil mi? Kırk yıl düşünsen, buraya düşeceğin aklına gelir miydi? Ah, aslan kardeş, felek denen o lanet olası beni de şurada burada dolaştırdı. Liseyi zar zor bitirmiştim, orduda, başka bir devlet dairesinde bulundum, tapuda, telgraf idaresinde çalıştım, makarna fabrikasında işe girdim, sonra da, gördüğün gibi, şu hayvanat bahçesinde, pis kokular içinde görev yapıyorum. Kah-kah-kah!"

Adamın içten kahkahalarından etkilenmiş olan seyirci kalabalığı da gülmeye başlar. Kılıksız yönetici, üstüne bulaşan renk renk boyaların kokusuna, sırtındaki giysinin kirliliğine aldırmaksızın neşe içinde ikide birde göz kırpar.

"Oturuşuna bakılırsa canın şimdi özgürlük istiyordur... Ama böyle istediğini hiç sanmam. Çünkü biliyorum, seni dışarı salsam hemen kafesine girmeye çalışacaksın. Yazgına razı olduğun, ölme zamanının yaklaştığı nasıl da belli oluyor! Ömür törpüsü kafesinde daha ne kadar beklersin, bilmem artık. Bir an önce geberip gitmen en iyisi... Ne diye böyle garip garip bakıyorsun yüzüme, yoksa doğru söylemiyor muyum?"

Siyusin, kalabalığı bir sonraki kafesin önüne götürüyor. Kendini bir oraya, bir buraya atarak kafasını kafesin parmaklıklarına çarpan hırçın bir yaban kedisini görmektedirler.

"İşte bu da yaban kedisi... Kendisi bizim sarmanların, tekirlerin atasıdır. Yakalanıp kafese tıkılalı topu topu üç ay oldu. Durmadan tıslıyor, oradan oraya sıçrıyor, gözleri ateş saçarken kimseyi yanına yaklaştırmıyor. Sürekli kafesin parmaklıklarını tırmalıyor zavallıcık. Sanki çok uğraşırsa buradan çıkacak. Milyonları olsa anayurduna kavuşmak için seve seve verirdi. Bu uğurda gençliğini, çocuklarını tehlikeye atmayı bile göze alırdı. Keh-keh-keh! Ne diye kendini parçalarcasına dört bir yana savrulup duruyorsun, be aptal kafa? Buradan kurtulacağını mı sanıyorsun? Gebersen de hiçbir yere çıkamayacaksın! Sonunda tutsaklığa razı olup kafesine alışacaksın. Bu yetmemiş gibi sana eziyet çektirenlerin eline uzanıp yalayacaksın. Kah-kah-kah! Ah, kardeşçiğim, nereden bilecektin, burası Dante'nin cehenneminden beter bir yerdir! Sakın ha, sakın, herhangi bir umut beslemeye kalkma!"

Adamın şirretliği, edepsizliği, hayvanları görmeye gelenlere karşı saygısızlığı oradakileri yavaş yavaş kızdırmaya başlar.

Tok sesli bir adam;

"Anlamıyorum, burada durmadan gülecek ne var? Böyle neşelenmenin sebebi ne?" diye soruyor.

Kalabalığın gerisindeki bir boyacı da ona katılıyor:

"Gördüklerimizin neresi hoşuna gidiyor, bilmem ki... Zavallı hayvanlarla alay edip duruyorsun."

Bir sonraki kafesin önüne gelen Siyusin anlatmasını sürdürüyor:

"İşte bu da bizim maymun efendi! Hayvanların en madarası! Biliyorum, insanlardan nefret eder, eline fırsat geçse yakaladığını parça parça etmekten geri kalmaz. Öte yandan yaltaklanmaya bayıldığı için yüzünü gülümser gibi buruşturarak elinizi yalamaya çalışır. Keh-keh-keh! Bir parça şeker uğruna kendisine eziyet edenlerin ayaklarına kapanacak neredeyse, durmadan şaklabanlık yaptığını görürüm hep. Böylelerini bitim kadar sevmem..."

Siyusin, kafesinin içinde kıpırdamadan yatan, sıska mı sıska, iri gözleri ağlamaklı bir ceylanın önüne götürür seyircileri.

"Bu ceylanın sonu yakındır," diyor. "Kafese konulduğunda

gebermesine az kalmıştı, veremin son aşamasındaydı... Kah-kah-kah! Görüyor musunuz, gözleri tıpkı insan gözleri gibi, sanki az önce geberen bir yakını için hüngür hüngür ağlamış... Evet, öyledir, bunu anlamayacak ne var? Gençtir, güzeldir, elbette yaşamak ister. Şimdi özgürlüğüne kavuşsa kırlarda hoplayıp zıplayarak karşı cinsten bir ceylanla niçin koklaşmasın ki? Oysa burada ahır ve köpek kokusu sinmiş pis samanların üzerinde yatıp kalkmak zorunda. Ölmesi yakın ama gözlerinde hâlâ umut ışığı parlıyor. Gençlik denen şey böyledir işte? Böyleleri vallahi güldürür insanı! Boşuna umut besliyorsun, zavallı yaratık! Sen bu umutla yaşa ama yakında nalları göğe dikeceğini de düşün! Kah-kah-kah!"

Arkadaki boyacı kaşlarını çatar.

"Arkadaşım, konuşmalarınla hayvancağızları durmadan aşağılıyorsun! Bu yaptığın insanlığa sığar mı?"

Kalabalık arasında gülenler kalmamıştır artık. Kafeslerin önünde Siyusin dışında heyecan duyan kimse yoktur. Seyircilerin yüzleri asıldıkça adamın kahkahaları daha bir hırçınlaşıp çirkinleşir. Onun söylediklerinin iticiliği, kılığının pasaklılığı, utanmaz söz ve tavırları daha çok nefret uyandırır; yüzlerinde beliren tiksinti, öfke çoğaldıkça çoğalır.

Adam, önünde tek turnanın durduğu bir sonraki kafese yaklaşarak arsızlığını orada da sürdürür. Kuş öksüzler gibi tek başına kalmıştır.

"İşte bu da gördüğüm turnaların en yamanı! Kendisi Rusya'da doğmuştur, birçok kez Nil nehrine doğru göç ederek orada timsahlarla, kaplanlarla ahbaplık etmiştir. Eğer bana soracak olursanız onu daha güzel anlatayım: Ülkemizin bu kuşunun geçmişi çok parlaktır. Şunun dalgın dalgın düşünüşüne bir bakın! Garip kuşun ne hayaller kurduğunu kim bilebilir ki? Nasıl yapacağını bilmem ama, 'Şunların kafalarını gagalayıp birer delik açayım, deliklerden birinden içeri girerek onlarla birlikte kafesin dışına çıkayım, sonra da özgürce uçarak kendimi göğün lacivert boşluğuna bırakayım!' diye geçiriyordur içinden. Böyle hayaller kurmuyorsa kellemi keserim! Şimdi güz mevsimi, gökyüzünün maviliklerinde turna sürüleri ılık

ülkelere doğru peş peşe kanat çırpmaktadır. Şunun tüylerini kabartarak öfkeli öfkeli ayakta dikilmesine dikkatle bakın. Böyle durmasının nedeni, hayallerinin en coşkulu anında kanat teleklerinin dipten kesildiğini anımsamış olmasıdır. Çok yazık olmamış mı hayvancağıza, ne dersiniz? O yüzden zavallının yüreğini korku sarmış, büyük bir umutsuzluğa kapılmış turnacık. Keh-keh-keh! İşte turnaların uzlaşmaz yapısının sonucudur bu. Geberip gidinceye dek tüyleri hep kabarık duracaktır... Ey, uzlaşma bilmez, kibirli yaratık; senin bu gereksiz direnişine tüküreyim, e mi! Ama ben senin bu gururlu duruşuna aldırmayıp gagandan yakaladığım gibi şuradaki kalabalığın ortasında dolaştırmazsam adam değilim. Kah-kah-kah!"

Siyusin böyle diyerek turnayı gagasından yakaladığı gibi dolaştırmaya başlamasın mı? Kalabalıktan sesler yükselir:

"Kahrolası herif! Alaylarına son ver artık! Rahat bırak kuşcağızı! Buranın sahibi nerede? Kendini bilmez bir sarhoşun hayvanlara eziyet etmesine nasıl da göz yumuyorlar!"

"Kah-kah-kah! Ben onlara eziyet etmiyorum ki?"

"Sözde bizleri eğlendirmek için gösteri yapıyorsun. Hayvancağızlarla alay etmek yakışır mı sana? İstemiyoruz böyle densizlikleri!"

"Ama kendiniz söylemediniz mi, onları yüzeysel olarak değil, ruhsal durumlarını, eğilimlerini irdeleyerek anlat diye?"

Seyirciler kafeslere kapatılmış, her türden yaratığı seyretmeye gelmişlerdi buraya. Sonra da Siyusin'in adındaki birinin kulübesinden çıkmasını, hayvanlarla ilgili açıklamalar yapmasını sabırsızlıkla beklemişlerdi. Fitil gibi sarhoş heriften hayvanların "ruhsal durumlarının irdeleyerek anlatılmasını" istemişlerdi gerçekten de. Ondan böyle anlatmasını istediklerini anımsıyorlar birden. Hayvanat bahçesine kapatılan zavallıların iyi beslenmediklerini, kafeslerinin darlığını filan ileri sürerek yöneticilere çatmayı, öfkelerini onlardan çıkarmayı düşünüyorlar.

Bu arada Siyusin alaycı bakışlarını kalabalığa çevirip gözlerini kısarak;

"Onları aç bırakmıyoruz, sürekli karınlarını doyuruyoruz,"

diyor. "Şu anda bile beslenme saatleri geldi. Lütfen bunu da seyredelim!"

Gezdirme görevlisi omuzlarını kısıp yakınındaki bir tezgâhın altına başını sokuyor, ısıtılmış örtüler içindeki ufak bir boa yılanını oradan çıkarıyor.

"Onları aç bırakmıyoruz," diyor bir daha. "Öyle şey olur mu? Buradaki hayvanlar da sahne sanatçısıdır bir bakıma. İyi beslemezsek Rusya'nın sert soğuğuna dayanamayıp donarlar. Bay tavşan, buraya gelin lütfen!"

Gözleri kızarmış, beyaz bir tavşanı çıkarıyor ortaya. Parmaklarını yılanın gözlerinin önünde fır fır döndürerek;

"Saygılar sunarım, beyefendi!" diyor. "Tavşan efendi, şimdi sizinle sayın boa yılanını tanıştıracağım. Kendisi zatınızı çiğ çiğ yemek istiyor. Kah-kah-kah! Ne yaparsın, kardeşçiğim, kötü bir yazgı seninkisi... Aa, o da ne! Suratını mı buruşturuyorsun yoksa? Bunda benim suçum yok. Bugün değilse yarın, ben değilsem bir başkası... Ne fark eder ki? Yazgına küsmeyeceksin! Felsefe böyle düşünmemi gerektiriyor, tavşan kardeş! Şu an sağsın, mis gibi hava soluyorsun; besbelli, kafan da çalışıyor... Ama bir süre sonra şekilsiz bir kütleye dönüşeceksin! Karşı koyacak durumda değilsin, ne yazık ki. Oysa yaşam ne kadar güzel, değil mi, tavşancığım? Evet, hem de öylesine güzel ki?"

Kalabalıktan sesler yükseliyor.

"Beslenme gösterisi istemiyoruz! Yeter artık! Kahrolası, bırak şu işi!"

Kalabalığın homurdanmasını işitmiyormuş gibi davranan Siyusin besleme işlemini sürdürüyor.

"Acındırıcı bir durum, zavallı tavşan? Kişiliği olan capcanlı bir yaratıksın! Önünde uzun bir yaşam bulunuyor gerçekten! Dişi bir tavşanla birlikteydin, çocukların da vardı... Az sonra ham! Ne yaparsın? Acımak da kurtarmaz seni."

Siyusin tavşanı eline alıyor, kahkahayla gülerek hayvancağızı boa yılanının ağzına doğru yaklaştırıyor. Ancak tavşancağızın korkudan taş kesilmesine vakit kalmadan onlarca el hayvanı havada yakalıyor. Hayvanları Koruma Derneği adına çığlıklar yükseliyor, yumruklar havaya kalkıyor, gürültüler, pa-

tırtılar, yaygaralar birbirine karışıyor. Gösterisini istemeyenlerin haykırışları üzerine Siyusin içini çekerek bir anda kulübesine kaçıyor.

Hayvanat bahçesinden ayrılan kalabalığın öfkesi yatışmamıştır. Hepsinin midesi sinek yutmuşçasına bulanmaktadır. Ancak aradan bir-iki gün geçiyor; hayvanat bahçesini gezmek isteyenleri "Gel gel!" diye çağıran, votkaya, sigaraya benzer bir güç Siyusin'e doğru çekiyor. Fakat onları çileden çıkaran, sırtlarında soğuk ürpertiler dolaştıran saygısızı bir süre dinleyip sonra isyan edecekleri önceden bellidir.

Tiyatro Müdürü Divanın Altında

(Антрепренер под диваном)

Tiyatronun sahnesinde sık sık kostüm değiştirilen bir vodvil oynanıyordu. Kutsal sanata tüm yüreğiyle bağlı bulunan, genç, sevimli aktris Klavdiya Matveyevna Dolskaya-Kauçukova kendi giyinme odasına koşarak girdi; üstündeki Çingene giysisini atıp hızla süvari kostümü giymeye başladı. Süvari kostümü, üzerinde kırışıksız, düzgün dursun diye üstünde ne varsa hepsini çıkarmış, Havva anamızın giysisiyle kalmıştı. Yetenekli aktris tümüyle soyunup hafif soğuktan büzüşerek süvari pantolonunu eliyle düzeltmeye başlamıştı ki, birinin derin derin iç çektiğini işitti. Gözlerini kocaman kocaman açtı, sese kulak kabarttı. Birisi gene iç çekti, hatta bir şeyler fısıldadı:

"Ey Ulu Tanrım, biz günahkârları bağışla! Of, of!"

Bu işe bir türlü akıl erdiremeyen aktris çevresine bakındı, giyinme odasında kuşkulanılacak bir şey göremeyince, içerideki tek mobilya olan divanın altını, her olasılığa karşı yoklamaya karar verdi. A, bir de ne görsün! Orada bir adam boylu boyunca uzanmış yatmıyor mu?

Korkuyla divanın yanından çekilen aktris süvari ceketiyle örtünerek, "Kim? Kimsiniz?" diye haykırdı.

Divanın altından ürkek bir ses, "Benim... Ben. Korkmayın, benim... Susun!" diye fısıldadı.

Tavada kızartılan bir şeyin cızırtısı gibi, burundan gelen bu fısıltıyı işiten aktris, divanın altında yatanın tiyatro müdürü Kuzma Alekseyiç İndiukov[1] olduğunu anlamakta gecikmedi.

Yüzü pancar gibi kızararak, "Siz ha?" diye bağırdı. "Buna nasıl... Nasıl cesaret edersiniz? Demek, siz, koca bunak, çoktandır buradasınız? Bir bu eksikti!"

İndiukov dazlak kafasını divanın altından çıkardı.

"Bak, şekerim... Yavrum... Güvercinim! Kızmayın bana, elmasım! İsterseniz beni yılan ezer gibi ayaklarınızın altında çiğneyin, ama bağırmayın, ne olur! Ben bir şey görmedim, görmüyorum, görmek de istemiyorum. Diyebilirim ki, boşuna örtünüyorsunuz, güvercinim, eşsiz güzelim! Bir ayağı çukurda olan şu yaşlı adamın sözünü dinleyin! Salt canımı kurtarmak için buraya attım kendimi. Çok berbat bir durumdayım! Görüyorsunuz, başımdaki saçlar diken diken olmuş! Kızım Glaşenka'nın kocası Prındin gelmiş Moskova'dan. Şimdi tiyatroda fıldır fıldır beni arıyor, eline bir geçirirse öldürür. Korkudan elim ayağım titriyor. Kızım Glaşenka'yı verdiğim yetmemiş gibi bir de o hayduda beş bin ruble drahoma borcum var."

"Bundan bana ne? Hemen buradan defolup gideceksiniz. Yoksa sizin gibi alçaklara ne yapacağımı ben bilirim!"

"Yavaş, ruhum, yavaş! Karşınızda diz çöküp rica ediyorum. Ondan kurtulmak için sizin odanızdan başka nerede saklanabilirdim? O, yalnız buraya, sizin odanıza girmeye cesaret edemez! Ne olur, yalvarıyorum size! Çok rica ediyorum. İki saat önce gördüm kendisini. Birinci perde oynanırken kuliste duruyordum; bir de baktım, seyirci salonundan sahneye doğru gelmiyor mu? Buraya zor attım kendimi."

Aktris korku içinde, "Demek oluyor ki, dram oynandığı sürece buradaydınız?" dedi. "Her şeyi... Her şeyi gördünüz?"

Tiyatro müdürü ağlamaya başladı.

"Görüyorsunuz, korkudan tir tir titriyorum, yavrucuğum! Eline geçirirse gebertir beni o alçak! Biliyorsunuz, bir keresinde Nijni'de bana ateş etmişti. Bütün gazeteler yazdı."

"Artık yeter! Yeter! Gidin buradan! Sıram geldi, giyinip sah-

1 Hindigil – ç.n.

neye çıkacağım. Şimdi hemen defolun! Yoksa bağırırım, avazım çıktığı kadar haykırırım, lambayı kafanıza geçiririm!"

"Susun! Siz benim biricik umudum, kurtarıcımsınız. Aylığınıza elli ruble zam yaptım, yeter ki kovmayın beni! Tam elli ruble!"

Aktris bir yığın giysiyle örtünerek bağırmak için kapıya doğru koştu. İndiukov dizüstü sürüne sürüne arkasından gitti, kadının çıplak bileğine yapıştı, "Yetmiş beş olsun, kovmayın beni! Üstelik gelirin yarısı sizin olmak üzere adınıza bir jübile düzenleyeceğim!" diye fısıldadı boğulur gibi.

"Yalan söylüyorsunuz!"

"Yalansa kahrolayım! İşte şurada yemin ediyorum! İki kolum yanıma düşsün doğru söylemiyorsam! Tam yetmiş beş ruble zam, bir de yarı yarıya jübile hakkı!

Dolskaya-Kauçukova bir dakika kadar duraksadıktan sonra kapının yanından geri döndü. Ağlamaklı bir sesle, "Yalan söylüyorsunuz, biliyorum," dedi.

"Yalan söylüyorsam iki gözüm önüme aksın! Öbür dünyada cennet yüzü görmeyeyim! Hem ben sözüne inanılmayacak bir alçak mıyım?"

Aktris razı oldu.

"Peki, ama sözünüzü unutmayın! Hadi, girin divanın altına!"

İndiukov içini çekti, tıslaya tıslaya divanın altına girdi. Dolskaya-Kauçukova da hızlı hızlı giyinmeye başladı. Odasında, divanın altında yabancı bir erkeğin bulunması onu bir hayli utandırmakla, korkutmakla birlikte bunu yalnız kutsal sanat aşkı uğruna kabul ettiği düşüncesi onu iyice yatıştırdığı için müdüre sövüp saymayı bıraktı, hatta ona karşı bir çeşit acıma duydu.

"Orada üstünüzü kirleteceksiniz yavrum Kuzma Alekseviç. Divanın altına bir sürü eşya koyuyorum."

Vodvil sona erdi. Aktrisi on bir kez alkışlarla sahneye çağırdılar, kurdelelerle süslü bir de buket sundular. Kurdelelerde "Hep bizimle birlikte kalın!" diye yazılıydı. Aktris alkışlardan sonra giyinme odasına dönerken perde arkasında İndiukov'la karşılaştı. Müdürün üstü başı toz içindeydi, giysileri buruşmuş,

saçları karışmış, ama sevinçten yüzü parlıyordu. Neşeyle ellerini ovuşturarak aktrise yaklaştı.

"Kah kah kah! Ne tahmin edersiniz, güvercinim? Benim gibi bunakla alay etseniz yeridir! Biliyor musunuz, meğer o adam Prındin değilmiş! Kah kah! Tanrı cezamı versin, uzun kızıl sakalını görünce yanılmışım! Prındin'in sakalı aynıdır da... Bunadım işte, akıl mı kaldı ki bende? Kah kah! Boş yere rahatsız ettim sizi, güzelim!"

"Ama bana verdiğiniz sözü unutmayın!"

"Unutur muyum? Hiç unutmadım, yavrum! Ancak o adam Prındin değilmiş ki! Biz Prındin üzerinden anlaşmıştık, o olmadığına göre sözümü niçin tutayım? Prındin olsaydı durum başkaydı, oysa gördüğünüz gibi yanılmışım... Budalanın birini Prındin sandım."

Aktris kızdı:

"Sizin bu yaptığınız düpedüz alçaklık! Aman ne iğrenç!"

"Prındin olsaydı, sözümü tutmamı istemekte yerden göğe kadar hakkınız vardı, ama o adamın kimin nesi olduğunu şeytan bilir! Belki bir kunduracı ya da terziydi. Bu duruma göre para veremem ki! Ben onurlu bir adamım, yavrum... İyiyle kötüyü birbirinden ayırırım."

Düş

(Bir Noel Öyküsü)

(Сон [Святочные рассказы])

Kış mevsiminde öyle kötü havalar olur ki, kudurgan kış insanoğlunun güçsüzlüğüne kızmışçasına yanına sert sonbaharı da yardımcı çağırır; ikisi el birliğiyle bizlere acı vermek için uğraşır dururlar. Akşam saatlerinde sisli, kopkoyu karanlıkta kar tanecikleri döne döne yere düşer, arada bir sulu kar boşanır. İliklerinize işleyen nemli, soğuk ile rüzgâr azgın bir öfkeyle çatılara, pencerelere yüklenir, bacalarda inler, pencerelerin havalandırma deliklerinde ağlar gibi sesler çıkarır. Kurum koyuluğundaki karanlık hava gece saatlerinde canınızı sıkmakta birebirdir. Doğanın midesi allak bullak olmuştur sanki, rutubetli ayaz insanları bıktırmıştır.

Aynı berbat havayı 1882'de, noelden bir önceki gece ben de yaşadım. O zaman daha kürek mahkûmu olarak tutuklanmamış; bereket versin, Sibirya'ya sürgün edilmek üzere tutuklu taburlarından birine teslim edilmemiştim. Tutukluluk süresi bittikten sonra da emekli yüzbaşı Tupayev'in rehin sandığında değerlendirme memuru olarak çalışmaya başladım.

O gece vakit epey geçmişti, saat 12 sularıydı. Ben bekçi köpekleri gibi geceleri nöbet tuttuğum depoda yatar kalkardım, patronun emri böyleydi. Mavimsi, cılız bir kandil ışığıyla aydınlanırdı depomuz. Dört köşe, büyük bir odaydı burası; her

yere sandıklar, etajerler, çıkınlar yığılmıştı. Boz renkli tahta duvarlardaki çivilere tavşan kürkleri, paltolar, silahlar, tablolar, şamdanlar ile bir gitar asılıydı. Duvarların yarıklarından kıtıklar parça parça dökülürdü. Gece saatlerinde depodaki malları korumakla görevli olduğum için değerli eşyaların sergilendiği vitrinin gerisinde, kocaman bir sandığın üstünde yatardım.

Neden korkardım bilmem, sabaha dek gözüme uyku girmezdi. Çalıştığım rehin sandığının deposundaki mallar ürkütücü gelirdi bana. Gece bastırdığı zaman kandilin fersiz ışığında hepsi canlanacakmış gibi korkudan ödüm patlardı. Kış geceleri yağmurun kesintisiz hışırtısında rüzgâr sobanın içinde olsun, çatıda olsun inilder durur; bu sesler bana dışarıda kurtlar uluyormuş gibi gelirdi. Depodaki eşyalar buraya konulmadan önce değerlendiricinin, yani benim elimden geçmek zorundaydı; o bakımdan bunların tümünün bize getiriliş nedenini bilirdim. Örneğin şu gitarın karşılığında veremli bir genç öksürmesini önlemek için ilaç parası ödenmiştir. Sarhoş bir adam duvarda asılı şu silahla intihar ettikten sonra karısının bunu polisten sakladığını, daha sonra onu getirip, karşılığında bizim ödediğimiz parayla kocasının cenazesi için tabut satın aldığını adım gibi biliyorum. Vitrinde canlıymış gibi bakan şu bileziği onu kuyumcudan çalan bir hırsız getirmişti bize. Etiket numarası 178 olan şu bir çift dantelli kadın gömleğini bir genç kız rehin bıraktı; iki gömlek karşılığında aldığı bir rublecği birkaç gün sonra çalışmaya başlayacağı salona girmek için harcayacağını söylemişti... Kısaca belirtirsek, her eşyanın geçmişinde unutulmaz bir acı, bir hastalık, büyük bir suç, bir ahlâksızlık yatar...

Noel öncesindeki gecede bu eşyalar her nasılsa daha bir konuşkan oldular. Bana öyle geliyordu ki, rüzgârın ulumasıyla birlikte sanki her biri;

"Bizi bırak da evimize gidelim! Ne olur, bırak bizi!" demeye başladılar. Korkudan ödüm patlayacaktı nerdeyse.

Fakat yalnız eşyalar değildi yüreğime korku salanlar. Yattığım yerde başımı şöyle bir kaldırdım, vitrinin nemden terleyen karanlık camına korka korka bakınca orada insan suratları

görüyormuşum gibi geldi. Kendime sürekli "Ne saçma şey! Bu aptalca düşüncelere nasıl kapılırsın!" diye cesaret veriyordum.

Gerçek şuydu: Değerlendirmeci olarak doğa anamızın bana bağışladığı duyarlı sinir yapısı gereği, noel öncesinde vicdanım beni rahatsız etmeye başlamıştı. Belki bana inanmayacaksınız; güç, ama akla, hayale sığmaz bir gerçek bu... Rehin sandıklarında çoğunlukla vicdanlar da rehin altındadır. Vicdanların da eşyalar gibi satın alınıp satıldığı bir anlayış geçerlidir bu yerlerde, orada çalışanlar yönünden hiçbir anlamı yoktur vicdan kavramının... Bende bunun tersinin var olması şaşırtıcı değil mi? Kocaman sandığın üzerindeki sert yatağımda bir yanımdan öbür yanıma dönüp duruyor, titreyerek yanan kandil alevine gözlerimi kısarak bakıyor, vicdanımın sızlamasını bastırmaya çalışıyordum. Ancak tüm çabalarım boşunaydı... Gün boyunca süren yıpratıcı çalışmamın sonucu fiziksel ve zihinsel yorgunluğumun bunda epey payı olsa gerek... Noel arifesinde yoksullar bizim rehin sandığının önünde birbirlerini ezerek yığılırlar. En büyük bayram olan noel öncesinde, üstelik şimdiki gibi azgın havalarda yoksulları ayıplamak aklımdan bile geçmez; onların üzgün bakışları karşısında ne yapacağımı bilemezdim... Suda boğulmak üzereyken saman çöpüne sarılan insanlar benzeri, bu zavallılar da bir lokma yemek bulmak amacıyla rehin sandıklarına koşarlar. Ne üzücüdür ki, saman çöpü yerine ağır bir taşla karşılaşırlar buralarda.

Noelden önceki gün, akşamın geç vaktine dek bize o kadar çok insan başvurdu ki, büyük depoda yer kalmaması nedeniyle rehin bırakılan eşyaların çoğunu odunluğa taşımak zorunda kaldık. O gün sabahın erken saatinden gecenin karanlığına değin bir dakika boş durmadım; patron yanımdaydı hep, giysileri yırtık pırtık insanlarla pazarlık ettim, ceplerindeki son meteliği bile zavallılardan koparmaya çalıştım, ağlayan gözler seyrettim, sonuçsuz yalvarmalar dinledim... Günün bitimine doğru yorgunluktan ayakta duracak gücüm kalmamıştı. Yorgunluğum yalnızca bedensel değildi, ruhsal olarak da bitkin düşmüştüm. Gece yatağa girdiğimde gözüme uykunun zerresi girmedi, sürekli bir sağa, bir sola döndüm,

üstelik korkudan bayılacak gibiydim. Bu duruma düşüşüme şaşırmamak gerekir...

Böyle tedirgin yatarken biri usulca, beni rahatsız etmekten çekiniyormuşçasına kapıyı tıklattı. Biraz sonra işyeri sahibinin;

"Uyuyor musunuz, Piyotr Demyanıç?" diye seslendiğini duydum.

"Hayır, uyumuyorum. Bir şey mi oldu?"

"Evde yatmadan önce ne düşündüm, biliyor musunuz? Yarın sabah kapıyı erkenden açsak çok iyi olacak. Biliyorsunuz, noel en büyük bayramımız, üstelik kudurgan bir hava var dışarıda... Yoksul insanlar kapının önüne sineklerin bala üşüştükleri gibi yığılacaklar. O bakımdan yarın kiliseye sabah ayini için gitmeseniz de depoyu erkenden açsak daha uygun olmaz mi?"

Patronu kırabilir miydim? Erkenden kalkacağımı bildirdim kendisine.

"Tamam öyleyse, hadi, iyi geceler!" deyip gitti.

İşyeri sahibinin kapıdan uzaklaşmasının ardından "Uyuyamamamın nedeni pis kandilin durmadan göz kırpmasıydı herhalde. Kalkayım da şunu söndüreyim." dedim.

Yatağımda doğruldum, kandilin asılı durduğu köşeye gittim. Fitilini kısınca mavimtırak alev hemen sönmedi, ölümle cebelleşiyor gibi ışığı gittikçe azalmaya başladı. Alev her göz kırpışta duvarları, odanın dört bir köşesini, kutsal tasvirleri, rehin bırakılan eşyaları bir anlığına aydınlatıyordu. Tam o sırada iki solgun suratın pencerenin camına yapışarak içeriyi seyrettiğini görmeyeyim mi? "Orada kimse yok, canım! Bana öyle geliyor." diyerek yatıştırdım kendimi.

Kandil söndü, el yordamıyla yatağıma dönmek üzereyken hiç beklenmedik, korkunç bir olayla karşılaştım. Ondan sonraki davranışlarımda bu olayın büyük etkisi olmalı... Böyle bir olayı hiç beklemiyordum. Başımın üstünde bir saniye bile sürmeyen, yaygarayla karışık bir ses, aynı anda bir şangırtı oldu. Bu şangırtıyla birlikte tüylerim ürperdi, aynı anda bir ağrı girdi başıma.

Gitarın ince telleri mi kopmuştu yoksa? Paniğe benzeyen o ürpertiyle kulaklarımı tıkadım; döşemenin üzerindeki sandıklara, çıkınlara tökezleye tökezleye yatağıma doğru attım kendi-

mi... Oraya varır varmaz başımı yastığın altına soktum, soluk almakta güçlük çekerek, bir an sonra öleceğim korkusuyla deponun içinde yükselen seslere kulak kabarttım.

Fırtınanın uğultusuyla birlikte odadaki eşyalar sızlanmaya başlamıştı:

"Bırak bizi! Kutsal bayramın uğruna bırak! Kendinin de yoksulun biri olduğunu unutma! Açlığı da tattın üşümeyi de! Ne olur, bırak bizi!" diyorlardı.

Evet, ben de yoksulluk çekmiştim; açlık nedir, ayazda üşümek nedir, hepsini bilirdim. Yoksulluk beni bu lanet olası değerlendirmeci görevine zorlamış, bir dilim ekmek uğruna zavallı insanların gözyaşlarını, açlıktan kıvranmalarını görmemek için vicdanımı köreltmiştim.. Yoksulluğumu unutsam zavallıcıkların ceplerindeki son meteliğe göz diker miydim? Onların da sağlıklarını korumaya, ayazda sıcak bir köşeye sığınmaya, bayram sevinci yaşamaya hakları yok muydu? Bunu düşününce dışarıda uluyan fırtınanın beni bu yüzden cezalandırmaya çalıştığını, bu yüzden vicdan azabı çektiğimi getirdim aklıma.

Yüreğim korkudan güm güm atsa da vicdanım sürekli sızlasa da yorgunluk kendi bildiğini okudu; az sonra derin bir uykuya dalmışım.

Uyur uyumaz korkunç bir düş görmeye başladım. İşyeri sahibi sanki gene kapımı tıklatıyor, inançlı Hıristiyanları sabah ayine çağıran çan sesleri işitiyordum. Yalnız bunları değil, fırtınanın uğultusunu da yağan yağmurun çatıda şakırdamasını da... Derin uykudaydım ama odadaki bütün eşyaları, kutsal tasvirleri, vitrini, karanlık pencereyi gözlerim açıkmış gibi görüyordum. Rehin bırakılan mallar çevremi sarmışlardı sanki, kendilerini evlerine salmam için yalvarıyorlardı. Derken, duvarda asılı gitarın telleri birbiri ardına çatır çatır kopmaya başladı... Tam o anda bir de ne göreyim? Hırpani kılıklı yoksullar, yaşlı kadınlar, orospular rehini çözüp mallarını geri vermem için kapının önünde yığılmışlar, kapıyı açmamı bekliyorlar gibiydi. Sıçanların sert bir şeyi kemirmesine benzer çıtırtılar, tıkırtılar duyuyordum bir yandan da. Bu tekdüze sesler epeyce sürdü. Yatağımda gene dönmeye başladım, yorganın aralığın-

dan giren soğuk hava ve rutubetten üşüdüğüm için iki büklüm kıvrıldım. Sonra yorganı boğazımın altına değin çektim. Bunu yapar yapmaz, birtakım fısıldaşmalarla birlikte hışırtılar işitmeye başladım. Düş gördüğümü bildiğim için;

"Ne berbat düş! Tüh, nasıl da korkuyorum! Uyansam çok iyi olacak." diye geçiriyordum içimden.

Kırılan cam sesine benzer bir şangırtı işittim az sonra. Vitrinin önünde bir ışık parladı, ışığın aydınlığı tavana vurdu.

Birinin yanındakine şöyle fısıldadığını duydum:

"Gürültü yapmayı bırak! İçerideki umacıyı uyandırırsan başımıza bela kesilir. Çizmelerini çıkar!"

Kapının önündekilerden biri vitrine yaklaştı, eğilip bana baktı, asma kilidi yokladı. Soluk suratı içki içmekten baygınlaşmış, gür sakallı, yaşlı bir adamdı bu; sırtında lime lime olmuş bir asker kaputu, ayaklarında yırtık pırtık çizmeler vardı. Oldukça uzun boylu, kolları upuzun, yıpranmış ceketi boyuna göre kısa gelen, gömleğinin yenleri kaputunun kollarından dışarı fırlamış, sıska bir delikanlı yaklaştı sakallıya. İkisi aralarında fısıldaştılar. Vitrinin önünde bir şeyler yapmaya çalıştıkları belliydi.

Kafamda şimşek gibi şu düşünce çaktı: "Depoyu soyacaklar!"

Her ne kadar uyuyor olsam da yastığımın altında sürekli bir tabanca bulunduğunu anımsadım. Sesimi çıkarmadan silahı aldım, ateş etmeye hazırdım. Aynı anda vitrinin camı şangırtıyla yere indi.

"Demedim mi sana 'Yavaş ol!' diye! Uyandıracaksın herifi! Bir de onunla uğraşıp sopa mı çekelim?"

Gene de uyanmamıştım. Düşümde acı bir çığlık attım, attığım çığlıktan ürkerek hemen ayağa fırladım. Vitrinden içeri giren hırsızlar kollarını iki yana açarak üzerime yürüdüler, ama tabancayı görür görmez yerlerinde çakılıp kaldılar. O sırada olanlar şimdi capcanlı gözümün önündedir. Bir dakika içinde ikisinin de yüzü kireç gibi ağarmıştı, korkudan gözlerini kırpıştırarak karşımda dikiliyorlar, kendilerini bağışlamamı istiyorlardı. Adamların kırdığı vitrinin camından buz gibi bir hava püskürüyordu içeriye. Hırsızların yaktığı mumun alevi sönmek üzere yalpalamaya başlamıştı.

Dışarıda duran biri ağlamaklı, ince bir sesle şöyle yalvarıyordu:

"Beyefendi, ne olur, bağışlayın onları! Acıyın ikisine de, velinimetimiz sayılırsınız."

Vitrinin arkasından dışarıya şöyle bir baktım. Karşımda duran karaltı yaşlı bir kadındı; cılız mı cılız, soluk bir yüzü vardı; yağmurun altında sırılsıklam olmuştu.

"Ne olur, dokunma onlara!" dedi. "İkisini de bırak gitsinler! Siz yoksulluk nedir, bilmez misiniz?"

"Yoksuluz!" dedi yaşlı adam da.

"Üçü de yoksul!" diye uğuldadı rüzgâr.

Bu sözleri işitince içim sızladı, uykumu açmak için kolumu sertçe çimdikledim. Ancak daha iyice uyanmadan vitrinin yanındaki küçük kapıyı açtım, içindeki mücevherleri alıp alıp yaşlı adam ile delikanlının ceplerine tıkıştırmaya başladım.

"Çabuk alın da gidin buradan! Yarın büyük bayram, hepiniz yoksulsunuz. Hadi, alın, alın! diyordum durmadan."

İkisinin ceplerini tıka basa doldurunca kalanları çıkın yapıp kocakarının önüne attım. Duvarda asılı kürkü kapıp kadına uzattım, koyu renk iki giysi ile dantelli gömlekleri, ardından gitarı da verdim ona... İşte bazen insan böyle tuhaf düşler görüyor! Derken, deponun asıl kapısı gürültüyle ardına dek açılmasın mı? Yerin altından fırlamışçasına, işyeri sahibi ile bir polis, iki de gece bekçisi dikildiler karışıma. İşyeri sahibi bana yaklaştı, ama ben ona aldırış etmeden çıkınları doldurmayı sürdürdüm.

"Ne yapıyorsun, ulan?" diye bağırdı adam.

Ona şu karşılığı verdim;

"Yarın bayram, onların da karınlarını doyurmaları gerekir."

Derken, perde iniyor, sonra yeniden kalkıyor. Karşımda bu sefer değişik bir manzara görüyorum. Rehin malları deposunda değilim, başka bir yerdeyim şimdi. Düş mü görüyorum, yoksa uyanık mıyım, bildiğim yok. Gece bekçilerinden biri yanımda duruyor, içmem için bir maşrapa su koyuyor yanıma. Bir yandan da şöyle söylüyor: "Yaptığını beğendin mi? Bayrama giriyoruz diye böyle bir akılsızlık olur mu?"

Uyandığımda hava aydınlanmıştı. Yağmur pencereyi dövmüyordu artık, fırtına dinmişti. Duvarlardan birinde bayram güneşi neşeyle ışıldıyordu. Bekçi bana "Bayramınız kutlu olsun!" diyen tek kişi oldu.

Bir ay sonra mahkemeye çıkardılar beni. Niçin yapıyorlardı bunu? Geceleyin gördüğüm kâbustan dolayı beni yargılamalarının haksızlık olduğunu bildirdim yargıçlara. "İyi düşünüp ona göre karar verin. Başkasına ait eşyaları durup dururken hırsızlara, serserilere nasıl dağıtırım? Rehinden kurtarma belgesini getirmeyenlere mallarının geri verildiği nerede görülmüş?" dedim.

Mahkeme gene de gördüğüm kâbusu gerçek olay sayıp beni yargıladı. Gördüğünüz gibi, şimdi tutuklu taburlarından biriyle Sibirya'ya götürülüyorum. Saygıdeğer beyefendiler, fırsatını bulursanız benim lehime bir çift laf söyler misiniz? Yapar mısınız bunu? Yemin ederim, ben kesinlikle suçlu değilim.

Ünlem İşareti

(Noel Öyküsü)

(Восклицательный знак)

Baremin 7. derecesinden kâtip Yefim Fomiç Perekladin[1] o noel gecesi kendini çok incinmiş, hatta hakarete uğramış hissederek yatağına girdi.

Karısı niçin incindiğini sorduğunda, "Beni rahat bırak, iblis karı!" diye homurdandı.

İşin aslı, konuk gittikleri bir evde konuşmalar sırasında hayli tatsız, kırıcı sözler dinlemek zorunda kalmasıydı. Konuşmalar başlangıçta genel olarak eğitimin önemi üzerinde dönüp dolaşmış, oradan yavaş yavaş memur zümresinin öğrenim durumuna geçilmiş, bu konuda memurların acınacak bir düzeyde olduğundan söz edilerek sitemle karışık alaya kadar vardırılmıştı. İş bu kadarla kalsa gene iyi. Rusya'daki bütün tartışmalarda olduğu gibi, konuşma genelden çıkıp kişiliğe döküldü.

Oradaki gençlerden biri Perekladin'e, "Örneğin sizi ele alalım, Yefim Fomiç," dedi. "Sizin iyi sayılacak bir memurluk dereceniz var. Peki, buna karşılık nasıl bir öğrenim gördüğünüzü sorabilir miyim?"

Perekladin ezilip büzüldü:

"Pek öğrenim görmüş sayılmam. Ama benim fazla okumam gerekmiyor ki... Yanlışsız yazı yazıyorum ya, o bana yetiyor."

1 Aktarmacı – ç.n.

"İyi ama yanlışsız yazı yazmayı nerede öğrendiniz?"

"Alıştım, efendim, alıştım... Kırk yıldır yaza yaza elim alıştı. Başlangıçta güçlük çekmedim değil, zamanla yazdıkça yanlışlarımı düzelttim, şimdi düzgün yazıyorum."

"Ya noktalama işaretleri?"

"Eh, noktalama işaretleri de öyle. Yerli yerinde kullanıyorum."

Karşısındaki genç bozuldu.

"Hımm! Ama alışmak başka, öğrenim görmek başka... Noktalama işaretlerini yerinde kullanmak yetmez! Bunları bilerek, ne işe yaradıklarını anlayarak koymalı. Virgülü ele alalım... Virgülü niçin kullandığınızı bilmelisiniz. Oysa sizinki basmakalıp bir iş. Makine gibi koy git, olacak şey mi?"

Perekladin sesini çıkarmadı, hatta alttan alarak gülümsedi. Ama şimdi yatağında bu konuşmayı anımsarken bütün benliğini büyük bir öfke, bir kin kapladı. (Bunları söyleyen genç, bir müsteşarın oğlu olup 10. dereceden küçük bir memurdu.)

"Kırk yıldır görevdeyim, kimse bana bir şey söylemedi de, bu herif kalktı, başıma eleştirmen kesildi!" diyordu kendi kendine. "Bilinçsizmişim. Basmakalıp, makine gibi yazıyormuşum! Hay, şeytanlar alsın seni, e mi! Senin gibi üniversitede dirsek çürütmedim ama senden daha iyisini yaparım!"

Perekladin bildiği bütün sövgüleri eleştirmeninin adına sıraladıktan sonra sıcacık yorganın altında yattıkça sinirleri yatıştı, sakinleşti.

Uykuya dalarken, "Hepsini biliyor, anlıyorum. Virgül konulması gereken yere iki nokta üst üste koymadığıma göre biliyorum demektir. Evet, böyle, küçük bey! Önce çalışmalı, yaşamın gerçeklerini görmeli, ondan sonra senden büyükleri eleştirmeye kalkmalısın..." diye düşünüyordu.

Gitgide uykusu koyulurken Perekladin'in kapalı gözlerinin önünde çakan kırmızı bir virgül, kapkara, gülümseyen bulut yığınının arasından kayarak kuyruklu yıldız gibi geçti gitti. Bunun ardından bir virgül daha, bir virgül daha... Böylece Perakaldin'in hayalini örten sonsuz karanlık bir perde üzerinde virgüller uçuşmaya başladı.

Perekladin, uykunun etkisiyle bedeninin tatlı bir gevşekliğe gömüldüğünü hissederek, "Alalım şu virgülleri," diye düşündü. "Onları çok iyi biliyorum... Bak, aslanım, istersen hepsine yer bulabilirim. Hem de bilerek, anlayarak; sandığın gibi gelişigüzel değil... Beni bir gün sınavdan geçirirsen görürsün. Virgüller, gereken, gerekmeyen her yere konulabilir. Yazılan yazı ne denli karışık olursa o denli çok virgül kullanmak gerekir. Virgülü 'ki' bağlacının sonuna, 'ama' bağlacının önüne koyabiliriz. Yazıda memurların adlarını sıralarken her birini virgülle ayırmak gerekir. Biliyoruz bunları..."

Altın rengi virgüller uçuşarak bir kenara çekildiler. Onların yerini kıvılcımları andıran noktalar aldı.

"Noktaya gelince, nokta bir yazının sonuna konulur... Derin bir soluk almak ya da okumaya ara verip sizi dinleyenlere bakmak gerektiği yerde de nokta vardır. Uzun tümcelerde yazıyı okuyacak kâtip ağzı kurumasın diye arada bir nokta koyar. Bunların dışında hiçbir yerde nokta kullanılmaz..."

Virgüller yığın yığın geliyor, noktalarla karışarak hep bir arada dönüyorlardı. Perekladin bir sürü noktalı virgül, iki nokta görüyordu bu cümbüşün arasında...

"Bunları da tanıyorum," dedi kendi kendine. "Noktanın fazla, virgülün eksik geldiği yerde noktalı virgül kullanılır... 'Fakat'tan ve 'bununla birlikte'den önce olduğu gibi... Peki, ya iki nokta üst üste? İki nokta üst üste de 'şöyle karar verilmiştir', 'düşüncem şudur' gibi sözcük kümelerinden sonra konulur..."

Noktalı virgüller, iki nokta üst üsteler kaybolup gittiler. Onların arasından soru işaretlerine sıra geldi. Bunlar da bulutların arasından fırlayarak çılgınca bir dans tutturdular.

"Soru işaretleri de ne ki? Bin tanesini getir, hepsine yer bulayım! Bir soru sorulduğu ya da bir yazı hakkında bilgi edinilmek istendiği zaman kullanılır. 'Falanca yılın tahsisat fazlası hangi fasla aktarılmıştır?' ya da 'Polis müdürlüğü adı geçen bayan İvanova'yı getirtemez mi?' gibi..."

Soru işaretleri kıvrık başlarını salladıktan sonra komut almışçasına dikleşip birer ünlem işaretine dönüşüverirler.

"Hımm! Ünlem işaretleri mektuplarda sık sık kullanılır. 'Sayın bay!', 'Paşa hazretleri, babamız, velinimetimiz efendim!' diye başlar mektup başlıkları. Orası öyle... Peki, yazışmalarda nerede kullanacağız?"

Ünlem işaretleri daha bir dikleşerek beklemeye koyulurlar...

"Resmî yazışmalarda... Şey... Nasıldı hele? Hımm! Gerçekten, yazışmalarda ünlem işaretlerini nereye, ne zaman koyacağız? Dur bakayım! Hele bir düşüneyim... Hımın!"

Uykusu kaçan Perekladin gözlerini açarak öbür yanına döndü. Ama tam gözlerini yeniden yumacağı sırada zihninin karanlık zemininde sıra sıra ünlem işaretleri belirdi.

Çağrılmadan gelen bu konukları zihninden kovmaya çalışarak, "Tüh, Tanrı cezalarını versin!" diye düşündü. "Bunlar ne zaman, nerede kullanılıyor? Unuttum mu yoksa? Belki bugüne değin hiç kullanmadım da o yüzden bilmiyorum."

Pelekladin kırk yıllık memurluk yaşamı boyunca yazdığı yazıları gözünün önüne getirmeye çalıştı, ama bütün zihnini zorlamasına, alnını buruşturmasına karşın hiçbirinde ünlem işareti bulamadı.

"Bu ne biçim şey! Kırk yıl yazı yazdım da bir tane bile ünlem işareti kullanmadım mı? Hımm! Peki, bu sivri meretler nerede kullanılır?"

Pelekladin, ateş saçan ünlem işaretleri dizisinin arkasında eleştirmen gencin alayla gülümseyen yüzünü gördü. İşaretler de gülümsemeye başlamıştı, en sonunda hepsi bir araya toplanarak kocaman bir ünlem işaretine dönüştü.

Perekladin başını sallayarak gözlerini açtı.

"Tüh, kahrolasıcalar! Yarın sabah erkenden kalkıp kiliseye ayine gitmem gerek, oysa bu şeytan oyunu bir türlü aklımdan çıkmıyor! Tanrı cezalarını versin! Nerede konacağını nasıl bulacağım? Aldın mı şimdi alışkanlığı? Yılların deneyimi ne işine yaradı? Yoksa kırk yıl boyunca hiç ünlem işareti kullanmadım mı?" Perekladin istavroz çıkardıktan sonra gözlerini yumdu, ama yumar yummaz yeniden açtı. Karanlık zemin üzerinde kocaman ünlem işareti hâlâ duruyordu.

"Tüh! Bu gidişle bütün gece uyuyamayacağım!"

Kız enstitüsünü bitirmesinden dolayı her fırsatta böbürlenen karısına başvurmaktan başka çıkar yol yoktu.

"Marfuşa, cicim! Yazılarda ne zaman ünlem işareti kullanıldığını biliyor musun?"

"Bilmez olur muyum? Enstitüde boşuna tam yedi yıl dirsek çürütmedik! Dibilgisini ezbere bilirim. Bu işaret hitaplarda, birine seslenildiği zaman, kıvanç, öfke, sevinç, kızgınlık ve daha başka duygular anlatılmak istendiğinde kullanılır."

Perekladin, "Öyle ya," diye düşündü. "Kıvanç, öfke, sevinç, kızgınlık, daha başka duygular..."

Düşüncelere daldı bizim kâtip... Kırk yıldır yazı yazmış, belki binlerce, on binlerce sayfa doldurmuştu ama kıvanç, öfke türünden bir duyguyu dile getiren tek satır yazdığını anımsamıyordu.

"Daha başka duygular," diye düşünüyordu. "Resmî yazılarda duygunun ne gereği var? Böylesini en duygusuz adam bile yazabilir..."

Ateş saçan işaretin arkasında gene eleştirmen delikanlının yüzü gözüktü, alaylı alaylı güldü. Perekladin yatağında doğrularak oturdu. Başı ağrıyordu, alnında soğuk ter damlacıkları birikmişti... Odanın bir köşesinde kandil ıpıl ıpıl yanıyor, odayı dolduran eşyalar kandil ışığında tertemiz, bayramlık bir neşe içinde bakıyordu kendisine. Her şeyde bir ılıklık, kadın elinin sıcaklığı duyuluyordu. Gelgelelim memurumuzun içinde bir tedirginlik, tifoya yakalanmış gibi bir ürperti vardı. Ünlem işareti ise artık kapalı gözlerinin karanlığında değil, hemen gözlerinin önünde, odada, karısının tuvalet masasının yanında dikiliyor, ona bir hayalet gibi alaylı alaylı göz kırpıyordu.

Bu hayalet soğuk soluğunu Perakladin'in yüzüne üfleyerek, "Yazı makinesi! Makine!" diye fısıldadı. "Duygusuz bir odunsun sen!"

Memur yorganı başına çekti, yorganın altında gene aynı hayaleti gördü. Yüzünü karısının omzuna dayadı, orada da onu gördü... Böylece Perekladin bütün geceyi azap içinde geçirdi. Yalnız gece olsa gene iyi, hayalet gündüz de rahat vermedi adamcağıza. Perekladin'in baktığı her yerde karşısına dikiliyor-

du: Ayağına geçirdiği çizmelerin içinde, çay tabağında, göğsündeki Stanislav nişanında...

Perekladin bu arada, "Daha başka duygular," diye düşünüyordu. "Yazdıklarımda hiç duygu olmadığı doğru... Şimdi amirimin evine gidip ziyaret defterine birkaç satır karalayacağım. Peki, bunu yaparken bir şey duyacak mıyım içimde? Yok canım, ne gezer! Yani bir çeşit duygusuz kutlama makinesiyim ben..."

Perekladin sokağa çıkıp araba çağırdığında arabacının oturduğu yerde bir ünlem işareti görür gibi oldu.

Amirinin evine girince holde uşağın yerinde gene aynı işaretle karşılaştı. Bütün bunlar ona kıvanç, kızgınlık türünden, birçok başka duyguları anımsattı... İmza defterinin önündeki divit de ünlem biçimini almıştı. Perekladin diviti eline alıp hokkaya batırdı, kutlama yazısını yazdı, imzasını attı:

"Yazıcılar şefi Perekladin!!!"

Adının sonuna koyduğu üç ünlem işareti, sevincini, kızgınlığını, neşesini, öfkeden deliye dönmesini ne güzel anlatmıştı!

"Nah işte! Nah işte!" diye homurdanarak divitin ucunu iyice bastırmıştı.

İşte bu hayaletin sonu oldu. Ateş saçan işaret aradığını bulmuşçasına birden gözden silindi.

Ayna

(Зеркало)

Yılbaşı gecesi. Çiftlik sahibi generalin gece gündüz evlenmeyi düşünen genç, güzel kızı Nelli yorgun, yarı kapalı gözlerle odasında aynaya bakıyor. Soluk, gergin yüzü elindeki ayna gibi kıpırtısız.

Gerçektekine pek benzemeyen, aynadaki görüntü aslında yüzünün, elinin, dizi dizi mumların aynada yansımasından başka bir şey olmayıp, dar bir koridor gibi derinlere doğru uzayıp gidiyor; bir sis bulutu içinde enginleşen kurşun rengi bir denize dönüşüyor. Bu deniz dalgalanıyor, hareleniyor, arada bir tan kızıllığına bürünüyor.

Nelli'nin kıpırtısız gözlerine, açık ağzına bakarak onun uykuda mı, yoksa uyanık mı olduğunu anlamak güç; gene de aynadaki yansımayı açık seçik belli. Aynada önce, tanımadığı birisinin gülümsemesi, bunun ardından gözlerinin yumuşak, tatlı bakışı, sonra bunların üzerinde yavaş yavaş bir erkeğin başı, sonra yüzü, sakalı, kaşları beliriyor. Sonu gelmez düşlerinin umutlarının konusu olan adam işte odur. Nelli'nin alınyazısı olan bu adam onun her şeyidir: Yaşamının anlamı, mutluluğu, geleceği, talihi, her şeyi... O olmasa bütün yaşamı kurşun rengi deniz gibi tümüyle karanlık, boş, anlamsız kalırdı. Bunun içindir ki karşısında tatlı tatlı gülümseyen, yakışıklı erkeğin yüzünü görünce büyük bir mutluluk; ne sözle ne de yazıyla anlatıla-

bilen sarsıcı, tatlı bir heyecan duyuyor. Aynaya baktıkça erkeğinin sesini işitiyor; birlikte aynı çatı altında yaşadıklarını, yaşamının onunkiyle her gün biraz daha kaynaştığını düşlüyor. Kurşun rengi zemin üzerinde aylar, yıllar akıp gidiyor; Nelli geleceğini açıklıkla, tüm ayrıntılarıyla görüyor.

Nelli koca delisidir. Evde kalacağı, kız kurusu olacağı korkusu aklından çıkmaz. Gündüzleri hep bunu düşünürken, geceleri bu korku düşlerine girer. Evde kalma korkusunu onun yüreğine kim salmıştır, kendisi de bilmez.

Nelli soğuk bir kış gecesi ilçe hükümet tabibi Stepan Lukiç'in evine gidip kapısını çaldığını hayal ediyor. Avlu kapısının arkasında bir köpek hırıltılı sesiyle tembel tembel havlamaktadır. Doktorun penceresinde ışık yoktur, her yer sessizlik içindedir.

"Tanrı aşkına... Tanrı aşkına açın!" diye yalvarıyor Nelli.

Avlu kapısı sonunda gıcırdayarak açılıyor, doktorun aşçısı olan kadın çıkıyor içeriden.

"Doktor evde mi?"

Aşçı kadın efendisini uyandırmaktan korkuyormuş gibi eliyle ağzını yarı kapatarak, "Uyuyorlar," diye fısıldıyor. "Salgın hastalıkla savaş çalışmasından yeni döndüler. Uyandırmamam için sıkı sıkı tembih ettiler."

Nelli, aşçı kadının ne dediğini işitmiyor, onu eliyle iterek çılgın gibi doktorun evinden içeri dalıyor. Karanlık, havasız birkaç odayı geçip, yolunun üzerinde birkaç sandalyeyi devirdikten sonra yatak odasına giriyor. Stepan Lukiç yalnızca ceketini çıkarmış, sokak giysisiyle yatağında yatmakta; kabarık dudaklarıyla avcunun içine soluk alıp vermektedir. Yanındaki komodinin üstünde kısık bir gece lambası yanmakta... Nelli tek sözcük söylemeden bir sandalyeye çöküp, ağlamaya başlıyor. Tüm bedenini sarsan, acılı bir ağlamadır bu. Sonunda dayanamayıp, "Kocam... kocam hasta!" diyebiliyor.

Stepan Lukiç'ten çıt yok. Ama ağır ağır yataktan doğruluyor, başını eline dayadıktan sonra konuğuna uykulu, kıpırtısız gözlerle bakıyor.

Hıçkırıklarını güç tutan Nelli, "Kocam hasta!" diyor bir daha. "Tanrı aşkına gidelim! Çabuk! Mümkün olduğu kadar çabuk!"

Doktor avcuna hohlayarak, "Ne?" diye homurdanıyor.

"Gidelim, ne olur! Hemen gidelim! Yoksa... Yoksa... Söylemeye dilim varmıyor. Tanrı aşkına gidelim!"

Nelli, yüzü solgun, bitkin bir durumda, gözyaşlarını yutarak kocasının birdenbire hastalandığını, kendisinin büyük bir korkuya kapıldığını soluk soluğa anlatıyor. Acıları bir taşı bile merhamete getirebilir, gelgelelim doktor hâlâ onun yüzüne bön bön bakmakta, avcuna hohlamakta, yerinde put gibi durmaktadır. Doktor sonunda, "Peki, yarın gelirim..." diye mırıldanıyor.

Nelli korku içinde, "Olmaz!" diye bağırıyor. "Biliyorum, kocam... Tifoya yakalandı! Hemen, şimdi gitmemiz gerek!"

Doktor gene mırıldanıyor:

"Şey... Ben de görevden yeni döndüm... Üç gündür salgın hastalıkla boğuşuyorduk. Hem yorgunum hem de hasta... Kesinlikle gidemem! Hastalık bana da geçmiş olabilir... Bakın!"

Böyle diyerek Nelli'nin gözüne termometreyi dayıyor.

"Ateşim nerdeyse kırk... Kesinlikle gidemem, kesinlikle! Oturacak durumda bile değilim. Bağışlayın beni, yatıp dinleneceğim..."

Yeniden yatağına uzanıyor. Nelli umutsuzluk içindedir.

"Size yalvarıyorum, doktor!" diye inliyor. "Tanrı aşkına yardım edin bana! Son bir çaba gösterin de gidelim. Emeğinizin karşılığını veririm."

"Aman Tanrım! Dedim ya, gidecek durumda değilim. Ah!"

Nelli yerinden fırlayıp ayağa kalkıyor, odada sinirli sinirli dolaşmaya başlıyor. Bütün istediği, doktora her şeyi anlatmak, durumunun çaresizliğini onun kafasına sokmak! Öyle sanıyor ki, doktor onun, kocasını ne denli sevdiğini, şimdi ne denli mutsuz olduğunu anlasa yorgunluğunu da hastalığını da unuturdu. Ama bunu anlatacak etkili konuşma becerisi yoktur kendisinde.

Stepan Lukiç'in, "Çiftçiler Birliği doktoruna gidin," dediğini işitiyor bir ara.

"Gidemem! Buradan yirmi beş kilometre uzakta bulunuyor. Hem zaman kıt hem de atlar o uzun yola dayanamaz. Bizden burası kırk kilometre tuttu, bir o kadar da Çiftçiler Birliği dok-

torundan eve... Hayır, olacak şey değil! Gidelim, Stepan Lukiç! Sizden özveri bekliyorum, gösterin yiğitliğinizi, acıyın bana!"

"Hay, Allah kahretsin! Ateşim var, diyorum, başım ağrıdan çatlıyor, ama bir türlü laf anlatamıyorum size! Gidemem! Rahat bırakın beni!"

"Ama hastaya bakmak sizin görevinizdir. Gitmemezlik edemezsiniz. Sizin bu yaptığınız düpedüz bencillik. İnsan bir başkası için özveride bulunabilmelidir. Oysa siz gitmek istemiyorsunuz. Sizi mahkemeye vermekten başka çıkar yol yok!"

Nelli, doktorun, hoşa gitmeyen, onun hak etmediği bir yalan kıvırdığının farkındadır; öte yandan kocasının kurtuluşu için mantığı da, nezaketi de, başkasına acıma duygusunu da bir yana koymaktan başka çıkar yolu yoktur... Verdiği gözdağına karşılık doktor hırsla bir bardak soğuk su içiyor... Zavallı Nelli! Yeniden bir dilenci gibi yalvarmaya, kendine acındırmak için dil dökmeye başlıyor... Doktor sonunda razı oluyor. Ağır ağır yerinden doğruluyor, geriniyor, oflayıp pofluyor, ceketini arıyor...

Nelli ona yardım ederek, "İşte ceketiniz!" diyor. "İzin verin de ben giydireyim... Tamam... Gidelim artık. Emeğinizin karşılığını alacaksınız... Ömrüm oldukça minnettar kalacağım size."

Ne sonu gelmez işkence! Doktor ceketini giydikten sonra gene yatıyor yatağına. Nelli onu kaldırıp hole götürüyor... Orda lastik ayakkabılarla, kürkle bir sürü uğraş, sıkıntı! Bu sefer de şapka yok ortada... En sonunda Nelli arabanın içinde buluyor kendini. Yanında da doktor... Geriye kırk kilometreyi aşmak kalıyor. Böylece kocasına tıbbın yardımı ulaşacak. Her taraf zifiri karanlık, göz gözü görmüyor... Soğuk rüzgâr bıçak gibi kesiyor insanın yüzünü. Tekerlerin altında donmuş toprak tümsekleri var. Arabacı ikide bir arabayı durduruyor, gideceği yolu kestirmeye çalışıyor...

Nelli ile doktor yol boyunca susuyorlar. Korkunç derecede sarsıntılı bir yolculuk bu. Ancak onların ne soğuğu hissettikleri var, ne sarsıntıyı...

Nelli, "Çabuk sür arabacı!" diye sıkıştırıyor bir yandan.

Sabahın üçüne doğru bitkin atlar evin avlusuna yaklaşıyor-

lar. Nelli avlu kapısını, tapıncaklı kuyuyu, sıra sıra dizili ahır ve ambarları görüyor. Hastanın evine gelebilmişler en sonunda...

Stephan Lukiç'i yemek odasında kanepeye oturtan Nelli, "Bir dakika, ben şimdi gelirim," diyor. "Siz biraz dinlenin, ben hastanın durumuna bakıp geleyim..."

Bir dakika sonra kocasının yanından döndüğünde Nelli doktoru yatmış bir halde buluyor. Doktor kanepeye uzanmış bir şeyler mırıldanmakta.

"Doktorcuğum buyurun içeri."

"Domma'ya sorun, Domma'ya!" diye saçma bir söz söylüyor doktor.

"Ne?"

"Toplantıda söylemişlerdi... Vlasov söylemişti... Nedir o? Kimsiniz?"

Nelli korku içinde doktorun da kocası gibi sayıkladığını anlıyor. Şimdi ne yapmalı?

Kararını veriyor hemen: "Çiftçiler Birliği doktoruna gitmeli!"

Bunun ardından gene karanlık, keskin soğuk, rüzgâr, donmuş toprak tümsekleri. Ruhu da bedeni de sızılar, ağrılar içindedir her yeri. Çektiği bu acıların karşılığını ödemeye kalleş doğanın ne gücü yeter ne de acıları duymama yolu vardır...

Nelli aynanın kurşun rengi zemini üzerinde kocasının her bahar aldığı borç karşılığı çiftliğini ipotek ettiği bankaya borç taksitlerini ödemek için para aradığını görüyor. Ne kocasında uyku tünek kalmıştır ne de Nelli'de. İcra memurunun gelişlerini savuşturmaya çalışırken ikisi de başları çatlayana dek bir çare düşünürler.

İşte çocuklarını da görüyor. Üşütmeler, kızıl, kuşpalazı gibi hastalıklar, okulda aldıkları sıfırlar, ayrılıklar... Beş-altı yumurcaktan biri ölecektir yüzde yüz...

Kurşun rengi zemin ölümlerden de uzak değildir. Ölüm en doğal olaydır. Ama karı-koca aynı zamanda ölmezler ki... İkisinden biri mutlaka öbürünün öldüğünü görecektir. Nelli kocasının nasıl öldüğünü gözlerinin önüne getiriyor. Bu korkunç felaket tüm ayrıntılarıyla yeniden canlanıyor zihninde. Tabut, mumlar, zangoç, hatta holde tabut ustasının bıraktığı çamur-

lu ayak izleri gözlerinin önünden gitmiyor. Ölen kocasının yüzüne şaşkın şaşkın bakarak, "Bütün bunlar niçin? Neden böyle oluyor?" diye soruyor kendi kendine.

O güne değin kocasıyla birlikte sürdürdükleri yaşam yalnızca bu ölüme aptalca, saçma sapan bir hazırlıkmış gibi geliyor.

Tam o sırada elinden düşen bir şey "çat" diye yere çarpıyor. Nelli irkiliyor, sıçrıyor, gözlerini kocaman kocaman açıyor. Bir aynanın ayaklarının dibinde, öbürünün ise eski yerinde, masada durduğunu görüyor. Alıp bakıyor aynaya. Solgun, ağlamış bir yüz görüyor aynada. Kurşun rengi zemin yok olmuştur artık.

Hafifçe içini çekerek, "Galiba uyuyakalmışım..." diye düşünüyor.

Gömütlükte Bir Gece

(Ночь на кладбище)

"İvan İvanıç, lütfen bize korkutucu bir olay anlatır mısınız?"

İvan İvanıç bıyıklarının birini burdu, öksürdü, dudaklarını şapırdattı, oturduğu yerde genç hanımlara doğru sokularak anlatacağı öyküye şöyle başladı:

"Size anlatacağım olay genellikle en iyi Rus öykülerinin başladığı gibi başlayacak... Doğrusunu söylemem gerekirse ben o gün bayağı sarhoştum. Neden mi sarhoştum? Çünkü yeni yılı eski dostlarımdan birinin evinde karşılamış, susuzluktan dilim damağım kuruduğu için kırk yıllık ayyaşlar gibi kafayı çekmiştim. Kendimi haklı çıkarmak için şunu da söyleyeyim: Yeni yılın gelmesine sevindiğimden değildi kafayı çekmem. Yeni yıl gibi bir saçmalığa sevinmek, bana kalırsa, insan mantığına aykırı ve anlamsız bir davranıştır. Çünkü yeni yıl da eski yıl gibi kötülükler kaynağıdır. Aralarında şu fark var: Tamam, eski yıl berbat geçmiştir, ama yenisi daha berbat geçecektir... Benim düşünceme göre, yeni yılı karşılarken sevinecek yerde üzülmek, hüngür hüngür ağlamak, hatta intiharı düşünmek gerekir. Şunu da unutmayalım: Her yeni yılda erkeklerin kafasındaki dazlak daha bir genişler, yüzlerindeki kırışıklar iyice derinleşir, karıları ise daha çok yaşlanır, çocuklarının sayısı artar, cebindeki para geçinmesine yetişmez olur, kısacası, ölüme ulaşmamız o kadar kolaylaşır..."

O nedenle, yeni yıla gireceğiz diye üzülmeye dayanamadığım için içmiştim ben de... Gecenin ortasında arkadaşımın evinden ayrıldığımda katedralin saati ikiyi vuruyordu. Havayı soracak olursanız, kırk yıl daha yaşasanız böyle berbatını göremezdiniz. Kış mıydı, yoksa daha berbat bir mevsim miydi, bunu anlamak isteyen şeytanın kendisi bile işin içinden çıkamaz. Ortalığı aydınlatmaya çalışan sokak fenerlerinin ölgün ışığı dul kadınların ağlaması benzeri karamsarlık veriyordu insanın içine. Katran kuyusuna düşmüş gibiydim; çevreme bakıyor, bakıyor, hiçbir şey göremiyordum. Yağmur derseniz, bardaktan boşanırcasına yağıyordu. İnsanın yüzünü kesecek derecede soğuk bir rüzgâr her telden müzik çalıyor gibiydi. Cadılardan birinin yönettiği kötü bir orkestra ulurcasına, ağlarcasına, inlercesine, çığlık atarcasına garip sesler çıkarıyordu. Ayaklarımın altında her adım atışta cılk cılk sesler çıkaran çamurlar vardı... Zavallı doğa anamız doğum sancısı çekiyordu sanki... Kısacası, kötü hava benim gibi uysal, üstelik kafayı çekmiş bir adamı değil, uğruları, haydutları sevindirmeye çalışıyor gibiydi. O yüzden iyice keyfim kaçmıştı, neşe diye bir şey kalmamıştı bende.

Çamurla cebelleşirken "Yaşam denen şey yalnızca sıkıntı kaynağıdır; sürüm sürüm sürünmek ve boş bir hayaldir... Günler geçer, aylar, yıllar geçer; sen gene her zamanki eşeğin tekisindir. Yaşadığın sürece şunu bunu tıkınmaktan, votka, şarap zıkkımlanmaktan, uyumaktan başka bir şey düşünmeyen zavallı İvan İvanıç'tan başkası değilsindir. Böyle bir yaşantının sonunda senin gibi enayileri acımadan bir gömüte atarlar, geride kalan yakınların bir araya gelip, senin adına bol bol ölüyü anma gözlemesi yerler, sonra da 'İyi adamdı, ne yazık ki, cimrinin tekiydi, bize fazla para bırakmadı!' diye düşünerek hayatımın özetini çıkarıyordum.

Meşçanski semtinden ta Presniya semtine yürüyecektim, kafası dumanlılar için iki semt arasında saygı duyulacak bir uzaklık vardır. Daracık, koyu karanlık sokaklardan geçerken karşıma ne canlı bir varlık çıktı ne tek ademoğlunun sesini duyabildim... Çizmelerimin su almasından korktuğum için baş-

langıçta hep yaya kaldırımlarından yürüyordum, ama ayaklarımı yere çok dikkatli bastığım halde çizmelerimden acıklı sesler gelmeye başlayınca araba yoluna indim. Orada yürürsem başımı bir direğe çarpma ya da bir hendeğe yuvarlanma tehlikesi azalırdı...

Koyu karanlıkta tüm dikkatimle adım atarken bir adım önümü görmem bile olanaksızdı. Başlangıçta sokakları aydınlatmaya çalışan lambalar vardı, ama bir-iki ara sokak daha geçince fener ışıkları tümüyle yok oldu. El yordamıyla yürüyordum neredeyse... İçime bir korku düşmüştü. Gideceğim yere bir an önce varmaktı tek amacım, o amaçla fırtınanın acıklı uğultusuna kulak kabartarak adımlarımı iyice hızlandırdım... Açıklaması zor bir korku yavaş yavaş bütün benliğimi sardı... Hele yolu şaşırdığımı, yanlış bir sokağa saptığımı fark edince bu korku dehşete döndü.

"Arabacı!" diye haykırmışım ne yaptığımı bilmeyerek.

Ne ses vardı ne tek nefes... Sağa sola sapmamaya, yönümü bir milim değiştirmemeye karar verdim. Varacağım yerin nerede olduğunu bilmeden burnumun doğrusuna yürüyordum. Nasıl olsa gide gide sokak fenerlerinin, at arabalarının bulunduğu bir anacaddeye çıkardım. O kararla bir kerecik bile dönüp arkama bakmadım, sağımda, solumda ne var diye merak etmedim... Daha sonra yürümeyi bırakıp koşmaya başladım. Karşımdan yüzümü bıçak gibi kesen soğuk bir rüzgâr esiyor, yoğun sağanak yüzümü kamçılıyordu. Arada bir yaya kaldırımına çıkıyor, sonra gene araba yoluna inerek durmadan koşuyordum... Sokak lambalarının direklerine sık sık toslamama karşın nasıl olup da başımın yarılmadığını bugüne dek anlamış değilim.

İvan İvanıç bir kadeh daha votka yuvarladı, bıyığının öbürünü de burduktan sonra anlatmasını sürdürdü:

"Ne kadar koştuğumu kendim de bilmiyorum. Ancak o hızla koşarken ayağım bir şeye takılıp tökezledim, dizim sert bir şeye çarptı. O çarpışma sırasında canımın epey yandığını söylemeliyim... Tosladığım şeyin ne olduğunu göremezdim elbette, ama elimle yoklayınca bunun soğuk, ıslak, perdahlanıp kay-

ganlaşmış, taşa benzer bir şey olduğunu anladım. Biraz dinlenmek amacıyla o sert nesnenin üzerine oturdum..."

Görüyorum, beni dikkatle dinliyorsunuz. Öykümün sonunu merak ederek sabırsızlanmanızı kötüye kullanacak değilim. Hemen belirteyim, aradan fazla zaman geçmedi, sigaramı yakmak için bir kibrit çaktım. Aa, bir de ne göreyim! Bir gömüt taşının üzerinde oturmuyor muyum?

Az önce sert şeyle çarpışıncaya kadar çevresinde bir şey görmemiş, tek insan sesi işitmemiş biri olarak, altımdaki gömüt taşını görünce korkuyla gözlerimi kapattım, haykırarak ayağa sıçradım. Birkaç adım atmıştım ki, bu sefer başka bir sert şeyle kucaklaştım... Kucaklaştığım bu şey ıslak bir tahta haç değil miymiş? Böyle bir durumda içine düştüğüm dehşeti tahmin edebilir misiniz?

"Aman Tanrım, gömütlükmüş burası! Presniya semtine varmak umuduyla koşarken Vagankov gömütlüğüne dalmışım!" diye bağırdım, ellerimle yüzümü kapatıp biraz önce yanından uzaklaştığım gömüt taşının üzerine oturdum.

Aslında ben gömütlükten, cesetlerden falan korkmam... Bereket versin epeyden beri kör inançların, dadı masallarının etkisinden kurtulmuştum. Gene de gecenin karanlığında kendimi sesleri çıkmayan ölülerin gömütleri arasında bulunca, ayrıca rüzgârın kurtlar gibi uluduğunu işitirken kafamda birbirinden kasvetli düşünceler dolaşmaya başladı, sırtımdan soğuk terler boşaldı."

"Bu kadarı da olmaz ama sen de ne ödlek herifmişsin! Çocukken dinlediğin masallar mı geldi hatırına yoksa? Göz yanılmasından, hayal görmekten başka bir şey değil bunlar," diyerek avutuyordum kendimi.

Sinirlerimi böyle yatıştırmaya çalışırken biraz ileriden yaklaşan ayak sesleri geldi kulağıma... Birisi usul usul bana doğru yürüyordu... Ancak insan yürüyüşüne benzemiyordu bu sesler... Daha yavaş, seyrek adımlardı bunlar...

"Bir hortlak geliyor!" dedim içimden.

Neyse, bu "bilinmeyen" varlık iyice yanıma yaklaştı, dizime dokunduktan sonra uzun uzun iç çekti. Ardından bir ulu-

ma işittim. İşittiğim uluma gömütten geliyor gibiydi, ürkütücü, yüreğimi hoplatan bir sesti... Hortlakların uluduğunu söyleyen dadınızı dinlerken tüyleriniz ürperir, ama böyle gerçek ulumayı işittiğiniz zaman korkudan ödünüz patlamaz mı? Benim de aklım başımdan gitti, bütün bedenim taş kesildi. Dadı masallarını kafamdan kovdum hemen, derhal ayılıp kendimi toparladım... Gene de bana öyle geliyordu ki, cesaret edip gözlerimi açsam ölü sarılığında kemikli bir yüz ile yarı yarıya çürümüş kefen görecektim...

"Ulu Tanrım, ne olur, bir an önce sabah olsun!" diyerek bildiğim bütün duaları okumaya koyuldum.

Fakat sabah oluncaya dek betimlenmesi güç bir dehşet yaşadım. Korkudan taş kesildiğim için, oturduğum taşın üstünden bir türlü kalkamıyordum. Gömüdün içinde yatan uğursuz ölünün ulumasını dinlerken bu sefer daha başka, çok değişik ayak sesleri işitmeyeyim mi? Birisi ölçülü, ağır adımlarla bana doğru yaklaşıyordu. Benimle karşı karşıya gelince bu ikinci gömütlük kaçkını hortlak, derin derin içini çekti, buz gibi soğuk, kemikli, kurşun ağırlığındaki eliyle omzuma bastırmaya başladı... İşte o an bilincimi yitirdim.

İvan İvanıç bir kadeh votka daha yuvarladı.

Genç bayanlar son derece heyecanlıydılar.

"Durmayın, hadi, sonra neler oldu?" diye sordular.

"Gözümü açtığımda duvarla çevrili dört köşe bir alanda buldum kendimi. Aklımdan şunlar geçti o anda: 'Eh, demek ki, hortlaklar beni gömütlerden birinin yanına getirip bırakmışlar...' Az sonra yakınımda konuşmalar işitince ne kadar sevindiğimi bilemezsiniz."

"Adamın burada ne işi var?" diye soruyordu kalın bir erkek sesi.

Başka kalın bir ses ona şu karşılığı verdi:

"Beyefendiciğim, gömüt taşlarının, yontuların, anıtların satıldığı bir dükkândır burası. Dükkân sahibi satmak amacıyla buraya gömüt taşları, yontular, haçlar koymuş... Aa, bir de baktım ki, ne göreyim? Bu adamcağız önündeki yontuya sımsıkı sarılarak gömüt taşlarından birinin üstünde oturmuyor mu?

Yanında da bir köpek uluyup duruyordu... Bayağı içkiliye benziyor adamcağız..."

Sabahleyin onların sesini işitince nasıl sevindim, bilemezsiniz! Çok geçmeden kendime geldim. Üzerine oturduğum taşın üzerinden kalkarak oradan kös kös uzaklaştım.

Başarısızlık

(Неудача)

İlya Sergeyiç Peplov[1] ile karısı Kleopatra Petrovna kapıya kulaklarını dayamışlar, küçük salonda konuşulanları dikkatle dinliyorlardı. Orada iki genç, kızları Nataşenka ile ortaokul öğretmeni Şçupkin, birbirlerine ilanı aşk ediyorlardı besbelli.

Sabırsızlıktan titreyen Peplov ellerini ovuşturarak, "Tamam, ağa düştü," diye fısıldadı. "Beni iyi dinle, Petrovna, duygulardan söz açtıkları zaman sen duvardan kutsal tasviri indirirsin, hemen içeri girip onları kutsarız... Böylece olup bittiye getiririz. Mahkemeye verse bile delikanlı kapana kısılmış demektir. Artık nikâhtan kaçamaz!"

Kapının öte yanında gençlerin konuşması sürüp gidiyordu: Elindeki kibriti kareli pantolonuna sürterek yakan Şçupkin, "Sizin ruhsal yapınızı bir yana bırakalım şimdi," dedi. "O mektubu ben yazmadım."

Kız ikide bir aynaya bakıp yapmacık bir tavırla kırıtarak kahkahayla güldü.

"Ya, öyle mi? El yazınızı bilmiyorum sanki! Hemen tanıdım! Çok tuhafsınız, doğrusu! Kendiniz bu denli çirkin yazı yazdığınız halde nasıl oluyor da yazı dersi öğretmenliği yapıyorsunuz?"

"O başka, bu başka! Yazı dersinde asıl önemli olan el yazısı-

1 Küllü – ç.n.

nın düzgünlüğü değil, öğrencilerin terbiyesidir. Kiminin kafasına cetvel indirirsin, kimini dizüstü oturtursun. Düzgün yazı neymiş ki? Nekrasov büyük bir ozandır, gelgelelim el yazısını görseniz şaşırırsınız. Nekrasov'un tüm yapıtlarında el yazısından örnekler vardır."

"Ama siz Nekrasov değilsiniz ki... (İçini çeker.) Beni bir ozan istese seve seve varırdım. Şiirlerinde beni anlatırdı hep..."

"İstediğiniz oysa ben de size şiir yazabilirim."

"Hangi konularda yazarsınız peki?"

"Sevgi konusunda, duygularım konusunda, gözleriniz üzerine... Okurken bayılırdınız! Gözlerinizden seller gibi yaş akardı. Böyle güzel şiirler yazarsam elinizi öpmeme izin verir misiniz?"

"Elimi öpmek o denli önemli mi? Şimdi bile öpebilirsiniz!"

Şçupkin yerinden fırladı, gözlerini kocaman kocaman açarak, kızın mis gibi sabun kokan tombul eline dudaklarını kondurdu.

Peplov heyecandan sarardı, karısını dirseğiyle dürttü, ceketinin düğmelerini ilikledikten sonra çabuk çabuk, "Tasviri indir!" dedi. "Giriyoruz! Hadi!"

Kapının iki kanadını birden açtı. Yaşaran gözlerini kırpıştırarak ellerini havaya kaldırdı.

"Çocuklar! Tanrı sizleri kutsasın, çocuklarım! Yaşayın, meyve verin, çoğalın!"

Anne de mutluluk gözyaşları döküyordu.

"Ben de kutsuyorum sizi," diye fısıldadı. "Mutlu olun, sevgili yavrularım!"

Şçupkin'e döndü.

"Elimden biricik hazinemi alıyorsunuz. Kızımı sevin, onu incitmeyin."

Şaşkınlıktan, korkudan Şçupkin'in ağzı bir karış açık kaldı. Anne ile babanın baskını öyle beklenmedik bir anda olmuştu ki, tek sözcük söyleyecek durumda değildi.

İçinde bulunduğu durumun şaşkınlığından kurtulamayarak, "Kapana kısıldık! Sımsıkı yakaladılar! İşin bitik, arkadaş! Artık yakayı kurtaramazsın!" dedi içinden.

Bunun ardından "Beni teslim alın, yenildim!" dercesine uysalca başını uzattı.

Baba, "İkinizi de kutsuyorum," diye mırıldanırken gözlerinden yaşlar akıyordu. "Nateşka, kızım, yavuklunun yanına geç bakalım. Sen de Petrova, tasviri ver!"

İşte tam bu sırada baba ağlamasını kesti, kızgınlıktan yüzü allak bullak oldu. Karısına öfkeyle bağırmaya başladı:

"Sersem! Kaz kafalı kadın! Bu ne biçim tasvir?"

"Ah, anacığım, gördün mü başıma gelenleri!"

Ne olmuştu dersiniz! Yazı öğretmeni çekine çekine başını kaldırdı ve tuzaktan kurtulmuş olduğunu gördü. Anne o aceleyle duvardan kutsal tasvir yerine yazar Lajeçnikov'un portresini indirmişti. Zavallı Peplov ile karısı Kleopatra Petrovna, ne yapacaklarını, ne söyleyeceklerini bilemez bir durumda, ellerinde portre, ezilip büzülerek ayakta dikiliyorlardı. Yazı öğretmeni bu karışıklığı fırsat bilerek, hemen oradan sıvıştı.

Meslekte İlk Görev Günü

(Первый дебют)

Avukat yardımcısı Piyatiyorkin N. ilçe merkezindeki işini bitirmiş, basit bir köylü arabasıyla evine dönmekteydi. Kundaklama suçundan yargılanan bir bakkalı savunmak amacıyla gitmişti ilçeye. Ancak böyle bir sanığın savunmasını yüklendiği için üzüntüsünden dolayı midesinden daha önce hiç karşılaşmadığı öğürtüler kabarıyor; kendini küçük düşürülmüş, aşağılanmış, hatta yüzüne tükürülmüş hissediyordu. Duruşmada karşılaştığı davranışların etkisiyle ilerisi için çok şey vadeden mesleğinin sabırsızlıkla beklediği bu ilk görev gününde başarılı bir avukat olma umudu iyice sarsılmıştı. Geleceğiyle ilgili umutları yanında insanlara inancı kalmamış, kendine güvenini yitirmişti... Böyle hissetmesinin nedenleri birkaç taneydi.

Birincisi, mahkemede savunduğu sanık onu çirkin bir biçimde, acımasızca aldatmıştı. Duruşma sırasında sanık sandalyesinde süklüm püklüm oturuşu, üzgün duruşu, masum tavırları... Bunların hepsinin de yapmacık olduğunu çok geçmeden fark etti. Aleyhinde ileri sürülen suçlamalar karşısında adamın söylediklerini bir ruhbilimci dinlese (genç avukat kendisinin iyi bir ruhbilimci olduğuna inanıyordu) bunları cahil bir adamın zırvalamaları olarak kabul ederdi herhalde. Duruşmanın

sonunda herifin madrabazlığı, sahtekârlığı ortaya çıkınca Piyatiyorkin onun nasıl bir adam olduğunu iyice anladı.

İkincisi, Piyatiyorkin'e öyle geliyordu ki, avukat olarak savunma yaparken konuşma tarzıyla, davranışlarıyla onu dinleyenler üzerinde iyi bir izlenim bırakmamıştı. Acemiliğinden ötürü kekeleyip durmuş, soracağı soruları birbiriyle karıştırmış, tanıkların karşısında ayağa kalkmış, davranışlarının yersizliğini hissettiği için de sürekli yüzü kızarmıştı. Kullandığı en kolay sözcüklerde bile çetrefil tekerlemeleri söyler gibi dilinin dolaştığını biliyordu. Konuşması ölgündü, jüri üyelerinin başlarının üzerine bakmıştı sürekli. Onların kendisine küçümser gibi bakmaları onun savunmasına değer vermediklerinin kanıtıydı.

Üçüncüsü ve daha da kötüsü, savcı ile yaman biri olduğu gözden kaçmayan yaşlı hazine avukatının ona karşı tutumları hiç de dostça değildi. İkisinin davranışlarından edindiği izlenime göre onu küçük görüyorlardı. Arada bir bakışlarını ona çevirmelerine bakılırsa fırsatını bulur bulmaz acemi avukat yardımcısını maskaraya çevirmek, hatta onu yerin dibine geçirmek istiyor gibiydiler. Kendi aralarında konuşurlarken de onun hakkında aptalın teki, ağzı süt kokan, toyun biri olarak düşündükleri belliydi. Avukat yardımcısı onların bu tavırlarına daha fazla dayanamadı. Duruşmaya ara verildiğinde hemen hazine avukatının yanına koştu, bütün organları zangır zangır titreyerek, adama edepsizce laflar söyledi. Duruşmanın bitiminde de merdivende savcıyı yakaladı, ona da demediğini bırakmadı.

Dördüncüsü... Kahramanımız bu tatsız davranışları anımsarken midesinin sürekli bulanmasının nedenlerini beşinci, altıncı diye sıralayacak olursak yüze kadar saymamız gerekebilir...

Avukat yardımcısı yola çıktığında gece bastırmıştı, hava da buz gibiydi. Soğuktan üşüyen kulaklarını kürkünün yakalarının arasına gömerek arabada giderken "Alçaklık bu! Ne kadar utanç verici bir duruma düştüm! Bitti artık her şey! Avukatlık denen meslek de gitsin cehennemin dibine! Hür türlü hırgürden, böyle burnu büyük heriflerden uzak, hoşuma giden sessiz bir kasabaya gider, orada yaşarım." diye düşünüyordu.

Öfkesini arabacıdan çıkarmak istercesine adamcağıza çattı:

"Allah kahretsin, arabayı daha hızlı sür, be adam! Ölmüş birini evlenmeye mi götürüyorsun, ne yapıyorsun? Hadi, daha hızlı sür!"

"'Hadi, daha hızlı sür'müş... Ne biçim yolda gittiğimizi görmüyor musun, bey? Şu havaya bak! Şeytanı koşsan arabaya o da hızlı gidemez. Tanrı'nın bize cezası böyle bir hava..."

Gerçekten berbattı hava; avukat yardımcısının tepesini attırmak istercesine durmadan gürlüyor, sanki bilmediği birinden hıncını çıkarmaya çalışıyordu. Kurum koyuluğundaki karanlıkta her telden ıslık çalan nemli, buz gibi soğuk bir rüzgâr esmekteydi. Yağmur sürekli yağdığı için karla karışık çamur tekerlerin altında cılk cılk diye sesler çıkarıyordu. Yol boyunca sel yataklarından, yağmur oyuklarından, köprü yıkıntılarından dolayı arabanın ilerlemesi hayli zordu..

"Şuna bak, göz gözü görmüyor... Bu gidişle yarına dek varamayacağız evimize. Geceyi Luka'nın izbesinde geçireceğimizi sanıyorum," diye sürdürdü konuşmasını arabacı.

"Kim bu Luka?" diye sordu savcı.

"Yolumuzun üzerinde yalnız yaşayan bir aksakallı. Orman korucusudur. İşte, şu görünen onun kulübesi."

Hırıltılı bir köpek havlaması işittiler, çıplak ağaç dallarının arasından donuk bir ışık seçiliyordu. Ne kadar insan kaçkını biri olsanız, ıssız gecede, böyle berbat bir havada, orman içinde cılız bir ışık dahi görseniz sizi arkanızdan oraya doğru bir güç iter. Pyatiyorkin de bir duyguyla bir an önce oraya varmak istiyordu. Sonunda araba tek pencereli bir izbenin önünde durdu, genç avukatın içi rahatladı.

Kulübenin girişinde karnını kaşıyan yaşlı korucuyu görünce avukat yardımcısı;

"Merhaba, Luka! Geceyi senin burada geçirebilir miyiz?" dedi tatlı bir sesle.

"O...o... Olur. Niçin olmasın? İki kişi daha kalıyor içeride. Hadi, siz de buyurun."

Piyatiyorkin başını öne eğerek kulübeye girdi, girer girmez içeridekileri görünce içine bir korku düştü. İspermeçet mumu-

nun aydınlattığı küçük bir masanın iki yanında, mahkemedeki duruşmada onun sinirlerini bozan iki kişi, savcı Fon Pah ile hazine avukatı Semyoçkin oturmaktaydı. Piyatiyorkin gibi onlar da N. ilçesinden dönerlerken kötü havadan ötürü Luka'nın izbesine sığınmışlardı. İçeri giren avukat yardımcısıyla karşılaşınca ikisi birden tatlı bir şaşkınlık geçirdiler, oturdukları kanepelerden hafifçe doğruldular.

İkisi birden;

"O meslektaş! Hangi rüzgâr attı sizi buraya? Bizi bu kulübeye sığınmaya zorlayan aynı berbat hava mı? Hoş geldiniz! Şuraya, yanımıza, bizim oturduğumuz sıralardan birine oturun lütfen," dediler.

Kendisini görünce bu iki kişinin seslerini çıkarmayacaklarını, ona yüz vermek şöyle dursun, sıkıntılı bir havaya gireceklerini düşünen Piyatiyorkin onu böyle dostça karşılamalarını ikiyüzlülük olarak değerlendirdi.

Onurlu bir duruşla, omuzlarını silkerek, ürkek ürkek;

"Sizi anlamıyorum... Aramızda geçenlerden sonra... doğrusu... Çok şaşırdım," dedi.

Fon Pah afalladı, Piyatiyorkin'e şaşkın şaşkın baktı, sonra Semyoçkin'e dönerek onunla daha önce aralarında başlayan konuşmayı sürdürdü:

"İşte, dostum, adamın ifadesini okuyunca öylesine şaşırdım ki, size nasıl anlatayım, bilmem... Görsen, çelişki üstüne çelişki... Örneğin, il polis komiserinin belirttiğine göre ölen köylü kadın İvanova konuk kaldığı yerden evine dönerken bulut gibi sarhoşmuş, üç fersah yaya yürüdükten sonra yolda bayılıp ölüvermiş. Kadın bulut gibi sarhoşken nasıl olur da üç fersah uzaklığa yürüyebilir ki? Ee, ne diyorsun, bu ifade çelişkili değil mi?"

Fon Pah böyle gevezelik ederken Piyatiyorkin ağaç sıraya, onun yanına oturdu, bir süre kalacağı odayı meraklı gözlerle incelemeye koyuldu... Ormanda görülen mum ışığı uzaktan şiirseldir, ama yakınına gelince sıradan bir şeydir olup olacağı... Mum ışığı burada çarpık duvarlı, tavanı isten kararmış küçük, boz renk bir odacığı aydınlatmaktaydı. Sağ köşede isten koyulaşmış bir aziz tasviri asılıydı, sol köşede ise iç karartıcı, han-

tal bir soba göze çarpıyordu. Tavanda boydan boya uzanan kirişe kim bilir kaç zaman önce bir salıncak bağlı olmalıydı. Köhne bir masacık ile gıcır gıcır ederek oynayan daracık iki tahta sıra odanın bütün mobilyasını oluşturuyordu. İçerisi alacakaranlık, bunaltıcı, buz gibi de soğuktu; küf ve yanık mum kokusu sinmişti havasına.

Piyatiyorkin düşmanlarına yan gözle bakarak;

"Domuz herifler! Bir hukukçuyu, genç bir meslektaşlarını aşağıladılar, onu çamura bastırıp çiğnediler, şimdi de bir şey olmamış gibi kendi aralarında söyleşiyorlar." diye düşünüyordu.

Luka'ya şöyle söyledi:

"Bakar mısın? Bundan başka odanız yok mu? Ben burada kalamam."

"Evin girişi var ama daha soğuktur orası."

Semyoçkin lafa karıştı:

"Burası da soğuk! Böyle olacağını bilsem yanıma iskambil kâğıtları ile içki alırdım. Yoksa çay mı içsek, ne yapsak? Dedeciğim, bize semaver koyar mısın?"

Bir süre sonra Luka üstünde emziği kırık bir demlik bulunan kirli bir semaverle döndü.

Fon Pah;

"Bende çay var," dedi. "Bir de şeker bulduk mu, bu iş tamamdır... Dede, biraz şeker getiriver bize."

Luka'nın alaycı sesi geldi evin girişinden:

"Şuna bak, şekermiş! Ormanda şekeri nereden bulacaksın? Burayı kent mi sandın?"

Fon Pah bunun da çaresini buldu:

"Ne yapalım? Biz de çayı şekersiz içeriz."

Bunun üzerine Semyoçkin çaydanlığı aldı, üç kişi için birer fincan çay doldurdu.

Piyatiyorkin;

"Bana da çay doldurdular. Pek gerekliydi sanki. Önce suratıma tükürdüler, sonra da çay ikram ediyorlar. Bu adamlarda onur diye bir şey yok, vallahi. Luka'dan bir fincan isteyeyim de sıcak su içeyim bari... Şimdi hatırıma geldi, bende şeker de var," diye geçirdi içinden.

Ancak Luka'nın kulübesinde dördüncü kişi için fincan yoktu. Bunun üzerine Semyoçkin kendine verilen fincandaki çayı demliğe döktü, içine sıcak su doldurarak bunu şekerle kıtlama içmeye başladı. Piyatiyorkin'in ağzındaki şeker kıtırtılarını işiten düşmanları aralarında şöyle bir bakıştılar, alaycı bir gülüşmeyle sırıttılar.

Fon Pah;

"Vallahi, ilginç!" diye fısıldadı. "Bizde şeker yok, onda da çay... Kah-kah-kah! Ne kadar hoşuma gitti, bir bilsen! Seninki daha çocuk, inanır mısın? Sırık gibi boy atmış ama..."

Sonra Piyatiyorkin'e dedi ki:

"Çocukluğunu unutmamış gibi, hâlâ enstitülü kızlar gibi küsüyor..."

Avukat da Piyatiyorkin'e;

"Sayın meslektaşım," dedi. "Bizim çayı boşuna küçümsemeyin... Sandığınız gibi ucuz çaylardan değildir... Ama gururunuzdan içmiyorsanız, çayımızın karşılığını bize şekerle ödeyebilirsiniz..."

Avukat yardımcısı sesini çıkarmadı.

"Küstah herifler! Bana karşı duruşmada saldırganca davrandılar, beni gücendirdiler, şimdi de yılışmayı elden bırakmıyorlar. Bunlar da insan mı? Duruşmanın sonunda kendilerine söylediklerime, sert çıkışmalarıma aldırdıkları bile yok... Ben de onlara boş veririm öyleyse... Şuraya uzanıp yatayım en iyisi."

Sobanın yanında döşemeye bir gocuk serilmişti. Başucuna da içi saman dolu uzun bir yastık konulmuştu... Piyatiyorkin gocuğun üzerine yattı, ateşten çatlayan başını yastığı koydu, üstüne kürkünü çekti.

Semyoçkin esnedi.

"Öf, bu ne can sıkıntısı! Bir şeyler okumak istersin, içerisi yeterince aydınlık değil, hava buz gibi soğuk, ayrıca yatacak yer de yok... Sayın Fon Pah, söyler misiniz, diyelim şu Luka bir lokantada yemek yedi, ama parasını ödemedi... Bu hırsızlık mı olur, yoksa dolandırıcılık mı?"

"Ne o ne ötekisi... Bu, yalnızca bir hukuk davasının konusudur."

Bir buçuk saat kadar süren bir tartışma başladı aralarında. Piyatiyorkin onları dinliyor, öfkesinden zangır zangır titriyordu... En azından beş kez ayağa fırlayıp tartışmaya katılmak istedi. Bir yandan da kendi kendine "Bunların yaptığı düpedüz saçmalık! Ne kadar geri kafalılar, ne kadar mantıksızlar!" diyerek düşmanlarına diş biliyordu.

Tartışma Fon Pah'ın avukat yardımcısının yanına yatması ve kürkünü örtünmesiyle bitti. Ardından da;

"Yetişir artık... Biz aramızda tartışırken genç avukatımızın uyumasına engel oluyoruz. Hadi, siz de yatın!" dedi.

Piyatiyorkin'in öbür yanına yatan Semyoçkin;

"Sanıyorum delikanlı çoktan uyudu," dedikten sonra;

"Meslektaşım uyuyor musunuz?" diye sordu.

"Rahat bırakmazlar ki... Domuz bunlar, domuz... Hem ikisi birden..." diye düşündü Piyatiyorkin.

Fon Pah mırıldanmaya başladı:

"Sustuğuna göre, uyuduğu anlaşılıyor. Bu ahır gibi yerde uyumayı becerdi vallahi. 'Adliyecilerin yaşamı dört duvar arasında geçer,' diye bir söz vardır hani. Burası dört duvar arası olsa bari, düpedüz köpek kulübesi! Böyle bir yere düşeceğimiz hiç aklınıza gelir miydi? Biliyor musunuz, komşumuz hoş bir delikanlı, beğeniyorum onu... Şestiyorkin[1] miydi neydi adı? Hem ateş hem de barut gibi bir genç..."

"Ya, evet, Piyatiyorkin diyeceksiniz. Beş yıl sonra iyi bir avukat olacağı kesin. Dudaklarında anasından emdiği süt kurumamış ama gösterişli, süslü cümlelerle konuşmaktan hoşlanıyor. Ancak savunması arasına Hamlet'i niçin karıştırdı, onu anlamadım."

Düşmanlarının iki yanında yatmaları, onun işitmesini özellikle istermiş gibi hoşgörülü, serinkanlı konuşmaları Piyatiyorkin'i boğulacak dereceye getirmişti. Utançtan, öfkeden içi içine sığmıyordu.

Fon Pah gülmeye başladı.

"Şu şeker olayı çok hoştu, doğrusu. Tam bir enstitülü kız, canımın içi... Peki, ne diye gücendi böyle? Biz ona ne yaptık ki?"

1 Piyatiyorkin: Beşinci, Şestiyorkin: Altıncı – ç.n.

"Bunu ancak şeytanlar bilir..."

Piyatiyorkin daha fazla dayanamadı. Hemen ayağa fırladı, bir şeyler söylemek için ağzını açtı. Ancak geçirdiği günün eziyetleri ona öylesine ağır gelmişti ki, genç adamın göğsünden sözler yerine isteri hıçkırıkları yükseldi.

Fon Pah korkuya kapıldı.

"Ne oldu bu delikanlıya? Söyler misiniz, ne oldu size?"

Semyoçkin de ayağa kalktı.

"Hasta... Hasta mısınız yoksa? Sorun nedir? Paranız mı çalındı yoksa? Bu davranışınızın nedenini söyler misiniz?"

"Alçaklık bu... Böylesine çirkinlik az görülmüş! Bütün gün... Hem de bütün gün..." diye söylendi acemi avukat.

"Değerli meslektaşım, iki gözüm, alçaklık, çirkinlik sözleri kiminle ilgili? Meleğim, sorun nedir, anlatır mısınız? Böyle öfkelenmenizin nedeni biz miyiz yoksa? Öfkenizin nedenini açıklayın lütfen! Bugünkü savunmanızla ilgili olmasın? Ya, öyle mi? Tamam, öyle olduğunu anlıyorum şimdi... O zaman ağlayın, bol bol ağlayın. Ben de bir zamanlar böyle bir durum yaşamış, gidip kendimi asmak istemiştim. Yavrucuğum, ağlamak kendini asmaktan daha iyidir. Ağladıkça açılırsın..."

"Alçaklık! Çirkinlik!" dedi Piyatiyorkin.

"Alçaklık, çirkinlik denecek bir şey geçmedi ki aramızda... Her şey gerektiği gibiydi. Savunma yaparken güzel konuştunuz, biz de sizi güzel güzel dinledik. Sizinki düpedüz kuruntu, azizim. Hiç unutmam, benim de bir gün böyle ilk savunmaya çıktığım duruşmaydı. Kızıl renk bir pantolon vardı üzerimde, bir müzisyen arkadaşım da bedenime dar gelen frakını ödünç vermişti bana. Sandalyemde oturuyorum... Duruşmaya katılanlar pantolonumla alay ediyorlarmış gibi bakıyorlardı bana. Müvekkilimin beni kandırdığını düşündüm hep. Savcı benimle alay ediyordu sanki, kendim de saçmalık üstüne saçmalık yapıyordum. Siz de benim yaptığım gibi avukatlık mesleğini cehennemin dibine göndermişsinizdir herhalde. Bütün bunlar normal... Siz ne ilksiniz ne de son... İki gözüm, meslekte ilk görev günü hep zor gelir insana."

"Yani benimle alay edenler, dalga geçenler olmadı mı?"

"Yok, canım... Size öyle gelmiştir. Mesleğe ilk başlayanların hepsinin başına aynı şeyler gelir. Jüri üyelerinin yüzünüze sizi küçük görüyorlarmış, sizden nefret ediyorlarmış gibi baktıklarını düşünürsünüz. Doğru söylemiyor muyum? Göreve yeni başlayanlar hep böyle düşünürler... Hadi, çayınızı için, içtikten sonra da sıkıca örtünüp yatın."

Düşmanları çocukla ilgilenir gibi, gece boyunca toy avukatın bütün isteklerini yerine getirdiler, üzerine kendi kürklerini örttüler, rahat ettirmek için ellerinden geleni yaptılar. Genç avukat gerçekten rahatladı, geçirdiği günün bütün acıları, bütün öfkesi yok olup gitti...

Çocuklar

(Детвора)

Anne, baba, Nadya teyze evde yoklardı. Her yerde küçük kır atıyla dolaşan yaşlı süvari subayının evine, vaftiz törenine gitmişlerdi. Grişa, Anya, Alyoşa, Sonya, aşçı kadının oğlu Andrey yemek odasındaki masada tombala oynuyorlar, büyüklerin dönmesini bekliyorlardı. Doğrusunu söylemek gerekirse uyku saati çoktan gelmişti. Ancak vaftiz edilen bebekle, törende yenen yemeklerle ilgili sorulacak bir sürü soru varken nasıl yatılır da uyunur?

Tavana asılı lambanın aydınlattığı masanın üstü karmakarışık tombala kartlarıyla, ceviz kabuklarıyla, cam parçacıklarıyla dolu. Her oyuncunun önünde iki kart ile rakamların üzerini kapatacak cam parçacıklarından oluşan birer yığın duruyor, içinde beş tane kapik gözüken beyaz bir tabak tam masanın ortasına konulmuş; bunun yanında ise yarısı ısırılmış bir elma, bir makas, içine ceviz kabuğu atılmak üzere bırakılan büyük bir tabak... Tombala parayla oynanıyor. Kazanana birer kapik verilen oyunun birinci kuralı, hile yapanın oyundan çıkarılması. Yemek odasında bu oyunculardan başka kimsecikler yok. Dadı Agafya İvanovna aşağıda, mutfakta oturuyor; aşçı kadına biçki öğretiyor. Tombala oynayan çocukların lise ikinci sınıf öğrencisi ağabeyleri Vasya ise salonda bir kanepeye uzanmış, can sıkıntısından patlıyor.

Şamatalı oyun sürüp gitmekte. En büyük heyecan Grişa'nın yüzünde okunuyor. Grişa, saçları kökünden kazınmış, tombul yanaklı, zenciler gibi kalın dudaklı, dokuz yaşında, ufak tefek bir oğlan çocuğudur. İlkokul ikide okuduğu için hem çocukların en büyüğü hem de en akıllısı sayılıyor. Yalnız para kazanmak için oynadığı belli. Tabakta kapikler olmasa çoktan yatıp uyumuştu. Ela gözleri öbür oyuncuların kartlarını kaygıyla, kıskançlıkla izliyor. Tıraşlı kafasının içini dolduran ütülme korkusu, kıskançlık ve birtakım parasal hesaplar yüzünden yerinde rahat oturamıyor, dikkatini bir konu üzerinde toplayamıyor; iğne üzerinde oturuyormuş gibi kıvranıp duruyor. Tombala yaptığı zaman paraları çabuk çabuk toplayıp cebe indiriyor.

Grişa'nın sekiz yaşlarındaki, sivri çeneli, gözlerinde zekâ kıvılcımları çakan kız kardeşi Anya'nın da tombalayı öbürleri kazanacak diye ödü patlıyor. Kızarıp bozarıyor, yüzü sararıyor, oyuncuların hareketlerini dikkatle izliyor. Onu asıl ilgilendiren para değildir. Şansının iyi gitmesini bir çeşit onur sorunu yapmıştır. Teninin rengi ancak çok sağlıklı çocuklarda ya da pahalı yapma bebekler ile bonbon kutularındaki resimlerde görülen, altı yaşlarındaki, kıvırcık saçlı öteki kız kardeşi Sonya, yalnız oyunda bulunmak için tombala oynuyor. Küçük kızın yüzünden sevecenlik okunmakta. Kim kazanırsa kazansın, aynı sevinçle kahkahalarla gülüyor, alkışlıyor. Topaç gibi tombalak bir çocuk olan Alyoşa oflayıp pufluyor, burnunu çekiyor, gözlerini iri iri açarak kartlara bakıyor. Onda ne para kazanma hırsı ne de onur kaygısı var... Masadan kovmasınlar, yatmaya göndermesinler, yeter. Görünüşte vurdumduymaz, ama içinin fıkır fıkır kaynadığı belli. Masaya tombala için değil, daha çok oyunda kaçınılmaz bazı çekişmeleri görmek için oturmuştur. Çocuklardan biri ötekini döver ya da birbirlerine söverlerse pek hoşuna gidiyor. Önündeki cam parçalarını, kapikleri çalmalarından korkmasa masadan kalkıp içeri koşacak, çünkü epeydir çişe sıkışmış durumda. Bu ufaklık yalnız birden ona kadar sayıları, bir de sıfırla biten rakamları bildiği için onun yerine Anya cam parçalarını kartlara koyuyor. Beşinci oyuncu, aşçı kadının oğlu Andrey, basma gömlekli, göğsünde bakır haç sallanan, marsık gibi bir oğlandır. Bu

hastalıklı çocuğun ne kendinin kazanmasına ne de başkalarının başarısına aldırdığı yok... Oyunun aritmetiğine, basit felsefesine dalıp gittiği için hiç kımıldamadan oturuyor, rakamlara düşünceli düşünceli bakıyor. Şu dünyada ne çok rakam vardı, bunları nasıl olup da birbirleriyle karıştırmıyorlardı!

Sonya ile Alyoşa dışında çocuklar rakamları sırayla, bağıra bağıra okuyorlar. Rakamların tekdüzeliğinden kurtulmak için her birine değişik bir terim uydurmuş, gülünç adlar takmışlar. Örneğin 7'ye "ocak demiri", 11'e "çifte sopa", 70'e "işi bitmiş", 90'a "dede" diyorlar. Oyun bütün canlılığıyla sürüp gidiyor...

Grişa, babasının şapkasından sarı markaları çıkararak bağırıyor:

"32, 7-ocak demiri, 28-bizim ikiz!"

Anya, Andrey'in 28'i okumadan kaçırdığını görüyor. Başka zaman olsa cam parçasını koymasını söylerdi, ama şimdi tabaktaki kapiklerle birlikte onuru da söz konusu olduğu için buna pek seviniyor.

Grişa okumasını sürdürüyor:

"23-işi güç, 9 bizim öküz."

Sonya masanın ortasında koşan bir böceği görerek, "Hamamböceği, hamamböceği!" diye bağırıyor. "Ay, anacığım!"

Alyoşa kalınlaştırdığı sesiyle, "Sakın öldürme," diyor. "Belki onun da çocukları vardır."

Sonya gözlerini yürüyen böcekten ayırmaksızın onun çocuklarını düşünüyor. Kim bilir ne minnacık yaratıklardır.

Grişa, Anya'nın şimdiden iki çinkosu olduğunu üzüntüyle düşünerek okumasını sürdürüyor:

"Kırk üç, bir, altı!"

Sonya gözlerini hoppa bir kız gibi deviriyor, kahkaha atıyor; "Tombala! Tombala!" diye bağırıyor.

Oyuncular suratlarını ekşitiyorlar. Grişa, Sonya'ya kötü kötü bakıyor.

"Durun karşılaştıralım!" diyor.

En büyük, en akıllı olmanın verdiği yetkiyle Grişa son söz söyleme hakkını görüyor kendinde. O nasıl isterse öyle olacaktır.

Sonya'nın kartları uzun uzun inceleniyor. Oyun arkadaşlarının üzülmelerine karşın, ne yazık ki, düzenbazlık etmediği anlaşılıyor. Bunun üzerine yeni bir oyuna başlıyorlar.

Anya kendi kendine konuşuyormuş gibi, "Dün ben ne gördüm, biliyor musunuz?" diyor. "Filip Filippıç gözkapaklarını ters çevirince gözleri kıpkırmızı kesildi. Tıpkı şeytanın gözleri gibi."

Grişa, "Onu ben de gördüm," dedikten sonra sayıları okuyor: "8 senin ikiz. Bizim sınıfta bir çocuk var, o da kulaklarını kımıldatır. 27 elma yedi."

Andrey bakışlarını Grişa'ya çeviriyor, bir an düşündükten sonra, "Kulaklarımı ben de kımıldatabilirim," diyor.

"Hadi, kımıldat da görelim!"

Andrey gözlerini, dudaklarını, parmaklarını oynatıyor; ona kulakları da kımıldıyormuş gibi geliyor. Herkesi bir gülmedir alıyor.

Sonra üzüntüden iç geçiriyor:

"Filip Filippıç var ya, hiç iyi adam değil," diyor. "Bir düşünün, dün ansızın bizim odaya girdi. Üstümde yalnız gömlek vardı. Öyle utandım ki!"

Grişa önce tabaktaki paralara el atarak, "Çinko! Çinko!" diye bağırıyor. "İsterseniz karşılaştırın!"

Aşçı kadının oğlu Andrey gözlerini kendi kartlarından ayıramıyor, beti benzi sapsarı.

"Ben daha fazla oynayamayacağım!" diyor.

"Niçin?"

"Çünkü... Çünkü param kalmadı."

"Evet, parasız oynanmaz!" diyor Grişa.

Andrey her olasılığa karşın bir daha ceplerini karıştırıyor. Ceplerinde ekmek kırıntılarından, ucu çentikli bir kalemden başkasını bulamayınca dudaklarını büküyor. Dokunsan ağlayacak. Onun üzgün bakışlarına dayanamayan Sonya, "Senin yerine ben bir kapik koyarım," diyor. "Ama sonra ödeyeceksin, tamam mı?"

Paralar konuyor, oyun sürüyor. Anya gözlerini fal taşı gibi açarak, "Galiba bir yerde çan çalıyor!" diyor.

Hepsi oyunu bırakıyor, gözlerini kocaman kocaman açarak karanlık pencerelere dik dik bakıyorlar. Odada yanan lambanın ışığı karanlıkta pencerenin camından ıpıl ıpıl yansımakta.

"Sana öyle gelmiş!" diyorlar. Andrey de, "Çan geceleyin yalnız mezarlıkta çalınır," diye düşüncesini açıklıyor.

"Niçin çalsınlar ki?"

"Haydutlar oradaki kiliseye girmesinler diye... Çan sesinden korkarlar."

Sonya heyecanlanıyor.

"Haydutlar niçin kiliseye girsinler ki?"

"Niçin mi? Bunu bilmeyecek ne var? Bekçileri öldürmek için."

Bir dakika kadar sessizlik içinde geçiyor. Herkes ürkek ürkek birbirine bakıyor, sonra oyun yeniden başlıyor. Bu sefer kazanan Alyoşa'dır. Andrey kalın sesiyle, "Hile yaptı!" diyor damdan düşercesine.

"Yalan söylüyorsun! Hile yapmadım!"

Andrey'in beti benzi sararıyor, ağzı çarpılıyor, Alyoşa'nın kafasına bir şaplak atıyor. Alyoşa öfkeyle gözlerini açıyor, yerinden fırlayıp bir dizini masaya dayayarak Andrey'in yanağına bir şamar patlatıyor. İkisi birbirine birer şamar daha indirdikten sonra aynı anda bir zırlamadır tutturuyorlar. Böyle korkunç şeylere dayanamayan Sonya da ağlamaya başlıyor. Bunun üzerine yemek odasında hep bir ağızdan bir zırıltı kopuyor. Ama sakın oyun bu ağlamalardan dolayı son buldu sanmayın. Aradan beş dakika geçmeden yeniden şen kahkahalar yükseliyor, herkes birbiriyle konuşmaya başlıyor. Suratlarından ağladıkları bellidir, ama bu durum gülmelerine engel değil ki! Alyoşa'ya gelince, kavga çıktığı için çok mutludur.

Bu sırada odaya lise iki öğrencisi Vasya giriyor. Can sıkıntısından patladığı, gözlerinden uyku aktığı, asık suratından okunuyor çocukcağızın.

Grişa elini sokunca cebinde paralar şıkırdıyor, bu da Vasya'nın tepesini attırıyor.

"Tüh! Bu ne rezillik! Çocuklara para verilir mi hiç? Kumar oynamalarına göz yumuyorlar parmak kadar veletlerin! Aman ne eğitim! Düpedüz rezillik!" diye söyleniyor.

Ama çocuklar öyle zevkli oynuyorlar ki, Vasya'nın içinde onlara katılarak şansını deneme isteği uyanıyor.

"Durun, ben de oynayacağım!" diyor.

"Koy sen de bir kapik!"

Vasya ceplerini karıştırarak, "Şimdi bulurum," diyor. "Ama bir kapiklik yok. Alın size bir ruble, ben de bir ruble koyuyorum."

"Olmaz, bir kapik koyacaksın!"

Liseli kızıyor:

"Budalalar! Bir ruble kapikten daha değerlidir. Kim kazanırsa bana üstünü verir."

"Hayır, olmaz! Sen oyunda yoksun!"

Lise öğrencisi omuzlarını silkiyor, hizmetçiden bozuk para almak için mutfağın yolunu tutuyor. Ancak tek kapik yoktur onda da. Bunun üzerine geriye dönüp Grişa'yı sıkıştırıyor.

"Bir rubleyi boz," diyor. "Bozduğun için sana üste veririm. İstemiyor musun? Öyleyse bir rubleye karşılık on kapik ver."

Grişa kuşkulu kuşkulu Vasya'ya bakıyor. Sakın bir hile olmasın? Cebini yoklayarak, "Bozamam!" diyor.

Vasya öfkelenmeye başlıyor, sövüp sayıyor, oyunculara "Salaklar, odun kafalılar" diye çıkışıyor.

Ancak daha sonra Sonya, "Vasya, ben senin yerine bir kapik koyuyorum," diyor.

Liseli oturuyor, önüne iki kart alıyor. Anya rakamları okumaya başlıyor.

Bir ara Grişa heyecanlı bir sesle, "Yere bir kapik düştü! Durun!" diye bağırıyor.

Lambayı aşağı indirip masanın altında bir kapiği bulmaya çalışıyorlar. Elleri yerdeki tükürüklere, ceviz kabuklarına değerek her yeri arıyorlar, kafaları birbirleriyle tokuşuyor, ama kapiği bir türlü bulamıyorlar. Yeniden aramaya koyuluyorlar. Sonunda Vasya, Grişa'nın elinden lambayı zorla alıp masanın üstüne koyuyor. Grişa aramasını karanlıkta sürdürüyor. En sonunda buluyor düşürdüğü bir kapiği. Oyuncular masaya oturup yeniden oynamaya başlıyorlar. Tam bu sırada Alyoşa, "Sonya uyumuş," diyor.

Sonya kıvırcık saçlı başını kolunun üstüne koymuş, mışıl mışıl, uyumaktadır. Sanırsınız, uyuyalı bir saat olmuş...

Öteki çocuklar düşen kapiği ararken öylece dalmış, kendinden geçivermiş. Anya onu yemek odasından dışarı çıkarırken, "Git de annemin yatağına yatır," diyor. "Hadi, yürü."

Hep birlikte onu içeri götürüyorlar, beş dakika sonra annenin yatağı görülmeye değer bir görünüm alıyor: Sonya mışıl mışıl uyumakta, Alyoşa horluyor, Grişa ile Anya başlarını onların ayakuçlarına koymuşlar, onlar da uyuyorlar. Aşçı kadının oğlu oracıkta bir yere kıvrılıvermiş... Çocukların yanlarında ise yeni bir oyuna kadar tüm değerini yitirmiş kapikler yere saçılmış, duruyor...

İyi geceler çocuklar!

Keşif

(Открытие)

Devlet konsey üyesi Bahromkin akşamleyin yazı masasının başında oturuyor, belki bir şeyler yazamamanın etkisiyle gençlik yıllarını düşünüyordu. İçinde bulunduğu günün sonuna doğru bir tanıdığının evinde yaşlı bir kadınla karşılaşmıştı. Aradan bunca zaman geçtikten sonra onunla yeniden karşılaşacağını bilebilir miydi? Yirmi beş yıl kadar önce gönül verdiği, güzel mi güzel bir kızdı bu hanım. Öylesine güzeldi ki, onu görür görmez çarpılmamak elde değildi. Kızın altın rengi saçları Bahromkin'in gözünün önünden gitmiyordu şimdi bile. İri mavi gözlerinin içi yumuşak bir kadifeyle döşeliydi sanki, saçları rüzgârda dalgalanan olgunlaşmış çavdar tarlası gibi parlardı. O zamanınlar bu sarışın güzele yaklaşmak cesaret isterdi. Kızın sert bakışları cesaret mi bırakırdı insanda? Seyrek olarak gülümserdi ama gülümseyince güller açardı yüzünde. Şimdi ise bütün güzelliği solmuş, bakışları donuk, dişleri sarı sarı, çirkin, çenesi düşük bir kocakarı olmuştu. Yüzüne ikinci kez bakmayı istemezdiniz.

Bahromkin önündeki kâğıdı rastgele karalarken, "Olacak şey değil! En kötü niyetliler bile onu çirkinleştiren doğa anamız kadar kadar şu işi beceremezdi! Bu güzel kız bir gün gelip böyle bir ucubeye döneceğini bilse canına kıymakta gecikmezdi herhalde..." diye düşünüyordu.

Şaşkınlık içinde kâğıdı karalayıp dururken bir an geldi, akrep sokmuşçasına sıçradı yerinden. Sevincinden ne diyeceğini bilemiyordu.

"İsa babamız, sen yardım et bana! Şuna bak! Gözlerime inanamıyorum! Ne güzel şey çizmişim! Bende ressamlık yeteneği mi var yoksa?" diye haykırdı.

Kalemiyle çizdiği gelişigüzel, anlamsız çizgiler arasından bir zamanlar gönül verdiği güzel kızın başı çıkmamış mı? Resimde birtakım kusurlar olmakla birlikte kızın süzgün bakışı, yüzünün çarpıcı güzelliği, gür saçlarının dağınık dalgaları tümüyle gerçeği yansıtıyordu.

Devlet konsey üyesi afallamaktan kendini alamıyordu:

"Gerçekten benim kalemimden mi çıktı bu resim! Ama yarattığım eser işte önümde... Resim çizmeyi bayağı beceriyormuşum da haberim yok! Güzel dünyamızda elli iki yıldır ömür tüketiyorum ama bir gün bile böyle bir yeteneğim olduğunu fark etmedim. Şu geçkin yaşımda becerim ortaya çıktıysa buna sevinmeyip de ne yapayım?"

Başarısına inanamayan Bahromkin kalemini yeniden eline aldı, güzel kız başının yanına bir de yaşlı bir kadın başı çizdi. İkinci resim de genç kız başı kadar aslına benziyordu.

Büyük bir şaşkınlık içinde omuz silkti.

"İnanılması güç vallahi! Şunlara bakın, asıllarının tıpatıp aynısı. Demek oluyor ki, ressamlık yeteneği var bende. Evet, böyle bir yeteneğim olduğunu görüyorum! Nasıl oldu da önce farkına varmadım? İnanılacak gibi değil!"

Bahromkin eski yeleğinin cebinde bir tomar para bulsa, bir üst rütbeye yükseldiğini öğrense, birisi ona resim yeteneğinin olduğunu söylese şu anki gibi hoş bir biçimde afallamazdı. Deli gibi sevinmenin, kendisiyle gurur duymanın ardından birbiri arkasına insan başları, ağaçlar, atlar, yangın görüntüleri çizerek masa başında bir hayli oyalandı.

Kendine hayranlığı arttıkça artıyordu:

"Çok, çok güzel! Aferin bana! Bu işin tekniğini öğrenirsem çizimlerim kusursuz çıkacak..."

Uşağının akşam yemeğini getirmesi, yeni yeni resimler çiz-

mesini, başarısından dolayı koltuklarının kabarmasını önledi. Keklik kızartması yerken iki kadeh de Burgon şampanyası yuvarlayınca iyice gevşedi, yeniden hayallere daldı... Düşünüyordu da, yıllar boyunca böyle bir yeteneği olduğu gelmemişti aklına. Ancak şurası bir gerçek ki, güzel sanatlara yatkınlığını hissetmişti her zaman. Gençliğinde amatör tiyatroculukla uğraşmış, sahneye çıkıp oyun bile oynamış, dekor boyamış, şarkı söylemişti... Ayrıca şu yaşına değin kitap okumaktan geri kalmamış, tiyatrolara gitmeye ara vermemiş, aklından geçirerek şiirler yazmıştı... Esprileri güldürürdü; güzel konuşur, yeri gelince isabetli eleştirilerle taşı gediğine koymayı becerirdi. Boş vermişliği yüzünden içindeki yaratıcı ateşin zamanla sönüp gittiği ortadaydı...

"Şaka bir yana, bir de bakmışsın günün birinde şiirler, romanlar yazmaya başlamışım. Gerçekten de öyle, güzel sanatlara yeteneğimin olduğunu, önümde verimli yılların bulunduğunu genç yaşımda anlasam güzel resimler de yapardım, ünlü bir ozan da olabilirdim... Yoksa doğru düşünmüyor muyum?" diyerek tatlı hayaller kuruyordu.

Milyonlarca sıradan insandan farklı, onlarınkine benzemeyen bir yaşam tarzı açıldı gözlerinin önünde. Bu durumda kendi yaşantısını sıradan ölümlülerinkiyle kıyaslamak gerekir miydi?

"Rütbeye, madalyalara önem vermeyenler sonunda haklı çıkmışlardır. Onlar için güzel sanatlar her türlü madalyadan, paradan puldan daha üstündür. Böylelerinin yaratılarını ancak seçkin insanlar değerlendirir..." diye düşünüyordu.

Böyle hayaller arasında Bahromkin uzak geçmişinden ilginç bir olay anımsadı... Sinirli, tuhaf bir kadın olan annesiyle birlikte evlerinin merdiveninden yukarı çıkarlarken biçimsiz görünüşlü, sarhoş bir adamla karşılaşmışlardı. Annesi hemen ileri atılıp adamın elini öpmüştü. Daha sonra "Anne, bunu niçin yaptın?" diye şaşıran oğluna kadın şu karşılığı vermişti: "Kendisi ozandır, oğlum. Niçin elini öpmeyeyim ki?" Şimdi düşünüyordu da haklıydı annesi. Bir generalin ya da senatörün elini öpse uşaklık etme, kendini küçük düşürme anlamına gelirdi. Böyle davranan, iyi yetişmiş bir kadın için bundan kötüsü

olamazdı. Bir ozanın, bestecinin ya da ressamın elini öpmek hiç de küçülme sayılmazdı.

Bahromkin yatmak üzere masadan kalkarken, "Yaratıcı olmak bambaşkadır... Yanında bir de tanınmışlık, büyük bir şöhret gelirse bundan daha güzel ne olabilir? Kendi mesleğimde ilerleyebildiğim kadar ilerlesem, bilmem hangi yüksek rütbelere erişsem karıncanın yuva yapmasından daha üstün bir başarı sağlamış olamam ki... Ama sanatçılar için durum başkadır. Bir ozan, bir ressam; tasasızdır, rahat uyur, sarhoş gezer, kısacası istediği gibi yaşar... Çünkü böyle yaşarken bilir: Bütün kentlerde, ülkenin her yerinde insanlar onun şiirlerini ezbere bilirler ya da yaptığı tabloları zevkle seyrederler... Ünlü sanatçıların adlarını bilmemek cahillik, kültürsüzlük, geri kafalılık sayılır..." diye geçiriyordu içinden.

Bu düşüncelerle iyice gevşemiş olarak yatağına oturdu, uşağına başını salladı... Uşak efendisine yaklaştı, üstünde ne varsa teker teker soymaya başladı. Bahromkin hayal kurmaya devam ediyordu: "Sıradan yaşam benimki gibidir işte... Demiryollarının önemi zaman gelir unutulur; fakat demiryolunu icat eden Fidi de ozan Homer de her zaman anımsanacaktır... Ünlü Tretyakovski resim müzesinin eksikleri bulunabilir... Gene de herkes bilir oranın önemli bir müze olduğunu... Bırrr! Hava ne kadar da soğuk! Çok üşüyorum! Şimdi bir ressam olsam acaba kendimi nasıl hissederdim?"

Uşak onun gündüz giydiklerini üzerinden çıkarıp geceliğini giydirirken Bahromkin kafasında şöyle bir tablo çiziyordu... Kendisi iyi bir ozan ya da ünlü bir ressamdır, karanlık bir gece yarısı önemli bir yere gitmektedir... Yaratıcı insanların kolay kolay güzel atları, lüks arabaları olamaz; o yolları ister istemez yaya yürüyeceklerdir... Sanatçının sırtında yıpranmış bir palto vardır, çoğunlukla ayaklarında lastik ayakkabı bile bulunmaz... Ziyarete gittiği bir evde güzel mobilyalarla dolu salonun girişinde özel bir uşak oturmaktadır, hayvan herif kapıyı ona açarken yüzüne bile bakmaz... Onu karşılayan ev sahiplerince ressamın ya da ozanın adı saygı görür, fakat bu saygı onun içini ısıtmaz, çünkü uşaklar saygılı, hizmetçiler güler yüzlü de-

ğildir... Adı belki saygı görür ama insan olarak ona önem vermezler... Oradan ayrıldıktan sonra sanatçı kendi evinin yolunu tutar. Karnı açlıktan zil çalmaktadır, yorgunluktan bitkin düşmüştür. Evine vardığında odasını iç karartıcı, sıkıcı bulur. Karnını doyurup bir şeyler içmek için aranır; ne yazık ki, keklik kızartmasını, Burgon şampanyasını ara da bul yoksul mutfağında... Uykusuzluktan gözleri kapanmak üzeredir, yatağına varana dek başı ikide bir göğsüne düşer. Ne yazık ki, yatağı da sert ve soğuktur, yorganına otel odalarındaki pis koku sinmiştir... Eline suyu kendin dökeceksin, kendin soyunup giyineceksin, soğuk döşemeye çıplak ayaklarla basarak yürüyeceksin... En sonunda girdiği yatağında titreye titreye uykuya dalar. Bir yandan da tüttürecek bir tek purosu, binecek arabası olmadığını düşünür. Çekmecesinin orta gözünde Anna ve Stanislav madalyaları, alt gözünde çek defteri yoktur..."

Bahromkin kurduğu hayalleri bırakarak üzüntüyle boynunu büker, yayla gibi yatağına devrilir, kuş tüyü yorganının altına gömülür.

"Kurduğum hayallerin Tanrı cezasını versin! Cehennemin dibine kadar yolları var! İyi ki gençliğimde sanat yeteneği denen şeyin farkına varmamışım. Böyle yetenek ne işe yarar ki!"

Aklından bunlar geçerken Bahromkin derin bir uykuya dalar, uşağı yatak odasının ışığını söndürür, ayaklarının ucuna basarak sessizce çıkar.

Acı

(Тоска)

"Kime anlatsam derdimi?"

Akşamın alacakaranlığı çökmüş... Sulu, iri kar taneleri henüz yanmış sokak fenerlerinin çevresinde uçuşuyor; ince, yumuşak kar çam ağaçlarını, atların sırtlarını, omuzları, şapkaları yavaş yavaş örtüyor. Arabacı İona Potapov bir hayalet gibi bembeyaz olmuş. Canlı bir varlık ne denli büzülebilirse o denli büzülmüş, kızaktaki yerinde kımıldamadan oturuyor. Üzerine koca bir kar yığını düşse herhalde onu bile silkeleme gereği duymayacaktır. Beygiri de onun gibi bembeyaz, kıpırtısız. Bu kıpırtısızlığıyla, keskin köşeli görünüşüyle, ayaklarının sopa gibi duruşuyla bir kapiğe satılan hamurdan yapma atlara benziyor. O da sahibi gibi derin düşüncelere dalmış olmalı. Sabahtan alıştığı o bozumtırak kır görüntülerinden koparılıp buraya; ürkütücü ışıklarla, hiç kesilmeyen gürültüyle, öteye beriye koşuşturan insanlarla dolu bu kargaşanın içerisine düşen bir yaratık böyle derin derin düşünmeyip de ne yapsın?

İona ile beygiri çoktandır kıpırdamadan duruyorlar. Arabacılar hanından öğleye varmadan çıkıp buraya gelmişlerdi, ama henüz siftah yapmadılar. İşte kentin üzerine akşam karanlığı çöküyor. Fenerlerin ışıkları daha bir canlanıp parlıyor, sokağın gürültüsü arttıkça artıyor.

İona birdenbire, "Hey arabacı, Vıborg semtine!" diye bir sesle irkiliyor.

Çok şaşırıyor, o sırada, kar tanelerinin birbirine yapıştırdığı kirpikleri arasından kukuletalı kaput giymiş bir subay görüyor.

Subay, "Vıborg semtine!" diyor bir daha. "Hey, uyuyor musun yoksa? Çabuk, Vıborg'a sür kızağı!"

İona anladığını göstermek için dizginleri çekiyor. Bu çekişle birlikte dizginler ve sürücünün sırtı üzerindeki karlar patır patır dökülüyor. Subay biniyor kızağa. Arabacı dudaklarını şaplatarak bir kuğu gibi boynunu uzatıyor, yerinden doğruluyor, gereğinden daha fazla yaptığı bu hareketin ardından kamçısını sallıyor. Beygircik de uzatıyor boynunu bir kuğu gibi, sopa dikliğindeki bacaklarını kıvırıyor, istemeye istemeye yerinden kıpırdıyor...

İona, bir aşağı bir yukarı gidip gelen yayalardan, "Nereye sürüyorsun ulan! Şeytan mı dürttü seni? Sağa sür, sağa!" gibi laflar işitiyor.

Bunun üzerine kızaktaki subay öfkeleniyor:

"Daha kızak sürmesini öğrenememişsin! Sağa sürsene şunu!"

Bir kupa arabasının sürücüsü küfür savuruyor oradan, sokağı koşa koşa geçerken omzuyla İona'nın atına çarpan bir yaya, İona'ya öfkeli öfkeli bakıyor, kolundaki karları silkeliyor. İona iğne üzerinde oturur gibidir. Durmadan kıpırdanıyor, dirseklerini geniş geniş açıyor, niçin arabada bulunduğunu anlamamışçasına gözlerini fıldır fıldır döndürüyor.

Subay durmadan şaka yapıyor oturduğu yerden:

"Şunlara bak! Alçak herifler, sanki sözleşmişler gibi hepsi birden gelip kızağa çarpmaya ya da atın ayakları altına düşmeye çalışıyorlar! Öyle değil mi?"

İona başını çevirip müşterisine bakıyor, dudaklarını kıpırdatıyor. Bir şeyler söylemek istediği bellidir. Gelgelelim boğazından hırıltıdan başka bir ses çıkmıyor.

"Ne diyorsun?" diye soruyor subay.

İona gülümsüyormuş gibi ağzını çarpıtıyor, ıkınıp sıkınıyor, sonunda, "Beyefendi, şey... Oğlum öldü de... Geçen gün..."

"Hımmm! Neden öldü?"

İona tüm gövdesiyle müşterisine dönüyor:

"Bilmem ki... Hummadan belki... Hastanede üç gün yattı, sonra öldü. Tanrı'nın işi..."

Karanlıktan başka bir ses duyuluyor:

"Yana kır, yana, dürzü! Gözün insanları görmüyor mu? Neden üstümüze sürüyorsun, kocamış köpek?"

Müşteri de bir yandan, "Çabuk sürsene! Bu hızla sabaha kadar gideceğimiz yere varamayız!" diye çıkışıyor sürücüye.

Arabacı yeniden boynunu uzatıyor, yerinden doğruluyor, sözde cakalı bir tavırla kırbacını şaklatıyor.

Bunun ardından birkaç kez dönüp müşterisine bakıyor, acaba anlatacaklarını dinleyecek mi, diye. Ama beriki gözlerini yummuş, dinlemeye hiç niyetli gözükmüyor. Vıborg semtine varınca arabacı subayı indiriyor, gidip bir meyhanenin önünde duruyor, gene kıpırtısız, kızağın önüne büzülüyor. Sulu kar onu da atını da beyaza boyamaya başlıyor. Saatler birbirini kovalıyor...

Lastik ayakkabılarını yaya kaldırımına vura vura, şamatacı üç genç söverek geçiyorlar yakından. Bunlardan ikisi ince, uzun boylu, üçüncüsü ise kısa, kambur.

Kambur genç, çatlak sesiyle, "Arabacı, Polis Köprüsü'ne gideceğiz. Üçümüzü yirmi kapiğe götürür müsün?" diye soruyor.

İona dizginleri çekiyor, atı dehliyor. Yirmi kapik yeterli değildir, ama onun paraya aldırdığı yoktur. O anda bir ruble de olsa beş kapik de, hepsi birdir onun için; yeter ki müşteri binsin kızağına. Gençler birbirine söverek, itişip kakışarak yaklaşıyorlar, üçü birden kızağa atılıyorlar. Oturacak iki kişilik yer vardır, ancak buna sonra karar vereceklerdir. Bir sürü tartışmadan, karşılıklı alay etmelerden sonra kamburun ayakta durmasına karar veriyorlar. Kambur, İona'nın arkasında, soluğunu onun ensesine vererek dikilirken çatlak sesiyle, "Sür hadi! Patlat, şuna!" diyor, "Vay be! Arabacının şapkasına bakın!"

İona, "Hı hı hı!" diye gülüyor. "Ne yapalım, böylesini bulduk."

"Böylesini bulduysan hızlı sür! Yoksa bütün yolu bu hızla mı gideceksin? Ense köküne patlatırım ha!"

Uzun boylulardan biri, "Başım çatlıyor," diyor. "Dün Dukmasovlarda Vaksa'yla dört şişe konyak içtik."

Öteki uzun boylu, "Sen de ne atıyorsun ya!" diye çıkışıyor arkadaşına.

"Tanrı cezamı versin ki, doğru söylüyorum."

"Doğru, senin bu söylediğine köpekler bile güler!"

İona, "Hı hı hı!" diye gülüyor. "Beylerin neşesi yerinde."

Kambur sinirleniyor:

"Bak şu gözü kör olasıcaya! Moruk, doğru dürüst sürecek misin sen? Buna gitmek mi derler? Hadi, kamçıla şunu, iyi kamçıla! Dehle, kör şeytan!"

Kambur, İona'nın arkasında hırıltılı sesiyle çırpınıp durmaktadır. Onun bağırıp çağırmaları, sövmeleri, sokaktan gelip geçen yayalar İona'ya yalnızlığını unutturuyor, gitgide içini rahatlıyor. Boğazını yırtarcasına bağıran, yakası açılmadık küfürler savuran kambur, bir ara tıkanarak öksürmeye başlıyor. Uzun boylu iki arkadaşı ise Nadejda Petrovna adında bir kadınla ilgili uzun bir konuşmaya dalıyorlar. İona bunu fırsat bilip arkasına dönüyor, onların sustuğu bir anı yakalıyor, "Benim de oğlum öldü... Bu hafta," diyor.

Öksürmesi biten kambur dudaklarını silerek, "Bir gün hepimiz öleceğiz," diye karşılık veriyor.

"Hadi, arabayı hızlı sür! Beyler, biz bu hızla gideceğimiz yere varamayacağız! Bu adam bizi ne zaman götürecek?"

"Sen de hafiften patlat ensesine."

"Hey, moruk, işitiyor musun? Ensene bir şamar indireyim mi şimdi? Senin gibilerle uğraşıp durmaktansa yaya gitmek daha iyi! İşittin mi beni? Yoksa söylediklerimi boş mu veriyorsun?"

İona ensesine inen tokadı pek hissetmez, şaplama sesini duyar yalnızca.

"Hı hı hı! Siz de pek neşeli beylermişsiniz. Tanrı uzun ömürler versin!"

Uzun boylulardan biri, "Arabacı, evli misin?" diye soruyor.

"Ben mi? Hı hı hı! Neşeli efendiler! Şimdi bir tek karım var, o da kara toprak... Hı hı hı, yani mezar, mezar... Oğlum öldü, oysa ben yaşıyorum. Şaşılacak iş! Ölüm yanlış kapı çaldı. Bana geleceğine oğluma geldi."

İona oğlunun nasıl öldüğünü anlatmak için başını çeviriyor, ama o anda kambur hafifçe içini çekerek, "Hele şükür, geldik," diyor.

Kızak sürücüsü yirmi kapiği alıyor, bir apartmanın karanlık girişinde gözden kaybolan hovarda gençlerin arkasından uzun süre bakıyor. Gecenin karanlığında yalnız kalmıştır. İçindeki sessizlik büyüdükçe büyüyor, bir süreliğine sönmüş bulunan acısı yeniden depreşiyor, büyük derdi daralan göğsünü daha büyük bir güçle sıkıştırmaya başlıyor. Acıyla dolu kaygılı gözlerini sokağın iki yanından akıp giden kalabalığa dikerek şaşkın şaşkın bakıyor: Acaba bunca insan arasında onun derdini dinleyecek biri var mıdır? Ama kalabalık onu da acısını da fark etmeden akıp gitmektedir. Acısı korkunçtur, sınırsızdır. Adamcağıza öyle gelir ki, göğsü yarılıp içinden acısı fışkırsa bütün dünyayı kaplayacaktır. Gene de bu acıyı görmesi olanaksızdır. Öylesine küçük bir kabuğa sıkışmıştır ki, gündüz aydınlığında bile gözükmez...

İona elinde zembil taşıyan bir kapıcı görüyor, onunla konuşmaya karar veriyor.

"Kuzum, saat kaç?" diye soruyor.

"10'a geliyor. Hey, niçin durdun burada? Hadi, çek bakalım kızağını!"

İona birkaç adım ilerledikten sonra duruyor, kendini yeniden içindeki acının ellerine bırakıyor... Artık insanlarla konuşmayı gereksiz görmektedir. Ancak aradan beş dakika geçmeden oturduğu yerden doğruluyor, yüreğinde keskin bir sancı duymuşçasına başını silkeliyor, dizginleri çekiyor... Daha fazla dayanamayacaktır.

"Hana gitmek en iyisi!" diye düşünüyor.

Atı da onun düşüncesini anlamış gibi tırısa kalkıyor. Arabacı bir buçuk saat sonra handa, pis orta fırınının yanında oturmaktadır. Fırının üstündeki düzlükte, odanın tabanında, peykelerde bir sürü insan horul horul uyumaktadır. Dumanlı, boğucu bir hava vardır içeride. İona uyuyanlara bakarak başını kaşıyor. Hana çok erken döndüğü için pişmanlık duyuyor. "Bugünkü arpa parasını bile çıkaramadım. Belki de sıkıntım bundandır, işini bilen, hem kendini hem de atını doyuran insan rahat eder..." diye geçiriyor içinden.

Köşede uyuyan genç bir arabacı doğruluyor, uyku sersemi, boğazını temizleyerek içmek için su kovasına uzanıyor.

İona, "Su mu içeceksin?" diye soruyor.

"Öyle..."

"Eh, afiyet olsun! Benim de oğlum öldü, kardeş, işittin mi bilmem... Bu hafta, hastanede... Öyle üzgünüm ki!"

Sözlerinin ne etki bıraktığını anlamak için delikanlıya bakıyor, ancak görülen o ki, hiçbir etki yapmamıştır. Genç arabacı kafasını yorganın altına sokar sokmaz uykuya dalıyor. Adamcağız içini çekiyor, başını kaşıyor... Genç arabacının su içme isteği kadar o da konuşma ihtiyacı duymaktadır. Oğulcuğu öleli neredeyse bir haftayı bulacak. Ama o, ölüm olayını gereği gibi kimseyle konuşamamıştır... Uzun uzun, tüm ayrıntılarıyla anlatmalı. Oğlunun nasıl hastalandığını, nasıl acı çektiğini, ölmeden önce neler söylediğini, nasıl öldüğünü birileriyle paylaşmalı. Cenaze törenini, oğlunun giysilerini almak için hastaneye gidişini anlatmalı. Kızı Anisa köyde tek başına kalmıştı. Bunun da sözünü etmeli. Daha konuşulacak neler var, neler! Dinleyenler iç çekmeli, ah vah etmeli... Bu konuda kadınlarla daha iyi konuşulur. Budaladırlar ama iki sözcükten sonra gözlerinden yaşlar boşanır.

İona, "Gidip ata bakayım," diye düşünüyor. "Uyumak için daha bir sürü vakit var. Ne zaman olsa yatar uyurum..."

Giyiniyor, beygirini bağladığı ahıra gidiyor. Havaları, arpayı, yaşayacağı yalnız günleri düşünüyor. Yalnız başınayken oğlunu aklına getirmemeye çalışıyor. Yanında biri olsa onun hakkında konuşabilir, ama tek başına oğlunu düşünmek, onu gözünün önüne getirmek dayanılmaz bir acı verecektir; bunu biliyor.

Atının ışıldayan gözlerini görünce, "Kuru ot mu yiyorsun?" diye soruyor. "Ye bakalım. İşte böyle arpa parası kazanamazsak ot yeriz, saman yeriz. Ne yaparsın? Ben artık kocadım. Durmadan kızak sürecek gücüm kalmadı... Şimdi oğlum olsa boş oturur muydu? Gerçek arabacıydı o... Yaşasaydı ne iyi olurdu, zavallıcık yaşasaydı..."

İona bir süre sustuktan sonra konuşmaya başlıyor yeniden:

"Durum böyle, kısrakçığım... Oğlum Kuzma İoniç yok artık... Tanrı toprağını bol etsin... Durup dururken öldü gitti. Dü-

şün bir kere: Senin bir tayın var, yavrun, sen onun öz anasısın... Bir gün bakmışsın, birdenbire ölüvermiş... Acımaz mısın?"

Beygir ağzındaki otu çiğniyor, sahibinin anlattıklarını dinlerken soluğunu onun ellerine veriyor.

İona kendini yüreğinden taşan duygulara kaptırıyor, anlattıkça anlatıyor...

Duruşmadan Önceki Gece

(Ночь перед судом)

Arabacı dönüp bana baktı, yolumuzun önünden koşarak geçen tavşanı kırbacıyla göstererek, "Kötüye işarettir, beyciğim," dedi.

İşe tavşan karışmasa da geleceğimin pek umut verici olmadığını biliyordum. Çünkü iki kadınla evliydim, S bölge mahkemesinde sanık sandalyesine oturtulmak üzere gidiyordum. Hava berbat mı berbattı. Öyle ıslanmış, üşümüş, arabanın sarsıntısından öylesine sersemlemiştim ki, gece yarısı menzil hanına vardığımda tepeden tırnağa kara bulanmış, iliklerime kadar donmuş, bir araba sopa yemiş salağa benziyordum.

Menzil hanında beni mavi çizgili don giyen, dazlak kafalı, gözlerinden uyku akan, sırık gibi uzun boylu menzil değnekçisi karşıladı. Adamın bıyıkları ta burun deliklerinden çıkıyordu, bundan dolayı koku alması son derece zordu herhalde. Aslında handa koklayacak güzel bir koku da yoktu hani. Menzil değnekçisi homurdanarak, oflayıp puflayarak, boynunu yakasının altından kaşıyarak hanın "yatılacak bölümünün" kapısını açtığı zaman burnuma mühür mumu, ezilmiş tahtakurusu kokusuyla karışık, ekşi bir hava çarptı; az kalsın öğürecektim. Boyasız tahta duvarları aydınlatan teneke bir lamba, masanın üstünde çam çırası gibi çevresine is saçıyordu...

İçeri girip bavulumu masaya bırakırken, "Öf, burası ne berbat kokuyor, senyör!" dedim.

Değnekçi havayı şöyle bir kokladı, söylediklerimin doğruluğuna inanmamışçasına başını salladı. Ensesini kaşıyarak, "Yok canım, her zamanki kendi kokusu," dedi. "Soğuktan sıcağa girdiğiniz için size öyle gelmiştir. Arabacılar atlarının yanında zıbarırlar, burada kalan beyler ise pis kokmazlar."

Değnekçiyi savdıktan sonra, kısa bir süre de olsa kalacağım bu yeri gözden geçirmeye koyuldum. Üzerinde yatacağım divan iki kişilik karyola genişliğindeydi, muşamba kaplıydı, buz gibi de soğuktu. Odada divandan başka dökme demir büyük bir soba, demin sözünü ettiğim masa, kim bilir kimin bıraktığı keçe çizmeler, küçük bir valiz ve odayı ikiye bölen bir paravan vardı. Paravanın arkasında birisi mışıl mışıl uyuyordu. Böylece odayı gözden geçirdikten sonra divana döşeği serip soyunmaya başladım. Bu arada burnum odanın kokusuna alışmıştı. Hoplayıp zıplayarak, gülümseyerek ceketimi, pantolonumu, çizmelerimi çıkardım; yalınayak kalınca soğuktan daha bir büzüşerek dökme sobanın çevresinde birkaç kez daha zıpladım. Böyle hoplayıp zıplamalarım beni biraz olsun ısıtmıştı. Şimdi geriye, divana uzanıp güzel bir uyku çekmek kalıyordu. Ama tam o sırada küçük bir olayla karşılaştım, gözüm istemeye istemeye paravanın arkasına kaydı, o anda içine düştüğüm korkuyu bir düşünün!

Paravanın arkasında dağınık saçlı, kara gözlü, bütün dişlerini göstererek sırıtan bir kadın vardı; üstelik bana bakıyordu. Kara kaşlarının kıpırdanmasına, yanaklarının çukurlaşmasına bakılırsa gülüyor demekti. Utancımdan ne yapacağımı şaşırdım. Benim kendisini gördüğümü anlayınca kadın da utanıp başını sakladı. Gözlerimi suçlu suçlu önüme indirdim, döşeğe yaklaştım, başımı kürkümün altına sokup yattım.

"Çok kötü bir durum!" diye düşündüm. "Zıpladığımı görmüş olmalı! Hiç iyi yapmadım..."

Gördüğüm yüzün hatlarını zihnimde canlandırarak tatlı hayallere daldım. Birbirinden güzel, çekici görüntüler geldi gözümün önüne ve... Sanki bu günahkâr düşüncelerimin ceremesi

olarak sağ yanağımda şiddetli, yakıcı bir sızı duydum. Yanağımı tuttum, ama bir şey yakalayamadım, bununla birlikte durumu hemen anladım: Ezdiğim tahtakurusunun pis kokusu gelmişti burnuma.

Tam o sırada, "Bu ne biçim şey?" diyen bir kadın sesi duydum. "Mendebur tahtakuruları, amaçları beni yiyip bitirmek!"

Demek öyle! Birden aklıma geldi, yola çıkarken yanıma pire tozu almak gibi bir âdetim vardı. Bu gelişimde de bu güzel alışkanlığıma bağlı kalmıştım. Bir-iki saniye içerisinde pire tozu koyduğum teneke kutuyu çantamdan çıkardım. Şimdi geriye, "asalaklara" karşı kullanılan bu ilacı güzel yüzün sahibine sunmak kalıyordu, ondan sonra ahbaplık çantada keklikti. Ama nasıl sunacaktım?

"Of, korkunç bir şey!"

Kadının bu haykırışı üzerine elden geldiğince tatlı bir sesle, "Hanımefendi," dedim, "anladığıma göre tahtakuruları sizi de rahatsız ediyor. Bende pire tozu var. Eğer arzu buyurulursa..."

"Ah, lütfedin!"

Ben sevinerek, "Öyleyse şimdi," diye mırıldandım, "İzninizle kürkümü giyeyim. Hemen getiriyorum."

"Hayır, hayır... Paravanın üstünden verin, buraya girmeyin!"

"Paravanın üstünden vereceğim zaten. Saygısızlık yapacak biri mi sandınız beni?"

"Nereden bileyim? Buradan her çeşit insan gelip geçiyor."

"Aman siz de! Yanınıza gelsem ne çıkar? Bunda bir şey yok ki! Doktorum ben." O anda böyle bir yalan kıvırmıştım. "Doktorlar, güvenlik mensupları, berberler kişinin özel yaşamına kolayca girebilirler."

"Gerçekten doktor musunuz? Ciddi mi söylüyorsunuz?"

"Ciddiyim. Bu duruma göre tozu getirmeme izin var mı?"

"Eh, mademki doktorsunuz, peki... Ama ne diye zahmet edeceksiniz? Size kocamı gönderebilirim."

Sesini alçaltarak, "Fedya!" dedi. "Uyansana tombul herif! Kalk da paravanın öbür yanına gidiver! Doktor öylesine nazik ki, bize pire tozu vermek lütfunda bulunuyor."

Yanında kocasının bulunduğu haberi allak bullak etti beni.

Kafama tokmak yemiş gibi oldum. Herhalde tetiğe bastığı zaman tüfeği ateş almayan bir avcı da benim o anda yaşadığım duyguları yaşardı: Hem utanç, hem kendine acıma hem de büyük bir üzüntü... Kendimi öylesine kötü hissettim, varlığım bana öylesine aşağılık biri gibi gözüktü ki, "Kurtarın beni!" diye bağırmama ramak kaldı. Kadının kocası olan herif; zayıf, uzun boylu, elli yaşlarında biriydi. Dudaklarını amirler gibi sıkmıştı, burnunda, alnında karmakarışık mor damarlar göze çarpıyordu, şakakları ağarmıştı. Sırtında bir sabahlık, ayaklarında terlikler vardı.

Benden pire tozunu alırken, "Çok naziksiniz, doktor," dedi. "Mersi... Nasıl, yolda sizi de tipi yakaladı mı?"

Ben hemen divana uzanıp öfkeyle kürkü başıma çekerek, "Öyle!" diye homurdandım.

"Ya! Vah, vah!"

Karısının yanına dönmüştü.

"Zinoçka, burnunda bir tahtakurusu mu var ne?" dediğini duydum. "İzin ver de alayım şunu!"

"Hemen al! Yakalayamadın mı? Tüh sana, koskoca 2. derece devlet memurusun, herkes senden çekinir, ama bir tahtakurusunun hakkından gelemedin!"

"Zinoçka... Yabancıların yanında böyle şeyler söylenir mi?" İçini çekti. "Sen hep böylesin zaten..."

Neye kızdığımı kendim de pek bilmeyerek, "Kör olasıcalar! Uyutmuyorlar!" diye homurdandım.

Çok geçmeden karı koca seslerini kestiler. Ben de gözlerimi yumdum, uykumu dağıtmamak için bir şey düşünmemeye çalıştım. Ancak aradan yarım, hatta bir saat geçtiği halde bir türlü uyuyamıyordum. Bu arada komşularım da bir yanından öbür yanına dönerek fısıltıyla sövüp saymaya başlamışlardı.

Fedya'nın, "Şaşılacak iş! Pire tozunun da etkisi olmadı," dediğini işittim. "Ne çokmuş şu mendeburlar! Doktor! Zinoçka sizden bir şey sormamı istiyor. Acaba bu tahtakuruları neden böyle pis kokarlar?"

Konuşmaya başladık. Tahtakurularından, Rusya'nın kışından, zırnık kadar anlamadığım tıptan, Edison'dan söz ettik.

"Zinoçka, niçin sıkılıyorsun? Doktormuş... Utanmaya gerek var mı? Hadi, soruver... Bunda çekinecek bir şey yok ki! Profesör Şvertsov'un bir yararı dokunmadı, belki bu doktor bir şey yapar."

"Kendin sor."

Sonunda Fedya bana seslendi:

"Doktor bey, karımın göğsünde sıkışma var. Öksürürken, nasıl söyleyeyim, zor soluk alıyor. Sanki oraya bir şey yapışmış gibi..."

Kaçamaklı bir yanıt verdim:

"Bu konu çok uzundur. Anlatması zaman alır."

"Uzun olsun, ne çıkar? Nasıl olsa uyumuyoruz, bir sürü vaktimiz var. Onu bir muayene edin, lütfen, üstadım. Ha, şunu da belirteyim, daha önce Şvertsov epeyce ilgilendi, baktı... Kendisi iyi bir insandır, ne bileyim, ama ben inanmıyorum ona. İnanmıyorum işte... Anladığıma göre siz de pek bakmak istemiyorsunuz. Gene de sizden çok rica edeceğim. Siz karımı muayene ederken ben de gidip han görevlisine söyleyeyim, bize semaverle çay koysun."

Fedya terliklerini şıpırdata şıpırdata dışarı çıktı. Ben paravanın arkasına geçtim. Zinoçka geniş bir divanın üstünde yastıklara dayanarak oturmuş, bir eliyle geceliğinin dantelli yakasını kapatmaya çalışıyordu.

Ben yanına ilişerek yüzümü ciddileştirdim.

"Dilinizi gösterin bakayım!"

Zinoçka dilini gösterirken güldü. Herkesinki gibi normal, kırmızı bir dili vardı. Nabzına bakmak istedim.

"Hımm!" dedim nabzını bulamadığım halde.

Onun gülümseyen küçücük yüzüne bakarak daha ne gibi sorular sorduğumu anımsayamıyorum, ancak muayenenin sonunda öyle sersemleyip aptallaşmıştım ki, hiçbir soru soracak durumda değildim.

Sonunda semaverin çevresinde üçümüz oturup çay içmeye başladığımızda bir reçete yazmam gerektiği aklıma geldi. Ben de tuttum, tam tıp biliminin kurallarına uygun bir reçete donattım:

Reçete: Bayan Siyelova için.
Sic transit 0.05
Gloria mundi 1.05
Aqua destillatae 0.1[1]
İki saatte bir çorba kaşığı
Doktor Zaytsev[2]

Ertesi sabah yol çantası elimde, yeni ahbaplarımla bir daha görüşmemek üzere ayrılmaya hazırlanırken, Fedya ceketimin düğmesinden tutmuş, 10 rublelik bir banknotu bana vermeye çalışıyordu:

"Yoo! Vizite parasını almak zorundasınız! Dürüstçe yapılan her görevin karşılığını ödemek boynumuzun borcudur. Okullarda yıllarca dirsek çürüttünüz, deneyim edindiniz. Elde ettiğiniz bilgiler kan ter pahasınadır. Ben bunları anlayan insanım!"

Ne yaparsınız, 10 rubleyi ister istemez aldım.

Duruşmadan önceki gece böylece son bulmuş oluyordu. Duruşma salonunun kapısı açılıp mübaşir bana sanık sandalyesini gösterdiği zaman içimde uyanan duyguları uzun uzun anlatacak değilim. Yalnızca şunu söyleyeyim ki, arkama dönüp de onlarca gözün bana çevrildiğini görünce elimde olmaksızın sarardım, büyük bir sıkıntı duydum. Jüri üyelerinin görkemli, ciddi yüzlerine bakarken ecel terleri döküyordum...

Ancak savcının oturduğu kırmızı çuha kaplı masaya gözüm kaydığında içimdeki dehşeti anlatmaya ne benim gücüm yeter ne de sizler korkumun derecesini tasavvur edebilirsiniz! Orada kimi görsem beğenirsiniz? Fedya'yı! Şu bizim Fedya'yı... O sırada bir şeyler yazıyordu. Ona bakarken aklıma tahtakuruları, Zinoçka, yaptığım muayene geldi ve değil soğuk terler dökmek, sırtımdan aşağı buzullar aktı... Fedya yazmasını bitirince başını kaldırıp baktı bana. Önce tanıyamamıştı, ama sonra gözbebekleri irileşti, alt çenesi sarktı, elleri titremeye başladı. Ardından ağır ağır doğruldu, kurşun ağırlığındaki bakışlarını yüzüme dikti. Bilmem neden, ben de yerimden kalktım, yiyecekmiş gibi onun gözlerinin içine bakmaya başladım.

1 (Lat.) Böyle geçer / Dünya şöhreti / Arıtılmış su.

2 Tavşancı – ç.n.

Mahkeme başkanı, "Sanık, adınızı, soyadınızı söyleyin," dedi.

Savcı yerine oturarak bir bardak su içti. Alnında ter damlacıkları birikmişti.

"Beni adam akıllı haşlayacağa benziyor," diye geçirdim içimden.

Anlaşıldığı kadarıyla savcı mahkemenin beni esaslı bir cezaya çarptırmasını isteyecekti. Çünkü sinirli sinirli tanık ifadelerini karıştırıyor, sağa sola çatıyor, homurdanıyordu.

Eh, yazdıklarıma burada son vermeliyim. Bunları mahkeme salonunda, öğle paydosu sırasında yazdım... Az sonra savcı iddianamesini okuyacak.

Başıma neler geleceğini o zaman göreceğiz.

Telaş

(Переполох)

Enstitüyü yeni bitirmiş gencecik bir kız olan Maşenka Pavletskaya, çocuklarına eğitmenlik yaptığı Kuşkinlerin evine, kırlara yaptığı gezintiden döndüğü zaman orada büyük bir telaşla karşılaştı. Kendisine kapıyı açan uşak Mihaylov ıstakoz gibi kızarmıştı, heyecandan tir tir titriyordu. Maşenka üst kattan gürültüler geldiğini duyunca, "Herhalde hanımefendi gene sinir bunalımı geçiriyor ya da kocasıyla kavga etmiştir," diye düşündü.

Holde, koridorlarda hizmetçi kızlarla karşılaştı. Bunlardan biri ağlıyordu. Yukarda tam odasına gireceği sırada evin beyi Nikolay Sergeyiç'in onun odasından apar topar çıktığını gördü. Bu ufak tefek, yaşı geçkince, dazlak kafalı, yanakları sarkmış adamın yüzü kıpkırmızıydı, zangır zangır titriyordu. Adam eğitmen kızı görmeden yanından geçti, ellerini kaldırarak, "Of, ne korkunç şey bu!" diye bağırdı. "Düpedüz terbiyesizlik! Böylesi bir bayağılık görülmemiştir!"

Maşenka odasına girer girmez, sonradan görme zengin ve tanınmış ailelerin verdikleriyle geçinen, onlara bağımlı, boynu bükük insanların çok yakından bildiği o duyguyu ilk kez, tüm acılığıyla duydu. Odasında arama yapmışlardı. Geniş omuzlu, gür siyah kaşlı, tombul, dört köşe yüzlü, düz saçlı, genç erkekler gibi belli belirsiz bıyıkları çıkmış, yüzünün görünüşüyle, tavırlarıyla

köyden gelme aşçı kadınları andıran evin hanımı Fedosya Vasilyevna eğitmenin çekmecesinin yanında duruyor; kızın onun çantasından çıkardığı yün çilelerini, kâğıt tomarlarını gerisin geriye yerine koyuyordu. Maşenka'nın ansızın gelişini herhalde hiç beklemediği için, başını çevirdi, kızcağızın sapsarı kesilen, şaşırmış yüzünü görünce biraz afalladı, "Pardon," diye mırıldandı. "Dikkatsizlikle çantanıza kolum çarpınca içindekiler döküldü de..."

Birkaç söz daha homurdandıktan sonra eteğini hışırdata hışırdata odadan çıktı. Maşenka odasını şaşkın bakışlarla gözden geçirdi. Olup bitenlerden bir şey anlamıyor, ne diyeceğini bilemiyordu. Bu durum karşısında omuz silkti, ama korkudan yüreği buz kesildi. Fedosya Vasilyevna el çantasında ne arıyordu, kolunu çarpıp düşürmüşse ne diye özür dilemişti? Sonra Nikolay Sergeyiç niçin odasından apar topar, alı al, moru mor çıkmıştı? Niçin çekmecesinin bir gözü dışarıdaydı, pul ve ufaklık para koyduğu kumbarası neden açılmıştı? Kumbara açılmış, sonra yeniden kapamak için kilidi hayli kurcalanmıştı. Kitap rafı, çekmecenin üstü, yatağı, her şey aramanın taze izlerini taşıyordu. Çamaşır sepetinde de biraz dağınıklık vardı. Gerçi çamaşırlar düzgün katlanmıştı, ama eğitmen evden çıkarken sepeti böyle bırakmadığını anımsıyordu. Demek ki, odasında esaslı bir arama yapılmıştı. Peki ama amaçları neydi? Ne olmuştu da her yeri aramışlardı? Maşenka kapıyı açan uşağın heyecanını, evde sürüp giden telaşı, hizmetçi kızın ağlamasını gözünün önüne getirdi. Aramanın bütün bunlarla bir ilgisi var mıydı? Yoksa adı korkunç bir işe mi karışmıştı? Maşenka sarardı, vücudu buz keserek çamaşır sepetinin yanına çöktü.

O sırada bir hizmetçi girdi içeriye.

"Liza, şey... Benim odamı niçin araştırdıklarını biliyor musun?" diye sordu hizmetçiye.

"Hanımefendinin iki bin ruble değerinde iğnesi kaybolmuş da..."

"İyi ama benim odamı niçin arıyorlar?"

"Yalnız sizin odanızı aramadılar ki, genç bayan. Beni de aradılar. Hem de çırılçıplak soyup her yerime baktılar. Tanrı tanığım olsun ki, bir suçum yok. Bırakın hanımefendinin iğnesini

görmek, tuvalet masasının yanına bile yaklaşmadım. Polise de aynı şeyi söyleyeceğim."

Eğitmen kızın şaşkınlığı geçmiyordu.

"Peki ama benim odamdan ne istiyorlar?"

"Size diyorum ya, iğnesi çalınmış... Hanımefendi kendi eliyle her yeri didik didik aradı. Hatta kapıcı Mihaylo'nun odasını bile didik didik ettiler. Böyle rezillik görülmemiş! Nikolay Sergeyiç aptal aptal bakıyor, elinden bir şey gelmiyor. Küçükhanım, korkudan titremenize gerek yok! Odanızda bir şey bulmadılar ki... İğneyi almadığınıza göre niçin korkacaksınız?"

Maşenka öfkeden boğulacak gibiydi.

"Ama Liza, aşağılayıcı bir durum bu! Düpedüz bayağılık, adice bir davranış! Benden kuşkulanmaya, eşyalarımı aramaya ne hakları var?"

Liza içini çekerek, "Ah, küçükhanım!" dedi. "Başkasının evinde yaşıyorsunuz ne yazık ki. Gerçi okumuş birisiniz, gene de biz hizmetçilerden farkınız yok gibi? Baba evinde olsaydınız o zaman başka."

Maşenka yatağa yığıldı, acı acı ağlamaya başladı. O güne değin hiçbir şey ona bunca ağır gelmemiş, bunca büyük bir aşağılamaya uğramamıştı. Onun gibi iyi eğitim görmüş, ince ruhlu bir genç kızdan kuşkulansınlar, sokak kadını gibi eşyalarını arasınlar, olacak şey değildi! Bundan daha büyük bir aşağılama düşünülemezdi. Şimdi bu incinme duygusuna bir de korku ekleniyordu: Ona başka bir kötülük daha yapabilirler miydi? Çeşit çeşit uygunsuz durumlar geliyordu aklına. Hırsızlıktan kuşkulandıklarına göre onu tutuklayabilirler, çırılçıplak soyup arayabilirler, daha da kötüsü, suçlular konvoyu içinde sokaklardan geçirdikten sonra sıçanların cirit attığı rutubetli, soğuk bir zindana kapatabilirlerdi. Aynı şey Prenses Tarakanova'nın başına gelmemiş miydi? O zaman kim arka çıkacaktı kendisine? Anası babası uzak bir taşra kentinde yaşıyorlardı, ona yardım etme olanakları yoktu. Başkentte tek başına, çölde yaşar gibi yaşıyordu; ne bir akrabası vardı ne başka yakını. Ne isterlerse yapabilirlerdi ona.

Maşenka titreyerek; "Yargıçlara, avukatlara gidip derdimi an-

latayım. Yemin eder, benim hırsız olamayacağımı açıklarım," diye düşündü.

Öğrencilik yıllarından kalma bir alışkanlıkla sofrada cebine sokup çamaşır sepetindeki yatak çarşaflarının altına sakladığı kurabiyeler geldi aklına. Bu önemsiz alışkanlığının ev sahiplerince biliniyor olduğunu düşününce bedenine ateş bastı, utancından yüzü kıpkırmızı kesildi. Karşılaştığı aşağılamanın, duyduğu utancın, korkunun etkisiyle yüreği hızlı hızlı çarpmaya başladı; yürek çarpıntıları şakaklarına, kollarına, karnına yayıldı.

"Yemeğe buyurun," diye seslendiler.

"Gideyim mi, gitmeyeyim mi?" diye düşündü.

Saçlarını düzeltti, yüzünü ıslak havluyla sildi, yemek odasına indi. Yemeğe başlamışlardı... Masanın bir ucuna ciddi, donuk bakışlı Fedosya Vasilyevna tüm azametiyle kurulmuştu, öbür ucuna da Nikolay Sergeyiç. Konuklarla çocuklar onların yanına oturmuşlardı. Fraklı, beyaz eldivenli iki uşak onlara hizmet ediyordu. Herkes evde bir olayın yaşandığını, hanımefendinin üzgün olduğunu bildiği için kimse konuşmuyor; ağız şapırtılarından, çatal, bıçak seslerinden başka şey duyulmuyordu.

Evin hanımı bitkin, üzgün bir sesle, "Üçüncü yemek ne?" diyerek konuşmaya başladı.

"Rus usulü mersinbalığı," dedi uşaklardan biri.

Nikolay Sergeyiç, "Fenya,[1] ben istemiştim," dedi çabuk çabuk. "Canım çekmişti de... *Ma chère*,[2] eğer beğenmezsen getirmesinler. Biz yesek de olur yemesek de..."

Fedosya Vasilyevna kendisinin pişirilmesini istemediği yemekleri sevmezdi. O andaki üzüntüsünden dolayı gözlerinden yaşlar geldi. Aile doktoru Mamikov, elini hafifçe hanımefendinin elinin üstüne koyup tatlı tatlı gülümseyerek, "Bırakalım heyecanlanmayı," dedi. "Zaten yeter derecede sinirlisiniz, iğneyi unutun gitsin. İnsan sağlığı iki bin rubleden daha değerlidir."

Evin hanımı, iri bir yaş damlası yanağından süzülürken, "Ben iki bin rubleye acımıyorum," dedi. "Beni çileden çıkaran böyle bir olayın evimde geçmiş olması. Benimle aynı çatı altın-

1 Fedosya – ç.n.

2 Bir tanem – ç.n.

da bir hırsızın yaşamasına katlanamam. Hiçbir şeye acımıyorum, ama hırsızlığa göz yumamam... Bu, nankörlüktür, benim iyiliğimi böyle mi ödüyorlar?"

Herkes başını önüne eğmiş tabağına bakarken, Maşenka'ya, hanımefendinin bu sözleri üzerine bütün gözler ona çevrilmiş gibi geldi. Bir yumru gelip boğazına tıkandı, mendili yüzüne bastırarak ağlamaya başladı.

"Bağışlayın. Başım çok ağrıyor, daha fazla kalamayacağım," diye mırıldanarak sofradan kalktı.

Giderken sandalyeyi beceriksizce, gürültüyle yana ittiği için şaşkınlığı büsbütün arttı, çabuk çabuk dışarı çıktı. Nikolay Sergeyiç yüzünü buruşturdu.

"Tanrım, onun odasını niçin aradık sanki?" dedi. "Doğrusu, çok yersiz bir davranıştı!"

Fedosya Vasilyevna, "İğneyi onun aldığını söylemiyorum," diye karşılık verdi. "Gene de bu kız için güvence verebilir misin? Okumuş yoksullara pek güvenemiyorum."

"Fenya, kim ne derse desin, gereksiz bir hareketti bu. Beni bağışla ama yasal olarak da aramaya hakkın yoktur."

"Ben yasa masa tanımıyorum. Bildiğim bir şey varsa, o da iğnemin çalındığıdır."

Çatalını tabağa vurdu, gözleri öfkeden parlayarak, "Ben bu iğneyi bulacağım!" dedi. "Siz yemeğinizi yiyin, benim işlerime karışmayın!"

Nikolay Sergeyiç uysal uysal gözlerini önüne indirdi, içini çekti.

Maşenka odasında yatağına kapanmıştı. Artık ne korku ne de utanç duyuyordu. Şimdi yüreğini dağlayan tek istek vardı: Bu duygusuz, kibirli, bön oluşu yanında mutlu yaşayan kadının, evin hanımının yanına gidip yanağına üst üste patlatmak, patlatmak!

Yatağında uzanıp soluğunu yastığa verirken en pahalı iğneyi satıp alıp bu aptal kadının suratına fırlatmanın ne iyi olacağını düşündü. Fedosya Vasilyevna denen bu yaratık yoksul düşüp köy köy dilenmeli, başkasına bağımlı olmanın korkunçluğunu anlamalı; düşüncesizce incittiği bu kız, ona sadaka vermeliydi.

Maşenka iyi bir mirasa konmayı, pahalı bir kupa arabası alıp, kıskançlığından çatlasın diye Fedosya Vasilyevna'nın penceresinin önünden geçmeyi öyle istedi ki!

Fakat bütün bunlar bir hayaldi. Gerçek olan bir şey vardı, o da buradan bir an önce çekip gitmek, artık bir saat bile bu evde kalmamak... Gerçi işini, yerini yitirip kendi yoksul ailesinin yanına beş parasız dönmek ona korkunç bir şey gibi gözüküyordu, ama başka ne yapabilirdi ki? Ne küçük özel odasını ne de Fedosya Vasilyevna'yı gözünün gördüğü vardı; içini sıkıntı basıyordu, boğulacak gibiydi. Hastalık hastası, sahte soyluluk budalası Fedosya Vasilyevna ona öylesine iğrenç geliyordu ki, böyle bir kadının yaşıyor olmasından ötürü yeryüzünde her şey anlamsız, kaba, değersiz görünüyordu gözüne. O öfkeyle yatağından fırladı, eşyalarını toplamaya başladı.

O sırada kapının arkasından Nikolay Sergeyiç, "Girebilir miyim?" diye sordu.

Sessizce yaklaşmıştı kapıya, aynı tatlı, yumuşak sesiyle, "Girebilir miyim?" dedi bir daha.

"Girin!"

Nikolay Sergeyiç içeri girince kapının önünde dikildi. Genç kıza donuk gözlerle bakıyor, kızarmış burnu parlıyordu. Yürüyüşünden, ellerinin gevşek hareketinden yemek sırasında birkaç şişe bira içtiği belliydi.

Çamaşır sepetini göstererek, "Nedir bu?" diye sordu.

Maşenka, "Hazırlanıyorum. Bağışlayın, Nikolay Sergeyiç, ama daha fazla kalamam burada. Yapılan arama beni derinden yaraladı," dedi.

"Evet, anlıyorum... Gene de siz boşuna... Niçin gideceksiniz ki? Aradılarsa ne var bunda? Bir yeriniz eksilmedi ya..."

Maşenka suskun, eşyalarını toplamayı sürdürüyordu. Nikolay Sergeyiç, sanki "Daha neler söylesem?" dercesine düşünüp bıyıklarıyla bir süre oynadıktan sonra daha bir alttan aldı:

"Anlıyorum sizi, gene de daha hoşgörülü olmalısınız. Fedosya Vasilyevna sinirli, günü gününe uymayan bir kadındır, onun fazla kusuruna bakmamak gerekir."

Maşenka hep susuyordu.

"Eğer ona kırıldıysanız ben özür diliyorum sizden. Hadi, bağışlayın bizi!"

Maşenka karşılık vermedi, valizinin üstüne daha çok eğildi. Bu sünepe, pısırık adamın evde fazla bir değeri yoktu. Hizmetçiler bile bir sığıntıymış gibi davranırlardı ona karşı. Bu nedenle özür dilemesinin de bir anlamı olamazdı.

"Hımın! Sustuğunuza bakılırsa söylediklerim yetersiz kaldı. Bu durumda karım adına bir daha özür diliyorum. Evet, karım adına... Doğru, kibar davranmadı, bir soylu olarak itiraf etmeliyim..."

Nikolay Sergeyiç odanın içinde dolaşırken içini çekiyordu.

"İstiyorsunuz ki, yüreğim daha çok sızlasın, vicdan azabı çekeyim..."

Maşenka gözleri dolu dolu, yüzünü adama çevirdi:

"Nikolay Sergeyiç, sizin bunda bir suçunuz olmadığını biliyorum. Niçin boş yere acı çekiyorsunuz?"

"Haklısınız. Gene de siz... Şey... Bizden gitmeyin. Çok rica ediyorum."

Maşenka "hayır" anlamında başını salladı. Nikolay Sergeyiç gelip pencerenin önünde durdu, cama parmağıyla trampet çalar gibi vurmaya başladı.

"Bu tür anlaşmazlıklar beni çok üzüyor. Başka ne istiyorsunuz? Önünüzde diz mi çökeyim? Biliyorum, gururunuz incindi, ağladınız, buradan gitmeye hazırlanıyorsunuz. Ama benim de gururum var, bana hiç acımayacak mısınız? Yoksa günah çıkarırken bile itiraf edemeyeceğim şeyleri size söylememi mi istiyorsunuz? Hadi, söyleyin, bunu mu istiyorsunuz? Dinleyin beni, ölürken papaza itiraf edemeyeceğim şeyi size açıklayacağım!"

Maşa'nın suskun durması karşısında Nikolay Sergeyiç bir çırpıda şunları söyledi:

"İğneyi ben aldım. E, şimdi memnun musunuz? Tatmin oldunuz mu? Evet, ben aldım... Şimdi artık sizin sırdaşlığınıza sığınıyorum. Tanrı aşkına kimseye ne bir şey söyleyin ne de en ufak dokundurmada bulunun!"

Şaşırmış, korkmuş olan Maşenka eşyalarını toplamayı sürdürüyor; eline geçen çamaşırları düzeltmeye çalışmaksızın birini

valize, öbürünü sepete tıkıştırıyordu. Nikolay Sergeyiç'in itirafından sonra bu evde bir dakika bile kalamazdı. Nasıl olmuş da bugüne değin onlarla birlikte yaşayabilmişti? Nikolay Sergeyiç kısa bir suskunluktan sonra, "Bunda şaşılacak bir şey yok," dedi. "Çok basit bir olay... Paraya gereksinmem vardı, karım ise vermiyordu. Halbuki bütün bu ev, içindeki eşyalarla birlikte babamdan kalma, Marya[3] Andereyevna. Hepsi, hepsi benimdir. Bu iğne de annemden kalma... Ama o hepsine el koydu, üzerine çöreklendi... Kalkıp karımı mahkemeye veremem ya! Anlıyorsunuz, değil mi? Sizden özellikle rica ediyorum, beni hoş görün ve kalın bizimle! *Tout comprendre, tout pardonner.*[4] Kalacak mısınız?"

Maşa titremeye başladı, ama kesin bir sesle, "Hayır!" dedi. "Rica ederim, üzerime düşmeyin!"

Nikolay Sergeyiç valizin yanındaki sıraya çökerek, "Eh, Tanrı yardımcınız olsun," dedi. "Açıkça söyleyeyim ki, gururu incinenleri, bundan dolayı onları incitenlere küsüp böyle insaları küçük görenleri severim. Yaşam boyu şurada oturup öfkeli yüzünüzü seyredebilirim. Demek kalmıyorsunuz? Anlıyorum, zaten başka türlü olamazdı... Evet, öyle... Siz kurtuldunuz ama benim neler çekeceğimi bir de bana sorun. Bu zindandan dışarı bir adım bile atamam... Çiftliklerden birine gitmeye kalksam karşıma karımın baş belalarından birisi çıkacaktır. Kâhyaların, tarım uzmanlarının topunun Tanrı cezasını versin! Bütün işleri güçleri rehine eşya koymak, rehinden kurtarmak... Balık avlayamaz, otları çiğneyemez, ağaç kesemezsiniz..."

Tam o sırada Fedosya Vasilyevna'nın sesi duyuldu:

"Nikolay Sergeyiç, nerdesiniz? Agniye, beyefendiyi çağırsana!"

Nikolay Sergeyiç kapıya doğru seğirtti. Giderken, "Demek kalmıyorsunuz?" dedi. "Kalsaydınız iyi olurdu. Akşamları bir araya gelir, dereden tepeden konuşurduk. Ne dersiniz? Kalın, kalın canım. Siz gidince evde yüzüne bakılacak kimse kalmayacak. Ne korkunç şey!"

3 Maşemka, Marya'nın küçüklük adı – ç.n.

4 (Fr.) Her şeyi anlayan bağışlar.

Nikolay Sergeyiç'in yalvaran yüzü solgun, sürekli içmekten bitkindi. Ama Maşenka "hayır, olmaz" anlamında başını salladı. Nikolay Sergeyiç çaresizlik içinde elini salladı.

Yarım saat sonra Maşenka yoldaydı.

Bir Oyuncunun Sonu

(Актерская гибель)

Safın safı bir aktör olan, babamız derecesinde sevip saydığımız oyuncu arkadaşımız Şut Şçiptsov uzun boylu, etine dolgun, bizlerden hayli yaşlı biriydi. Şçiptsov yalnız oyunculuktaki başarısıyla değil, hastalıklara dayanıklılığı, olağanüstü fizik gücüyle de bilinirdi aramızda. Körkütük sarhoş olduğunda tiyatro müdürüyle kavgaya tutuşması, ona yakası açılmadık küfürlerle sövmesi görülmeye değer bir gösteriydi. Bir gün gene böyle müdüre bağırıp çağırdığı sırada göğsünde bir şeyin birdenbire kopar gibi olduğunu hissediyor. Tiyatro müdürü Jukov küfürlerin havada uçuştuğu o kavganın ortasında isteri nöbetine tutularak kahkahayı bastı, ama daha sonra, besbelli, küfürlerin ağırlığına dayanamadığından olacak, oracığa yığılıp bayılıverdi. Oyuncu arkadaşımız onun bu duruma düşeceğini hiç beklemiyordu herhalde, o şaşkınlıkla müdürün yere yığılmasına aldırış etmeden çekti gitti. Kendinden geçercesine bağırmalarının yanında bir de göğsündeki sancıdan korkmuş olmalıydı. Giderken yüzündeki makyajı silmeyi bile unuttu, yalnızca takma sakalını çekip koparark kaçarcasına uzaklaştı yanımızdan.

Kaldığı otele geldiğinde odasında bir köşeden ötekine epeyce dolaştı, sonra karyolasına oturup başını yumruklarına dayayarak koyu düşüncelere daldı. Oturduğu yerde hiç kıpırdanmıyor,

sesi sedası çıkmıyordu. Ertesi sabah saatin ikisine değin oturuşunu değiştirmedi. Tiyatromuzun güldürü oyuncusu Sigayev arkadaşımızı bayağı merak etmişti. Şçiptsov'u görmek için kaldığı otele gittiğinde bizimkinin gene böyle kıpırdamadan oturmasına şaşırıp kaldı. Adamcağızda göğsünü ikide birde sıkıştıran nefes darlığı vardı, ama o buna aldırmadı, içtiği içkinin pis kokusu ağzından savrulurken Şçiptsov'un üzerine abandı.

"Değerli dostum, kendini nasıl hissediyorsun? Bizden ayrıldıktan sonra niçin dönmedin tiyatroya? Biliyorsun, prova yapacaktık. Apar topar kaçmanın sebebi neydi? Şimdi daha iyisindir herhalde," dedi.

Şçiptsov yanıt vermedi, donuk gözlerle baktı Sigayev'e.

"Şuna bakın, yüzünün makyajını bile silmemiş! İnsan senin suratına bakmaya utanır be! Tiyatrodan ayrıldıktan sonra kafayı çekip iyice zom oldun, değil mi? Hey, sana söylüyorum, hasta mısın yoksa? Niçin yanıt vermiyorsun?"

Berikinden gene ses çıkmadı. Sigayev arkadaşına dikkatle bakınca makyajının altında bile yüzündeki ürkütücü solukluğu, dudaklarının titrediğini gördü. Alnında ter damlacıkları birikmişti. Kolları, bacakları sarsılıyordu, sara nöbeti geçiriyordu sanki. O dev yapılı adamın iri gövdesi işkence aletine sokulmuş, cendereyle sıkıştırıyorlardı sanki. Güldürü oyuncusu çevresine bakınıp odanın içerisini gözleriyle şöyle bir kolaçan etti, ama ne içki şişesi ne bardak ne de kuşku uyandırıcı bir şey gördü. Bunun üzerine iyice kaygılandı.

"Aziz dostum, gördüğüm kadarıyla sen bayağı hastasın. Tanrı canımı alsın ki, sağlığın iyice bozulmuş. Yüzünün solukluğu ele veriyor berbat durumunu," dedi.

Şçiptsov hep susuyor, kıpırdamadan önüne bakıyordu. Sigayev hasta adamın elini tuttu.

"Üşütmüşsün, besbelli! Elinin içi nasıl da cayır cayır yanıyor! Söyle, ağrıyan bir yerin var mı?"

Beriki alçak sesle;

"Ben... Ben evime gitmek istiyorum," diyebildi.

"Nasıl yani, burası evin değil mi?"

"Hayır, Vyazma benim asıl evim, orası memleketim..."

"Bakın şu işe, canı nereye gitmek istemiş! Vyazma denen o yere günlerce gitsen varamazsın, değerli arkadaşım! Anamı, babamı mı özledin yoksa? Hadi oradan, çoktan öbür dünyayı boylamışlardır ikisi de. Arasan bile gömütlerini bulamazsın."

"Ama Vyazma benim doğup büyüdüğüm yer..."

"Saçmalamayı kes artık! Psikopatlar gibi konuşup durma! Bir an önce sağlığına kavuşmaya bak sen! 'Gümüş Prens' piyesinde Mitka rolüne çıkacağını unutma sakın. O role çıkacak senden başka biri var mı? Bol bol sıcak şeyler içmene bak, en başta Hint yağıyla bağırsaklarını temizlemeye çalış, tamam mı? Cebinde Hint yağı alacak paran var mı? Dur, bir koşu gidip onu sana getireyim."

Güldürü oyuncusu böyle dedikten sonra ceplerini karıştırdı, elli kapik bularak eczaneye koştu. Çeyrek saat sonra dönüp geldi.

Elindeki şişeyi babamız gibi saydığımız oyuncunun ağzına dayayarak;

"Hadi, iç şunu!" dedi. "Hepsini bir kerede bitireceksin! Ha, şöyle! Şimdi ağzına birkaç karanfil tohumu atıp çiğne de bu berbat şeyden miden bulanmasın."

Güldürü oyuncusu bir süre daha oturdu, sonra arkadaşımızı sevgiyle öperek yanından ayrıldı.

Jön-premiyer Brama-Glinski geldi az sonra. Tiyatromuzun yetenekli genç oyuncusu kalın çadır bezinden çizmeler giymişti. Eldivenlerini sol elinde tutuyor, öbür eliyle purosunu tüttürüyordu. İçeri girmesiyle birlikte gün çiçeği kokusu yayılmıştı odanın içine. Onun titizliğine, giyimine kuşamına özenmesine bakılırsa her gün yıkanıp temizleneceği banyosu, kirlisini yıkayacak bir çamaşırcısı, bir terzisi bile bulunmayan bir taşra kasabasına düşmüşçesine, geldiği yeri yadırgayan, Avrupa ülkelerinin birinden gelmiş bir turiste benziyordu. Sağ topuğunun üstünde dönerek;

"İşittiğime göre hastalanmışsın," dedi. "Nen var babacığım, neren ağrıyor? Söyle, hadi!"

Şçiptsov susuyor, kıpırdamadan oturuyordu.

"Neden sesin çıkmıyor? Kafanın içinde bulanıklık mı var?

Neyse, canın istemiyorsa konuşma, üzerine düşecek değilim. Hep böyle suskun otur..."

Jön-premiyer Brama-Glinski (tiyatroda bu adla tanınıyordu, oysa nüfus cüzdanına göre asıl adı Guskov'du) pencereye yaklaştı, sokağı seyre koyuldu. Gözlerinin önünde düz bir ova uzanmaktaydı. Biraz ileride binayı çepeçevre kuşatan, dibinde geçen yıldan kalma dulavrat otlarının bittiği, boz renkli tahta perde vardı. Ovanın ilerisinde pencereleri tahtalarla kapatılmış bir fabrika gözüküyordu. Fabrika kendi yazgısına bırakılmış gibiydi. Yuvasına dönmek istemeyen bir karga, fabrikanın bacasının çevresinde dönüp durmaktaydı. Akşamın alacakaranlığı bu can sıkıcı, iç karartıcı tablonun üzerine usul usul çöküyordu.

"Evime gitmek istiyorum," diye mırıldandı suskun oturan yaşlı oyuncu.

"Söyler misin, evin neresi?"

"Vyazma. Doğup büyüdüm yer."

Brama-Glinski derin derin göğüs geçirdi, parmağıyla pencerenin camını tıklatmaya başladı.

"Bilmiyor musun, babalık, Vyazma o kadar uzak ki! Ta cehennemin dibi! Oraya gidip de ne yapacaksın?"

"Memleketimde öleceğim."

"Zırvalamaya başlama şimdi! Durup dururken ölmeyi de nereden çıkardın? Ömründe ilk kez hastalanıyorsun, ama hemen aklına ölüm geliyor. Hayır, babacığım, kolera hastalığı bile senin gibi iri mandaların kılına dokunamaz. En azından yirmi yıl daha yaşarsın! Ağrıyan, sızlayan bir yerin var mı? Neren ağrıyor? Göster, hadi!"

"Hiçbir yerim ağrımıyor. Ama içimde ölecekmişim gibi bir korku var."

"Senin korkuna tüküreyim! Fazlasıyla sağlıklı olmaktan şımardığın nasıl da belli! Görüyorum, damarlarında fokur fokur yaşam kaynıyor. Bak, sana ne söyleyeceğim, beni iyi dinle! Gecikmeden güzelce kafayı çekeceksin, oldu mu? İyice sarhoş olunca eksildiğini sandığın o boğa gücün yavaş yavaş geri dönecektir. Unuttun mu, bilmem, Rostov'da bir gün üç kişi içip içip

zom olmuştuk. Şimdi aklıma geldi de gene inanamıyorum. Saşa ile ben küçük bir fıçı şarabı zor tüketmiştik de, sen aynı büyüklükteki fıçıya bana mısın dememiş, sonra da kendine iki şişe rom ısmarlamıştın. Sanki dünyadaki bütün cinleri aynı çuvala tıkmaya çalışıyordun. Meyhaneden çıkınca sokaktaki aydınlatma fenerinin direğini kucakladığın gibi dibimden sökmüştün. Nasıl, anımsadın mı? Ondan sonra da mahalledeki bütün Rumlara meydan dayağı çekmek için yanımızdan ayrılmıştın."

Bu hoş anıların etkisiyle Şçiptsov'un yüzü birden aydınlandı, gözleri ışıldamaya başladı. Sürekli suskun oturan o bitkin adam birden canlanarak başını doğrulttu. Gençliğinde yaptıkları gözünün önüne gelmiş olacak ki, övünmeye başladı:

"Eski tiyatro müdürümüz Savoykin'i eşek sudan gelinceye değin dövdüğümü biliyorsun, değil mi? Bu daha ne ki? Onun gibi otuz tiyatro müdürüne sopa attığımı söyleyeceğim sana! Patakladığım ufak tefek memurların sayısını ben de unuttum. Dövdüğüm müdürlerin arasında öyle azgınları vardı ki, rüzgâr bile yüzlerine sürünmeye çekinir, onlardan sanki korkardı. Dayak attıklarımın arasında iki ünlü yazar ile bir de ressamın bulunduğunu söylesem belki bana inanmazsın."

"Kendine böylesine güveniyordun da niçin sızlanıyorsun öyleyse?"

"Dinle, bak, daha neler yaptım! Herson'da kafasına bir yumruk indirişte atın birini eşek cennetine gönderdim. Hele bir gece Taganrog'ta birkaç sokak serserisi üzerime çullanmıştı da veletlerin şapkalarını teker teker başlarından toplayınca yalvar yakar ağlamaya başlamışlardı. Benim için entipüften kavgalardı bunlar..."

"Hadi, hadi, aptallığı bırak da mızıldanmayı kes artık."

"Mızıldanmayım da ne yapayım? Gücümün iyice tükendiğini hissediyorum. Bir an önce Vyazma'ya gitsem iyi olacak..."

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Az sonra Şçiptsov ağır ağır yerinden doğrularak şapkasına sarıldı. Yüzünün görünüşü karmakarışıktı. Durduğu yerde sallanıyordu.

"Hadi, hoşça kal! İyice kararımı verdim. Vyazma'ya gidiyorum ben." dedi.

"Ee, yol paran var mı bari?"

"Ne yol parası? Yaya gideceğim!"

"Aklını kaçırmışsın, babalık!"

Birbirlerinin yüzüne aval aval baktılar. O yollarda yaya yürüyenlerin karşısına çıkacak uçsuz bucaksız ovalar, sonu gelmez ormanlar, derin bataklıklar gelmişti herhalde ikisinin de gözünün önüne.

Jön-premiyer toparlanarak şöyle dedi:

"Bak azizim, iyice sapıttığın belli. Şimdi sana söyleyeceklerimi iyi dinle! Hemen yatağına gir, içebildiğin kadar romlu çay iç, sucuk gibi terlemeden de kalkma! Bu arada Hint yağını içmeyi de unutma! Dur hele, önce sana bir şişe rom bulmamız gerekiyor."

Jön-premiyer Brama-Glinski düşüncelere daldı. Tüccar karısı Tsitrinnikova geldi az sonra aklına. O kadına gidip borç para isteyecekti. Belki arkadaşına acıyıp istediği parayı verirdi.

Yakışıklı oyuncu gecikmeden ayrıldı otel odasından, yarım saat sonra bir elinde koca bir şişe konyak, ötekinde birkaç Hint yağı şişesiyle döndü geldi. O içeri girdiğinde Şçiptsov eskisi gibi yatağında kıpırdanmadan oturuyor, gözlerini önündeki bir noktadan ayırmıyordu. Arkadaşı Hint yağının birini uzatınca ne yaptığını düşünmeden o berbat şeyi lıkır lıkır içip bitirdi. Sonra yavaş yavaş doğrulup masaya oturdu, kendisine verilen romlu çayı içmeye koyuldu. Çok geçmeden konyak şişesinin dibini bulmuştu. Arkadaşının yardımıyla karyolasına uzandı. Jön-premiyer yaşlı adamın üzerine yorganını çekti, onun üstüne de kalın paltosunu örttü. Hasta adama bolca ter dökmeden kalkmamasını söyledi.

Genç oyuncunun ayrılmasının ardından gecenin karanlığı bastırdı. İçtiği onca konyağa karşın Şçiptsov'un gözüne uyku girmiyordu. Kalın örtülerin altında kıpırdamadan yatarken görmediği tavana sürekli baktı durdu. Neden sonra ay ışığı doldurdu odayı, bu sefer de gözlerini dünyanın bu biricik uydusuna dikti. Sabaha dek başını başka yöne çevirmedi, ay pencereden uzaklaştıktan sonra da gözleri açık yattı.

Sabahın dokuzunda tiyatro müdürü Jukov koşarak daldı hasta adamın odasına.

"Ah, benim meleğim! Durup dururken hastalanmayı da nereden çıkardınız? (Konuşurken burnunun derisini buruşturuyordu.) Ay, ay, ay! Her zaman sağlığıyla övünen biriydiniz, hastalanmak yakışıyor mu size? Ayıp, ayıp, çok korkuttunuz vallahi hepimizi! Sakın benim yüzümden hastalanmış olmayasınız? Aramızda geçen ufak tefek olaylar etkilemiş olmasın sizi? Böyle şeyler her zaman olur, canım. Bana bir sürü küfür ettiniz, hatta yumruk atmaya bile kalktınız. Gene de sizi canım gibi severim. Üstelik sonsuz saygım vardır size... Meleğim benim, sizi böylesine neden seviyorum, açıklayabilir misiniz bana? Ne akrabamsınız ne dünürüm ne de başka bir yakınım; ama hastalandığınızı işitince karnıma bir bıçak saplanmış gibi sızladı şuram..."

Tiyatro müdürü yaşlı oyuncuya onu ne kadar sevdiğini uzun uzun anlattı, bununla da yetinmeyip adamcağıza sarılarak onu öpücüklere boğdu. Sonunda sevgi gösterilerini o dereceye vardırdı ki, gene isteri nöbetine yakalanmışçasına kahkahayla gülmeye başladı. Kahkahalar sonunda belki düşüp bayılmayı bile deneyebilirdi, ancak bir an kendi evinde bulunmadığını anımsayarak aklını başına topladı, bayılmayı başka bir zamana bıraktı. Sonra apar topar ayrıldı odadan.

Gidenin ardından fazla gecikmeden trajedi oyuncusu Adabaşev geldi hastanın ziyaretine. Bu oyuncu kişilik bakımından silik, gözleri epeyce zayıf, hımhım konuşan biriydi. Bu garip adam Şçiptsov'un yüzüne uzun uzun baktı, epey düşündü, yeni bir keşifte bulunmuşçasına yüzüne gizemli bir anlam verdi, yaşlı oyuncunun adındaki 'ş' ile 'ç' seslerini çıkaramadığı için;

"Beni dinle, Ftipsov," dedi. "Niçin Hint yağı içmiyorsun, kuzum? Sana iyi gelir."

Şçiptsov hep susuyordu. Trajedi oyuncusu onun ağzına ikinci Hint yağı şişesini dayadığında bile susmasını sürdürdü. İki saat sonra tiyatronun berberi Yevlampi girdi hastanın odasına. Tiyatrodakiler ona nedense Rigoletto derlerdi. Berber de trajedi oyuncusu gibi gözünü yaşlı adamın yüzünden ayırmadı, lokomotif gibi pufladı durdu, aradan epey zaman geçince elindeki çıkını yavaş yavaş çözmeye başladı. Çıkından iki kavanoz ile birçok küçük şişe çıkardı.

Rigoletto hastanın gömleğinin önünü açtıktan sonra sevecen bir sesle;

"Bana haber gönderseniz size hemen birkaç vantuz çekerdim," dedi. "Bilesiniz, bu gibi hastalıklar kolay kolay geçmez."

Böyle dedikten sonra yaşlı oyuncunun geniş göğsünü avucunun içiyle usulca sıvazladı, ardından kan emen küçük şişeleri belirlediği noktalara döşedi. İşini bitirince kandan içleri kızarmaya başlayan vantuzları birbirine bağladı.

"Benim görevim bitti, efendim. Daha önce bildirseydiniz bu işi geciktirmeden yapardım. Ücretime gelince, rahatsız olmanıza gerek yok. Hastalanmanıza çok üzüldüm, para mara istemem. Budala müdür oyuncularına yeterince aylık mı veriyor sanki! Sizden emeğimin karşılığını almayacağım, parayı nereden bulacaksınız ki? Şimdi size vereceğim damlanın hepsini içip bitirin. Lezzeti güzeldir, beğeneceksiniz. Elimdeki şişe birinci sınıf Hint yağıdır. Başınıza dikin şunu. Eh, yarasın! Hadi, benim işim tamam, esen kalın, efendim."

Rigoletto hastanın düzelmesine yardım ettiğine sevinerek çıkınını alıp gitti.

Güldürü oyuncusu Sigayev ertesi sabah Şçiptsov'un odasına yeniden uğradığında adamcağızın hastalığını bayağı ağırlaşmış buldu. İyice durgunlaşıp sesi çıkmaz biri olmuştu. Akşamdan beri kalın örtülerinin altında kıpırdamadan yattığı belliydi. Bakışları tavanda oradan oraya dolaşıyor, güçlükle soluk alıyor, yorganını iki elinin içinde mıncıklayıp duruyordu.

Güldürü oyuncusunu görünce;

"Vyazma'ya... Vyazma'ya gideceğim!" dedi sayıklar gibi.

Sigayev kollarını iki yana açtı.

"İşte bu hoşuma gitmedi, azizim! Söylediklerinizi hiç beğenmedim! Hatta diyebilirim ki, aptalca laflar bunlar!"

"Vyazma'ya gitmezsem olmaz! Vallahi olmaz!"

Güldürü oyuncusu hastanın aynı sözü papağan gibi tekrarlaması karşısında ne diyeceğini şaşırdı. Ama gene de bir şeyler söylemesi gerekiyordu.

"Doğrusunu söyleyeyim mi, senden bunu beklemezdim! Kahrolası şeytanın işi bu! Seni böyle paçavraya çeviren de o!

Yok, yok, ağzından çıkanlar yakışmıyor sana! Gücün kuvvetin yerinde, aslanlar gibisin aslında. Sızlanıp durma hadi! İyi bir oyuncu olduğunu da biliyoruz, böyle konuşmamalısın."

"Ne karım var, ne çocuklarım! Oyunculuk benim neyime? Artık Vyazma'ya gitmek istiyorum. Ah, dostum, yaşamak bana zehir oldu! Vyazma'ya varayım da ne olursa olsun!"

"Diyorum ya, beğenmiyorum bu söylediklerini! Çok sıradan, aptalca laflar bunlar!"

Sigayev biraz toparlanıp düşüncelerine çeki düzen verdikten sonra Şçiptsov'u tatlı sözlerle oyalamayı, hatta yalan söyleyerek ona yeni umutlar vermeyi kararlaştırdı. Arkadaşların kendi aralarında para toplayıp onu Kırım'a göndereceklerini bildirdi. Ancak beriki onun söylediklerine gerekli tepkiyi göstermedi, "Vyazma, Vyazma!" demeyi sürdürdü ısrarla. Bunun üzerine güldürü oyuncusu elini "olmadı!" anlamında sallayarak arkadaşını tavlamak amacıyla kendisinin de onunla birlikte Vyazma'ya geleceğini bildirdikten sonra;

"Biliyorum, güzel bir kenttir Vyazma. Ülkemizde bir benzerini daha bulamazsın. Ballı çörekleriyle ünlüdür. İnsan oranın çöreklerden bol bol yemeli. Bir zamanlar Vyazma'ya gittiğimde öylesine çok gezip eğlenmiştim ki, oradan döndükten sonra bir hafta kendime gelemedim. Sonracığıma, tüccarlarının zenginliğine diyecek yok. Eli açık, yaşamasını bilen insanlar hepsi de! Hele konukseverlikleri dillere destan!"

Güldürü oyuncusu bunları anlattığı sürece Şçiptsov sesini çıkarmadan dinledi.

Ne yazık ki zavallıcık fazla yaşamadı, akşama çıkmadan öldü.

Anyuta

(Анюта)

Lizbon otelinin en ucuz odasında bir köşeden öbürüne durmadan volta atan tıp üçüncü sınıf öğrencisi Stepan Kloçkov[1] ha bire dersini ezberlemeye çalışıyordu. Bu sürekli, gerilimli çalışmadan dolayı ağzının içi kurumuş, alnında iri ter domurcukları birikmişti.

Cam kenarları donmuş kar nakışlarıyla örtülü pencerenin dibindeki bir taburede Kloçkov'un metresi Anyuta oturmaktaydı. Anyuta yirmi beş yaşlarında, çelimsiz, ufak tefek, soluk yüzlü, uysal bakışlı, sarışın, çakır gözlü bir kızcağızdı. Sırtını kamburlaştırarak oturduğu yerde bir erkek gömleğinin yakasına kırmızı iplikle çabuk çabuk nakış işlemesine bakılırsa işi hayli aceleydi. Koridordaki saat kısık tıkırtılarıyla öğleden sonra 2'yi vurduğu halde oda henüz toplanmamıştı. Dertop olmuş yorgan, bir yana fırlatılmış yastıklar, buruşmuş giysiler, ortalığa saçılmış kitaplar, içinde sigara izmaritlerinin yüzdüğü sabunlu suyla dolu leğen, yerlere atılmış çöpler, bile bile yapılmış izlenimi veren büyük bir dağınıklığın göstergeleriydi.

Kloçkov mırıldanarak ezberliyordu dersini:

"Sağ ciğer üç bölümden oluşur. Sınırları: Üst bölüm önde göğsün dördüncü-beşinci, yanda dördüncü kaburgalarına, arkada ise *spina scapulae*'ya kadar uzanır..."

1 Parça parçagil – ç.n.

Okuduklarını gözünde canlandırmaya çalışarak gözlerini tavana, sanki akciğerin sınırlarını görmek istercesine dikti.

"Piyano tuşlarına benzer bu kemikler," dedi kendi kendine. "Yerlerini şaşırmamak için iyice öğrenmek gerekir. Hem iskelette incelemeli hem de canlı beden üzerinde... Hey, Anyuta, bir dakika gelir misin yanıma! Kaburgalarına bakacağım."

Anyuta elindeki işlemeyi bıraktı, bluzunu çıkardı, Kloçkov'un karşısında dikelerek durdu. Tıp öğrencisi kızın karşısına geçti, kaşlarını çatarak göğüs kemiklerini saymaya başladı.

"Hımın! Birinci kaburga köprücük kemiğinin arkasında bulunduğundan ele gelmiyor... Şu ikincisi olacak... Şu üçüncü, şu da dördüncü... Kız, niye öyle büzüşüp duruyorsun?"

"Parmakların soğuk da..."

"Hadi, hadi, bir şey olmaz. Kıpırdanma bakayım! Demek, bu üçüncü, bu da dördüncü... Şuna bak, sıska bir şey ama gene de kemikleri kolayca sayılmıyor... Şu ikinci, şu üçüncü... Yok, yok, olmuyor, karıştırıyor insan. En iyisi yerlerini çizerek belirlemek... Benim bir yerde kömürüm vardı. Verir misin!"

Kömür parçasını aldı, kızın göğsünde, kemikler hizasında birkaç koşut çizgi çekti.

"İşte bu güzel! Şimdi her şey gözümün önünde. Artık vurarak muayene edebilirim. Hadi, ayağa kalk bakalım!"

Anyuta doğruldu, çenesini havaya kaldırdı. Kloçkov parmağıyla tık tık vurarak muayene etme işine öylesine daldı ki, kızcağızın ellerinin, burnunun, dudaklarının soğuktan mosmor kesildiğinin farkına bile varmadı. Anyuta bir yandan tir tir titriyor; bir yandan da sevgilisi tıp öğrencisi onun titrediğini görerek kömürle çizgi çizmeyi, parmağıyla vurmayı bırakacak; bundan da kötüsü, sınavını veremeyecek diye ödü patlıyordu.

Kloçkov muayeneyi yarıda kesti.

"İyi, şimdi her şeyi anladım. Sen şurada otur da çizgiler silinmesin. Ben konuyu biraz daha ezberleyeceğim."

Tıp öğrencisi yeniden odada dolaşarak ezberleme işine koyuldu. Anyuta göğsündeki kara çizgilerle tıpkı derisi dövmeli vahşileri andırıyordu. Oturduğu yerde soğuktan büzüşüp de-

rin düşüncelere dalmıştı. Zaten pek az konuşur, hep susar, boyuna düşünürdü.

Anyuta altı-yedi yıldır otel odalarında sürtmekteydi. Bu sırada beş-altı bekâr öğrenciyle yaşamıştı. Şimdi bunların hepsi de okulunu bitirip meslek sahibi olmuş, sonra da aklı başında insanlara yakışır biçimde onu unutmuşlardı. Bunlardan biri Paris'e yerleşmişti; ikisi doktor, dördüncüsü de ressamdı. Söylenenlere bakılırsa beşincisi profesörlüğe yükselmişti, altıncısı ise Kloçkov'du. O da yakında üniversiteyi bitirir, yaşama atılırdı. Duruma bakılırsa geleceği parlak bir gençti. Herhalde büyük bir adam olurdu. Ama bugünkü durumu berbat mı berbattı. Tütünü, çayı tüketmiş, dört topak şekeri kalmıştı. Anyuta elindeki işlemeyi bir an önce bitirmeli, onu ısmarlayan kişiye teslim etmeliydi. Eline geçecek parayla sevgilisine biraz çay, biraz da tütün alırdı. Kapının arkasından, "Girebilir miyim?" diyen bir ses duyuldu.

Ressam Fetisov girdi içeriye. Genç adam Kloçkov'a döndü, alnına dökülen saçlarının arasından vahşice bakarak, "Sizden bir dileğim var," dedi. "Lütfedin de güzel bayanınızı bana iki saatliğine ödünç verin. Bir resim yapıyorum, çıplak kadın olmadan çalışmam yürümüyor."

"Hay hay," dedi Kloçkov. "Hadi, Anyuta, onunla git."

Anyuta, "Orada ne işim var benim?" diye diretecek oldu.

"Hadi, canım! Adam seni sanatı için istiyor, öyle ıvır zıvır şeyler için değil. Elinden geldikten sonra neden yardım etmeyesin?"

Anyuta giyinmeye başladı. Kloçkov, "Peki, ne üzerinde çalışıyorsunuz?" diye sordu arkadaşına.

"Üşütük bir kadın resmi. Güzel bir konu ama bir türlü yürümüyor. Değişik modeller üzerinde çalışmak gerek. Dün bir model buldum, bacakları masmavi. 'Niçin bacaklarınız mavi?' diye sorduğumda 'Çorapların boyası çıkıyor da ondan,' demez mi? Bakıyorum, durmadan ders ezberliyorsunuz. Ne mutlu size, sabırlı adamsınız."

"Tıp öyle bir meslek ki, konuyu ezberlemeden olmuyor."

"Ya! Beni bağışlayın ama Kloçkov, tıpkı bir domuz gibi yaşıyorsunuz. Buna can mı dayanır?"

"Ne demek istiyorsunuz? Başka türlü nasıl yaşayabilirim? Babamdan ayda on iki ruble geliyor. Bununla daha iyi yaşayın da görelim!"

Ressam tiksintiyle yüzünü buruşturdu.

"Orası öyle ama gene de daha iyi yaşanabilir... Kültürlü bir insansınız, kendinize göre zevkleriniz olmalı, öyle değil mi? Şuraya bakın, Tanrı koruya! Yatak toplanmamış, ortalığı pislik götürüyor, dünkü yemekler hâlâ tabaklarda... Pöf!"

Tıp öğrencisi ezilip büzülerek, "Doğru," dedi. "Ama Anyuta'nın bugün ortalığı toplamaya vakti olmadı, işi vardı bütün gün."

Ressam ile Anyuta çıktıktan sonra Kloçkov sedire uzandı, dersini ezberlemeye çalışırken farkında olmadan uyuyakaldı. Bir saat sonra uyandığında başını yumruğuna dayadı, kara kara düşünmeye başladı. Ressamın, "Kültürlü bir adamın kendi zevkleri olmalı," sözlerine takılmıştı. Oturduğu oda gerçekten berbat, iğrenç gözüktü gözüne. Şöyle bir düşününce geleceğini zihninde canlandırdı. Hastalarını özel çalışma odasında kabul edecek, ona yakışacak bir kadın olan karısıyla baş başa, geniş yemek odasında çayını içecekti. Oysa şuradaki, üzere sigara izmaritlerinin yüzdüğü suyla dolu leğen iğrenilecek bir şeydi. Anyuta da gözüne çirkin, pasaklı, son derece zavallı görünüyordu. Ondan hemen, ne pahasına olursa olsun, hiç gecikmeden ayrılmalıydı. Anyuta ressamın atölyesinden dönüp mantosunu çıkarınca Kloçkov ayağa kalktı, ciddi bir sesle, "Dinle, dostum," dedi. "Otur da dinle beni. Artık ayrılmamız gerekiyor. Kısacası, seninle daha fazla oturmak istemiyorum."

Kadıncağız ressamın işliğinden yorgun, bitkin dönmüştü. Ayakta uzun süre modellik etmekten dolayı yüzü sanki uzamış, çökmüş, çenesi daha bir sivrilmişti. Öğrencinin sözlerine karşılık vermediyse de dudakları titredi.

"Er ya da geç nasıl olsa ayrılacaktık," diye sürdürdü konuşmasını öğrenci. "Sen iyi bir insansın. Üstelik çok anlayışlısın, beni anlarsın..."

Anyuta mantosunu yeniden giydi, yakasına nakış işlediği gömleği sessizce bir kâğıda sardı, iğneyi, ipliği topladı. O sıra-

da pencerenin önünde gördüğü dört topak şekeri oradan alarak masaya, kitapların yanına koydu.

"Bu sizindir... Şeker..." dedikten sonra gözyaşlarını gizlemek amacıyla arkasını döndü.

Kloçkov, "Neden ağlıyorsun?" diye sordu.

Söylediklerinden dolayı utanmıştı. Odada bir ileri bir geri dolaşarak, "Tuhaf kadınsın doğrusu," diye sürdürdü konuşmasını. "Sonunda ister istemez ayrılacağımızı kendin de biliyorsun. Ömür boyu birlikte yaşayacak değiliz ya..."

Anyuta çıkınını toplamış, vedalaşmak üzere yüzünü ona dönmüştü. Öğrenci birden acıdı kadına.

"Bir hafta daha kalsa ne çıkar?" diye geçirdi içinden. "Varsın, kalsın. O zaman pılısını pırtısını toplayıp gitmesini söylerim."

Aynı anda da yufka yürekliliğinden ötürü kendisine kızarak bağırdı:

"Ne dikiliyorsun orada! Gideceksen git, gitmeyeceksen mantonu çıkar da kal!"

Anyuta sessizce mantosunu çıkardı, sessizce burnunu sildi, gene sessizce her zamanki yerine, pencerenin dibinde duran taburenin yanına gitti. Bunun üzerine öğrenci ders kitabını eline aldı, eskisi gibi odanın bir köşesinden öbürüne dolaşmaya başladı.

"Sağ ciğer üç bölümden oluşur. Sınırları: Üst bölüm önde göğsün dördüncü-beşincisi, yanda dördüncü kaburgalarına..." diyerek ezberlemesini sürdürdü.

Koridordan birinin avazı çıktığınca bağırdığı işitildi:

"Grigori! Semaveri getir!"

İvan Matveyiç

(Иван Матвеич)

Akşamın saat 6'sı... Oldukça ünlü Rus bilim adamlarından biri –ona yalnızca bilgin diyelim– çalışma odasında oturuyor, sinirli sinirli tırnaklarını kemiriyor. İkide bir saatine bakarak, "Bu kadarı da rezillik!" diyor. "Başkasının zamanına, emeğine böylesine saygısızlık olmaz! Buna benzer bir durum İngiltere'de yaşansa onun gibi bir herif metelik kazanamaz, acından geberirdi. Neyse, gelsin de o zaman görüşürüz!"

Birine derdini anlatmak, içindeki öfkeyi onunla paylaşmak isteğiyle karısının odasına yaklaşıyor, kapıyı vurarak, "Katya, dinle beni!" diye bağırıyor. "Piotr Danilıç'ı görürsen söyle, namuslu insanlar böyle davranmaz! Ayıp, ayıp! Bir yazıcı tavsiye etti, nasıl birini tavsiye ettiğinden haberi yok! Bulduğu delikanlı şaşmaz bir biçimde iki-üç saat geç geliyor görevine! Böyle yazıcı görülmüş mü! Benim iki-üç saatim başkasının iki-üç yılından daha değerlidir. Hele bir gelsin, delikanlıya ağzının payını vereceğim. Parasını ödemeden kapı dışarı etmezsem ben de adam değilim! Böyle insanlara kibarlık sökmez."

"Sen her gün böyle söylersin, gene de adam bildiğini okur."

"Ama bugün kararımı verdim. Onun yüzünden yitirdiğim zaman yeter! Kusura bakmazsan bu delikanlının yüzüne en kaba küfürleri savuracağım!"

Sonunda zil çalar. Bizim bilgin ciddi bir yüz takınarak yerinden doğrulur, kafasını biraz geriye atarak antreye girer. Orada, askının yanında yazıcı İvan Matveyiç durmaktadır. İvan Matveyiç on sekiz, on dokuz yaşlarındadır; yumurta biçiminde bir yüzü vardır, bıyıkları yeni terlemektedir. Sırtındaki palto hayli yıpranmış, çizmelerinin üstüne lastik giymemiştir. İçeri yeni girdiği için, soluk soluğa çizmelerini paspasa silerken içinden beyaz çorabı görünen delikleri hizmetçiye göstermemeye çalışır. Bilgini görünce ancak çocuklarda, çok saf insanlarda görülen o yayvan, biraz da budalaca gülümsemesiyle güler. Islak, iri elini uzatarak, "A, günaydın!" der. "Nasıl, boğazınız geçti mi?"

Bilgin bir adım geriler, iki elinin parmaklarını birbirine kenetleyerek, titreyen bir sesle, "İvan Matveyiç! İvan Matveyiç!" diye sinirlendiğini belli eder.

Sonra yazıcının üstüne atılır, onu omuzlarından yakalayarak sarsmaya başlar.

"Nedir sizden bu çektiğim? Korkunç derecede, aşağılık bir adamsınız! Beni ne duruma soktuğunuzu görün! Benimle alay ediyor, açıkça eğleniyorsunuz!"

İvan Matveyiç'in yüzünden hâlâ silinmeyen gülümsemeye bakılırsa bambaşka bir karşılama beklediği anlaşılmaktadır. Ama bilginin müthiş öfkelenen suratını görünce yumurta biçimindeki yüzü daha bir uzar, dudakları şaşkınlık içinde açılır.

"E... Bir şey mi oldu?"

Bilgin ellerini silkeler.

"Bir de soruyorsunuz. Zamanın benim için ne denli değerli olduğunu bildiğiniz halde işe gecikmektesiniz hep. Bakın, gene iki saat geç kaldınız. Tanrı'dan korkunuz da mı yok?"

İvan Matveyiç atkısını kararsız kararsız çözerken, "Ama ben şimdi evden gelmiyorum," diye mırıldanır. "Teyzemlerde isim günü vardı da. Altı fersah uzakta otururlar teyzemler. Doğrudan doğruya evden gelseydim böyle geç kalmazdım."

"Düşünün bir kere, İvan Matveyiç, bu davranışınızda mantık var mı? Burada sizi görev bekliyor, üstelik ivedi bir iş var; siz isim günlerinde, teyzelerde sürtüyorsunuz! Çabuk çıkarın şu atkınızı! Çekilir şey değil, doğrusu!"

Bilgin böyle diyerek yeniden yazıcının üstüne atılır, atkısını çözmesine yardım eder.

"Şuna bakın, tıpkı kocakarılar gibisiniz! Hadi, gelin içeri! Çabuk olun, lütfen!"

Kirli, buruşuk mendiline sümkürdükten sonra boz renk ceketini düzelten İvan Matveyiç, salondan, yemek odasından geçerek çalışma odasına girer. Burada çoktandır onu oturacağı yer, yazacağı kâğıtlar, hatta içeceği sigaralar beklemektedir.

Ellerini sabırsızlıkla ovuşturan bilgin, "Hadi, oturun!" der. "Ne çekilmez adamsınız! İşin çok ivedi olduğunu bildiğiniz halde geç kalıyorsunuz. Hadi, yazın bakalım! Nerede kalmıştık?"

İvan Matveyiç kısalı uzunlu kesilmiş sert saçlarını sıvazlar, kalemi eline alır. Bilgin odanın bir köşesinden ötekine gidip gelirken düşüncelerini toplamaya çalışır. Yazdırmaya başlar en sonunda:

"Konunun aslı şudur ki... Virgül... Kimi temel şekiller, yok, yok, formlar diye yazın... Yazdınız mı? Yalnızca kendilerinin anlatıldığı ve biçim buldukları ilkelerin özüyle koşullandırılmıştır... Satırbaşı, nokta koymayı unutmayın... Siyasal olmaktan çok, toplumsal özellik taşıyan bu formlar belirgin bir biçimde bağımsızlığı temsil etmektedirler..."

İvan Matyeviç, "Şimdi lise öğrencilerinin giydiği okul forması epey değişik, boz renkte," dedi. "Oysa benim öğrenciliğim sırasında biz başka türlü üniforma giyerdik."

Bilgin öfkelenir:

"Lütfen konuşmayı bırakın da yazın! Bağımsızlığı temsil etmektedirler... Halkın yaşamını düzenlemekten çok devletin işleyişiyle ilgili değişikliklere gelince... Virgül... Bunların ulusal bir nitelik taşıdığı... Son beş sözcük tırnak içinde yazılacak... söylenemez. Şey, siz okul konusunda bir şey mi söylemek istemiştiniz?"

"Evet, biz okulda başka türlü forma giyerdik."

"Ya, demek öyle... Okulu bırakalı çok oldu mu?"

"Size dün söylemiştim ya... Lise birden ayrıldım. Üç yıldır gitmiyorum okula."

Bilgin, yazıcının yazdığı satırları gözden geçirir.

"Peki, ne diye bıraktınız okulu?"

"Aile sorunları yüzünden."

"Sizi durmadan uyaracak mıyım, İvan Matveyiç, sözcükleri niçin uzatarak ve aralıklı yazıyorsunuz? Bir satırda kırk harften az olmamalı."

İvan Matveyiç alınır.

"Bile bile yaptığımı mı sanıyorsunuz? Kimi satırlarda da kırktan fazla harf var. İsterseniz sayın. Sözcükleri bile bile uzattığımı düşünüyorsanız paramdan kesebilirsiniz."

"Durun, canım, ben onu demek istemedim. Amma da nezaketsiz insansınız! Bir şey oldu mu, hemen para konusunu açıyorsunuz. Önemli olan şey, İvan Matveyiç... Bir işi düzgün yapmaktır. Özenli, düzgün çalışmaya siz de alışmalısınız."

O sırada hizmetçi bir tepsi üzerinde iki bardak çay ile küçük bir sepette kuru kurabiyeler getirir. İvan Matveyiç iki eliyle birden bardağını alıp beceriksizce, hemen içmeye koyulur. Çay çok sıcaktır. Dudaklarını yakmamak için küçük küçük yudumlarla içmeye çalışır. Bir kurabiye, ardından ikincisini, üçüncüsünü alır. Bilgine utana utana bakarak dördüncüsüne uzanır eli. Höpürdeterek çay içmesi, ağzını iştahla şapırdatması, kaşlarının basit adamlarınki gibi kalkıp kalkıp inmesi bilgini çileden çıkarır.

"Yemenizi çabuk bitirin! Zamanım değerlidir!" der.

"Siz konuşmaya devam edin. Hem içer hem yazarım ben. Doğrusunu söyleyeyim mi, çok acıkmıştım..."

"Bütün yolu yaya yürüdüğünüze göre elbette acıkacaksınız."

"Hava da öyle kötü ki! Bu mevsimde bizim orada ilkbahar kokuları gelir. Karlar eridiği için göletler oluşur adım başı."

"Güneyden misiniz siz?"

"Evet, Don bölgesindenim. Mart geldi mi, bizde ilkbahar geldi demektir. Ama buralar hâlâ soğuk, herkes paltoyla geziyor. Bizim oralarda şimdi otlar çıkmıştır. Hava iyice kuruduğu için kaya kovuklarında örümcek avlayabilirsiniz."

"Örümcek mi? Niçin?"

İvan Matveyiç içini çeker.

"Hiç. Yapacak başka bir şey olmadığı için... Örümcek yakalamak eğlencelidir. Bir ipliğe biraz katran sürer, kayanın kovuğu-

na sarkıtırsınız. Dipte avını bekleyen örümceğe dokundurdukça hayvan kızar, ayaklarıyla ipliği yakalar, böylece ipliğe yapışıp kalır... Bir tas dolusu kaya örümceği yakalayıp aralarına bir tane cellat örümcek saldınız mı, seyreyleyin eğlenceyi. Bir kavgadır başlar."

"Nedir bu cellat örümcek?"

"Örümceğin bir başka türü. Kavgaya tutuştuklarında yüz tane kaya örümceğinin hakkından gelir."

"Ya! Demek öyle! Neyse biz yazmamızı sürdürelim. Nerede kalmıştık?"

Bilgin yirmi sayfa daha yazdırır, sonra oturduğu yerde derin düşüncelere dalar.

Bilgin böyle düşünedursun, İvan Matveyiç yazmaya hazır beklerken boynunu ileri uzatarak gömlek yakasını düzeltmeye çalışır. Kravatının bağı gevşediğinden, düğmenin biri çözüldüğünden yakası ikide birde yana kaymaktadır.

Bilgin bir ara toparlanır.

"Hımm... Demek, henüz bir işe yerleşemediniz, İvan Matveyiç?"

"Hayır, şimdi iş bulmak kolay değil... Biliyor musunuz, gönüllü askerliği düşünüyorum son zamanlarda, babamsa bir eczaneye girmemi salık veriyor."

"Hımm... Okulu bitirip üniversiteye girseniz daha iyi olmaz mı? Sınavlar çetindir ama sabırla, sürekli çalışmayla başarabilirsiniz. Çalışın, daha çok okuyun. Çok kitap okur musunuz?"

İvan Matveyiç bir sigara yakar.

"Doğrusunu söylemek gerekirse fazla okuyamıyorum."

"Turgenyev'den okudunuz mu hiç?"

"Hayır."

"Gogol'den?"

"Gogol'den mi? Şey... Okumadım..."

"Ayıp değil mi, İvan Matveyiç? Bakın, iyi bir gençsiniz, birçok olumlu yönünüz var, ama siz... Gogol'ü bile okumamışsınız. Okuyun lütfen! Size kitap veririm. Mutlaka okuyun. Yoksa kavga ederiz."

Yeniden sessizlik başlar. Bilgin yumuşak bir divana uzana-

rak düşüncelere dalar, İvan Matveyiç ise yakasını bırakarak bu sefer çizmelerine diker gözlerini. Tabanlarının altındaki karların erimesinden dolayı yerde iki su birikintisinin oluşması onu utandırır.

Bilgin, "Bugün kafamı pek toplayamıyorum," diye mırıldanır. "Şey, İvan Matveyiç, kuş yakalamayı sever misiniz?"

"Güzün yaparız biz bu işi. Burada yakalayamıyorum ama bizim orada hep tutardık."

"Hımm. İyi... Biz yazımıza dönsek iyi olacak."

Bilgin o kararlılıkla ayağa kalkar, ancak on satır kadar dikte ettirdikten sonra gene divana oturur.

"Olmuyor. Biz en iyisi bu işi yarın sabaha bırakalım. Yarın sabaha gelin, e mi? Saat dokuza doğru... Geç kalırsanız karışmam!"

İvan Matveyiç kalemini bırakır, masadan kalkar, gidip başka bir iskemleye oturur. Beş dakika kadar sessizlik içinde geçer. Delikanlı bu sırada gitme zamanının geldiğini, burada gereksiz yere oturduğunu düşünür. Üstelik gideceği yer hiç de iyi değildir... Oysa bilginin çalışma odası öyle aydınlık, sıcak, öyle rahat ki! İçtiği çayın, yediği kurabiyelerin tadı damağındadır. Eve gitmeyi düşünmek bile yüreğini sızlatır. Evde yoksulluk, açlık, soğuk vardır; hırçın bir baba boyuna çocuklarını azarlar durur. Bu sessizlikte tasasız otururken, üstelik örümceklerden, kuşlardan konuşurken şimdi orada...

Bilgin saatine bakar, eline bir kitap alır.

İvan Matveyiç toparlanıp hemen ayağa kalkar.

"Şey, bana Gogol'ü verecek misiniz?"

"Vereceğim, vereceğim. Ama ne diye acele ediyorsunuz, dostum? Oturun, bir şeyler anlatın..."

İvan Matveyiç oturur, yüzüne tatlı bir gülümseme yayılır. Hemen hemen her akşam böyledir bu. Bilginin odasında otururken onun sesinde, bakışlarında yumuşak, çekici, babacan bir yakınlık duyar. Hatta öyle dakikalar olur ki, bilginin kendisine iyice alıştığını, yakından bağlandığını anlar. Eğer bilgin onu görevine geç kaldığı için azarlıyorsa, bu, kaya örümceklerini, Don kıyısında sukuşu yavrularını nasıl yakaladığını anlatmasını özlediğindendir.

ÖYKÜLERE DAİR KÜNYE BİLGİLERİ

"**Gerekli Önlemler**", *Oskolki* (Parçalar), 22 Eylül 1884; "**Briç**", *Oskolki*, 29 Eylül 1884; "**Mezarlıkta**", *Oskolki*, 6 Ekim 1884; "**Maske**", *Razvleçeniye* (Tatil), 27 Ekim 1884; "**Düşkünler Yurdunda**", *Oskolki*, 27 Ekim 1884; "**Çıkar İçin Evlilik**", *Razvleçeniye*, 8 Kasım 1884; "**Ivırla Zıvırla Uğraşanlar**", *Oskolki*, 9 Kasım 1884; "**İstiridye**", *Budilnik* (Çalar Saat), 6 Aralık 1884; "**Generalli Düğün**", *Oskolki*, 15 Aralık 1884; "**Korkunç Bir Gece**", *Razvleçeniye*, 27 Aralık 1884; "**Keyifsizlik**", *Oskolki*, 29 Aralık 1884; "**Yüzbaşı Üniforması**", *Oskolki*, 26 Ocak 1885; "**Başkanın Karısının Evinde**", *Oskolki*, 9 Şubat 1885; "**Yaşayan Tarihler**", *Oskolki*, 23 Şubat 1885; "**Hamamda**", *Oskolki*, 9 Mart 1885; "**Bir Adamın Köpekle Konuşması**", *Oskolki*, 9 Mart 1885; "**Entipüften Bir Adam**", *Oskolki*, 23 Mart 1885; "**Soyunun Son Türü**", *Peterburgskaya gazeta* (Petersburg Gazetesi), 6 Mayıs 1885; "**Otelde**", *Oskolki*, 18 Mayıs 1885; "**Unvanlar Kaldırıldı**", *Oskolki*, 25 Mayıs 1885; "**Karga**", *Oskolki*, 1 Haziran 1885; "**Çizmeler**", *Peterburgskaya gazeta*, 3 Haziran 1885; "**Sinirler**", *Oskolki*, 8 Haziran 1885; "**Yazlıkçılar**", *Oskolki*, 15 Haziran 1885; "**Hızlı Yükseliş**", *Oskolki*, 15 Haziran 1885; "**Numaracılar**", *Oskolki*, 29 Haziran 1885; "**Yayınbalığı**", *Peterburgskaya gazeta*, 1 Temmuz 1885; "**Eczanede**", *Peterburgskaya gazeta*, 6 Temmuz 1885; "**Atla İlgili Soyadı**", *Peterburgskaya gazeta*, 7 Temmuz 1885; "**Yolunu Şaşıranlar**", *Peterburgskaya gazeta*, 15 Temmuz 1885; "**Avcı**", *Peterburgskaya gazeta*, 18 Temmuz 1885; "**Kaçınılmaz Başlangıç**", *Oskolki*, 20 Temmuz 1885; "**Kundakçı**", *Peterburgskaya gazeta*, 24 Temmuz 1885; "**Düşünür**", *Oskolki*, 10 Ağustos

1885; "**Yiğit At ile Ürkek Alageyik**", *Peterburgskaya gazeta*, 12 Ağustos 1885; "**Boşuna Islık Çalanlar**", *Oskolki*, 24 Ağustos 1885; "**Yaşlanmanın Sonucu**", *Peterburgskaya gazeta*, 26 Ağustos 1885; "**Ölü**", *Peterburgskaya gazeta*, 9 Eylül 1885; "**Kadınların Şansı**", *Oskolki*, 14 Eylül 1885; "**Aşçı Kız Evleniyor**", *Peterburgskaya gazeta*, 16 Eylül 1885; "**Prişibeyev Başçavuş**", *Peterburgskaya gazeta*, 5 Ekim 1885; "**Yaban Ellerde**", *Oskolki*, 12 Ekim 1885; "**Uyku Sersemliği**", *Peterburgskaya gazeta*, 21 Ekim 1885; "**Ayyaşlığın İlacı**", *Oskolki*, 26 Ekim 1885; "**Ninoçka**", *Peterburgskaya gazeta*, 4 Kasım 1885; "**Değerli Köpek**", *Oskolki*, 9 Kasım 1885; "**Yazar**", *Peterburgskaya gazeta*, 11 Kasım 1885; "**Piyano Tıngırdatıcı**", *Budilnik*, 14 Kasım 1885; "**Bu Kadarı da Fazla**", *Oskolki*, 16 Kasım 1885; "**Yaşlılık**", *Oskolki*, 23 Kasım 1885; "**Felaket**", *Peterburgskaya gazeta*, 25 Kasım 1885; "**Ah, Şu İnsanlar!**", *Oskolki*, 30 Kasım 1885; "**Paçavra**", *Peterburgskaya gazeta*, 2 Aralık 1885; "**Mızrak Çuvala Sığmaz**", *Oskolki*, 14 Aralık 1885; "**Saygısız Adam**", *Peterburgskaya gazeta*, 16 Aralık 1885; "**Tiyatro Müdürü Divanın Altında**", *Oskolki*, 21 Aralık 1885; "**Düş**", *Peterburgskaya gazeta*, 25 Aralık 1885; "**Ünlem İşareti**", *Oskolki*, 28 Aralık 1885; "**Ayna**", *Peterburgskaya gazeta*, 30 Aralık 1885; "**Gömütlükte Bir Gece**", *Sverçok* (Kriket), 8 Ocak 1886; "**Başarısızlık**", *Oskolki*, 11 Ocak 1886; "**Meslekte İlk Görev Günü**", *Peterburgskaya gazeta*, 13 Ocak 1886; "**Çocuklar**", *Peterburgskaya gazeta*, 20 Ocak 1886; "**Keşif**", *Oskolki*, 25 Ocak 1886; "**Acı**", *Peterburgskaya gazeta*, 27 Ocak 1886; "**Duruşmadan Önceki Gece**", *Oskolki*, 1 Şubat 1886; "**Telaş**", *Peterburgskaya gazeta*, 3 Şubat 1886; "**Bir Oyuncunun Sonu**", *Peterburgskaya gazeta*, 10 Şubat 1886; "**Anyuta**", *Oskolki*, 22 Şubat 1886; "**İvan Matyeviç**", *Peterburgskaya gazeta*, 3 Mart 1886.

Isaak Levitan'ın
fırçasından Çehov, 1886.

***Yolunu Şaşıranlar,* Çehov'un mizah yazarlığında kalemini geliştirdiği gençlik döneminden hikâyeleri bir araya getiriyor.**

1880'lerde genişleyen okur kitlesinin iştahla okuduğu *Oskolki* ve *Budilnik* gibi dergilerde yer alan hikâyeleriyle Anton Çehov mizah yazarlığında kısa sürede ustalığa erişmiştir. 1884-1886 yılları arasında yazdığı öykü ve eskizlerin yer aldığı *Yolunu Şaşıranlar*, çağdaş okurların görür görmez tanıyacağı tiplemeleri ve durumları özgün bir dille anlatıyor. Modern öykü türünün mucidi olarak gösterilen Çehov, öykülerinde günlük yaşamın en komik, boğucu, göz kamaştırıcı ve dokunaklı anlarını keskin bir gözle yakalıyor.

"Ayrıntı Çehov'un eserinde sabit olmayan, suskun bir varlıktır. Dünyayı kendisi gibi kaçamaklı bulur, hayatı her dalından salkım salkım öykülerin, mahrem duyguların sallandığı bir ağaç olarak hayal ederdi. Bir öykü onun için muamma olarak başlardı, muamma olarak biterdi."

JAMES WOOD

THG
0860759
NEY
0860759 NEY

ISBN-13: 978-975-05-2141-6

iletişim